אלע ווערק פון שלום־עליכם

אַרעמע און פרייליכע

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אַרעמע און פרייליכע

ערשטעס בוך

שלום-עליכם פאַלקס-פאַנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1919

Copyright 1920, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אַרעמע אין פּריליכע. ערשטעס בוך.

אינהאלט

דער פער׳כשופ׳שער שניידער 7

פינף און זיעבעציג טויזענד 69

דער דיטש 131

די פרויליכע קאמפאניע 149

עולם הבא 211

דער פער׳כשופ׳טער שניידעה

(אַרויסגענומען פון אַיין אַלטען פנקס און בעפונם).

נעשריבען אין יאָהר 1900.

דער פער׳כשופ׳טער שניידער

קאפיטעל א׳

איש היה בזלאדיובקי — א מענש איז געווען אין זלאדייעווקע, א שטעדטעל, וואס ליגט אין דער סביבה פון מאזע־פעווקע, נישט וויט פון חאפלאפאוויטש און קאזאדאיעווקע, צווישען יאמפעלי און צווישען סטרישטש, פונקט אויף דעם וועג, וואס מע פאהרט פון פישי־יאבעדע דורך פעטשי־חוואסט קיין טעטרעווע און פון דארטען קיין יעהופעז; ושמו שמעון אליהו — און זיין נאמען איז געווען שמעון־אלי, און נערופען האט מען איהם „שמעון־אלי שמע־קולנו", מחמת ביי׳ם דאוונען אין שוהל האט ער געהאט א טבע שרייען, ארבייטען, זינגען און ציקלען זיך אויף קולי־קולות. והיה האיש חיי ט — און געווען איז דער מענש א שניידער, נישט חלילה פון די געהויבענע שניידערס, וואס נייהען נאכ׳ן „טאבעלטיר", וואס מע רופט דאס „זשורנאל", נאר א שניידער א לאטניק, א גרויסער מומחה, הייסט דאס, אויף לענגן א לאטע, פערצירעווען א לאך, מע זאל נישט דערקענען, אדער איבערניצעווען וואס פאר א מלבוש איהר ווילט אויף דער לינקער זייט, ממש מאכען פון אלט ניי. נעמען, למשל, איין אלטען חאלאט און איבערמאכען איהם אויף א קאפאטע, פון א קאפאטע — א פאר תחתונים, פון די תחתונים אויסשטיקעווען א לייבעל, און פונ׳ם לייבעל נאכדעם עפים אנדערש — מיינט נישט, אז דאס איז אזא גרינגע ארבייט! און אויף דעם איז „שמעון־אלי שמע־קולנו" געווען איין בריה אין דער וועלט, און

מחמת זלאדייעווקע איז זעהר איין ארעם שטעדטעל, וואם דארטען מאכען נייע מלבושים איז עפּים נישט אזא געווייגטליכע זאך, האט מען דעריבער נעהאלטען פון שמעון־אלי'ן אין זלאדייעווקע איין עולם ומלואו. איין חסרון נאר, וואם ער האט נישט נעקאנט אויסקומען מיט די נגידים, ליעב נעהאט אריינקוקען אין קהל'שע זאכען, זיך אננעמען אן דער קריוודע פון די ארעמע לייט, רעדען גאנץ אפענטליך אויף די בעלי־טובות, וואם זענען זיך עוסק אין צרכי־צבור, און דעם בעל־טאקסע מאכען מיט דער בלאטע בפרהסיה, זאגען אויף איהם, אז ער איז א געלדצאפער, א בלוטזויגער, א מענשענפרעסער, און אויף די שוחטים מיט די רבנים, וואם האבען געשלאגען בלאט מיט'ן בעל־טאקסע — או ס'איז איין כנופיא, א כתה פון גנבים, רמאים, קוילערס, רוצחים, גזלנים, א רוח אין זייער טאטע'ס טאטען אריינגעפלויגען געווארען ביז דעם זיידען תרח, מיט'ן פעטער ישמעאל אונטערנעשלאגען!...

צווישען בעלי־מלאכות, חברה „פועל־צדק", האט זיך „שמעון־אלי שמע־קולנו" נערעכענט פאר א „יודע־נגן"; אויף זייער שפראך האט דאס נעהייסען: א מענש, וואס פערשטעהט אין די קלייניע אותיות'לעך, מחמת שמעון־אלי פלעגט שיטען מיט פסוקים, מיט גאנצע שטיקער גמרא און מיט מדרשים, וואס נישט נעשטויגען, נישט נעפלויגען: „עמך"... „קטנתי"... „אניל ואשמח"... „היום הרת עולם"... „ויתרוצצו ויתפוצצו"... „וואט טיבע יוצר המאורות"... „ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען"... וכדומה אזעלכע לשון־קודש'דיגע ווערטער, וואס זענען ביי איהם תמיד געווען גרייט. און דערצו האט ער נאך נעהאט נישקשה פון א קול'כעל, אפילו אביסעל צו א הילכיגס און א גארגעלדיגס. נאר ער איז געווען קלאר אין אלע נוסחאות מיט אלע ניגונים מיט אלע תפילות אויף אויסוועניג, און האט ליעב נעהאט דעם עמוד מיט סכנת־נפשות, און איז געווען גבאי אין שניידערשען שוהלכען, נעהאפט פעטש ווי האלץ, צום מיינסטען שמחת־תורה צו „אתה־הראית", ווי געווייגטליך.

„שמעון־אלי שמע־קולנו", חאָטש ער איז געווען כל ימיו א ביטערער ארעמאן, מע קאָן זאָגען — כמעט איין אביון, נאָר אראָפּ־פֿאלען ביי זיך דערמיט האָט ער פיינט געהאַט. „אדרבה, — האָט ער געזאָגט — וואָס מעהר קבצן מעהר לעבעריג, וואָס מעהר הונגעריג מעהר געזונגען, ווי די גמרא זאָגט: יאה עניותא לישראל כטשערעוויטשקע קראָסני לדיווקע חיורא"...

הקיצור הדבר: שמעון־אלי איז געווען דאָס, וואָס מע רופט אָן איין „ארעמס און א פרייליכס". געווען איז ער א נידעריגער, א פערזעהניש, ארומגעשטעקט מיט נאדלען און מיט שטיקלעך וואטע אין די געקרייזעלטע שווארצע האָר; געהאַט האָט ער א קליין צאפּען בערדעל, אביסעל א צוגעפּלעטשטע נאָז, די אונטער־שטע ליפּ אביסעל צעשפּאלטען, און אויגען גרויסע, שווארצע און שטענדיג שמייכלענדיגע, און געגאנגען איז ער תמיד מיט א טענ־צעל און מיט א ליערעל אונטער דער נאָז: „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!"...

ויהי לו בנים ובנות — און ער איז געווען א מטופל מיט קינדער פון אלערליי וואוקס, צום מיינסטען טעכטער, צווישען זיי עטליכע דערוואַכסענע; ושם אשתו — און זיין וויב האָט געהייסען ציפּה־בייל־ה־רייזה, און זי איז געווען זיין „כנגדו", דאָס הייסט, פונקט דער היפּך פון איהם: א הויכע, א רויטע, א געזונדע, א אידינע א קאָזאַק. פון דעם ערשטען טאָג אָן, וואָס נאָך דער חופּה, האָט זי איהם געגומען אין די הענד אריין און נישט אַרויסגעלאָזט איהם, און איז געגאנגען אין ספּאָרעק, דאָס הייסט: זי איז געווען דער מאן, נישט ער! ער האָט פאר איהר געהאט גרויס דרך־ארץ. זי פלענט אויף איהם עפענען א מויל, פלענט ער פערציטערט ווערען; און אמאל, אונטער פיער אויגען, אז ס׳איז אויסגעקומען, פלענט זי איהם אפשטעקען א פאָטש אויף... דעם פאָטש פלענט שמעון־אלי בעהאלטען אין קעשענע און זאָגען בשעת מעשה א ווערטעל מיט א פסוק.

— היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט! אין דער הייליגער תורה שטעהט געשריבען: „והוא — און ער, דער מאן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן געוועלטיגען, בך — אין דיר", איז פֿארפאַלען! עס מענען קומען כל מלכי מזרח ומערב, וועט זיך זיי נישט העלפען!...

ויהי היום — טרעפט זיך א מעשה. ציפּה־בריינה־רייזה קומט צו געהן איינמאָל זומער מיט'ן קאשעק פונ'ם מארק, טהוט א שמיץ דאָס בינטעל קנאָבעל מיט'ן ביסעל פּעטרישקע מיט די קארטאָפֿלים, וואָס זי האָט איינגעקויפט, און רופט זיך אָן מיט כעס:

— לאָז דאָס גענהן אין דער ערד ארײַן! שוין נמאס ומאוס געווארען אלע טאָג, אלע טאָג זיך ברעכען דעם מוח, צו־טראכטען, וואָס קאָכט מען וואַרעמעס. מע באדארף האָבען א קאָפּ פון א מיניסטער! וויעדער א מאָל טייגלעך מיט פּאסאָלים און אָבער א מאָל טייגלעך מיט פּאסאָלים, גאָט זאָל נישט שטראָפען פּאר די רעד! אָט, למשל, נחמה־ברכה, אזא קבצנ'טע, אזא עני'טע, אביונ'טע, אזא דלפונ'טע, באדארף זי האָבען א ציעג! פּאר וואָס? וואַרום זי האָט א מאן לייזער־שלמה, טאקי א שניידער, נאָר פּאַרט א מענטש! א קליניגקייט א ציעג? פּארהאָן א ציעג אין שטוב, איז פּארהאָן א גלעזעל מילך פּאר די קינדער; מע קאָן אָפּקאָכען א מאָל א קאשע מיט מילך, אָפּשטופּען א וואַרעמעס, יוצא זיין מיט א וועטשערע, א מאָל א קריגעל פּיר־סמעטענע, א שטיקעל קעז און פּוטער — א חיות!

— ביזט נעבאך אודאי זעהר גערעכט! — מאכט שמעון־אלי געלאסען. — פּארהאָן א מדרש: כל ישראל יש להם חלק — איטליכער איד באדארף האָבען א ציעג. ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען...

— וואָס טויג מיר דיין פּסוק? — צעשרייט זיך ציפּה־בריינה־רייזה. — איך זאָג א ציעג, זאָגט ער נאָר א פּסוק! מיר דאָכט, אז איך וועל דיר געבען א פּסוק, וועט דיר וועהרען פּסוק'דיג אין

די אויגען! מיט פּסוקים גאָר האָדעוועט ער מיך, דער שענער ברויטגעבער מיינער, דער שלים־מזל! הערסט דו? איך וועל דיר די נאַנצע תורה דיינע אַוועקגעבען פּאַר איין באַרשטש א מיל־כיגען!...

וכדומה נאָך אַזעלכע מינים „אַנצוהערענישען" האָט איהם נעגעבען ציפּה־בייל־רייזה עטליכע מאָל אין מאָג, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז שמעון־אלי האָט איהר צוגעזאָגט און געגעבען האַנד תקיעת־כף, אז זי מעג שלאָפען רוהיג, עס וועט שוין זיין, מיט נאָט'ס הילף, א ציעג. דער עיקר — בטחון. „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!...

פון דעמאָלט אָן האָט שמעון־אלי אָנגעהויבען קלויבען א גראָשען און א גראָשען. ער האָט זיך אָפּגעזאָגט פון א סך נויטיגע זאכען, פער'משכונ'ט די שבת'דיגע קאָפּאָטע אויף אויסצאָהלען וואָכנגעלד און צונויפגעשלאָגען זיך עטליכע קערבלעך, און ס'איז געבליבען, אז ער נעמט די ממתקים און געהט זיך דורך קיין קאָזאַ־דאָיעווקע קויפען א ציעג. וואָס עפּים קיין קאָזאַדאָיעווקע? איז דערינען נעווען צוויי טעמים: ראשית, איז קאָזאַדאָיעווקע איין ערטעל פון ציעגען, וואָס דער נאָמען אליין בעווייזט שוין דערויף: קאָזאַדאָיעווקע איבערגעזעצט אויף אידיש קומט אויס „ציעגמעל־קענדיגע". והשנית, האָט ציפּה־בייל־רייזה געהערט דערצאָהלען פון איהרער א שכנה, וואָס זי רעדט נישט מיט איהר שוין פון עטליכע יאָהר, אז יענע האָט געהערט פון איהר שוועסטער, וואָס איז נישט לאַנג געווען ביי איהר צו גאַסט פון קאָזאַדאָיעווקע, אז דאָרט איז פּאַרהאַן א איד א מלמד, רופט מען איהם „חיים־חנה דער קלוגער" בלשון סני־נהור, דערפּאַר, וואָס ער איז א נרויסער שוטה; האָט דער חיים־חנה דער קלוגער א ווייב, רופט מען זי „טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע", דערפּאַר וואָס זי האָט אין זיך נייען מאָס רעד; האָט די טעמע־גיטעל די שטיל־שווייגענדיגע צוויי ציעגען, און ביידע מעלקען זיך. פּרענט זיך א קשיה: פּאַר וואָס קומט איהר צוויי ציעגען, און נאָך מעלקענ־

דינג דערצו? א נרויסער אומגליק וואלט געווען, כלעבען, זי זאל נישט האבען אייגע אפילו! פארהאן, ברוך השם, אידען, וואס פערמאגען נישט קיין האלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?

— ביזט זהר נערעכט! — זאגט שמעון־אלי צו זיין ווייב. — הערסט דו, דאס איז שוין איין אלטע טענה, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע...

— שוין! ער איז שוין וויעדער דא מיט זיין פסוק! — שלאגט איהם איבער זיין ווייב. — מע רעדט פון א ציעג, קומט ער מיט א פסוק! דו גיעה זיך דורך בעסער אהינצו, צום קאזאק־דאיעווקער מלמד, און זאג איהם אזוי און אזוי: מיר האבען נעהערט, אז ס'איז ביי אייך פארהאן צוויי ציעגען און ביידע מעל־קען זיך. וואס באדארפט איהר צוויי מעלקענדיגע ציעגען? אויף כפרות? ווילט איהר דאך מסתמא איינע פון זיי פארקויפען — פארקויפט זי מיר! וואס וועט אייך אהרען?... אזוי טאקי זאלסט דו מיט זיי רעדען, דו פארשטעהסט?

— איך פארשטעה, וואס דען, איך פארשטעה נישט? — זאגט שמעון־אלי. — פאר מיין נעלט באדארף איך זיך נאך בעטען? פאר נעלט קריגט מען אלץ אין דער וועלט — כסף וזהב מטהר חזירים. שלעכט איז נאר, זעהסט דו, אז ס'איז חלילה נישטא די מטבע, דעמאלט איז עני חשוב כמת, מאכט רש"י: ניטא פאפע — גיעה ליולי; אדער ווי מע זאגט: אהן פינגער קאן מען קיין פייג ניט שטעלען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע...

— וויעדער א מאל א פסוק, און אבער א מאל א פסוק! עס פסוק'ט מיר שוין אין קאפ! איינעזונקען זאלסט דו ווערען! — זאגט צו איהם ציפה־בוילה־רייזה און בעגראבט איהם ניין איילען אין דער ערה, און טייטשט מיט איהם איין א מאל הונדערט, אז ער זאל זיך פריהער פרובען ביי חיים־חנה דעם מלמד, טאמער וועט דאס נעהן. אי וואס, טאמער וויל יענער נישט? פאר וואס

זאָל ער נישט וועלען? פֿאר וואָס קומט איהם צוויי ציענען, און נאָך מעלקענדיגע דערצו? פֿארהאַן, ברוך השם, אידען אויף דער וועלט, וואָס פֿארמאָגען נישט קיין האלבע ציגע אפילו — נו, אם כן? שטאַרבען זיי דען?...

און אזוי ווייטער, אלץ די איינענע טענות.

קאפיטעל ב.

ה ב ו ק ר א ו ר — ס'איז נאָר טאָג נעוואָרען, האָט זיך אונזער שניידער געפֿעדערט, אויפֿגעשטאַנען און אָפֿגעדאַוונט, נענומען מיט זיך דאָס שטעקעל מיט'ן גאַרטעל און איז אוועק אין וועג אריין בשלום צו־פוס.

נעווען איז דאָס זונטאָג, אין א שענעם, ליכטיגען, לויטערען, וואַרעמען זומערטאָג. שוין לאַנג נעדענקט נישט שמעון־אלי אזא איין אויסנעצייכענטען, אויסגעשפּיעלטען טאָג. שוין לאַנג איז שמעון־אלי נישט געווען אין פּעלד, אויף דער פֿרייער לופֿט. שוין לאַנג האָבען זיינע אויגען נישט נעזעהען פֿאר זיך אזא איין אויס־נעצוואָגענעם גרינעם וואלד, אזא שענע גרינע קאָלדרע, וואו דאָס פּעלד איז בעשאָטען מיט אלערליי קאָליראַנדיגע שפּריינקעלעך. שוין לאַנג האָבען זיינע אויהערען נישט נעהערט א פֿישטשען פון פֿויגעלעך, א פּלאַטערען פון קלייגע פֿערכלעך. שוין לאַנג האָט זיין נאָז נישט נעשמעקט אזא נעשמאַקען ריח פון גרין גראָז, פון רויהער ערה. שמעון־אלי שמע־קולנו האָט פֿערבראַכט כל ימיו אין איין אַנדער וועלט; זיינע אויגען האָבען נעזעהען פֿאר זיך תמיד אַנדערע בילדער: א פּינסטערע גרוב, ביי דער טיר איין אויוועז, קאַטשערעס מיט לאָפֿעטעס, און א פֿאַמעניצע א פּולע ווי איין אויג; ביי'ם אויוועז, ביי דער פֿאַמעניצע — א בעט פון דריי ברעטלעך; אויפ'ן בעט — קינדערלעך א סך, קיין עין־הרע, איינס קלענער פון'ם אַנדערען, האלב־נאקעטע, גאנץ־באַרפיסע,

נישט קיין נעצוואָגענע, שטענדיג הונגעריגע... זיינע אויהערען האָבען געהערט פאר זיך שטענדיג אנדערע קולות: „מאמע, ברויט! מאמע, בולקע! מאמע, עסען!"... און איבער אלע קולות — א קול פון ציפּה־ביילה־רייזה: „עסען? נישט עסען זאלען אייך ווערעם, ליעבער גאָט, אינאיינעם מיט'ן מאטען אייערען דעם שלים־מזל! פארשאפט זאלט איהר נישט ווערען, רבונו של עולם, מיט איהם אינאיינעם!"... וכדומה אזעלכע זיסע קולות. זיין נאָז איז געווהנהנט געווען צו אנדערע ריחות: א ריח פון נאסע ווענד, וואָם ווינטער נעצעון זיי און זומער שימלען זיי; א ריח פון זויערטייג מיט קלייען, פון ציבעלעם און פון קרויט, פון רויהע לעהם, פון געשאָבענע פישלעך און פון קישקעלעך; א ריח פון אלטע בגדים, וואָם לאָזען זיך הערען אונטער'ן הייסען פּרעסעל מיט א געדיכטער פּאָרע און מיט א מאָדנעם טשאָד...

ארויסגעריסען זיך אויף א ווייל פון יענער אָרעמער ווייטער פינסטערער וועלט אויף דער דאָזיגער נייער, פרייער, ליכטיגער, שמעקענדיגער שיין, האָט זיך אונזער שמעון־אלי געפיהלט ווי א מענש, וואָם איז אין א הייסען זומערטאָג אריינגעשפּרונגען א נאקעטער אין ים אריין; דאָם וואסער טראָגט איהם, די חווא־ליעם שלאָגען איהם, ער טוקט זיך, ער טוקט זיך, ער ציהט אין זיך די לופט מיט דער פולער ברוסט — ס'איז מחיה נפשות, ממש א גן־עדן!...

— למשל, וואָם וואָלט נאָט געאהרט — קלערט זיך שמעון־אלי — וואָם וואָלט נאָט געאהרט, וועו איטליכער בעל־מלאָכה, אשטייגער, זאל זיך קאָנען אלע טאָג, לאָז זיין חאָטש איין מאָל אין דער וואָך, ארויסגעהן אהערצו־צו, אויפ'ן פרייען פעלד, א ביסעל גענישען פון גאָט'ס וועלטעל? אי א וועלטעל, א וועל־טעל!... — און שמעון־אלי הויבט־אָן אונטערזינגען און פערטיי־טשען אויף זיין שטייגער: — אתה יצרת — דו האָסט, גאָט, באשאפען, עולמך — דיין וועלטעל, מקדם — אויף יענער זייט שטאָדט; בחרת בנו — האָסט אונז אויסדערוועהלט,

די אידעלעך, מיר זאלען זיצען דאָרטען אין זלאָדייעווקע אין דער ענגשאפט, קאָפּ־אויף־קאָפּ, אין א דערשטיקענדיש; ותתן לנו — און דו האָסט אונז געטהאָן געבען... אוי, צרות האָסט דו אונז געגעבען מיט וועהטיגען, מיט דלות, קרחת מיט רביעית האָסט דו אונז געגעבען, ברחמיך הרבים־בים־בים־בים!...

אזוי זינגט זיך שמעון־אלי שטילערהייד אונטער דער נאָז, און עס גלוסט זיך איהם א ווארף טהון זיך דא, ווי ער שטעהט און געהט אין פעלד, אויפ'ן גרינעם גראָז, חאָטש א ביסעלע גע־ניסען פון גאָט'ס וועלטעל, — דערמאָנט ער זיך, אז ער האָט איין ארבייט, און זאָגט צו זיך אליין: — „עד כאן אומרים בשבת הגדול — געגוג, שמעון־אלי, צו זינגען. הלך לעולמו — שפּאן, ברודער, שפּאן! אפּרוהען וועסט דו זיך שוין, אם ירצה השם, אין דער העמבענער קרעטשמע. דאָרט האָסט דו א שטיקעל שאר־בשרי, דאָדי רעגדאָר. דאָרט קריגט מען צו יעדער צייט א ביסעל משקה, ווי אין פסוק שטעהט: ותלמוד תורה כנגד כולם — א ביסעל מהכתיתי איז בילכער פון אלץ"... אוי שמעון־אלי שמע־קולנו שפּאנט ווייטער.

אפּיטעל ג.

באמצע הדרך — פונקט אין דער מיט וועג, צווישען די צוויי שטערט זלאָדייעווקע און קאָזאָדאָיעווקע, שטעהט א פעלד־קרעטשמע, וואָס מע רופט זי „די דעמבענע". די דאָזיגע קרעטש־מע האָט אין זיך א כח, עפּים נאָר א מאָגניט, וואָס זי ציהט צו זיך אלע בעלי־ענלות מיט אלע פּארשוינען, סאי די וואָס פּאָהרען פון זלאָדייעווקע קיין קאָזאָדאָיעווקע, סאי די וואָס פּאָהרען פון קאָזאָדאָיעווקע קיין זלאָדייעווקע — מע מוז זיך אפּשטעלען אין דער „דעמבענער" חאָטש אויף עטליכע מינוט! קיינער וויסט ניט דעם סוד דערפון נאָך עד היום. א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפאר,

וויי! דער בעל־הבית פון דער קרעטשמע, דאָרי דער רענדאָר, איז זעהר א ליעבליכער פּאַרשוין און א גרויסער מכנים־אורח, דאָס הייסט, פּאַר נעלד האָט איהר געקאָנט קריגען דאָרטען תמיד א רעכט גלעזע! משקה מיט די שענסטע פּאַרבייסענס; און א טיי! זאָגען, אז ס'איז דערפּאַר, וויי! דאָרי איז נעווען פון יענער חברה, וואָס מע רופט זיי „טרעפערס", אָדער „נביאים", וואָס אליין האָנד־לען זיי נישט מיט קיין גנבות, נאָר זיי קעהרען זיך אָן מיט אלע בעריהמטע גנבים א נאָהענטער רב שמעלקע... און מחמת קיינער וויסט דאָס נישט פּאַר קלאָר, לכן בעדאַרף מען מאכען דערפון א שווייג...

דאָרי איז נעווען א איד א מוכסן, א גראָבער, א האָרינער, מיט א גרויסען בויך און מיט א בולבעוואטער נאָז, און א קול האָט ער געהאט פון א שור־הבר. איהם איז אָפּגענאַנגען, ווי מע זאָגט, קאָפּוועהטיג; פּרנסה האָט ער געהאט מיט'ן פולען מויל, בהמות עטליכע, אויף דער עלטער געבליבען איין אלמן און נעווען א לעדינער מענש. א גראָבער נפש: א סליחה און א הגדה און א בענטשערע! איז ביי איהם נעווען אלץ איינס. און דערפּאַר פלעגט זיך מיט איהם שמעון־אלי דער שניידער שעמען: ס'איז איהם נישט אָנגענעהמען די מעשה, וואָס ער, שמעון־אלי, א יודע־נגן און גבאי אין שוהלכען, זאָל האָבען א מוכסן, איין עם־הארץ פּאַר א קרוב... און דאָרי פון זיין זייט פלעגט זיך שעמען, וואָס ער האָט א „שניידער א פּאַלגע" פּאַר א קרוב... זיי האָבען זיך נעשעמט איינער מיט'ן אנדערען. פון דעסטוועגען, אז דאָרי האָט דערזעהן שמעון־אלי'ן, האָט ער איהם אָפּגענעבען א נאָנץ בריטען ברוך־הבא, מחמת דאָרי דער רענדאָר האָט פשוט מורא נעהאט, נישט אזוי פּאַר'ן קרוב אליין, ווי פּאַר'ן קרוב'ס פּיסק.

— אָ, א נאסט, א נאסט! וואָס מאכט עפּעס אַ איד שמעון־אלי? וואָס מאכט עפּעס דיין ציפּה־בייל־הרייזה? וואָס מאכען עפּעס דיינע קינדער?

— עט, מ ה א נ ו מ ה ח י י נ ו — ווּאָס זאָלען מיר מאכען? — האָט איהם דער שניידער געענטפערט מיט א פסוק, ווי זיין שטייגער איז. — מ י ב ר ע ש ו מ י ב מ ג פ ה — אמאל אזוי, אמאל אזוי, אבי מען איז נעזונט, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: א ס ק א ק ו ר ד ע, ד ב א ר ב א נ ט ע, ד פ א ר ש מ א כ ט ע, ד ק א ר נ א ס ע... ווּאָס מאכט א ה ו' עפּים, מיין טייערער קרוב? ווּאָס הערט זיך עפּים ביי אייך אין דאָרף? ז כ ר נ ו א ת ה ד ג ה — איך געדענק נאָך אייערע ווּאַרעניקעס פון פּאַראיאָהרען מיט'ן ביסעל משקה, דאָס איז דאָך ביי אייך דער עיקר. ארויסקומען אין א ספר האָט איהר דאָך פּיינט. ל מ ה ר ג ש ו ג ו י י ם — ווּאָס טויג אייך א אידיש ווּאָרט! ע, רב דאָדי, רב דאָדי! וועט דער טאָטע אייערער, דער פּעטער גדליה־ווּאָלף עליו השלום, זאָל איצטער אויפשטעהן און א קוק טהון אויף זיין דאָדיקען, ווי ער זיצט דאָס א ביסעל אין דאָרף צווישען אלע גויים, להבדיל, ווּאָלט ער נאָך א מאָל איבערגעניים געשמאָרבען. אי, האָט איהר געהאט א טאטען, רב דאָדי! געווען א כשר'ער איד, לאו ער מיר מוחל זיין: ער פלענט טרינקען פון א פינסטערער כלי... הקיצור, א י ן ל ך א ד ם ש א י ן ל ו פ ע ק ע ל — פון ווּאָס מע זאָל נישט רעדען — אויפ'ן טוידט מוז מען ארויף... גיט שוין אהער א ביסעל ברענפען, ווי דער תנא רב פימפּאָם זאָגט: ק א פ פ ע ט ע ב מ ש כ נ ת א ש ו ו י נ ק י י ך ב נ ר ו נ ם — פארזעץ די קאפּאָטע און נעם א ביסעל ברענפען"...

— שוין? דו האָסט שוין אָנגעהויבען מיט דיין לאָקשען־קויל־עטש? — מאכט דאָדי און טראָגט איהם אונטער א ביסעל ברענפען. — דו זאָג בעסער, שמעון־אלי, וואוהין פאָהרט דאָס א איד?

— א איד פאָהרט נישט, — זאָגט שמעון־אלי און מאכט א כוסה — א איד נעהט צו פוס. ווי מיר זאָגען אין הלל: ר ג ל י ה ם ו ל א י ה ל כ ו — האָסט פיס, ביזט דו נישט קראנק צו שפּאָנען"...

— אויב אַזוי, — מאכט דאָדי — זאָג זשע מיר, סערדצע, וואוהין שפּאַנט א איר?

— א איר שפּאַנט — זאָגט שמעון־אלי און מאכט נאָך א כוסה — קיין קאָזאַקיעווקע שפּאַנט ער, האַנדלען ציענען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: עזים תעשה לך — ציענען זאָלסט דו קויפען...

— ציענען? — פּרענט איהם דאָדי פּער'חידוש'ט. — ווי קומט א איד א שניידער האַנדלען מיט ציענען?

— עס רעדט זיך אזוי „ציענען"! — מאכט שמעון־אלי. — מיינען מיין איך א ציעג, טאָמער וועט מיר נאָט צושיקען, הייסט דאָס, א ציעג א רעכטע. נישט טייער. דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט; נאָר מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־בּיילה־רייזה הייסט דאָס, איהר קענט דאָך זיי, אז זי שפּאַרט זיך איין! זי האָט זיך פּאַר'עקשנ'ט איין מאָל פּאַר אַלע מאָל: ה כ צ ע ק ת ה — זי וויל א ציעג! און א ווייב, זאָגט איהר דאָך, באַדאַרף מען פּאָלגען, דאָס איז דאָך א בּפירוש'ער „מדרש־פּלֵיאה", הא? איהר געדענקט דעם „מדרש־פּלֵיאה"?

— אין די זאכען — זאָגט דאָדי — ווייסט דו שוין בעסער פון מיר; דו ווייסט דאָך, אז איך בין מיט... מיט... מדרש א קנאַפּער מחותן!... איך פּארשטעה נישט, מיין טייערער קרוב, נאָר איין זאָך: ווי קומסט דו זיין א מבין אויף ציענען?

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — זאָגט שמעון־אלי שוין מיט פערדראָס. — ווי קומט א רענדאר זיין א מבין אויף א סדיל־קיווער סליחה? פון דעסטוועגען קומט פּסח צום סדר, קלאַפּט איהר מיט גאָט'ס הילף דעם ריינעם „ברכי־נפשי" און זאָגט „זה כּפרתי זה חליפתי", ווי עס געהער צו זיין... וואָס? אפשר נישט אזוי?...

דאָדי דער רענדאר האָט פערשטאַנען דעם שטאָך; ער האָט פערביסען א ליפּ און האָט זיך געטראַכט: „וואַרט, וואַרט, דו שניידערוק, דו פּאָלגע! ביזט מיר עפּים היינט צו גייציג, און דו

בעווייזט זיך מיר היינט צו פּיעל אַרויס מיט דיין תורה! וועסט שוין ביי מיר האָבען אַ ציעג, וועסט זיך קראַצען!"... און שמעון־אלי האָט זיך געהייסען אָנגיסען נאָך אַ מאָל פון יענעם ביטערען טראָפֿען, וואָס איז אַ רפואה צו אַלע צרות.

פון אמת קאָן מען נישט אַוועקגעהן: שמעון־אלי האָט ליעב געהאַט אַ ביסל בראָנפען, נאָר קיין שכור איז ער נישט געווען — חס וחלילה! וואָן האָט ער דען געהאַט אויף אַ טרונק בראָנפען?... איין חסרון האָט ער נאָר געהאַט, וואָס קוים האָט ער געגומען אַ ביסל בראָנפען, אזוי האָט ער באַלד געמוזט נעמען נאָך איין ביסל, און פון אזעלכע צוויי ביסלעך פּלעגט ער שוין ווערען מבוסמ׳דיג־פֿריילעך, די בעקלעך רויטלעך, די אויגעלעך מיט אַ גלאַנץ, און די צונג — די צונג האָט זיך ביי איהם אויפגעבונדען און געקלונגען אָהן איין אויפהער.

— אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט „צעך", — מאַכט שמעון־אלי — „צעך", שער און אייזען. אונזער פּאָלק עמק האָט אין זיך אַ מעלה, וואָס איטלעכער האָט ליעב כבוד, און כבוד איז דאָך, זאָגט איהר, לעבער... אַ לייַדע שוסטערל וואָלט אַ בעלן געווען זיין גבאי־ראשון חאָטש איבער אַ פּאָמעניצע... זאָג איך צו זיי: ברידערלעך, קטנתי מכל החסדים — איך דאַרף עס אויף כפרות, קלויבט אייך אויס אַ שוסטער פּאַר אַ גבאי: לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל דעם כבוד, איך ווייל נישט קיין פּעטש!... זאָגען זיי: בלאָטע! אז צעך טהוט אָפּ, איז פּאַרפּאַלען!... זאָג איך: עס קומט אויס ווי אין פּסוק שטעהט: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאָפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... נאָר שא, איך האָב מיך אַ ביסל פֿאַררעדט, און האָב נאָר פֿאַרגעסען, אז איך האָב אויף זיך אַ ציעג. עוד היום גדול — דער טאָג שטעהט נישט! אַ גוטען טאָג, רב דאַדי, חזק, חזק ונתחזק — זייט מיר געזונד און שטאַרק און מאַכט וואַרעניקעם!

— פֿארגעס זשע ניט, — מאכט צו איהם דער רענדאר — אם ירצה השם, צוריקוועגס, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, למען השם, זיך אָפּשטעלען ביי מיר.

— אם ירצה השם, אם ירצה השם, בלי נדר ומסקנא! — זאָגט שמעון־אלי. — אודאי, ווי דען איז אָנדערש? מען איז דאָך נישט מעהר ווי א „בשר־ודאָם". ווי זאָגט איהר: „אָדם א מענטש, צפור א פויגעל, קאטשקע רוק זיך"... איהר גרייט נאָר צו, רב דאָדי, א רעכט ביסעל משקה מיט פֿארבייסען, דאָס הייסט מאָהריטש, ווי אונז שטעהט אָן — אונזער פּאָלק שער און אייזען עמך!

קאפּיטעל ד.

ויצא שמעון־אלי׳ה מדעמבינע — און „שמעון־אלי שמע־קולנו" איז אַרויסגענאָנגען פון דער דעמבענער קרעטשמע בגילופין, נאָנץ פֿרייליך, ויבוא — און ער איז געקומען בשלום, געזונדערהייט, קיין קאָזאָדאָיעווקע. און אז ער איז געקומען קיין קאָזאָדאָיעווקע, האָט ער זיך אָנגעהויבען צו פֿרעגען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב חיים־חנה דער קלוגער, וואָס האָט א ווייב טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע מיט צוויי מעלקענדיגע ציעגען? נאָר לאָנג נאָכפֿרעגען זיך האָט ער נישט בעדארפט, ווארום דאָס שטעדטעל קאָזאָדאָיעווקע איז נישט אזא כרך פון די כרכי הים, וואָס מע זאָל דאָרטען קאָנען, חלילה, פערבלאָנזעט ווערען. דאָס גאָנצע שטעדטעל לויגט פאָר די אויגען, ווי אויף א טעלער: אָט זענען די יאטקעס מיט די קצבים, מיט די העקערס און מיט די יאטקע־הינד; אָט איז דער מארק, ווו וויבער דרעהען זיך ארום אין זאָקען פון איין גוי׳ע צו דער אנדערער, טאָפּען אלע איין האָהן:

— טשועש, טשועש! א שאָ טאָבי זא קורקע?

— יאָקא קורקא? צע פיוועז, א נע קורקא!

— נעחיי באודע פיוועז! א שא טאבי זא קורסע?*

אט נאך צוויי שפאן איז דער שולחויף, וואו אלטע ווייבער זיצען איבער מולטערלעך און פערקויפען באַרלעך, סעמעטשקעס און בעבלעך, וואו מלמדים קנעלען, קינדער שרייען און ציענען, ציענען אהן א שיעור, שפרינגען, שלעפען שטרוי פון די דעבער, אדער זיי זיצען איוף דער ערד מיט די אויסגענלעטע בערדלעך, וואַרעמען זיך אקעגען דער זון און מעלה־גרה'ן. און אט איז שוין די באד מיט די שוואַרצע פעררויכערטע וועגן. אט איז דער טייך, וואם אויבען איז ער בערעקט מיט גרינס, ווי מיט א סכך, פול מיט פיאווקעס און מיט זשאבעס, וואם קוואקען. דער טייך שיינט אקעגען דער זון, בלישטשעט ווי מיט דימענטען און שטינקט מיט סכנת־נפשות... און דאָרט, אויף יענער זייט טייך, איז נישטא גארנישט, א חוץ ערד און הימל — אוים קאָזאַדאיוווקע!

אז דער שנייידער איז אריינגעקומען צו רב חיים־חנה דעם קלוגען, האט ער איהם געטראפען ביי דער ארביט, וואו ער איז געזעסען מיט'ן גרויסען טלית־קטן און מיט דער שפיצעכיגער יאר־מלקע איבער דער גמרא און געלעהרענט מיט די תלמידים מיט א ניגון אויף קולי־קולות די נמרא בבא־קמא: ההוא ברחא — די דאזיגע ציעג, וואם זי האט דערזעהען א מין עסענווארג פון אויבען אויפ'ן פע־סל, האט זיך די ציעג צוגעחאפט צום עסענווארג"...

— צפרא טבא למאריה דחיטה דקופא דמחטא! — רופט זיך אן שמעון־אלי שמע־קולנו אויף תרגום־לשון אן זעצט דאם באלד איבער אויף פראסט אידיש: א גוטער מארגען זאל זיך ארויינחאפען, רבי, צו אייך און צו אייערע

---

* — הער נאר, וואם ווילסט דו פאר דער חוהן?
— וואסער הוהן? ס'איז ניט קיין הוהן, ס'איז א האהן!
— לאז זיין אהאהן! וואם ווילסט דו פאר דער הוהן?

תלמידים! איהר האלט מיט זיי, הער איך, סאמע ביי אזא ענין, וואס איך אליין טאקי האב מיך מטריח נעווען אהער צו אייער זונתי מרת טעמע־גיטעל, מכח א ציגע הייסט דאס; דהיינו, איך וואלט קיין ציגע נישט נעקויפט, נאר מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט, איין מאל פאר אלע מאל: הכצקעתה — זי וויל א ציגע! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, ס'איז דאך א בפירוש'ע גמרא: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואס קוקט איהר מיך אן? אל תסתכל בגלעזעל אלא בפלעשעל — קוקט נישט דערויף, וואס איך בין א איד א בעל־מלאכה; יגיע כפיך אשריך! מסתמא האט איהר נעהארכט פון מיר, איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלכען, חאטש איך דארף עס אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מרוקצך — איך בין אייך מוחל, זאג איך צו זיי, דעם כבוד און איך וויל נישט קיין פעטש! זאגען זיי: בלאטע! אז צעך טהוט אף, איז פארפאלען; שמלך לך קצין תהיה לנו — פעטש זאלסט דו חאפען און גבאי זאלסט דו זיין!... איך האב מיך א ביסעל פארדראסט און שיער נישט פארגעסען אייך אפגעבען שלום. שלום עליכם אייך, רבי! שלום עליכם אייך, קינדער, צאן־קדשים, שקצים ורמשים, קונדיסים, עכברושים! סע זאל זיך אייך אזוי וועלען טאנצען, ווי איהר וויל לערנען — איצ, איך האב געטראפען?...

דערהערט אזעלכע דבורים, האבען חברה תלמידים אנגעהויבען קנייפען איינס דאס אנדערע אונטער'ן טיש און שיסען מיט די נעזער. זיי זענען דוקא געווען העכסט ציפריעדען מיט'ן גאסט; זיי וואלטען זיך מחיה געווען, אז גאט זאל זיי צושיקען אפט אזעלכע נעסטי. נאר חיים־חנה דער קלוגער איז נישט געווען ציפריעדען; ער האט פיינט געהאט, מע זאל איהם איבערשלאגען אין מיטען. האט ער אריינגערופען זיין ווייב טעמע־גיטעל און האט זיך אומ־געקעהרט צוריק מיט זיינע תלמידים צו דער ציגע, וואס זי האט

זיך צוגעהאפט צום עסענוואָרג, און מע האָט געזונגען אויף א קול:
„חייבא רבא — האָט רבא געפֿסק'ענט, אז זי דארף באצאָהלען פאר'ן עסענוואָרג און פאר'ן פעסעל דעם גאנצען היזק"...

שמעון־אלי שמע־קולנו האָט ארויסגעזעהען, אז מיט'ן מלמד האָט ער נישט וואָס צו רעדען, האָט ער זיך געזומען צו דער מלמד'קע, און בשעת דער מלמד האָט דאָ געלעהרענט מיט זיינע תלמידים מכח דער ציג פון דער גמרא, האָט שמעון־אלי דער שניידער געהאלטען א שמועס מיט טעמע־גיטעל די מלמד'קע מכח איהר ציגע.

— איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד א בעל־מלאָכה. — האָט צו איהר געזאָגט שמעון־אלי דער שניידער. — אפשר האָט איהר געהאָרכט פון מיר — איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלא־דייעוקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלבען. חאטש איך דארף דאָס אויף כפרות! לאָ מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאָג איך, די פעטש, איך וויל נישט קיין כבוד!... געקומען בין איך, הייסט דאָס, צו אייך טאקי מכח אייגער פון אייערע ציגענען, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציגע נישט געקויפט, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפה־בילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך אייגעשפּאָרט: הכצעקתה — איין מאָל פאר אלע מאָל א ציגע! און א ווייב, זאָגט איהר דאָך, באדארף מען פאלגען, ס'איז א בפירוש'ע גמרא...

טעמע־גיטעל, א קליין ווייבעלע מיט א נעזעל ווי א פאסאלי, וואָס זי טהוט דאָס אלע מאָל א וויש מיט צוויי פינגער, האָט איהם אויסגעהערט א ביסעל, און באלד איבערגעשלאָגען אין מיטען:

— זענט איהר געקומען, הייסט דאָס, צו מיר אפּהאנדלען ביי מיר איינע פון מיינע ציגענען? וועל איך אייך זאָגען אזוי, מיין ליעבער איד: ערשטענס, האלט איך נישט ביי פארקויפען קיין ציגע, וואָרום, לאָמיר זיך נישט נארען, צו וואָס זאָל איך דאָס טהון? צוליעב געלט? וואָס איז געלט? געלט איז קיילעביג!

געלט געהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג! ס'איז דען א ציעג? א מאמע, זאָג איך אייך, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך! איהר מילך־נעבען! היינט איהר עסען, וואָס זי עסט! זי עסט דען עפּים? איין מאָל א טאָג א „פּילע" פון קלייען, און דאָס איבערינע שטרוי פונ'ם דאָך פון בית־המדרש... נאָר נאָר נישט, אויב מע זאָל מיר באַצאָהלען א רעכטען מקח, בין איך מיך מיישב: געלט איז, ווי זאָגט איהר, א יצר־הרע, פּאָר געלט קאָן איך קויפען איין אַנדער ציעג, חאָטש אזא ציעג ווי מיין ציעג איז שוואָר צו קרינגען. ס'איז דען א ציעג? א מאמע, נישט קיין ציעג... נאָר שא! וואָס טויג ווערטער? אָט פיהר איך אייך אַריין די ציעג, וועט איהר זעהן!...

און טעמע־ניטעל לויפט־אַוועק, פיהרט־אַריין די ציעג און ווייזט א פול קרינגעל מיט מילך, וואָס זי האָט ערשט היינט אָנגעמאָלקען.

דערזעהען מילך, האָט זיך דער שניידער אזש אָנגעהויבען בעלעקען, און רופט זיך אָן:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבע אידינע, מה יקר? דאָס הייסט, כמה מעלות טובות — וויפּיעל קאָנט איהר זיך הייסען אָנמעסטען פּאָר אייער ציעג, אשטויגער? מחמת ווי באַלד נישט אין גלייכען געלט, ווען איך נישט קויפען. ווייסט איהר, פּאָר וואָס? ווייל, ערשטענס, באַדאַרף איך זי אויף כ־כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־בוילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּאַרט אין מאָל פּאָר אַלע מאָל: הכצעק...

— וואָס איז שייך וויפּיעל? — האָקט איהם איבער טעמע־ניטעל אין מיטען דעם „הכצעקתה" און טהוט א וויש דאָס נעזעל. — זאָגט איהר אייער מקח, לאָמיר הערכען! דאָס קאָן איך אייך זאָגען: הערט איהר? אז וויפּיעל איהר וועט באַצאָהלען, האָב־דעלט איהר א מציאה! ווייסט איהר, פּאָר וואָס? וואָרום אז איהר קויפט אַוועק ביי מיר די ציעג, האָט איהר א ציעג...

— הערסט דו! — שלאָגט איהר איבער דער שנייַדער אין מיטען. — אָט דערפאָר ווילּ איך דאָך זי קויפען, וואָס זי איז א ציען, נישט קיין פּיפּערנאָטער! דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציען גאָר נישט געקויפט, איך באַדאַרף זי אויף נייען און נייענציג כּפּרות, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־בּיילה־רייזה הייסט דאָס, חאָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פּאר אלע מאָל: הכצעק...

— הערסט דו! אָט דאָס זאָג איך דאָך! — פּאלט איהם אריין טעמע־גיטעל אין די רער אריין און הויבט אָן וויעדער א מאָל אויסרעכענען די מעלות פון איהר ציען. לאָזט זי נישט דער שנייַדער און שלאָגט איהר איבער אין מיטען, און אזוי שלאָגען זיי איבער איינס דאָס אנדערע אזוי לאַנג, ביז זייערע טענות גיסען זיך צונויף אינאייַנעם, און עס קומט־אויס א מישמאש, א קאַשע מיט באַרשטש און מיט לאָקשען: „א ציען? א מאַמע, נישט קיין ציען... איך וואָלט קיין ציען נישט געקויפט... א „פּילע" פון קלייַען... זי האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פּאר אלע מאָל: הכצעקתה... געלט איז קיילעכיג... אָהן עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך... ציפּה־בּיילה־רייזה הייסט דאָס... זי עסט רען עפּיס... איין מאָל פּאר אלע מאָל: הכצעקתה... דאָס איבערינע — שטרוי פון׳ם דאָך פון בית־המדרש... א ווייב באַדאַרף מען פּאָלגען... א ציען? א מאַמע, נישט קיין ציען!"...

— טאָמער וואָלט שוין געווען געגוג אייך צו ציענען, טאָ־מער? — שלאָגט זיי איבער חיים־חנה דער קלוגער אין מיטען און דרעהט זיך אוים מיט׳ן פּנים צום ווייב. — האָסט דו געהערט א ביסעל? מע האלט אין מיטען איין ענין האלט מען, מכח „נזיקין", און זיי: ציען־ציען! ציען־ציען! ממה־נפשך, אָדער פּארקויף זיי די ציען, אָדער פּארקויף זיי נישט די ציען. ציען־ציען! ציען־ציען! סע ציענט מיר שוין אין קאָפּ ציענט מיר!

— נערעכט! — רופט זיך אָן שמעון־אלי. — וואו תורה, דאָרט איז חכמה! ממה־נפשך, וואָס באַדאַרף מען דאָ לאַנג רעדען? לי הכסף ולי הזהב — מיין געלט, אייער סחורה. ייי׳י

שלשה דברים, א ווארט און צוויי און א מאריטש, ווי אין מחזור שטעהט געשריבען: מ ח ס פ ם מ פ צ פ צ י ם — איז דער פשט...

— וואָס טויג מיר אייער פשט? איהר זאָגט מיר בעסער, וואָס גיט איהר מיר פאר דער ציעג? — מאכט טעמע־גיטעל שטיל־ערהייד, בויגט זיך אין, ווי א קעצעל, און טהוט א וויש די ליפען הין און צוריק.

— א משל כחרס הנשבר! — זאָגט שמעון־אלי אויך שטיל־ערהייד. — וואָס הייסט, איך זאָל זאָגען? וואָס בין איך פאר א זאָגער וואָס? איך זעה, אז ס'איז א"ל ת ק ש ו ל ב ב כ ם — ארויסגעווארפען מיין טרחה; איך וועל ביי אייך, אפנים, היינט קיין ציעג נישט קויפען! האָט קיין פאראיבעל נישט, וואָס איך האָב אייך דעקוטשעט!...

און שמעון־אלי דרעהט זיך אוים מיט'ן פנים צו דער טהיר און האלט כלומר'שט ביי אוועקגעהן.

— זעהט נאָר זעהט! — מאכט טעמע־גיטעל און טהוט איהם א נעם ביי'ם ארבעל. — וואָס האָט איהר אזוי קיין צייט נישט, דער טייך ברענט? ממה־נפשך, עפים האָט איהר דאָך אָנגעהויבען רעדען מכח א ציעג...

בקיצור, די מלמד'קע האָט געזאָגט א י ה ר מקח, דער שניידער האָט געזאָגט ז י י ן מקח; זי האָט אראָפגעווארפען, ער האָט ארויפגעווארפען, א רעגדעל אראָפ, א רעגדעל ארויף — מע האָט זיך אויסגעגליכט. שמעון־אלי האָט אויסגעצעהלט די ממתקים, געגומען די ציעג אויפ'ן גארטעל, טעמע־גיטעל האָט בעשפיגען דאָס געלד, וואָס זי האָט געלייזט פאר דער ציעג, צוגע־ווינשעוועט דעם שניידער, ס'זאָל זיין מיט מזל־ברכה, בשעת מעשה עפים נעשעפטשעט שטיל־ערהייד און געקוקט אלע מאָל אויפ'ן געלד און אויף דער ציעג און האָט ארויסבעגליט דעם שניידער מיט א סך ברכות:

— געהט געזונט, און זייט געזונט, און פארנוצט געזונט, און לאָז גאָט געבען, זי זאָל זיין אזוי ווי זי איז געווען ביז אהער,

נישט ערנער — בעסער האָט קיין שיעור נישט, און זי זאָל זיך ביי אייך האַלטען און האַלטען, מעלקען און מעלקען, נישט אויפ־הערען זיך מעלקען!...

— אָמן, גם אתם! — מאַכט דער שניידער און וויל זיך לאָזען געהן צו דער טהיר, וויל די ציגע נישט געהן, דרעהט מיט די הערנער, שפּאַרט זיך אין מיט די הינטערשטע פיסלעך און מאַכט אויף א הילכיג קולכעל און ציקעלט זיך, ווי א יונג חזנ־דעל, וואָס געהט דעם ערשטען מאָל צום עמוד: מההההה פּשעי! ומההההה חטאתי!... ווי איינער רעדט: וואוהין שלעפּט איהר מיך?...

דעמאָלט איז שוין אויפגעשטאנען רב חיים־חנה דער קלוגער מיט זיין כבוד, און מיט'ן קאנטשיק אונטערגעהאָלפען ארויספיה־רען די ציגע פון שטוב. און די חברה תלמידים האָבען זי אונטער־געטריבען:

— היי, קאָוע! קאָוע! פּאשאָל, קאָוע!...

און דער שניידער איז אוועק אין זיין וועג אריין.

קאפיטעל ה.

ו ת מ א ן — און זי האָט נישט געוואָלט, די ציגע הייסט דאָס, נעהן מיט'ן שניידער קיין זלאָדייעווקע, בשום אופן ואופן! זי האָט זיך געריסען צוריק אהיים מיט אלע כחות! עס האָט איהר אָבער גאָר נישט געהאָלפען. שמעון־אלי האָט זי געשלעפּט פּאר'ן גאַרטעל און האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז ס'איז ארוים־געוואָרפען איהר דרעהען זיך און איהר בריקען זיך און איהר מעקען, וואָס זי מעקעט. ער האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— עס שטעהט ביי אונז: בעל כרחך אתה חי — איבער נויט שלעפּסט דו אויף זיך דעם גלות, מעגסט יא וועלען, נישט וועלען — מע פרעגט ביי דיר קיין עצות נישט. איך בין

אויך אמאל, נישט היינט געדאכט, געווען א פריי פוינעלע, א בחור כהלכה — א פיינער, א יונג מיט א קאמזויל און מיט סקריפ־קעם, טשאקענדיג און קנאקענדיג; וואס איז מיר אפגענאנגען? קאפוועהטיג? האָט גאָט געזאגט: לך לך מארצך — קריך, שמעון־אלי, אין זאק אריין! האָב חתונה פאר ציפה־בייליה־רייזה־ן! האָב קינדער! וועט פארשווארצט אויף דיינע יאָהר און טעג! כי לכך נוצרת — דערויף ביזט דו א שניידער!...

אזוי האָט שמעון־אלי געטענה'ט צו דער ציגע און איז נע־גאנגען געשווינד, כמעט געלאפען. א ווארעם ווינטעל האָט איהם צעבלאזען די פאלעס פון דער געלאטעטער קאפאטע און האָט פער'גנבה'ט זיך איהם אונטער די פאות און א גלעט געטהאן איהם ביי'ם בערדעל, צוגעטראגען איהם צו דער נאז א געשמאקען ריח פון מיענטע, פון ראמאשקעס און פון אנרערע פעלדבלומען און קרייטער, וואס האבען א ריח פון בשמים, און וואס זיין נאז איז צו זיי כלל נישט געווהנטע געווארען; און פאר גרוים התפעלות האָט ער אנגעהויבען צו דאוונען מנחה, זאגען „פטום־הקטורת", אויסרעבענען אלע גוטע זאכען: „הצרי והצפורן, החלבנה והלבונה", און אלע איבעריגע געווירצען, גאנץ פיין, מיט זעהר א שענעם ניגון, און ער האָט פערקאטשעט זיך „אפשטעפען" א מנחה, אויפ'ן חזן'ישען שטייגער, נאָר אויף איין אנדער אופן! פלוצים... פון וואנען נעמט זיך דער שטן מקטרג, דער יצר־הרע, און רוימט איהם איין א סוד אין אויהער אריין:

— הער נאָר אוים, שמעון־אלי, דו יאלד אייגער! וואס האסט דו זיך דא אזוי צעזונגען אויפ'ן ניכטערען הארצען? שוין באלד נאכט, און דו האסט נאך אין דיין מויל נישט געהאט, א חוץ צוויי גלעזלעך בראנפען! היינט האסט דו דאך עפים געגעבען דיין קרוב דאס הייליגע וואָרט, אז צוריקוועגס, אם ירצה השם, מיט דער ציגע, וועסט דו זיך אפשטעלען ביי איהם עפים צו־בייסען! געזאגט א וואָרט — איז פערפאלען. א מויל איז נישט קיין חאלווע!

און שמעון־אלי האָט אָפּגעחאָפּט די שמונה־עשרה נאָר בקיצור, זיך אָפּגעקלאָפּט תחנון, און איז אריין צו דאָדי רענדאָר מיט א שמחה:

— א גוטען אָוונד אייך, מיין ליעבער קרוב רב דאָדי, איך קאָן אייך אָנזאָגען א בשורה, מזל טוב, עס לבן גרתי — איך האָב שוין איינגעהאַנדעלט א ציעג, אָבער א ציעג פון ציעגענלאַנד, א ציעג אשר לא ציעגונו אבותינו! איהר מעגט זי אָנקוקען און זאָגען אייער מבינות — איהר זענט דאָך עפּים יא א יודע־ספר! אָנו, טרעפּט, כמה לקו במצרים — וויפיעל האָב איך באַ־דאַרפט משלם זיין?

דאָדי האָט זיך גענומען מיט דער האַנד ביי׳ם קאָזעראָק, זיך פערשטעלט פון דער זון, וואָס האָט געהאַלטען ביי אונטערגעהן מיט א גאָלדענעם פּאָס אין עק הימעל, און האָט בעטראַכט די ציעג, ווי א גרויסער מבין, און האָט זי אָפּגעשאַצט פונקט צוויי מאָל אזוי פיעל, וויפיעל דער שניידער האָט בעצאָהלט. דערפון איז שמעון־אלי געוואָרען אזוי אויפגעלעגט, אז ער האָט דערלאַנגט דעם רענדאָר א זעץ אין פּלייצע:

— רב דאָדי סערדצע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין, צדקת כדברך — איהר האָט היינטיגם מאָל דוקא נישט געטראָפּען. אזוי פיעל גליקליכע יאָהר אונז ביידען!

דאָדי דער רענדאָר האָט אויפגעשטעלט א פּאָר ליפּען און געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אָהן ווערטער: מפּו־פּו־פּו! ווי איינער רערט: „א מציאה! א מציאה פון א גנב!“

און שמעון־אלי האָט איינגעבויגען דאָס קעפּעל אויף א זייט, זיך א חאַפּ געטהאָן מיט׳ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פינגער ביי׳ם זשילעט, גלייך ווי ער וואָלט בעדאַרפט ארויסחאַפּען פון דאָרט א נאָדעל און אריינזעצען אין איהר אין דער גיך א פּאָרעם.

— נו, רב דאָדי? וואָס וועט איהר עפּים זאָגען, עמך? פּאַרשטעהען מיר אייך עסק? הא? איהר זאָלט נאָך זעהן, קיין

עין־הרע, ווי זי מעלקט זיך, וואלט איהר א מיתה משונה איינגע־נומען דא אויפ'ן ארט!

— א מיתה משונה נעם שוין בעסער איין אליין! — רופט זיך אן צו איהם דאדי.

— אמן, גם אתם! — זאגט שמעון־אלי. — אויב איך בין יא ביי אייך אזא־נ־אנגעלעגטער גאסט, נעמט זשע, זייט מוחל, רב דאדי, די ציעג. און באשטאט זי ערגיץ אין שטאהל, מע זאל זי חלילה נישט אוועק'לקח'ענען, און איך וועל דערווייל א דאוונען טהון מעריב, מנחה האב איך געחאפט אין וועג, און נאכדעם וועל־ען מיר מאכען „שהכל נהיה בדברו", און טאקי עפים צו־בייסען אויך, ככתוב, ווי אין דער מגילה שטעהט: א י ן ק ו צ י ם ב פ ר ו צ י ם — פאר'ן עסען געהט קיין טאנץ נישט. שטעהט אזוי געשריבען אין דער מגילה, ציניין?

— וואס איז שייך? — מאכט דאדי. — מסתמא אז דו זאגסט, סע שטעהט — שטעהט דאס; דערוויף ביזט דו דאך עפים א איד פון תורה.

אפגעדאוועט מעריב און אויסגעשפיגען צו „עלינו", רופט זיך אן דער שניידער צום רעגדאר:

— אז דער צער פון טראגען איז יא אזוי גרוים, איז ה ל ע י ט נ י־נ א מ ן ה א ד ו ם ה א ד ו ם ה ז ה — גיסט אן, זייט מוחל, פון יענעם גרינעם פלעשעל, און לאמיר נעמען צו קאפעלעך שפירעט, און לאמיר זיין געזונט. געזונט דאס איז ראשית חכמה, ווי מיר זאגען אלע טאג אין דאוונען: ה ש כ י ב נ ו ל ש ל ו ם...

גענומען א ביסעל בראנפען און פערביסען, האט זיך אונזער שניידער צערעדט פאר פייער און פאר וואסער, מכח זלאדייעווקע, מכח קהל, שוהלזאכען, צעך, שניידערי, שער און אייזען אונזער פאלק עמך, בשעת מעשה געמאכט א תל פון זלאדייעווקער גבאים מיט די נגידים, מיט זייערע „פאראדקעס", געשווארען, אז זיין

נאָמען זאָל נישט הייסען שמעון־אלי, אויב מע קאָן זיי נישט אוועקגעבען אלע „אויף סימביר"...

— הערט איהר, רב דאדי? — אזוי האָט ער אויסגעלאָזט זיין דרשה מיט א תורה, ווי זיין שטייגער איז: — בור כרה ויפרפרהו — עס וועט א רוח אין זייער פאָטער און מוטער אריין, די בעלי־טובות אונזערע מיין איך!... זיי ווייסען נאָר צאפען בלוט, שינדען דעם ארעמאן, אראָפנעמען די הויט! פאר דריי קאַרבען צאָהל איך, הערט איהר, א פערטעל א וואָך! נאָר גאָר נישט, איך בין נישט קיין „קופץ בהאָץ", ווי זאָגט איהר, לאָזען זיי איבערגעהן אויף אנדערע הענד! יבוא יונה — עס וועט קומען אויף זיי א צייט! נישקשה, זיי האָבען נאָך ביי גאָט קיין קוויטעל נישט ארויסגענומען! מיין ווייב זאָל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, זאָגט מיר אפילו, אז איך בין א שלים־מזל'ניק, א לעמעשקע א צעקוועטשטע, וואָרום איך זאָל וועלען, האָב איך אויף זיי א בייטש... נאָר וואר הערט א ווייב? עפּים האָב איך דאָך אויף א שטיקעל דעה! ביי אונז אין דער הייליגער תורה שטעהט בפירוש: והוא ימשול בך — איהר ווייסט דעם פּשט פון די דאָזיגע ווערטער? ס'איז דאָך צוקערזיס! הערט זיך איין אקאָרשט אין איטליכם וואָרט: והוא — און ער, דער מאן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן געווען לטיגען!... נאָר וואָס דען? החילות לנפול נפול תפול — איהר האָט אָנגעהויבען ניסען, גיסט שוין אָן נאָך אביסעל בראָנפען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: אסקארדע, דבארי־באנטע...

וואָס ווייטער־ווייטער האָט ביי שמעון־אלי'ן די צונג אָנגע־הויבען זיך פלאָנטען, די אויגען קלעפען זיך, אזוי לאנג און אזוי ברייט, ביז ער האָט זיך צוגעשפּאָרט צו דער וואנד אויף א ווייל חאפען א דרימעל, און דאָס קעפעל האָט זיך איהם אָנגעבויגען א ביסעל אויף א זייט, די הענר האָט ער צונויפגעלעגט אויפ'ן הארצען, צוגעהאלטען דאָס צאפען־בערדעל מיט דריי פינגער,

און האָט אויסגעזעהן ווי א מענש, וואָס איז פערטיעפט אין זעהר־זעהר טיעפע מחשבות. ער זאָל בשעת מעשה נישט געווען צו־פייפען מיט דער נאָז, אונטערחאַרחלען מיט'ן האַלז און בלאָזען דורך די צייהן: טצ־טצ־טץ! — וואָלט קיינער אין דער וועלט נישט געזאָגט אויף איהם, אז ער שלאָפט. און חאָטש ער האָט נערוימעלט, פון דעסטוועגען האָט דער מח ביי איהם געארבייט נאָנץ געשמאק, און עס האָט זיך איהם ג'חלומ'ט, אז ער איז אין דערהיים ביי זיין וואַרשטיק. אויפ'ן טיש לינט אויסגעשפרייט פאַר זיינע אויגען א מין מלבוש, וואָס ס'איז שווער צו טרעפען, וואָס דאָס איז. זאָל איך זאָגען, ס'איז א פאַר תחתונים — וואו איז דער קראָק? קיין סימן פון קראָק! זאָל איך זאָגען, ס'איז א לייבעל אזעלכעס — פון וואָנען האָבען זיך געקומען אזעלכע לאַנגע ארבעל? אלא וואָס רעז? מוז איך לערנען דעם פשט, אז ס'איז לא הא ולא הא, נישט קיין לייבעל און נישט קיין הויזען — וואָס זשע דען איז דאָס? עפּים מוז דאָך עס זיין!... שמעון־אלי קעהרט דאָס איבער אויף דער לינקער זייט — ס'איז נאָר א קאַ־פאָטע, און נאָך וואָסער א קאפאָטע! א שפאַנעל־נייע, א גלאָטע, איין אטלעסענע, ער האָט נאָך אויף זיין לעבען אזא קאפאָטע אונטער דער נאָדעל נישט געהאַלטען! נאָר ס'איז נישט זיין עסק; ער נעמט־ארויס דאָס מעסערעל פון זשילעט־קעשענע און זוכט א נאָט און ווייל אנהויבען טרענען די קאפאָטע. א גליק, וואָס סע בעווייזט זיך ציפּה־ביילה־רייזה און הויבט איהם אָן שעלטען, בע־גראָבען אין דער ערד אריין.

— דעם בויך, די קישקעס זאָל מען דיר שוין טרענען, דו שלים־מזל אייגער, דו גרינע אוגערקע, דו שענע פאַסאַלי מיינע! דאָס איז דאָך דיין קאפאָטע די שבת'דינע, וואָס איך האָב דיר געמאַכט פון מיין געלט, וואָס איך האָב אנגעקליבען פון דער ציעג!...

און שמעון־אלי דערמאַנט זיך, אז ער האָט א ציעג מיט נאָט'ס הילף, און עס קומט איהם צו א שטיק געזונד! ער האָט אויף זיין

לעבען נישט געזעהן אזוי פיעל קריגלעך מיט מילך! אזוי פיעל ווארעטשקעס מיט קעז! און פוטער, פוטער נאנצע מאקרעטעס! היינט מאסלינקע, פירסמעטענע, זויערמילך מיט גאנצע שטיקער „קריהע", און פוטערגעבעקס עפיס אהן א שיעור, פלעצלעך אזעלכע מילכיגע, געבאקען אויף פוטער און פון אויבען בעשאטען מיט זאמד־צוקער און מיט צימערינג. און דער ריח, דער ריח! עפיס א מאדנער ריח, א בעקאנטער ריח, פע!... ער פיהלט, ווי עפיס קריכט איהם אויפ'ן האלז צווישען קאלנער, און אונטער'ן אויהער, און אויפ'ן פנים, און עפיס קיצעלט איהם און שטינקט איהם גלייך אין נאז אריין... ער טאפט מיט די פינגער און טאפט אן א וואנץ... ער עפענט אויף איין אויג, דאס אנדערע אויג, ער חאפט א קוק אין פענסטער — אוי־זועה, א צרה, א שלאק, עס שאריעט אויף מאג!...

— וואט טיבע יוצר המאורות! גוט געחאפט א דרימעל! — מאכט שמעון־אלי צו זיך אליין און טהוט א רייב מיט די פלייצעס. ער וועקט־אויף דעם רענדאר, פליהט־ארוים אין הויף אריין, עפענט די שטאהל, נעמט די ציעג אויפ'ן גארטעל און לאזט זיך נעהן אהיים געשווינד, פייל אויס'ן בויגען, ווי א מענש וואס האט מורא, ער זאל חלילה נישט פערשפעטיגען מי יודע וואס!....

קאפיטעל ו.

והאשה — און דאס וויב ציפה־בוילה־רייזה, אז זי האט געזעהן, אז דער מאן זוימט זיך אזוי לאנג, האט זי נאר נישט געקאנט פערשטעהן, וואס דאס איז. זי האט אננעהויבען איבער־צוטראכטען, אפשר האט זיך חלילה געטראפען איין אומגליק, גזלנים זענען אננעפאלען אויף איהר מאן אין וועג, צוגענומען ביי איהם די עטליכע קערבלעך, איהם נעקויעלעט און פערווארפען ערגיץ אין א נרוב, און זי איז נעבליבען, חס ושלום, איין אייביגע ענונה

מיט, קיין עין־הרע, אזוי פיעל קינדער, חאטש נעם ווארף זיך אריין, שונאי־ציון, מיט זיי אין טייך אריין !... אזעלכע, און כדומה אזעל־כע, מחשבות האָט נעבאך ציפה־בייל־הייזה יענע נאכט איבער־געטראכט, און האָט אפילו נישט צוגעמאכט מיט קיין אויג ; און אז עס האָט אויסגעקרעהט דער ערשטער האָהן אויף טאָג, האָט זי געחאפט אויף זיך דאָס קליידעל און איז ארויס אין דרויסען און האָט זיך געזעצט אויף דער שוועל ארויסקוקען אויף איהר מאן, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, ער וועט קומען... „א שלים־מזל נעהט אוועק !“ — האָט זי זיך געקלערט און זי האָט זיך צו־געגרייט איהם אָפשפיעלען א פריהמאָרגען, ווי ער איז ווערטה געווען. נאָר אז זי האָט דערזעהען ביי איהם הינטען צוגעבונדען ביי׳ם גארטעל א ציעג, איז איהר באלד אָפגענאַנגען דאָס הארץ, און זי האָט זיך אָנגערופען צו איהם מיט גוטען :

— וואָס אזוי לאַנג, דו קאַנאריקעל מיינס, מאַנדעלבויגעלע ? איך האָב דאָך געמיינט, ביזט שוין חלילה אין דער ערד אריין, שענער תכשיט מיינער, אָדער אזוי עפּיס איין אומגליק געטראָפען, חס ושלום.

און שמעון־אלי האָט זיך צעגארטעלט, אוועקגעשטעלט די ציעג אין הויז, און האָט אָנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון א זאק ; ער האָט איהר פערערט די צייהן.

— הערסט דו, מיין ווייב, האָב איך דיר געקויפט א ציעג — פון ציעגענלאַנד ; דאָס איז א ציעג אשר לא ציעגונו אבותינו ! ווי לאַנג שמייסט מען זיי, די היגע בעל־הבית׳טעס, ווי לאַנג זיי האָבען נאָך אזא ציעג נישט געזעהען אין חלום אפילו ! אז עסען עסט זי מכות, סך־הכל איין מאל אין טאָג א „פילע“ פון קלייען, און דאָס איבריגע — א ביסעל שטרוי פונ׳ם דאָך פון בית־המדרש ; און מילך גיט זי, קיין עין־הרע, ווי א קוה, מעלקט זיך צוויי מאל אין טאָג — איך האָב אליין געזעהען א פול מעלק־שעפעל, איך זאל אזוי זעהען ביי דיר אלדאָס גוטס ! ס׳איז דען א ציעג ? ס׳איז א מאמע, נישט קיין ציעג ! אזוי זאָגט זי, טעמע־גיטעל הייסט

דאָס. א מציאה פון א גנב, כלעבעז, קוים־קוים, אויסגעדונגען פאר זיעבענטהאלבען קארבען! וויפיעל, מיינסט דו, האָב איך זיך געדונגען, איידער איך האָב זי אויסגעדונגען? אז סך־הכל האָט זי נאָר נישט געוואָלט פארקויפען קיין ציגע, קוים איינגערעדט! א נאנצע נאכט געהאקט האָלץ...

און ציפה־ביילה־רייזה האָט זיך געטראכט בשעת מעשה: „נחמה־ברכה — א מכה איהר א גרויסע! זי מיינט, אז נאָר זי איז א בעל־הבית'טע, נאָר זי האָט א ציגע, און וויטער קיינער נישט! איך האָב מורא, אז עס וועט איהר ארויס די אויגען, אז זי וועט דערזעהען, אז ציפה־ביילה־רייזה שמעון־אלי'ס ווייב האָט אויך א ציגע... און בלומע־זלאטע? און חיה־מייטע? בלומרשט נאָר גוטע שוועסטער! עס זאָל זיי אָנגעהן חאָטש האלב, וואָס זיי ווינשען מיר, רבונו של עולם!"... אזוי האָט זי זיך געטראכט און האָט איינגעהייצט אין אויוון, געמעז דערווייַלע צוגרייטען רעטשעני לאקשען אויף אָנבייסען, און שמעון־אלי האָט אָנגעטהאָן טלית ותפילין און האָט זיך אוועקגעשטעלט דאוונען, און געשמאָק, מיט הארץ — ער האָט שוין לאנג נישט גערַאוועגט אזוי ווי אצינד! ער האָט געזונגען די הללויהם, געמאכט חזן'ישע שטיק, צוגעקנאקט מיט'ן פינגער און האָט אויפגעוועקט מיט'ן זינגען אלע קינדער. די קינדער זענען געוואָהר געוואָרען פון דער מאמען, אז דער טאטע האָט גענראכט א ציגע, און מע קאָכט לאקשען מיט מילך, איז געוואָרען ששון ושמחה, און מען איז אראָפגעשפרונגען פון די בעטלעך אין איינע העמדלעך און מע האָט זיך געמומען פאר די הענטלעך, און מע האָט געהאפט א טענצעל, בשעת מעשה צוגעזונגען א ליעדעל, וואָס איז ביי זיי נאָר־וואָס בעשאפען געוואָרען:

א ציגע, א ציגע, א ציגעלע!
דער טאטע האָט געבראכט א ציגעלע!
דאָס ציגעלע וועט געבען מי־לעך!
די מאמע וועט קאָכען לאק־שען!...

געקוקט אויף די קינדער, ווי זיי זינגען און טאנצען, איז שמעון־אלי געוואָרען בריטער ווי לעננער. ער האָט זיך געטראכט: „קינדער נעבאך, זשערנע א ביסעל מילך... נישקשה, איהר וועט שוין היינט, אם ירצה השם, זיין זאט... אלע טאָג א גלעזל מילך, און קאשע מיט מילך, און צו דער טיי מילך — א ציעג איז טאקי א געזונד אין די ביינער!... וואָס איז מיר אצינדערט פישעל בעל־טאקסע? איך הער איהם, ווי דעם קאָטער! ער ווייל נישט נעבען קיין פלייש, נאָר ביינער? לאָז ער זיך ווארגען מיט די ביינער! וואָס דארף איך זיין פלייש, אז איך האָב, קיין עין־הרע, מילך?... אי, שבת? — אויף שבת קויפט מען פיש. וואו שטעהט דאָס, אז א איד מוז עסען פלייש? איך האָב אין ערגיץ נישט געזעהען אזא דין!... אלע איידען זאלען מיך וועלען פאָלגען, וואלטען זיי אלע געקויפט ציעגען; דעמאָלט וואָלט אונזער בעל־טאקסע שען אויסגעזעהען מיט'ן בייכעל! עס וואָלט שוין דעמאָלט א רוח אין זיין מאטע'ס טאטען אריין!"...

אזוי האָט זיך געטראכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט צונויפגעלעגט די תפילין, און האָט זיך געוואשען, געמאכט המוציא און צוגעגרייט זיך צו דער מילכיגער סעודה. עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין ציפה־ביילה־רייזה מיט א לעדיג טעפעל, רויט ווי פייער, אין כעס מיט סכנת־נפשות, און א רעגען פון קללות און חרמות האָט זיך אָנגעהויבען שיטען אויף שמעון־אלי'ס קאָפ! נישט קיין קללות זענען דאָס געווען — שטיינער זענען געפאלען פונ'ס הימעל, פעך און שוועבעל האָט זיך געגאָסען פון ציפה־ביילה־רייזה'ס מויל:

— דעם טאטען דיינעם דעם שכור זאל עס ארויסווארפען, דיך אריינווארפען! א שטיין, א ביין זאל פון דיר ווערען! כח־הקלע זאלסט דו געהן! געשאָסען זאלסט דו ווערען פון א ביקס! העננען און טרינקען, ברענען און בראָטען, שניידען און בראָקען! נעה זעה, דו גזלן, דו רוצח, דו משומד איינער, וואָס פאר א ציעג דו האָסט מיר געבראכט! א וויסטערער, א פינסטערער חלום אויף

דיין קאָפּ און אויף דיינע הענט און פּיס, רבונו של עולם, זיסער פּאַטער, האַרציגער־נעטרייער!...

דאָס איבערינע האָט שוין שמעון־אלי נישט נעהערט. ער האָט אָנגערוקט דאָס היטעל און איז אַרויס פון הויז אָנקוקען דאָס אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען.

אַרויסגעגאַנגען אין דרויסען צו דער ציעג און דערזעהען דעם שענעם תכשיט, ווי ער שטעהט צוגעבונדען צום פּלעקעל פון דער טהיר און מעלהּ־גרה'ט זיך קאַלטבלוטיג, איז ער געבליבען שטעהן אין דער הינטערפּלעט, נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען? וואוהין געהט מען? געשטאַנען, געטראַכט, געטראַכט, און א זאַג געטהאָן צו זיך אַליין: „תמות נפשי עם פלשתים — עס וועט א רוח אין זייער טאַטענ'ס טאַטען אַריין, דעם מלמד מיט דער מלמד'קע! זיי האָבען געפונען, מיט וועמען צו טרייבען קאַטאַווים! איך וועל זיי געבען א קאַטאַווים, וועט זיי זיין וויסט און פינסטער! דאָכט זיך, נאָר א נעבאָכעל אָט דער מלמד, מישט זיך כלומרשט נישט אין געשעפט, און צום סוף אוא מעשה! נישט אומזיסט האָבען די תלמידים עחיחיקעט בשעת דער רבי האָט מיך אַרויסנע'משלח'ט מיט דער ציעג און די רבי'צין האָט מיר צוגע־ווינשעוועט, זי זאָל זיך ביי מיר מעלקען און מעלקען... איך וועל זיי נעבען א מעלקען! איך וועל ביי זיי אַרויסמעלקען דאָס דם־התמצית פון די קאַזאַדאַיעווקער כלי־קודש, טונעיאדצעם, קאַטאַ־וועסטרייבער!...

אזוי האָט זיך געטראַכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט זיך געלאָזט נעהן צוריק קיין קאַזאַדאַיעווקע מיט דער דעה, ער זאָל זיי אָפּשפּיעלען א וויוואָט, ווי זיי זענען וועלטה!

געגאַנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע און דערזעהען דעם רעגדאר אויף דער טהיר מיט'ן לולקעציבעקעל אין די ציהען, האָט זיך אונזער שניידער צעלאַכט נאָך פון דערווייטען.

— וואָס איז פאַר א שמחה אויף דיר, — פרענט איהם דאָדי — וואָס דו לאַכסט אזוי?

— טהוט א קוק, זייט מוחל, אפשר וועט איהר אויך לאכן? — זאגט צו איהם רער שניידער און הויבט אן לאכען נאך שטארקער, גלייך ווי צעהן שרים וואלטען איהם געקיצעלט. — נו, ווי געפעלט אייך, אשטייגער, רב דאדי, אזא שלאק? כל האדם כוזב — וואו ערגיץ א צרה דארף עם טרעפען מיך! איהר פארשטעהט א מעשה? איך האב דאס געהאט א פסק פון מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס; זי האט מיר געגעבען ברכב ובסוסים — אויף שיסעל און אויף טעלער, און דוקא אויפ'ן ניכטערען הארצען, עס זאל נאר פאלען אויפ'ן מלמד מיט רער מלמדקע! מאהלט אייך, איך וועל זיי נישט שווייגען, עס וועט זיין עין תחת עין — א פאטש פאר א פאטש! איך האב פיינט, אז מע טרייבט מיט מיר אזעלכע קאטאווסלעך. אנו, גיט נאר לעת־עתה, רב דאדי, פאר הארצווהטיג א גלעזעל שפירעט, דורכשווייגען רעם האלז, איך זאל חאטש כח האבען צו רעדען און די נשמה זאל נישט קליאקנען... לחיים, רב דאדי, לאמיר זיין אידען, דאס איז רער עיקר, ככתוב, ווי עס שטעהט גשריבען: היום הרת עולם — נאר נישט נעזארגט! זייט זיכער, איך וועל זיי שוין אפשפיעלען א פריה־מארגען. איך וועל זיי באווייזען, ווי אזוי מע טרייבט קאטאווסע מיט צעך, שער און אייזען אונזער פאלק עמך!

— וואר האט דיר געזאגט, אז ס'איז א קאטאווסע? — מאכט רער רענדאר גאנץ תמ'עוואטע און פיפקעט מיט'ן לולקעלע. — אפשר איז ביי אייך דארט ארויס א טעות אין די רער?

שמעון־אלי איז אזש אונטערגעשפרונגען פאר כעס.

— משל כחרם הנשבר! וואס רעדט איהר? איהר ווייסט, וואס איהר רעדט? איך קום צו זיי לכתחילה קויפען א ציעג, און רער מיט זיי ברחל בתך הנאקעטע: א ציעג! זאגט איהר גאר דאס!...

דאדי פיפקעט מיט'ן לולקעלע, קנייטשט מיט די פלייצעס און צעפיהרט מיט די הענד, ווי אייגער רעדט: „וואס בין איך שולדיג? איך בין דאך אודאי גאט די נשמה שולדיג!"...

און שמעון־אלי חאפט די ציגע און לאזט זיך געהן קיין קאזאקדאיעווקע, וחמתו בערה בו — און עס ברענט אין איהם א פייער.

קאפיטעל ז.

והמלמד — און דער מלמד האט זיך געטהאן זיין מלאכה, דאס הייסט, ער איז געזעסען און געקנעלט מיט זיינע תלמידים, געלעהרענט אלץ יענעם ענין פון „נזיקין", און זייער געשרייי האט זיך געלאזט הערען איבער'ן גאנצען שוהלהויף: כשכשה בזנבה — זי האט א זעץ געטהאן מיט'ן ווייבעל, די בהמה, ושברה את הכד — און זי האט צעבראכען דאס קריגעל"...

— על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון — א גוטער מארגען זאל אייך זיין, רבי, מיט אייערע תלמידים! — זאגט שמעון־אלי. — איהר מעגט מפסיק זיין אויף א מינוט, נישקשה, די בהמה וועט נישט אנטלויפען און דאס צעבראכענע קריגעל וועט שוין במילא גאנץ נישט ווערען. וואס טויג מיר גרוים — איהר האט מיר אפגענטהאן א רעכט שפיצעל, טאקי אויף קאטאוועס, נאר וואס דען? אהבתי כי ישמע לי — איך האב פיינט אזעלכע קאטאוועסלעך! איהר האט דאך געהערט מסתמא די מעשה פון יענע צוויי אידען, וואס זענען געווען ערב שבת אין מרחץ אויף דער אויבערשטער באנק? רופט זיך אן אייגער צום אנדערען: „נא דיר מיין בעזעמעל און שמיים מיך אפ". איז זיך מיישב יענער און טיילט איהם איין, ווי עס געהער צו זיין, צעקארדאשעט דאס לייב ביז'ן בלוט אריין. זאגט צו איהם דער געשמיסענער: „די מעשה דערפון איז אזוי. אויב דו האסט זיך געוואלט מיט

מיר אָפּרעכענען דאָ, אויף דער אויבערשטער באַנק, בשעת איך ליג א נאַקעטער און דו האָסט א בעזעמל אין האַנד, — מהכתיתי, ביזט דו געוועכט; נאָר טאָמער מיינסט דו דאָס אויף קאַטאָווע, זאָג איך דיר, אז איך האָלט נישט פון אזעלכע קאַטאָווע־סלעך!"...

— אַקעגען וואָס איז דער משל? — פרעגט איהם דער מלמד, טהוט־אויס די ברילען און קראַצט זיך מיט זיי אין אויהער.

— דער משל — מאַכט שמעון־אלי — איז טאַקי אַקעגען אייך אליין מיט דער שענער ציעג, וואָס איהר האָט מיר אריינ־געשיקט בשגגה, דאָס הייסט אויף א נעלעכטער. פון א נעלעכ־טער, הערט איהר, קאָן אייך אַרויסוואַכסען א געלעכטער אויפ'ן פּופּיק! מיינט נישט, אז איהר האָט צו טהון מיט גלאַט עפּים א פּאַלגע; איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאַדיעווקע, חברה־מאַן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען, שער און אייזען אונזער פּאַלק עמך!

ביי די לעצטע ווערטער איז שמעון־אלי אזש אונטערגע־שפּרונגען, און דער מלמד האָט אָנגעטהאָן צוריק די ברילען און האָט בעטראַכט דעם שניידער, ווי א מענשען, וואָס רעדט פון הויז, און דער גאַנצער חדר האָט זיך געשטיקט פון געלעכטער.

למה הרעות לעם הזה — וואָס קוקט איהר מיך אָן, ווי א בייזער מאַרשעלעק? — רופט זיך אָן דער שניידער שוין מיט כעס. — איך קום צו אייך צו געהן און קויף ביי אייך א ציעג, געהט איהר און רוקט מיר אַריין דער רוח ווייסט וואָס!

— סע געפעלט אייך נישט די ציעג? — פרעגט איהם דער מלמד בתמימות.

— די ציעג, זאָגט איהר? ס'איז אזוי א ציעג, ווי איהר זענט גובערנאַטאָר!

דער גאַנצער חדר שיסט־אויס א געלעכטער, און עם קומט אָן טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע, און דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה: שמעון־אלי רעדט און טעמע־גיטעל רעדט איהם איבער; דער רבי זיצט און קוקט, די תלמידים לאַכען;

זיי רעדען ביידע אזוי לאנג, ביז טעמע־גיטעל ווערד אין כעם, חאפט דעם שניידער פאר'ן האנד און שלעפט איהם.

— קומט, קומט צום רב! לאזען חאטש אידען זעהן, ווי א זלאדייעווקער שניידער טשעפעט זיך! טראכט אוים א בלבול!

— קומט! — זאגט שמעון־אלי. — אדרבה, לאזען מענטשען זעהען, ווי עהרליכע אידען, כלי־קודש כלומרשט, דערטאפען א פחעמדען מענטשען און מאכען פון איהם א האנטשירקע, ווי מיר זאגען אין לאנג־והוא־רחום: ללעג ולקלעמעניש... קומט טאקי איהר אויך, רבי־לעבען! — מאכט ער צום מלמד. און רב חיים־חנה טהוט אן דעם פליסעענעם קאשקעט אויף דער יאר־מעלקע און עס בלייבט, אז זיי נעהען צום רב אלע פיער, דאס הייסט: דער שניידער, די מלמד'קע, דער מלמד און די ציענ.

אז די קאמפאניע איז נעקומען צום רב, האבען זיי נעטראפען דעם רב אין א ציצען חאלאטע! ווישען די הענד און זאגען „אשר יצר" פאוואלינקע, מיט כונה, נישט נעחאפט, נעקוועטשט איט־ליכם ווארט בעזונדער: נקבים, נק־בים! חלולים, חלו־לים!... און אז ער האט זיך אפנעפארטיגט מיט אלסדינג ארום און ארום, האט ער צונויפגענומען דאס חאלאטע! און האט זיך בעזעצט אויף זיין שטוהל, וואס איז געווען אהן א געזעסע!, נאר פיסלעך מיט פערענטשעס אלטע, גלאנצענדיגע און שאקלענדיגע, ווי אלטע צייהן ביי איין אלטען מענשען, וואס וואלטען שוין לאנג בעדארפט ארויספאלען, נאר זיי האלטען זיך אויף נסים.

אויסגעהערט ביידע צדדים, וואס האבען נישט געלאזט רעדען איינער דעם אנדערען, האט דער רב געשיקט רופען דעם דיין מיט'ן שוחט, מיט די איבעריגע פארנעמסטע לייט פון שטאדט, די „שבעה טובי העיר", און האט זיך אנגעהויבען צום שניידער בזה הלשון:

— דערצעהל, זיי מוחל, נאך א מאל די מעשה פון אנהויב ביז'ן סוף, און נאכדעם וועט זי דערצעהלען.

און שמעון־אלי דער שניידער האָט זיך נישט געפּוילט איבער־חזר'ען נאָך א מאל און נאָך א מאל די איינענע מעשה פון'ם אָנהויב אָן, אז ער הייסט שמעון־אלי חייט מק"ק זלאָדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלען, חאָטש ער טענה'עט מיט זיי: קטנתי מכל הצרות — איך דאַרף עם אויף כפּרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל די פּעטש און וויל נישט קיין כבוד! זאָגען זיי: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאָפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... הקיצור, ער האָט זיך אוועקגעלאָזט אהער קיין קאָזאָדאָיעווקע נאָך א ציעג; דאָס הייסט, ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט — ער בעדאַרף זי אויף זיין און נייענציג כפּרות; נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב זאָל לעבן, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זי איהם נישט געלאָזט אָטהעמען: הכצעקתה — זי וויל א ציעג... און א ווייב, זאָגט איהר, בעדאַרף מען פּאָלגען, איז ער געקומען צו רב חיים־חנה דעם גמרא־מלמד און דינגט ביי איהם א ציעג און רעדט אויס „ברחל בתך הנאקעטע": א ציעג. צום סוף לאָזט זיך אויס, אז מע האָט ביי איהם צוגענומען די עטליכע קערבלעך און מע האָט איהם אַריינגעדרוקט דער רוח וויייסט וואָס, אויף קאָטאָווע־הייסט דאָס, און ער, שמעון־אלי, האָט פיינט אזעלכע קאָטאָווע־לעך!... איהר האָט דאָך געהערט מסתמא די מעשה מיט יענע צוויי אידען, וואָס זיינען פּרייטאָג אין באָד...?

און שמעון־אלי דער שניידער חזר'ט־איבער דעם משל פון דער באָד נאָך א מאל, און דער רב מיט די דיינים מיט די שבעה טובי העיר לאכען.

— האָבען מיר אויסגעהערט איין צד. — רופט זיך אָן דער רב. — אציגד לאָמיר האָרכען דעם אַנדערען צד.

שטעהט־אויף רב חיים־חנה דער קלוגער, רוקט־אָן דאָס היטעל אויף דער יארמעלקע און הויבט־אָן בזה הלשון:

— שמעו־נא, רבותי! די מעשה איז אזוי געווען די מעשה: איך בין געוועסען און געלעהרענט מיט די תלמידים בין איך גע־

זעסען, סדר נזיקין האָב איך געלעהרענט, בבא־קמא — יאָ, בבא־קמא... קומט־אריין אָט דער איד פון זלאָדייעווקע אָט דער, און זאָגט, אז ער איז א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע זאָגט ער, און ניט אָפּ שלום ניט ער מיר אָפּ, און דערצעהלט מיר א גאנצע מעשה דערצעהלט ער מיר, אז ער איז אליין א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע, הייסט דאָס, איז ער, און האָט א ווייב האָט ער, הייסט זי ציפּה־בייַלה־רייזה הייסט זי — יאָ, ציפּה־בייַלה־רייזה הייסט זי... אזוי, דאכט זיך?

דער מלמד בויגט זיך אָן צום שניידער, און דער שניידער, וואָס האלט זיך די גאנצע צייט ביי'ם בערדעל, שטעהט מיט צוגעמאכטע אויגען, דאָס קעפּעל אביסעל אויף א זייט, און שאָקעלט זיך און זאָגט אויף זיין לשון:

— אמת ויציב ונכון! זי הייסט אלע דריי נעמען: ציפּע און בייַלה און רייזה. אזוי האָט מען איהר א נאָמען געגעבען, און אזוי רופט מען זי פון זינט איך קען זיך מיט איהר שוין פאוואָלינקע א יאָהר דרייסיג. נאָר לאָמיר האָרכען, וואָס וועט איהר ווייטער זאָגען, ירידי? איהר פארעדט נאָר נישט די צייהן! איהר רעדט בעסער עסק, על הראשונים ועל האחרונים — וואָס איך האָב געערעדט און וואָס איהר האָט געערעדט, ווי שלמה המלך זאָגט: „אין חדש תחת השמש" — קיין חכמות נעהט נישט אָן...

— איך ווייס נאָר נישט איך! — מאכט דער מלמד דערשראָקען און בעווייזט אויף דער מלמד'קע. — זי האָט מיט איהם נערעדט זי, זי האָט מיט איהם געהאנדעלט זי. איך ווייס נאָר נישט איך!

— אצינד — זאָגט דער רב — לאָמיר האָרכען, וואָס וועט זי עפּעס זאָגען?

און דער רב בעווייזט מיט'ן פינגער אויף דער מלמד'קע, און טעמע־ניטעל די שטילשווייגענדיגע ווישט זיך אָפּ די ליפּען, שפּארט זיך אונטער מיט איין האנד, און מיט דער אנדערער האנד הויבט

זי אָן צו טענה'ן גיך, אָהן איין אָפּשטעל, און דאָס פּנים בשעת מעשה פּלאָמט איהר ווי א פּייער.

— הערט זשע אויס, אידישע קינדער, די מעשה דערפון איז אזוי: אָט דער איד, דער זלאָדייעווסקער שניידער הייסט דאָס, זאָל מיר מוחל זיין, איז... איז אָדער א משוגענער, אָדער א שכור, אָדער איך וויים אַליין נישט וואָס! איהר האָט נעהערט א מעשה? א איד קומט צו מיר צו געהן אַוש פון זלאָדייעווסקע אָט דער דאָ־זיגער, און טשעפּעט זיך צו ווי א קלעק, איין מאָל פּאר אַלע מאָל, איך זאָל איהם פּארקויפען א ציעג, איך האָב נעהאָט צוויי, און דערצעהלט מיר דערביי א פּזמון, אז ער וואָלט קיין ציעג נישט נעקויפט, ער באדארף זי אויף כ־כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט זי, האָט זי זיך איינגעשפּארט איין מאָל פּאר אַלע מאָל — א ציעג! און א ווייב, זאָגט ער, באדארף מען פּאָלגען, איהר פּארשטעהט א משל? טענה איך: וואָס נעהט דאָס מיך אָן? איהר ווילט ביי מיר אַוועקקויפען א ציעג, פּארקויף איך אייך, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נאָר נישט פּארקויפט פּאר קיין נעלט, וואָרום וואָס איז נעלט? נעלט איז קיילעכיג, נעלט נעהט אַוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג — ס'איז דען א ציעג? ס'איז א מאמע, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך, איהר מילך נעבען, היינט איהר עסען משטיינס נעזאָגט, זי עסט דען עפּים? איין מאָל אין טאָג א „פּילע" פון קלייען, דאָס איבעריגע א ביסעל שטרוי פון'ס דאָך פון בית־המדרש. נאָר צוריק שמועסענדיג, האָב איך מיך מיישב געווען אזוי: איך האָב דאָך, קיין עין־הרע, צוויי ציעגען, און נעלט איז א יצר־הרע... בקיצור, דאָ האָט זיך שוין אַריינגעמישט מיין מאָן, זאָל לעבען, און מיר זענען דורכגע־קומען מיט'ן שניידער פּאר'ן מקח — מיינט איהר, וויפיעל? נישט מעהר זאָלען מיינע שונאים פּארמאָגען, רבונו של עולם! און איך האָב איהם אָפּגענעבען די ציעג, אויף אַלע מיינע לעבע נעזאָגט געוואָרען אזא ציעג. ס'איז דען א ציעג? א מאמע,

נישט קיין ציעג! קומט ער צו נעהן, דער שניידער, מיט א בלבול, ס'איז נישט קיין ציעג, זאגט ער! שא, ווייסט איהר וואס? אט שטעהט זי. ניט, זייט מוחל, אהער א מעלקשעפעל, וועל איך זי אויסמעלקען פאר אייך אין די אויגען!

און זי האט אנטליהען ביי דער רבי'צין דאס מעלקשעפעל און האט אויסגעמאלקען די ציעג פאר אלעמען אין די אויגען, צוגעטראגען דאס שעפעל מיט מילך איטליכען בעזונדער, פריהער, געווויינטליך, דעם רב, נאכדעם די דיינים, און נאכדעם די שבעה טובי העיר, און דעם איבערינען עולם, און ס'איז געווארען ביי'ם רב אין שטוב א ליארעם, א געפילדער — הימעל עפען זיך! דער האט נעזאגט: מע בעדארף קנס'ענען דעם זלאדייעווקער שניידער, ער זאל שטעלען משקה! דער האט נעזאגט: קנס'ענען אליין איז נאך ווינציג — מע בעדארף ביי איהם צונעמען די ציעג! און דער האט נעזאגט: ניין, די ציעג איז א ציעג, לאז ער זיך עלטערען מיט איהר אין עושר און אין כבוד; מע בעדארף איהם מכבד זיין מיט גוטע עטליכע פאנטאפעל און ארויסווארפען מיט דער ציעג אינאיינעם צו אלדי שווארצע יאהר!

דערזעהען אזא מעשה, האט זיך שמעון־אלי פאוואלינקע ארויסגערוקט פונ'ם רב'ס שטוב און האט געמאכט פליטה.

פאפיטעל ח.

וישא החייט את רגליו — און דער שניידער האט גענומען די פים אויף די פלייצעס און איז אוועק מיט דער ציעג אהיים ניך און געשווינד, ווי א מענש, וואס לויפט פון א שרפה. ער האט זיך ארומגעקוקט, צי מע יאגט איהם חלילה נישט נאך, און האט גראנקט גאט, וואס ער איז ארוים „חנם אין כסף — טרוקען אהן פעטש"...

דורכגענאנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע, האָט זיך שמעון־אלי געקלערט: „מכות וועסט דו ביי מיר וויסען דעם אמת!" און ער האָט פערלייקענט פאר דאדי'ן די גאנצע מעשה.

— נו, וואָס הערט זיך? — פרענט איהם דאדי כלומרשט נייניערינ.

— וואָס זאָל זיך הערען? — זאָגט שמעון־אלי. — פאר מיר האָט מען דרך־ארץ! מיט מיר טרייבט מען נישט קיין קאַטאַוועס, כי אדם אני ולא פארך — איך בין דאָך עפּים נישט קיין יונגעלע! איך האָב דאָס א ביסעל געעפענט אויף זיי א פּה־קדוש, זיך פארהערט א ביסעל מיט'ן מלמד אין תורה, לאָזט זיך אוים, אז איך וויים בעסער פון איהם, וואָס אין די קלייניע אותיות טהוט זיך... בקיצור הדבר, זיי האָבען מיך איבערגעבעטען און געגעבען מיר די ציענ, וואָס איך האָב געקויפט. אָט איז זי. נאָט אייך זי אויף א מינוט, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: הנפש קח לך והרכוש תן לי — נעמט אייך דעם נפש און מיר גיט א ביסעל בראָנפען.

„געוונג ער איז א גדלן, איז ער נאָך א ליגנער אויך!" — טראַכט זיך דאדי דער רענדאר. — „מע בעדאַרף מיט איהם מאכען נאָך א מאָל דאָס אייגענע שפּיעל און הערען, וואָס וועט ער זאָגען וויטער?"

און צום שניידער האָט ער געזאָגט:

— איך האָב פון דיינעטוועגען, שמעון־אלי, א גלעזעל אלטען „ווישניק", אויב דו האָסט חשק.

— פונ'ם יין המשומר? — מאַכט שמעון־אלי און בעלעקט זיך אוש. — מהכתיתי, ווייזט אהער, וועלען מיר אייך זאָגען א מבינות; איך וויים, אז ביי אייך דארף זיין א גוט גלעזעל ווישניק, נאָר לאו כל אדם כוזב — נישט איטליכער איז דערוויף א מבין.

אויסגעטרונקען דאָס ערשטע גלעזעל, האָט זיך ביי אונזער שניידער אויפגעבונדען די צונג און ער רופט זיך אן צום רענדאר:

— זאָגט נאָר, מיין ליעבער קרוב, איהר זענט דאָך עפּעס א איה, וואָס קאָטאָרי איהר זענט נישט קיין נאָר, כלעבען, און איהר קעהרט זיך אָן מיט אַלערליי מענטשען; זאָגט מיר נאָר, איהר גלויבט אין כשוף? פּאַרכלענדעניש?

— דהיינו? — פרעגט איהם דאָדי תמ׳עוואָטע.

— דהיינו — זאָגט שמעון־אלי — א דבוק, א לץ, א נישט־גוטער, א גלגול?...

— אקעגען וואָס זאָגסט דו דאָם? — מאכט דאָדי מיט א תמ׳עוואָטען פּנים און פּיפקעט מיט׳ן לולקעלע.

— איך שמועס עס נלאַט אזוי אקעגען דרינען. — זאָגט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און הערט נישט אויף צו רעדען פון גלגולים, פון מכשפים, פון מכשפות, שדים און רוחות, לצים, שרע־טעלעך, וואָווקעלאקעס. דאָדי הערט־צו כלומרשט מיט קאָפּ, פּיפּ־קעט מיט׳ן לולקעלע; נאָכדעם שפּייט ער אויס אוו רופט זיך אָן צום שניידער:

— דו ווייסט, שמעון־אלי, וואָס איך וועל דיר ערצעהלען? איך וועל היינטיגע נאכט, דאכט מיר, מורא האָבען שלאָפען. איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, פּאר מתים האָב איך תמיד מורא נע־האט, נאָר פון היינט אָן הויב איך שוין אָן גלויבען אין גלגולים און אין לצים אויך...

— א ברירה האָט איהר? — מאכט צו איהם דער שניי־דער. — פּרובט נישט גלויבען! אָנו, לאָז זיך נאָר אריינחאפּען צו אייך עפּעס א רעכטער לץ און אָנהויבען פּראַווען זיינע רעכטע שטיק: איבערקעהרען אייך די רייזשע באַרשטש, אויסגיסען דאָס וואַסער, אויסטרינקען אלע קריגלעך, איבערבעכען אייך אלע טעפּ־לעך, פּאַרקניפּען די ציצית פון׳ם טלית־קטן, אריינווארפען אייך א קאַץ אין בעט אריין, און די קאַץ זאָל ליגען ביי אייך אויפ׳ן האַרצען, ווי צעהן פּוד משא, און איהר זאָלט זיך נישט קאָנען ריהרען, און אז איהר וועט אויפשטעהן, זאָל אייך די קאַץ קוקען גלייך אין די אויגען אריין, ווי א זינדיגער מענטש...

— נענוג! נענוג! — מאכט דער רענדאר, שפייט־אוים און פערוואַרפט מיט די הענד. — נענוג דיר שוין צו דערצעהלען אקענען נאכט אזעלכע מעשיות!

— זייט מיר נעווענט, רב דאדי, האָט קיין פאראיבעל נישט, וואָס איך האָב אייך א ביסעל דעקוטשעט; איהר ווייסט אליין, אז איך בין נישט שולדיג, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: לא היו דברים — ניע מיעלא באבא חלאפאטע... א גוטע נאכט!

קאפיטעל ט.

כשבא החיט — אז דער שניידער איז געקומען אהיים, איז ער אריין אין שטוב אריין מיט א ירגזון, נאנץ ברייטליך, און האָט נעוואָלט נעבען א פעטשאטעק זיין ווייב, ווי זי איז ווערטה; נאָר ער האָט זיך אייגנעהאלטען מיט אלע כחות. ער האָט זיך נעטראכט: „עט, א אידינע בלייבט א אידינע! לאָז מיינם איבערגעהן!" און פון דרך־שלום וועגען האָט ער דערצעהלט פאר זיין ווייב א שענעם לינגן.

— הערסט דו, ציפה־בייליה־רייזה מיין ברודער? פאר מיר האָט מען, אפנים, פאָרט דרך־ארץ. מילא, וואָס דער מלמד מיט דער מלמד'קע האָבען פון מיר נעהאט — בין איך דיר מוחל; איך האָב זיי נענעבען, וויפיעל עס איז אין זיי אריין! און חוץ לזה האָב איך זיי אוועקגעשלעפט צום רב, האָט דער רב אפנעפסק'ענט, אז זיי באדארפען צאָהלען קנס, וואָרום אז אזא איד, ווי שמעון־אלי, קומט צו זיי האנדלען א ציעג, באדארף זיין ביי זיי דער גרעסטער כבוד, וואָרום אָט דער שמעון־אלי, זאָגט דער רב, איז א איד קאטאָרי וועלכער...

ציפה־בייליה־רייזה האָט אבער מעהר נישט נעוואָלט אויסהערען די שבחים, וואָס מע לענט אויף איהר מאן. זי האָט שוין געוואָלט אָנקוקען וואָס גיכער די אמת'ע ציעג, וואָס איהר מאן

האָט נעבראכט; האָט זי נעחאפט דאָס טעפּעל און איז אוועק אין הויז אויסמעלקען די ציעג. און עס האָט נישט לאַנג נערויערט און ציפּה־ביילה־רייזה איז אריינגעלאָפען אין שטוב אריין שוין אָהן ווערטער; זי האָט אָנגענומען שמעון־אלי'ן מחילה פון הינטען ביי'ם קאָלנער און האָט אים מיט דריי נוטע סטוסאָקעס אַרויסגעוואָרפען מיט דער שענער ציעג אינאיינעם „צו אלדי שוואַרצע ווייסטע פינסטערע יאָהר!"...

נעבלִיבען אין דרויסען מיט דער שענער ציעג, האָבען זיך ארום דעם שניידער צונויפגעקלִיבען א גאַנץ רעדעל אידען, ווייבער און קינדער, און האָבען אויסגעהערט די חדושים, וואָס שמעון־אלי האָט זיי דערצעהלט, אז די דאָזיגע ציעג, וואָס ער האָלט אויפ'ן גאַרטעל, איז נאָר דאָרט, אין קאָזאַדאָיעווקע, א ציעג, וואָס מעלקט זיך און גיט מילך, נאָר קוים קומט ער מיט איהר אהער, אזוי ווערד זי אויס ציעג... שמעון־אלי האָט נעשוואָרען מיט כל השבועות, מע מעג גלויבען א משומד, אז ער אליין האָט נעזעהען מיט זיינע אויגען, ווי מע האָט זי אויסגעמאָלקען ביי'ם רב אין שטוב און אָנגעמאָלקען א פול מעלקשעפעל מיט מילך... א סך מענשען האָבען זיך אָפּגעשטעלט, בעטראכט די ציעג גאַנץ ערנסט, איבערגעפרעגט די מעשה נאָך א מאל און נאָך א מאל, און שטאַרק גע'חרוש'ט זיך... אנדערע האָבען געלאַכט, געמאכט חוזק און נעזאָגט ווערטלעך, און אנדערע האָבען געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, אויסגעשפּיגען און א זאָג געטהאָן:

— א שענע ציעג! ס'איז אזוי א ציעג, ווי איך בין א רביצין.

— וואָס רען איז דאָס?

— א גלגול! איהר זעהט ניט, אז ס'איז א גלגול?...

— דאָס וואָרט „גלגול" ווערד אונטערגעחאפט פונ'ם נאַנצען עולם; עס ווערען דערצעהלט אלערליי מעשיות פון גלגולים, וואָס האָבען זיך נעטראפען דא אין זלאַרייעווקע, אין קאָזאַדאָיעווקע, אין יאמפּעלי, אין פישי־יאבעדע, אין חאפלאפאוויטש, אין פעטשי־חוואסט — אויף דער נאַנצער וועלט! ווער ווייסט נישט די מעשה

מיט לייזער־וואלפ'ס פערדעל, וואס מע האט דאס געמוזט ארויס־פיהרען הינטער דער שטאדט, הרג'ענען און מקבר זיין אין תכריכים?... צי, אשטייגער, וועט האט נישט געהערט די מעשה מיט'ן פערטעל עוף, וואס בשעת מע האט דאס דערלאנגט שבת צום טיש, האט דאס אננעהויבען צו ריהרען מיט'ן פליגעלע?... וכדומה אזעלכע אמת'ע מעשיות.

או שמעון־אלי האט זיך געלאזט נעהן ווייטער, האבען איהם א גאנצע קאמאנדע פון חדר־יונגלעך בעגלייט מיט כבוד. זיי האבען איהם נאכגעשריגען:

— הוררא, שמע־קולנו! הוררא, מעלקענדיגער שניידער!

דער גאנצער עולם האט זיך געהאלטען ביי די זייטען פון גע'עכטער.

דא האט שוין שמעון־אלי'ן אננענומען פאר'ן הארצען; נענוג ער האט אזא איין אומגליק, מאכט מען נאך פון איהם חוזק! איז ער אוועק מיט דער ציעג איבער דער שטאדט, האט נעמאכט א גוואלד צווישען חברה „פועל־צדק": סטייטש, וואס שווייגט מען? ער האט זיי דערצעהלט די גאנצע מעשה, וואס מע האט איהם אפגענטהאן אין קאזאדאיעווקע, זיי בעוויזען די ציעג... האט מען באלד נעשיקט נאך בראנפען, און ס'איז געבליבען, מע זאל נעהן צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי העיר", מע זאל שרייען פאר זיי, איינלענען די וועלט: סטייטש, וואו איז דאס געהערט געוואלרען אזא רציחה, מע זאל דערטאפען איין ארעמען אידען א שניידער, ביי איהם אויסנארען די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציעג און ארויס־שטופען איהם דער רוח ווייסט וואס? און נאך מאכען פון איהם חוזק שוין דאס אנדערע מאל? אזא מעשה האט זיך דאך נישט פערלאפען אפילו אין סדום!

און חברה „פועל־צדק" זענען געקומען צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי־העיר", האבען געשריגען

פאר זיי, איינגעלעגט די וועלט: סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געווארען אזא רציחה, מע זאל דערטאפען איין ארעמען אידען א שניידער, אויסנארען ביי איהם די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציגע און אריינשטופען איהם דער רוח ווייסט ווָאס שוין דאָס אנדערע מאל? אזא מעשה האָט זיך דאָך נישט פערלאָפען אפילו אין סדום!...

און דער רב מיט די דיינים מיט די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען אויסגעהערט די טענות, האָבען זיך צונויפגעקליבען אוף דער נאכט אלע ביי׳ם רב אויף איין אסיפה, און ס׳איז געבליבען, מע זאל טאקי דאָ אויפ׳ן ארט אנשרייבען א רעכטען ברירה צו די קאזאדאיעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר". און די זלאדייעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען זיך אוועקגעזעצט און האָבען אנגעשריבען א ברירה צו די קאזאדאיעווקער רבנים, דיינים און די „שבעה טובי העיר" אויף לשון־הקודש אין זעהר א שענער מליצה. אט איז דער בריף אות באות:

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים, גאונים מפורסמים, זיילען פון דער וועלט, וואָס דאָס גאנצע הויז פון ישראל איז אנגעהנט אויף זיי. פריעד זאל זיין צו אייך און פריעד זאל זיין צו אלע אידען פון דער הייליגער קהלה אין קאזאדאיעווקע און אלדאָס גוטס זאל טהון רוהען אויף זייערע קעפ, אמן.

„היות כפי אונזערע אויהערען האָבען געטהאָן הערען, אז ס׳איז געטהאָן געווארען זעהר א גרויסע עולה צו איינעם פון אונזערע שטאדט־לייט, רב שמעון־אלי ב״ר בענדיט־לייב חייט, וואָס מע רופט איהם שמעון־אלי שמע־קולנו, היינו: צווי פון אייערע לייט, המלמד רב חיים־חנה מיט זיין פלונית מרת טעמע־גיטעל שתחיה, האָבען אויסגענארט מיט קלוגשאפט ביי אונזער שניידעה געלד, סך זיבעטהאלבען רובעל זילבער, וואָס זיי האָבען אריינגעטהאָן צו זיך אין די כלים און האָבען אפגעווישט די ליפען און

זאגען: מיר האבען נישט געטהאן קיין אומרעכט — און אזוי טהוט זיך ניט ביי אידען! מיר אלע, וואס שטעהען אונטען גע׳חתמ׳עט, זאגען עדות, אז דער דאזיגער שניידער איז איין ארע־מער בעל־מלאכה און א מטופל מיט קינדער, וואס איז זיך מפרנס עהרליך מיט אייגענער הארעוואניע, און דוד המלך האט דאך שוין לאנג געזאגט אין תהלים: יגיע כפיך כי תאכל — די מידעקייט פון דיינע הענד, אז דו וועסט טהון עסען, וועט דיר זיין אז וואויל און גוט, זאגען אונזערע חכמים: דער פשט איז: וואויל אויף דער וועלט און גוט אויף יענער וועלט. בכן, טהוען מיר אייך בעטען, איהר זאלט באלד חוקר ודורש זיין דערויף, וואס ס׳איז געטהאן געווארען, און אייער משפט זאל ארויס ווי די זון, און איהר זאלט מקיים פסק זיין איינס פון די צוויי: אדער מע זאל אומקעהרען דעם שניידער זיין געלד בשלימות, אדער מע זאל איהם ארויסגעבען זיין ציעג, וואס ער האט געקויפט, מחמת די ציעג, וואס ער האט געבראכט צו פיהרען, איז נישט קיין ציעג!... דאס קאן אייך די גאנצע שטאדט נעהן שוועהרען א שבועה דאורייתא... און לאז זיין שלום צוויישען אידען, ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט: נישטא נאך אזא געבענשט כלי פאר אידען ווי שלום. שלום זאל זיין צו אייך, שלום צום ווייטערסטען און צום נאהע־סטען, שלום צו אלע אידען, אמן!

„פון אונז אייערע קנעכט, וואס אייער מינדסט פינגערעל איז גרעבער פון אונזערע לענדען.

„נאום הרב בהרב ז״ל... ונאום הרב בהרב ז״ל... ונאום ברוך קאפאטע, זרח פופיק, פישעל וויקידיילא, חיים קוויטש, ניסל פאטשען, מאטעל שאלעכא, יהוש־ע העשעל קישקיש.“

קאפיטעל י.

בלילה ההוא — אין יענער נאכט האָט נעשוינט די לבנה און האָט אראָפגעקוקט אראָפ אויף זלאָדייעווקע מיט איהרע פינ־סטערע האלב־איינגעפאלענע הייזלעך, וואָס שטעהען צונויפגע־קוועטשט, אָהן הויפען, אָהן בוימלעך, אָהן פארקאנס. ווי א בית־עלמין זעהט אוים ביי נאכט די שטאָדט, איין אלטער בית־עלמין מיט אלטע מצבות, וואָס א סך פון זיי שטעהען אָנגעבוינען כורעים, און א סך וואָלטען שוין לאנג איינגעפאלען, וועו זיי זאָלען נישט זיין אונטערגעשפאָרט מיט קלעצער. און חאָטש די לופט איז דאָרט נישט אזוי פויגעלדיג, און די ריחות פונ'ם מארק און פונ'ם שוהלהויף זענען עפים נישט אזוי געשמאק, און דער שטויב איז נעדיכט און שטעהט הויך ווי א מויער, — פון דעסטוועגען זענען אלע מענשען ארוים, ווי טאראקאנעס פון די לעבער, אידען און ווייבער, אלטע לייט און קליינע קינדער, „חאפען א לופטל“ נאָך דעם הייסען ברענענדיגען טאָג. דער עולם האָט זיך אויסגע־זעצט אויף די שוועלען א ביסעל שמועסען, פלאָפלען דברים בטלים, אָדער גלאָט אזוי קוקען ארויף אין הימעל אריין, בעטראכטען די צורה פון דער לבנה, מיט די מילי־מילאָסען שטערען, וואָס אז מע זאָל זיין מיט אכצעהן קעפ, איז אוממעגליך זיי איבערצוצעהלען!

אין יענער נאכט האָט זיך שמעון־אלי דער שניידער ארומ־נעדרעהט איינער אליין אין אלע הינטערגעסלעך מיט'ן תכשיט, וואָס ער האָט איינגעהאנדעלט אין קאָזאדאיעווקע, זיך געהיט פאר די וויסע־חברה'ניקעס, מע זאָל איהם נישט דערזעהען. ער האָט נערעכענט, אז עס וועט ווערען טאָג, זאָל ער זיך וויעדער לאָזען אין וועג אריין, און דערווייל האָט ער זיך אריינגעהאפט צו האָדעל דער אקציזניטשקע אין שענקעל, נעמען פאר הארצוועהטיג א ביסעל בראָנפען און אויסרעדען זיך א ביסעל דאָס הארץ, זיך האלטען מיט איהר איין עצה מכח דעם אומגליק, וואָס ער האָט אויף זיך גענומען.

האָדעל די אַקציזניטשקע איז געווען א ווייבעל איין אלמנה, א „מאנסביל־שער קאָפּ", אויסגעבונדען מיט גאנץ „נאטשאלסטווע" און א גוטע שוועסטער מיט אַלע בעלי־מלאכות אין שטאָדט. פון וואנען נעמט זיך דער נאָמען „אקציזניטשקע"? איבער א מעשה, וואָס זי איז מיידעלווייז געווען זעהר א שענע, א יפת־תואר; האָט איין אקציזניק, זעהר א רייכער, זי דערזעהען איינמאל דורכ־פאָהרענדיג פאַרבי זלאָדייעווקע, בשעת זי האָט געטראָגען גענז צום שוחט; האָט זי דער אקציזניק אָפּגעשטעלט און א פרעג געטהאָן:

— מיידעל, וועמע'ס ביזט דו?

האָט זי זיך פערשעמט, צעלאכט און איז אנטלאָפען גע־ווארען; האָט מען איהר פון דעמאלט אָן א נאָמען געגעבען „די אקציזניטשקע"... אנדערע זאָגען, אז דער אקציזניק איז געווען ביי איהר נאכדעם אין דער היים, גערעדט מיט איהר טאטען, נחמיה ווינאָקור, געוואלט פאר איהר חתונה האָבען, זי נעמען ווי זי שטעהט און גיהט און נאָך צוצאהלען איהר טאטען אין בייטעל אריין. איז שוין כמעט געווען „תנאים", האָט דאָס שטעדטעל זי געזומען אין די מיילער אריין, איז צעקראכען געוואָרען דער שידוך, און זי האָט נאָר חתונה געהאט נאכדעם א שטילע חתונה פאר עפּים א שלים־מזל, א חולה־נופל'דיגען; האָט זי שטארק געווויינט, נישט געוואָלט גיהען צו דער חופה, האָט זיך דעמאלט די גאנצע שטאָדט געוויינט. מע האָט געזאָגט, אז זי איז נאָר געווען פערקאכט אינ'ם אקציזניק, און מע האָט געמאכט א ליעדעל אויף איהר, וואָס ווייבלעך און מיידלעך זינגען דאָס נאָך ער היום אין זלאָדייעווקע: דאָס ליעדעל הויבט זיך אָן מיט די ווערטער:

„די לבנה האָט געשיינט,
האלב נאכט איז געווען —
און האָדעלע זיצט ביי דער טיר..."

און עס לאָזט זיך אוים מיט די ווערטער:

„איך האָב דיך ליעב, דושינקע,
נאָר אָהן איין עק,
איך קאָן אזש ניט לעבען אָהן דיר!"

אָט דאָס איז געווען האָרעל די אקציזניטשקע, און פּאַר איהר האָט דאָס אונזער שניידער אויסגענאָסען זיין ביטער האָרץ: דער־צעהלט אלסדינג, וואָס ביי איהם אויף דער נשמה טהוט זיך, און געבעטען, זי זאָל איהם געבען איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס טהוט מען? איהר זענט דאָך עפּיס יאָ, ווי דוד המלך זאָגט אין שיר־השירים: שחורה אני ונאוה — ווער ס'איז שען, איהר זענט ביידע זאכען... גיט מיר איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס זאָל מען טהון? — זאָגט צו איהם האָרעל און שפּייט־אויס. — איהר זעהט דען נישט, אז ס'איז א גלגול? וואָס וועט איהר זיך האלטען מיט דער באָמבע? נעמט און וואַרפט איהם ארויס צו אלדי שוואַרצע יאָהר! איהר קאָנט נאָך האָבען, חס ושלום, דעם אייגענעם פסק, וואָס מיין מוהמע פּערעל האָט געהאט, לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר, זי איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט.

— דהיינו? — פרענט שמעון־אלי דערשראָקען.

— דהיינו, — זאָגט האָרעל מיט א זיפץ — מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז געווען איין עהרליכע אידענע, א כשר'ע. אונזער משפּחה זענען אלע עהרליכע... חאָטש דאָ, אין דעם וויסטען זלאָדייעווקע, פּארברענט זאָל דאָס ווערען, האָט מען ליעב באַרעדען איטליכען באַזונדער, געוויינטליך, הינטער די אויגען, וואָרום אין די אויגען זענען זיי גרויסע חליפּת'ניקעם, קוצעני־מוצעני... בקיצור, מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז איינמאָל געגאַנגען אין מארק, זעהט זי: עס ליגט א קניילעכין בייוועל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב: א קניילעכין בייוועל קומט צו־נוטץ; בוינט

זי זיך אָן און הויבט דאָס אויף. זי נעמט דאָס קנייטלעכין בייוועל און לאָזט זיך נעהן, טהוט דאָס איהר א שפרונג אין פנים אריין און א פאל אויף דער ערד. בויגט זי זיך אָן מסתמא נאָך א מאל און הויבט דאָס אויף, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פנים אריין און א פאל אויף דער ערד. בויגט זי זיך וויעדער א מאל אָן, נעמט דאָס וויעדער א מאל, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פנים און א פאל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב און טהוט א שפיי אויפ'ן קנייטלעכין בייוועל (חאפט דאָס דער וואטענמאכער!), און וויל שוין נעהן אהיים. זי טהוט א קוק — דאָס קנייטלעכין בייוועל קאטשעט זיך איהר נאָך; זי פרובט זיך לויפען — דאָס קנייטלעכין בייוועל קאטשעט זיך. בקיצור, זי איז נעקומען אהיים א טוידטע נעבאָך, נעפאלען חלשות, און האָט נאָכדעם אָפגעקרענקט אפשר א יאָהר כסדר. וואָס, מיינט איהר, איז דאָס נעווען, אשטייגער? אָנו, טרעפט?...

— עט! כולם אהובים, כולם ברורים — אלע וויבער זענען אויף איין שניט! — זאָגט שמעון־אלי. — ס'איז באבסקי מעשיות, פוסטע מיהלען, באָצערעם, פידרוך מיט לאקריצע! מע זאל זיך וועלען צו־הערען, וואָס וויבער פלעטשען, וואלט מען באדארפט מורא האבען פאר'ן אייגענעם שאטען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: נשים דעתן קלות — וויבער זענען גענוג... נאָר גאָר נישט, היום הרת עולם — נישט נעזאָרגט! האָט אייך א גוטע נאכט.

און שמעון־אלי דער שניידער לאָזט זיך נעהן וווייטער.

די נאכט האָט זיך אויסגעשטערענט. די לבנה האָט גענשפאַ־ציערט צווישען שטיקער וואלקען, וואָס זענהן־אויס, ווי הויבע טונקעלע בערג, בעלעגט מיט זילבער. מיט א האלבען פנים האָט די לבנה ארַאָפגעקוקט אויף דער שטאָדט זלאָדייעווקע, וואָס האָט נעהאלטען אין רעכטען שלאָף. א טייל בעלי־בתים, וואָס האבען מורא פאר וואנצען, האבען זיך אריבערגעפעקעלט מיט'ן בעט־

געוואנד אין דרויסען, זיך איבערגערעקט מיט די נעלע לייכטער איבער'ן קאפ, געהראפעט גאנץ געשמאק און געזעהען זיסע חלומות: חלומות פון פרייען אויפ'ן יריד, פון לייזונג א סך, פון א פער־דיענסטעל א גראבס; חלומות פון א פריץ זעהר א וואויל־ען, פון א געשעפטעל א גוטס; חלומות פון א שטיקעל ברויט, פון פרנסה בכבוד און פון כבוד אליין — פערשיעדענע חלומות!... מע זעהט נישט אויף דער נאס קיין לעבעדיגען נפש; מע הערט נישט קיין פיפס אין ערגיץ, — אפילו די יאטקע־הינד, וואס האבען זיך נענוג אננעבילט און אננעמארדעוועט דורכ'ן טאג, האבען זיך איינגע־נארעט צווישען די קלעצלעך, בעהאלטען די מארדעס צווישען די לאפעס — און שא! זעלטען־זעלטען חאפט זיך ארויס ביי זיי א האלבער „האו", בשעת עס חלומ'ט זיך זיי עפעס א ביינדעל, וואס אנדערע הינד שארפען זיך דערויף די צייהן, אדער בשעת עס דאכט זיך זיי, אז א פליעג האט זיך פערקליבען אין אויהער אריין און רייסט זיי איין א סוד... זעלטען־זעלטען פליהט־דורך א נארישער זשוק מיט צעלאזטע פליגעל, דרעהט זיך און שוועבט אין דער לופטען אויף איין ארט, זשומעט ווי א סטרונע פון א באס און מאכט: זששששש!!, טהוט א פאל אן דער ערד און ווערד אנשוויגען... אפילו דער שטאדט־שומר, וואס אלע נאכט געהט ער ארום, היט די קלייטען און קלאפט מיט צוויי שטעקלעך: קלא! קלא!... קלא! קלא!... האט היינטיגם מאל, ווי אויף־צו־להכעיס, אויסגעטרונקען, האט זיך צוגעשפארט צו א וואנד און איז נע־שמאק אנשלאפען געוואָרען... אין דער דאזיגער שטילער נאכט דרעהט זיך אום שמעון־אלי דער שניידער איינער אליין איבער דער נאנצער שטאדט, און ער וויסט נישט, צי זאל ער נעהן, צי זאל ער שטעהן, צי זאל ער זיצען... און ער געהט־ארום און רעדט צו זיך אליין שטילערהייד:

— ואתא שונרא ואכלה לגדיא — נע מאלא באבא חלא־פאטע — קופילע סאבי קאנא!... לאז קומען א פאהיבעל אויף דער דאזיגער ציעג! א ציעג?... ח־ח־ח־חד גדיא! חד גדיא!

ער צעלאכט זיך און שרעקט זיך איבער פאר זיין אייגענעם געלעכטער. בשעת מעשה גיהט ער דורך פארביי דער „קאלטער שוהל", וואס האט א שם מיט איהרע מתים, וואס האונגן דארטען אלע שבת־צו־נאכטס, אננעטהאן אין וויסע קיטלען און אין טליתים, און עס דאכט זיך איהם, ווי ער הערט עפים א מין נע־זאנג: או־או־או! ווי א ווינד, וואס בלאזט אין קוימען אריין ווינטער ביינאכט... ער טרעט־אפ פון דער „קאלטער שוהל", לאזט זיך געהן אין דער גוי'עשער גאס, דערהערט ער א קול „פססס!" דאס פייפט א פוהאטש, וואס האט זיך פערקליבען גאנץ אויבען, אויפ'ן שפיץ קלויסטער... עס פאלט אויף איהם אן א שרעקליכע מרה־שחורה, א פחד, מיט סכנת־נפשות! נאר ער שטארקט זיך, ער מאכט זיך א הארץ און ווייל זאגען עפים א פסוק, אזעלכען, וואס מע זאגט ביינאכט, אז מע זאל קיין מורא נישט האבען; האט ער אבער פערגעסען דעם פסוק, ארויסגעפלויגען פונ'ם קאפ! און מעשה־שטן, קומען איהם אקעגען דוקא אלערליי מורא'דיגע בילדער פון בעקאנטע, וואס זענען שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט... און ער דערמאנט זיך אן א סך שרעקליכע מעשיות, וואס ער האט זיך אנגעהערט אויף זיין לעבען: מעשיות מיט שדים, מיט רוחות און מיט לצים אינ'ם געשטאלט פון קעלבלעך... מעשיות מיט שרעטלעך, וואס לויפען ווי אויף רעדלעך, מיט וואווקע־לאקעס, וואס גיהען אויף די הענד, מיט מינים בעשעפענישען, וואס קוקען אויף איין אויג... מעשיות מיט לעבעדיגע מתים, וואס גיהען־אום אין עולם התוהו, אננעטהאן אין תכריכים... שמעון־אלי פועל'ט ביי זיך, אז די דאזיגע ציעג, וואס ער פיהרט זיך מיט איהר ארום, איז נישט קיין ציעג, נאר א גלגול, אדער א לץ, וואס אט באלד שטעלט ער איהם ארויס א צונג אויף ציהן ארשין, אדער ער טהוט א פאטש מיט די פליגעל און טהוט א געשריי איבער דער גאנצער שטאדט: „קו־קא־רי־קו!"... שמעון־אלי פיהלט, אז עס הויבט זיך איהם דער מח; שטעלט ער זיך אפ אויף א ווייל, בינדט־אפ דעם גארטל; ער ווייל פטור ווערען פון דער

באָמבע. וואָר? וואָם? דער שענער בחור שטעהט, ער וויל נישט אָפּטרעטען פּונ'ם שנייזער אויף א מינוט אפילו! שמעון־אלי פרובט זיך לאָזען גיהן א פּאָר טריט — ער גיהט איהם נאָך; ער נעמט זיך רעכטס — גיהט ער רעכטס; ער נעמט זיך לינקס — ער גיהט לינקס...

— שמע ישראל! — שרייט־אויס שמעון־אלי נישט מיט זיין קול און לאָזט זיך לויפען אין דער וועלט אריין. און אזוי ווי ער לויפט, דאכט זיך איהם, אז עמיצער יאָגט איהם און מעקעט איהם נאָך אויף א דין ציענען קול'כעל און רעדט צו איהם, ווי א מענש, און זינגט, ווי א חזן:

— מ־־־לך ממית ומחיה!... וג־א־א־א־א־א־מן אתה להחיות מתים!...

קאָפּיטעל יא.

בבוקר — אין דער פריה, אז אידען זענען אויפגעשטאַנען נגהן דאוונען, וווייבער — אין מארק אריין, און מיידלעך — צו דער טשערעדע, האָט מען נעפּונען שמעון־אלי דעם שנייזער זיצען אויף דער ערד, און נעבען איהם די שענע ציעג זיצט, די פיסלעך אונטער זיך, מעלה־גרה'ט און שאָקעלט מיט'ן בערדעל. מע גיהט־צו צום שנייזער, מע רעדט צו איהם — ער ענטפערט נישט א וואָרט; ער זיצט און קוקט, ווי א לעהמענער גולם... איז באלד נעווארען א רעדעל, איין אַנגעלאָף פון דער גאַרער שטאַדט, א נערעדעריי, א ליארעם, א געפילדער ביז'ן הימעל: שמעון־אלי... ציעג... שמע־קולנו... גלגול... ליץ... וואַווקעלאָקע... נישט־גוטער... פּארשטעלט... געפיהרט... געפאָהרען רייטענדיג א נאנצע נאכט... נעמוטשעט... פּארמוטשעט"... בשעת מעשה זענען נע־פּלויגען נעגוג ליגענס: איטליכער האָט דערצעהלט, אז ער האָט אַליין נעזעהען איהם פּאָהרען רייטענדיג...

— ווער איז נעפֿאַהרען אויף ווועמען? — פֿרענט א איד און שטעקט־אריין דעם קאָפּ אין רעדעל אריין. — שמעון־אלי אויף דער ציעג, צי די ציעג אויף שמעון־אלי'ן?

דער נאַנצער עולם שיסט־אויס א געלעכטער.

— אז אָך און וועה איז צו אייך מיט אייער געלעכטער! — רופט זיך אָן א איד א בעל־מלאכה. — אידען מיט בערד! באַ־ווייבטע! טאַטעס פון קינדער! שעמען מענט איהר זיך אין אייער וויטען האלז אריין! וואָס האָט איהר זיך צונויפגעקלויבען אהער צו לאכען? איהר זעהט נישט, אז דער שנייידער איז אוים מענטש, נעבאַך טוידט־קראַנק? בעסער פיהרט איהם אָפּ אהיים און שיקט רופען דעם רופא, נישט שטעהן אָט־אַ־דאָ און שטשירען די צייהן, א רוח אין אייער טאַטענ'ס טאַטען אריין!!!

די דאָזיגע ווערטער האָט דער בעל־מלאכה אויסגעשאָסען, ווי פון א האַרמאַט, און דער עולם האָט אויפגעהערט צו לאכען. דער האָט זיך א ווארף געטהאָן נאָך וואַסער, דער איז אוועקגעלאָפען צו יודעל דעם ווופא. מע האָט געגומען שמעון־אלי דעם שניידער, מחילה, אונטער די הענד און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט אהיים און אריינגעלעגט אין בעט אריין. באלד איז געקומען צו לויפען יודעל דער רופא מיט זיין גאנץ קלאַפּערנעצייג און האָט איהם גענעבען „גרויס רַאטוניק": ער האָט איהם געשטעלט באנקעס און פּיאווקעס און געשלאָגען צו דער אָדער, נעצאַפּט בלוט אָהן א שיעור.

— וואָס מעהר בלוט מע וועט איהם אָפּצאַפּען, — אזוי האָט יודעל אליין געזאָגט — וועט אלץ זיין בעסער, מחמת אלע שלאַפּ־קייטען, ניט דאָ געדאכט, נעמען זיך פון אינוועניץ, פון די „נע־בליטען". — אזוי האָט יודעל דער רופא געגעבען צו פערשטעהן די „חכמת הרַאַקטאַריע", און האָט צוגעזאָגט, אז אויף דער נאכט, אם ירצה השם, וועט ער אריינקומען נאָך א מאל. און אז ציפּה־בייַלה־רייזה האָט א קוק געטהאָן אויף איהר מאן, ווי ער ליגט נעבאַך, דער שלים־מזל, אויף דעם צעברַאכענעם טופּטשאן, מיט

א סך שמאטעס איינגעדרעקט, די אויגען ארויף, די ליפּען פער־
שמאכט, רעדט פון היץ, עס קלעפּט זיך נישט א ווארט צו א
ווארט, — האָט זי אָננעהויבען צו ברעכען די הענד, שלאָגען זיך
קאָפּ אָן וואנד, ווייגען, יאָמערען און קלאָגען מיט דעם נוסח, וואָס
מע בעווייגט א טוידטען:

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, א דונער איז מיר א
גרוי־סער! אויף וועמען לאָזט דו מיך אי־בער מיט מיינע קליינע
קינ־דער?!...

און די קינדער, נאקעטע און בארוועסע נעבאך, האָבען זיך
צונויפגעקליבען ארום דער ארעמער מאמע און האָבען איהר גע־
האלפּען ווייגען. די עלטערע האָבען געווייגט שטיל־ערהייד, בע־
האלטען די פּנימ'ער, געשלונגען די טרערען; און די קלענערע,
וואָס האָבען נישט פערשטאנען, וואָס דאָ טהוט זיך, האָבען גלאָט
געווייגט אויף א קול, וואָס וויטער אלץ העכער און העכער; און
אפילו גאָר דאָס קליניטשקע, א יונגעלע פון א יאָהר דריי, מיט
איין אויסגעמוטשעט גע־פּנימ'ל, האָט זיך צוגערוקט צו דער
מוטער מיט זיינע אויסגעבויגענע קרומע פיסלעך און מיט'ן גראָבען
בייכל־ע, ביידע הענטלעך אריינגערוקט אין קעפּל און האָט גע־
נומען נאָר א הויכען טאָן: „מאמע, וויל עעסען!!!" דאָס אלס־
דינג אינאיינעם איז געווען אזא מין נעזאנג, וואָס א פרעמדער
מענש האָט נישט געקאָנט בשום אופן שטעהן דערביי; וועד ס'איז
אריינגעקומען צום שניידער אין שטיבל ארויין, איז ער באלד
ארויסגעלאָפען פון דאָרטען א צעטראָגענער, מיט א צעבלוטיגט
האָרץ און מיט א צעבראָכענ געמיט, און אז מע האָט איהם א
פרעג געטהאָן: וואָס טהוט עפּים שמעון־אלי? — האָט ער א
מאָך געטהאָן מיט דער האנד, ווי איינער רעדט: „אז אָך און וועה
איז איהם!"... עטליכע וויבער, נאָהענטע שכנות, זענען געשטא־
נען די נאָנצע צייט מיט פערווייגטע פּנימ'ער, מיט רויטע נעזוער,
נעקוקט ציפּה־ביילה־רייזה'ן גלייך אין די אויגען ארויין, געמאכט
בשעת מעשה משונה מאָדנע פּיסקעס, צוגעשאָקעלט מיט די קעפּ,

ווי אייגער רעדט: „אז אך און וועה איז צו דיר, ציפה־ביילה־רייזה!"

א חידוש נפלא! פופציג יאהר האט שמעון־אלי שמע־קולנו אפגעלעבט אין זלאדייעווקע אין ארעמקייט, אין דחקות, געלעגען, ווי א ווארעם, אין דער פינסטער, קיינער האט פון איהם נישט נערעדט, קיינער האט נישט געוואוסט, וואם פאר א מענש דאס איז. אצינד, אז ער איז פערשלאפט געוואָרען, האט ער זיך מיט א מאל ארויסבעוויזען מיט אלע זיינע מעלות טובות; מען איז מיט א מאל געוואהר געוואָרען, אז שמעון־אלי איז געווען א זעל־מענע, א גוטע, א כשר'ע נשמה, א גרויסער בעל־צדקה, דאס הייסט: ער פלעגט רייסען ביי נגידים און טיילען די ארעמע לייט, זיך קריענען פאר זיי מיט דער גאנצער שטאדט און זיך שלאגען ביז'ן בלוט ארויס, זיך טיילען מיט יענעם מיט'ן לעצטען ביסען, און נאך און נאך א סך מעלות און שבחים האט מען נאכדערצעהלט נאך דעם ארעמען שניידער, ווי מע דערצעהלט נאך, אשטייגער, נאך א טוידטען בשעת דער לויה, און מען איז איהם געגאנגען מבקר־חולה זיין כמעט פון דער גאנצער שטאדט, און מע האט איהם גערעטעוועט מיט כל המעגליכקייטען, ער זאל, חלילה, נישט שטארבען פאר דער צייט...

קאפיטעל יב.

והפועלים — און די בעלי־מלאכות פון דער שטאדט זלאדייעווקע האבען זיך צונויפגעקלויבען אויף איין אסיפה ביי האדעל די אקציזניטשקע, געשטעלט בראנפען, געשריגען, געפיל־דערט, געארבייט מעשים, געזידעלט די נגידים, געווינטליך, הינ־טער די אויגען, זיי געמאכט מיט דער בלאטע.

— זלאדייעווקע — א שענע שטאדט, ברענען זאל זי! וואם שווייגען זיי, די נגידים אונזערע, א וויסטען סוף זאלען זיי הא־

בען ?!... איטליכער באָדט זיך אין אונזער בלוט, און ס׳איז נישטאָ קיינער, ווער ס׳זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע ! געלט אין דער קאָראָבקע ווער צאָהלט ? — מיר ! א צרה, א שלאָק, א שוחט, א באָד, להבדיל, — ביי וועמען רייסט מען די הויט ? — ביי אונז ! וואָס שווייגט איהר, אידען ? לאָמיר געהן צו די רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר זיי טרויבערען די קישקעס ! וואָס איז דאָס פאָר א הפקרות, מע זאָל לאָזען קוילען א גאַנצע משפחה ?! הבה נתחכמה !!!...

און חברה „פּועל־צדק" זענען אַוועק צום רב און האָבען דאָרט געמאַכט א גוואַלד. האָט זיי דער רב איבערגעלייענט דעם ענט־פער, וואָס ער האָט נאָר־וואָס בעקומען דורך א בעל־ענלה פון די קאָזאַראָיעווקער רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר.

אָט וואָס ס׳איז געשטאַנען אין בריעף :

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים מפורסמים, בערג זאָלען אקענען טראָגען פריעד צו די גילדענע הענגליכטער בק"ק זלאָ־דייעווקע, אמן.

„תיכף ווי מיר האָבען מקבל געווען אייערע רעד, וואָס זענען געווען ווי האָניג צו אונזערע מיילער, האָבען מיר זיך צונויפגעזאַ־מלט אלע און חוקר ודורש געווען די זאַך אקוראט, און האָבען געפונען, אז אומזיסט האָט מען געטהאָן חושד זיין אייגעם פון אונזערע לייט ; נישט מעהר, אז דער שניידער אייערער איז א שאלקהאָפטיגער מענש, ער האָט אויסגעטראַכט א בלבול און אַנ־געפיהרט א רכילות צווישען צוויי קהילות. ער איז ווערטה, מע זאָל איהם קנס׳ענען ! מיר, וואָס שטעהען גע׳חתמ׳עט אופטען, קאָנען אייך עדות זאָגען און געהן שוועהרען, אז מיר האָבען גע־זעהען מיט אונזערע אויגען, ווי די ציגע מעלקט זיך, הלואי זאָלען זיך אלע אידישע ציענען אזוי מעלקען ! הערט איהם נישט, דעם שניידער, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען פזמונות ! איהר זאָלט זיך נישט קעהרען צו די ווערטער פון די פערדאַרבענע לייט, לאָזען פערשטאָפט ווערען די מיילער, וואָס רערען שקרים ! שלום זאָל

זיין צו אייך און שלום זאל זיין צו אלע אידען פון איצט און ביז אייביג און אייביג.

„די רעד פון אייערע יונגערע ברידער, וואס וואלגערען זיך אינ'ם שטויב פון אייערע פיס:

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הענין גארנעל, יקותיאל שמארוויד לע, שעפסל קארטאפעל, פישעל קאטשאלקי, בערעל בראנפען, ליב וואַרעטשאק, אלי פעטעלעלע".

אז דער רב האט איבערגעלייענט פאר די בעלי־מלאכות דעם דאזיגען בריעף, זענען זיי געווארען נאך מעהר אנגעצונדען. „אהא! קאזאדאיעווקער שקצים! מע מאכט נאך פון אונז חוזק?! באדארף מען זיי בעווייזען דרך־ארץ. שער און אייזען אונזער פאלק — עמך!"... און מע האט באלד געמאכט א נייע אסיפה, געשיקט נאך בראנפען, און ס'איז געבליבען, מע זאל נעמען די שענע ציגע און מען זאל געהן גלייך קיין קאזאדאיעווקע איבערקעהרען דעם מלמד מיט דעם חדר מיט דער גאנצער שטאדט!

אומר ועושה — געזאגט און געטהאן. חברה האבען זיך צונויפגעקלויבען א שטיק זעכציג בעלי־מלאכות: שניידערס, שוסטערס, סטאליערס און קאווליים, קצבים, העקערס, אנשי־חיל, נעזונדע יונגען, איינס אין איינס, אנגעוואפענטע מיט כלי־זיין — ווער מיט א הילצערנעם ארשין, און ווער מיט איין אייזערן פרעסעל, ווער מיט א קאפיט פון א שטיוועל, ווער מיט א האק און ווער מיט א האמער, און ווער מיט גלאט אזוי פון בעל־הבתישקייט: א קאטשאלקע, א ריבאייזען, אדער א קאלאדאטש־מעסער, — און ס'איז געבליבען, מע זאל געהן גלייך אין קאזאדאיעווקע אויף מלחמה, להרוג, לאבד ולהשמיד — הרג'ענען, פערליערען און פערטילגען! איין מאל פאר אלע מאל — האבען חברה געזאגט: —

תמות נפשי עם פלשתים — דער טוידט זאָל זיי זיין און איין עק זאָל דאָס האָבען!

— שאָט, רבותים! — רופט זיך אָן אייניער פון דער חברה פועל־צדק. — איהר זענט שוין גרייט אויפ'ן פידפאַלעק, פאַרטיג צום אָרום און אָרום, וא"ה השה — וואו איז די ציעג?

— יאָ, זעהט־נאָר, וואו איז ערגיץ אהינגעקומען דער גלגול?

— אַנטרונען געוואָרען!

— נישט קיין נאָרישער גלגול! כלעבען, וואוהין האָט ער געקאָנט אַנטלויפען?

— מסתמא אהיים, צום מלמד, וואָס פאַרשטעהסט דו דאָ נישט?

— משוגע וועט ער ווערען! דו רעדסט, ווי א בהמה!

— ביזט אליין א פערד; וואו דען האָט ער געקאָנט אַנטלויפען?

— בקיצור, וואָס טויגען די טענות? שריי היינט, שריי מאָרגען, והילד איננו — נישטאָ קיין ציעג...

. . . . . .

קאַפּיטעל יג.

כעת — אציגנד לאָזען מיר איבער דעם פער'כישופ'טען שנייידער זיך ראַנגלען מיט'ן מלאך־המות און חברה בעלי־מלאכות זיך גרייטען צו מלחמה, און מיר געהען־אריבער צום גלגול, דאָס הייסט, צו דער ציעג.

דער גלגול, אז ער האָט דערזעהען די בהלה, וואָס איז נעווארען אין שטערטעל, האָט ער זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהם דער מסחר? וואָס נוצט איהם זיין צוגעבונדען צום שניידער, ארומשלעפען זיך מיט דעם שלים־מזל'ניק הין און צוריק אוּן פּגר'ען פון הונגער? אמעהר, וועט ער בעסער לויפען אין דער וועלט אַריין, וואו די פּים וועלען טראָגען! אבי ניט זיין נע־ונד! און אונזער חברה־מאן האָט געמאכט פּליטה נאָר אויף

איין אַנדער אופן, געלאָפען משוגע'נערווייז, נאָר ניט געפיהלט די ערד אונטער זיך, נישט געקוקט אויף דרך־ארץ, געשפרונגען איבער אידען און ווייבער, אַנגעמאכט איין אומגליק, א חורבן אין מארק — סכנת־נפשות! איבערגעקאָמען טישלעך מיט ברויט־לעך און פלעצלעך, מולטערס מיט ווינשעל און מיט ווייספערלעך, געשפרונגען איבער טעפ און גלאָזוואַרג, געשליידערט, געשמיצט און געבראָכען — טראָך־טאַרעראָך! צווישען די ווייבער איז גע־ווארען א בהלה, א קוויטשעריי: „ווער איז?... א שלים־מזל!... א ציעג!... א באשעפענש!... א גלגול!... א קלאָג צו מיר!... אוי, איין אומגליק!... וואו איז ער?... אָן איז ער!... חאפט איהם!... לאָז מען איהם חאפען! חאפען!"... און א נאַנצע חאליאַסטרע אידען מיט פערקאַטשעטע פאָלעס און ווייבער מיט אונטערגע־שטעקטע קליידלעך, מחילה, האָבען זיך געלאָזט לויפען אייגער איבער'ן אנדערען. נאָר אומזיסט: אונזער חברה־מאן האָט דער־פיהלט וואָס הייסט פריהיט, האָט ער זיך געלאָזט לויפען וואו די אויגען טראָגען.

און דער שניידער נעבאָך?... און דער היוצא־לנו־מזה?... און דער מאי־קא־משמע־לן פון דער מעשה? — וועט פרענען דער לעזער. צווינגט מיך נישט, קינדער! דער סוף איז געווען נישט קיין גוטער סוף. אַנגעהויבען האָט זיך די מעשה זעהר פריילעך, און אויסגעלאָזט האָט זי זיך, ווי דאָס רוב פריילעכע געשיכטעס, אוי־וועה, זעהר טרויעריג... און מחמת איהר קענט דעם מחבר פון דער געשיכטע, אז ער איז בטבע ניט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט פיינד קלאָגעדיגע און האָט ליעב בעסער לאכענדיגע מעשיות, און מחמת איהר קענט איהם און ווייסט, אז ער האָט פיינד „מא־ראַ" און זאָגען מוסר איז ניט זיין דרך, — לכן געוענענט זיך מיט אייך דער פערפאסער מתוך שחוק, לאכענדיג, און ווינשט אייך, אז אידען, און גלאָט מענשען אויף דער וועלט, זאָלען מעהר לאכען איידער ווייגען. לאכען איז געזונד. דאָקטוירים הייסען לאכען...

פינף און זיעבעציג טויזענד

א פּעקעל.

נעשריבען אין יאָהר 1902.

פינף און זיעבעציג טויזענד

איהר זאגט „פעקלעך?"... אלץ הייסט ביי אייך „פעקלעך"!... מיר דאכט, אז זינט גאָט האָט באשאפען די וועלט, און זינט אידען זענען א פאָלק, האָט מען נאָך פון אזא „פעקעל" נישט געהערט און נישט געזעהען אין חלום אפילו! אויב איהר האָט צייט, רוקט זיך צו, זייט מוחל, און הערט מיך אויס מיט קאָפּ, וועל איך אייך דערצעהלען פון אלף ביז תיו, מיט אלע ברעקלעך און מיט אלע פישטשעווקעס, א מעשה מיט פינף און זיעבעציג טויזענד. איך פיהל, אז ס'איז מיר ענג אָט־א־דאָ־א, סע קוועטשט מיך, סע ברענט אין מיר א פייער, איך מוז, איך מוז דאָס ארויסגעבען פון זיך!... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאָר איין זאָך וועל איך פון אייך בעטען: זאָג איך וועל זיך אָפּשטעלען, אָדער פארקריכען קיין בויבעריק, זאָלט איהר מיר דערמאָנען וואו איך האָלט, וואָרום פון דער חתונה אָן, פון די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאָס, האָט מיר אָנגעהויבען, ניט פאר אייך געדאכט, זשומען אינ־וועניג אין קאָפּ, און סע מאכט זיך מיר היינט אָפּט, אז איך פאר־געס וואו איך האָלט... איהר פארשטעהט, צי ניין?... זאָגט נאָר, האָט איהר נישט ביי זיך קיין פינף און זיעבעציג טויזענד... טפו! מיין איך א ציגאָר טיטון?

קורץ און גוט, וואו האָלט איך? ביי די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאָס... היינטיגען ערשטען מאי האָב איך, ווי איהר זעהט מיך, געוואונען די פינף און זיעבעציג טויזענד. דאכט זיך, אין פלוג, וואָס איז דאָ פארהאן צו האָרכען? קארג מענטשען פאר האָן, וואָס געווינען נעלט? למאי אָט האָט איינער א ניקאָליע־

וער, זאָגט מען, אויסגענומען די רי"ש אלפים? צי אָט האָט איין אדעסער יונגערמאַנטשיק, א בוכהאלטער פון א קאַנטאָר, געוואונען פערציג טויזענד קאַרבען — און שא, שטיל, פיין, שען, מהכתיתי... אמת, אויף די נרויסע געווינסען קוקט ארויס די נאַנצע וועלט, הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר די מעשה איז, וואָס א געווינס צו א נעווינס איז ניט נלייך. די מעשה מיט דעם געווינס איז א מעשה נפלא, א נעקייטעלטע כעשה, א מעשה אויף א מעשה, און א מעשה בתוך מעשה, און א מעשה איבער א מעשה. מע באַדאַרף זיך, הערט איהר, גוט אונטערצונאַרטלען, מע זאָל זי אויסהאַרכען ביז'ן סוף און פּאַרשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך.

קודם כל באַדאַרף איך מיך פּאַר אייך פּאַרשטעלען, וער איך בין. איך וועל מיך פּאַר אייך ניט געהן באריהמען, אז איך בין דער גרויסער למדן, מיט'ן גרויסען עושר, מיט'ן נרויסען פילאַנטראָפּ. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד פון א גאַנץ יאָהר — א איד א בעל־הבית היימס דאָם, מיט אַיין אייגענער שטוב, מיט א שטיקעל נאָמען און מיט א שטיק ווערדע ביי זיך אין שטעדטעל. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... אמת, אמאָל האָב איך געהאַט נעלט, טאַקי גאָר א סך נעלט, — וואָס איז שייך צו זאָגען א סך? ברראַסקי האָט אודאי א סך מעהר; נאָר נאָרנישט, עטליכע טויזענד קערבלעך האָב איך נעהאַט, האָט זיך, ווי זאָגט איהר, נאָט אַרומנעקוקט אויף מיר, עס האָט זיך מיר פּאַרנלוסט, פּאַרשטעהט איהר מיך, מיט א מאָל רייך ווערן, האָב איך א האַנדעל נעטהאָן אין די הונגעריגע גובערניעס מיט ברויט, און בין נעבליבען, ווי מע זאָגט, אָהן א פיערער. א שטיקעל גליק חאַטש, וואָס נישט דערוואַרטער. מיינט איהר דאָך מן הכתם, אז ווי באַלד איך האָב אָנגעוואָהרען דאָס נעלט, בין איך נעוואָרען חלילה ביי זיך נעפאַלען? קענט איהר מיך נישט! איך בין, פּאַרשטעהט איהר, אזא נפש, וואָס נעלט שפּיעלט ביי מיר אזא ראָלע, ווי וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ווי אָט דאָס אש פונ'ם פּאַפּיראָס. לחלוטין נאָרנישט,

אבער טאקי נאָלע גאָרנישט! וואָס איז שייך צו זאָגען גאָרנישט? נעלט איז אודאי א גוטע זאַך, נאָר געהן זיך שלאָגען איבער דעם, מפקיר זיין דאָס לעבען — דאָס נישט. שלעכט איז נאָר, אז ס'איז נישטאָ דאָס, וואָס מע באדארף, אז מע קאָן זיך ניט שטעלען ווי סע געהער צו זיין, אז מע קאָן נישט געבען די נדבה מיט דעם נדר, וואָס איך וואָלט וועלען געבען. איהר מעגט מיר זיכער גלויבען, אז איך זעה בשעת מע גיהט־צו צו יענעם בעל־הבית און מע מאַנט ביי איהם א דרייערעל אויף דער שטאָדט, און ביי מיר נישט, עקט זיך מיר דאָס חיות. איהר פארשטעהט, צי ניין? איך וועל גיכער חאַפען א פסק פונ'ם ווייב, פאר וואָס ס'איז נישטאָ אויף שבת, איידער אָפזאָגען איין ארעמאַן, בשעת עס באַמבעלט זיך נאָך א פערציגער אין בייטעלע. איהר פאר־שטעהט, צי ניין?... אָט אזא מין משוגע'נער בין איך! האָט איהר ניט ביי זיך א פערציגער... טפו! מיין איך א שוועבעלע אויף צו פאררויכערען?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? האָב איך אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען, הייסט דאָס, אָהן א פער־ציגער. אז איך האָב אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען אָהן א פערציגער, רוף איך מיך אָן איינמאָל אין א שענעם פריהמאָרגען צו מיין וויב: „הערסט דו, צפורה, וואָס איך וועל דיר זאָגען? מיר זענען ריין". מאכט זי צו מיר: „וואָס הייסט, מיר זענען ריין?" זאָג איך: „מיר האָבען שוין נישט א פערציגער!" איז דאָך עס א אידינע, הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו לייארעמען: „וועה איז מיר, וויסט איז מיר, פינסטער איז מיר, א שלאָק איז מיר, יעקב־יוסיל, וואָס רעדסט דו, וואו איז דיין נעלט?"... „שא, שא, זאָג איך, וואָס פילדערסט דו אזוי? וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז ס'איז מיין נעלט? ה' נתן וה' לקח, אדער, ווי זאָגט איהר: נע בילא או מיקיטא הרשי אי נע בודע! וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, געשריבען, אז יעקב־יוסיל באדארף זיצען אין פיער דירות און האלטען צוויי דיענסטען און ארויסגעהן

מיט דער שענער שבת'דיגער כאפאטע? למאי, זאג איך, אט זענען פארהאן אידען, וואם געהען־אוים פון הונגער, — נו, אם כן, שטארבען זיי דען? אז מע זאל וועלען, זאג איך, נעהן מיט דעם גאנג, למאי דאם, למאי יענם, וואלט די וועלט קיין קיום ניט געהאט"... און נאך כדומה אזעלכע ווערטער מיט משלים האב איך איהר געבראכט, און זי, מיין ווייב היימט דאם, האט פאר־שטאנען, אז איך בין גערעכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... דאם באדארפט איהר וויסען, אז איך האב מיין אייגענעם א ווייב, וואם איך באדארף מיך מיט איהר כלל ניט שעמען — זי פארשטעהט איין עסק; לאנג טענה'ן באדארף מען נישט. זי האט באלד אויפגעהערט צו פילדערען און צו ליארעמען און האט נאך, אדרבה, געמומען מיר אויסרעדען דאם הארץ, אז מסתמא איז דאם א באד־שערטע זאך, אז גאט איז א פאטער, ער וועט מסתמא אויספיהרען... און טאקי נישט־לאנג געטראכט, געמומען און פארדונגען די דירה א שכן, אליין זיך באזעצט אין איין שטיבעל מיט א קיך, די דיענם־טען, מחילה, אפגעשאפט, דאם ווייב, זאל מאריך ימים זיין, האט פארקאטשעט די ארבעל און זיך אליין אוועקגעשטעלט ביי'ם אויי־וועז, און איך האב מיך אליין אויפגערופען חמישי: „יעמוד רב יעקב־יוסיל קבצן!" זיך פארשריבען, ווי זאגט איהר, פאר איין ארעמאן. וואם איז שייך זאגען איין ארעמאן? פארהאן, מאהלט אייך, גרעסערע ארעמע־לייט פון מיר; פארט, ווי זאגט איהר, א שטיקעל נחלה, א שטוב, וואם מע קאן ציהען פון איהר די פרנסה. דער חסרון איז נאר, וואם ס'איז פיער וואכען אין חודש. אין א חודש זאל מעהר ניט זיין ווי צוויי וואכען, וואלט מען מיט דער הוצאה אפשר אויסגעקומען אקוראט; און אזוי בלייבען איבער צוויי וואכען אויפ'ן אנדערען חודש, איז נישט גוט, וואם זאלט איהר קלערען! נאר גארנישט, ווי זאגט איהר: מיט צרות ווערד מען געוואוינט. ס'איז גאר נישטא קיין בעסערס און קיין רוהי־גערס, זאג איך אייך, ווי איין ארעמאן: מען איז פטור, פאר־שטעהט איהר מיך, פון קאפדרעהעניש, פון צאהלעניש, לייהענש,

באַרגעניש, לויפענדיש, עולם־התוהו! איז דאָך אָבער פאַרהאַן א גאַט אויף דער וועלט, זאָגט ער: „וואָס טויג דיר, יעקב־יוסיל, לעבען באַרוהט, אָהן צרות? א בילעט האָסט דו? נא דיר פינף און זיבעציג טויזענד און ווער פאַרשווערצט!"... איהר פאַר־שטעהט, צי ניין?... האָט איהר נישט ביי זיך קיין בילעט... טפו! מיין איך א פאַפּיראָס טיטון?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי'ם בילעט היימט דאָס. א בילעט? אָט־אַזוי־א האָט זיך מסתמא א איד א בילעט און נעמט־אויס די פינף אוו זיבעציג טויזענד? וואַרט־צו א קאַפּעטשקע! ערשטענס, אויף וואָס האָלט א איד א בילעט? ער זאָל איהם קאָנען פאַרזעצען און נעמען גלט. נעה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־אַריין דעם בילעט אין א באַנק און נעם גלט! איז דער תירוץ: ראשית, איז נישטאָ ביי אונז אין שטעדטל קיין בענק, והשנית, וואָס איז מיר די באַנק? א באַנק קאָן דען ניט אָנזעצען, אז זי וויל?... די וועלט איז ניט הפקר, מע חאַפּט נישט פון די הענט, און ווער דאַרף עס מיין בילעט? איהר פאַר־שטעהט, צי ניין? אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה געטראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט, און האָב מיר מיישב געווען: איך האָב א שכן, וואָס זיצט ביי מיר אין דער דירה טאַקי, א יונגערמאַן א בעל־הלואה, זהר א פיינער יונגערמאַן, א יונגערמאַן, וואָס קען שוין לערנען, א לייטישער יונגערמאַן — פאַר וואָס זאָל איך ניט אָפּלגען דעם בילעט ביי איהם? לאָז ער מיר נאָר געבען אויף איהם צוויי הונדערטער, וועל איך אודאי נעמען, — פאַר וואָס זאָל איך ניט נעמען? בין איך אַריינגענאַנגען צו מיין שכן, בירנבוים היימט ער, און רוף מיך אָן צו איהם: „פאַני בירנבוים, אפשר וועט איהר מיר געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף מיין בילעט?" מאַכט ער: „איך וועל אייך געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף אייער בילעט". זאָג איך: „וויפיעל וועט איהר מיר רעכענען פראָצענט?" זאָגט ער: „וויפיעל זאָל איך אייך רעכענען פראָצענט?" זאָג איך:

„איך ווייס, וויפיעל איהר זאָלט מיר רעכענען פראָצענט? רעכענט מיר באנקאָווע פראָצענט". מאכט ער: „איך וועל אייך רעכענען באנקאָווע פראָצענט"... בקצור, מיר האָבען זיך אויסגעגלייכט מיט'ן פראָצענט און איך האָב איהם אַוועקגעגעבען דעם בילעט אויף פינף חדשים און האָב גענומען די צוויי הונדערט קערבלעך. איהר פארשטעהט, צי ניין? גאָר זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און נעם־ארויס ביי איהם א צעטל, אז דו האָסט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע מיט אזא און אזא נומער! ניין. גאָהט ער, בירנבוים הייסט דאָס, און נעמט, אדרבה, ביי מיר ארויס א צעטל, אז איך האָב ביי איהם אנטליהען אויף פינף חדשים צוויי הונדערט קאַרבען אויף אָט אזא און אזא בילעט, מיט אזא און אזא נומער, מיט אזא און אזא סעריע; און באם איך צאָהל איהם ניט אָפּ צום זמן די צוויי הונדערט קערבלעך, איז אזא און אזא בילעט מיט אזא און אזא נומער און מיט אזא און אזא סעריע זיין בילעט, און איך האָב צו איהם קיין טענות ניט... איהר פארשטעהט, צי ניין? וואָס האָב איך מיר בשעת מעשה געקלערט? איך האָב מיר געקלערט: וואָס האָב איך דאָ מורא? ממה־נפשך, עס וועט קומען צום זמן און איך וועל אויס־קויפען דעם בילעט, איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך איהם באצאָהלען די עסקא, וואָס איהם קומט, וועט ער מיר וואַר־טען — פאַר וואָס זאָל ער מיר ניט וואַרטען? וואָס אַהרט דאָס איהם, אבי עסקא! איהר פארשטעהט, צי ניין?

כך הוה. ס'איז געקומען צום זמן, האָב איך דאָך מסתמא דעם בילעט נישט אויסגעקויפט; ס'איז אַוועקגעגאַנגען די פינף חדשים מיט נאָך פינף חדשים, און אָט אזוי פאַוואָלינקע האָט זיך אַוועקגעצויגען צוויי יאָהר מיט פינף חדשים; פראָצענט, נע־ווינטליך, צאָהל איך איהם, דאָס הייסט, אמאָל געצאָהלט און אמאָל ניט געצאָהלט, — וואָס האָב איך מורא? ער וועט פאַר־קויפען מיין בילעט? ער וועט ניט פארקויפען מיין בילעט! למאי זאָל ער פארקויפען מיין בילעט? אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה

געטראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראכט... און די צייט דערווייל איז נישט גוט, קיין געשעפטען איז ניטאָ, וואָכען זענען אין חודש אלץ איבעריגע, מע מוטשעט זיך, וואָס זאָל מען טהון? אבי, ווי זאָגט איהר, יאָהרען, קיין צרות איז מען ניט זשעדנע... ביז היינטיגען פּאַר־פּסח...

היינטיגען פּאַר־פּסח האָט מיר גאָט צוגעשיקט א געשעפּטעל: איך האָב געהאַנדעלט עטליכע וואָגאָן הירזש, ס'איז געווארען חשוב הירזש, האָב איך פּאַרקויפט די הירזש און האָב דוקא פּאַרדיענט אויף די הירזש, דאַנקען גאָט, שענע עטליכע קערבלעך, און האָב נעהאט א פּסח, מענט איהר מיר גלויבען, אז בראָדסקי — בראָדסקי איז גאָרנישט אקענען מיר! א קליניגקייט, א מענטש איז ניט שולדיג קיינעם א פּרוטה ניט, און פּארמאָגט נאָך זיין אייגענם א פּאָר הונדערט קערבלעך אויף, היינט וועט איז צו מיר גלייך, איהר פּארשטעהט, צי ניין? נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־אריין בירנבוים'ען די צוויי הונדערטער און קויף־אויס דעם בילעט! ניין, בין איך מיך מיישב: וואָס האָב איך ניט קיין צייט? בירנ־בוים וועט ניט אַנטלויפען מיט'ן בילעט; איך וועל נאָך צייט האָבען אויסקויפען דעם בילעט נאָך פּסח, אָדער אניט — וועל איך איינצאָהלען פּראָצענט וויפיעל סע קומט און ארויסנעמען א קוויטעל אויפ'ן בילעט. אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה גע־טראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראכט. איהר פּארשטעהט, צי ניין? און בין אוועקגענאנגען און האָב פּאר'ן גלט געהאַנדעלט זעק, און האָב אפּגעלעגט די זעק אין איין אמבאר; האט גאט געטהאן א נס, מע האט אפּגעשלאָגען דעם שלאָם פונ'ם אמבאר — ס'איז געווען היינטיגען נאָך־פּסח איז דאָם געווען, פונקט דעם דרייסינסטען אפריל, די נאכט וואָס אקענען ערשטען מאי, וועז כע שפּיעלט דער בילעט — און מע האָט אוועקגע'גנב'עט די זעק, און איך בין ווייטער געבליבען אהן א פּערציגער.

— צפורה, זאָג איך צו מיין ווייב, ווייסט דו וואָס איך וועל דיר דערצעהלען א נייעס? מיר זענען שוין וויעדער ריין.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, מיר זענען ריין?

— מיר האָבען שוין ניט, זאָג איך, איין זאָק אפילו.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, וואו זענען אהינגעקומען די זעק?

— מע האָט זיי, זאָג איך, היינטיגע נאכט אַרויסגעטראָגען פונ'ם אמבאר.

הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו לייארעמען און צו פילדערען, ווי דער שטייגער איז פון אַ אידינע. רופ איך זיך אָן צו איהר:

— שא־שא, צפורה, שריי ניט אזוי, ביזט ניט איינע ביי גאָט! עלעהיי, זאָג איך, לאָז זיך דיר דאכטען, אז ס'איז פאר־ברענט געוואָרען די שטוב, און מיר זענען אַרויס נאקעט־הויל, ווי די מאַמע האָט אונז געהאט, — וואָלט דיר דעמאָלט געווען בעסער?

— ס'א גוטער משל! — זאָגט זי. — דעריבער באַדאַרף מען אַוועק'גנב'ענען די זעק?

— וואָס געהער זיך אָן, זאָג איך, דאָס מיט דעם? אָט וועסט דו געדענקען מיין וואָרט, זאָג איך, עס וועלען זיך געפינען די זעק...

— פון וואַנען, זאָגט זי, וועלען זיי זיך צו דיר נעמען? די גנבים וועלען דיר אונטערוואַרפען די גנבה'שע זעק, דערפאר וואָס דו הייסט יעקב־יוסיל?... זיי האָבען, אפנים, מעהר נישט וואָס צו טהון?...

— ע, ביזט א נאַר! — זאָג איך. — וואָס גאָט קאָן טהון, קאָן א מענטש גאָר נישט צוטראכטען אפילו...

כך הוה. די זעק זענען דאָך מסתמא געווען פארפאלען, ווי אין וואָסער אריין. וואר מיר זעק? וואָס מיר זעק? איך בין נאָר אַרומגעפלויגען, ווי א משוגע'נער, געהאט צו טהון מיט פאַ־ליציע, געזוכט אין אלע ווינקעלעך, געגישטערט אין אלע מייזענ־לעכער. נאָר וואר? וואָס? געה זוך דעם פאראיאהריגען שניי, דעם נעכטיגען טאָג! איהר פארשטעהט, צי ניין? דער קאָפ איז אין

דער ערד, דאָס האַרץ איז ניכטער, אין מויל איז טרוקען, אויף דער נשמה איז ווייסט און פינסטער, — שטעה איך מיר אזוי אין מאַרק ביי אונז אויף דער בערזע, ביי דער אפטייק הייסט עס, און עס פליהט מיר דורך א מחשבה אין קאָפּ, — ס׳איז נעווען אין דער פריה, ארום זייגער צוועלף איז דאָס געווען: „סטייטש, ס׳איז דאָך עפּיס היינט א יום־הדין, ערשטער מאי, דער בילעט שפּיעלט, א קשיא אויף גאָט? מיר האָבען א גרויסען גאָט און א שטאַרקען! ער קאָן דאָך, אויב ער וויל נאָר, באַגליקען מיך מיט מיין גאַנצער משפּחה!"... און דאָ דערמאָן איך מיר אָן די ג׳ענג׳עטע זעק, פּארגעס איך, אז ס׳איז ערשטער מאי און אז איך האָב א בילעט, וואָס שפּיעלט, און לאָז מיך וויעדער א מאָל זוכען די זעק, עפּיס האָט זיך געפּונען א שטיקעל סליד פון די זעק, — און אזוי דעם גאַנצען טאָג מיט דער גאַנצער נאכט, ביז אויף מאָרגען, דעם צווייטען מאי. אַליין בין איך פּארטאַרעראַמט, א גאַנץ מעת־לעת אין מויל נישט געהאַט, שוין זייגער איינס, דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, איהר פּארשטעהט, צי ניין? איך קום אהיים, פּאַלט נאָך אָן אויף מיר דאָס ווייב:

— טאָמער וואָלסט דו געגאַנגען זיך וואַשען און עפּיס נעמען אין מויל אריין? טאָמער וואָלט שוין געווען געזונג זעק? דיינע זעק ליגען מיר שוין אָט־אָ־דאָ־אָ! חאַפּט דער רוח די זעק! מע באַדאַרף זיך טאַקי נעמען דאָס לעבען פון די זעק? אזוי ווי מיט די זעק, אזוי אָהן די זעק! נא דיר איין עסק מיט זעק! זעק־זעק! זעק־זעק!

— ווייסט דו וואָס, מיין ווייב? — זאָג איך צו איהר. — טאָמער וואָלט שוין געווען געזונג זעק? סע זעקט מיר שוין אזוי אויף נוט אין קאָפּ, קומסט דו צו געהן און זאָלצסט מיר אויף די וואונדען: זעק־זעק! זעק־זעק!... איהר פּארשטעהט, צי ניין? אפשר געפּינט זיך ביי אייך נאָך א זאק... טפו! מיין איך נאָך א פּאפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי די זעק הייסט דאס. מילא, פארפאלען די זעק. וואס זאל מען טהון? די נשמה אויס־שפייען קאן מען ניט. איך וואש מיך און זעץ מיך צום טיש — וועך? וואס? עס קריכט ניט אין מויל אריין.

— וואס איז מיט דיר, יעקב־יוסיל? — פרעגט מיך מיין ווייב זאל לעבען. — וועך איז דיר איבערגעגאנגען דעם וועג הייני־טיגען טאג?

— איך וויים אליין ניט, וואס מיר איז! — זאג איך און וואריף־אוועק אין מיטען עסען און לעג מיך צו אביסעל אויף דער סאפע. אזוי ווי איך ליג מיר, אזוי טראגט מען מיר אריין דאס בלאט פון דער פאסט. נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און טהו א קוק אין בלאט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, אפשר האט דיין בילעט עפים געוואונען? — וועך? וואס? פרעגט מיך בחרם, צי ס'איז היינט דער צווייטער מאי, צי ס'איז היינט דער צוויי־און־צוואנציגסטער יוני, צי גאר ראש־חודש קרעמעניץ! איהר פאר־שטעהט, צי ניין? און איך נעם דאס בלאט און הויב־אן צו לייענען, נעווייגטליך, פון מה־טובו. בקיצור, איך ליג מיר אזוי און לייען אלערליי נייעסען: געשאסען — געהאנגען, געשטא־כען — געקוילעט, די ענגלעדער מיט די בורען — עס קריכט מיר מסתמא אין אויהער אריין, פו'ם אנדערען ארויס. וואס מיר ענגלענדער, וועך מיר בורען, אז ביי מיר האט מען אוועקגע'גנב'עט די זעק? א כפרה אלע ענגלענדער מיט אלע בורען פאר מיינע זעק! אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נישט געטראכט גארנישט, און מיש מיר דאס בלאט פון איין זייט אויף דער אנדערער, פון דער אנדערער אויף דער דריטער — איך טהו א קוק: טיראזש!... פליהט מיר דורך פלוצים א מחשבה: אפשר האט מיין בילעט אויסגענומען חאטש ת"ק קערבלעך? אציגנד וואלט דאס מיר צו מיינע זעק דוקא געווען צוגעפאסט, ווי געוואונשען! און איך נעם און קוק־איבער פון אונטען ארויף אלע ת"ק'ער — נישטא; טויזענדער — נישטא;

פינפטויזענדער, אכטטויזענדער, צעהנטויזענדער — אודאי ניט! אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. און אז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האט מיר עפּים מיט א מאל זיך א וואָרף געטהאן אין די אויגען און א זעץ געטהאן אין קאפּ: סעריע 2289, נומער 12! איך וואלט געמעגט שווערען, אז ס'איז מיין נומער! נאָר וויים איך! ווי קומט צו מיר, שלים־מזל, אזא גרויס געווינס? איך קוק זיך גוט איין אין די ציפערס — רבונו־של־עולם! ס'איז פאָרט מיין נומער! איך ווייל אויפשטעהן — קאָן איך ניט; איך בין ווי צוגעוואכסען געוואָרען צו דער סאָפע. איך וויל א געשריי טהון: „צפורה!" — קאָן איך ניט; די צונג איז מיר עפּים מיט א מאל ווי צוגעוואכסען נעוואָרען צום גומען. איך האָב זיך אָנגענומען מיט אלע כחות, בין אויפגעשטאנען, צוגעגאנגען צום טיש־קעסטעל, א קוק געטהאָן ביי זיך אין בוך. יאָ, ווי איך בין א איד: סעריע 2289, נומער 12!...

— צפורה, — זאג איך צו מיין ווייב און די הענט ציטערען מיר און די צייהן אין מויל קלאפּען. — דו ווייסט? עס האָבען זיך געפונען די גנבה'שע זעק...

קוקט זי מיך אָן ווי א משוגענעם.

— וואָס רעדסט דו? דו ווייסט וואָס דו רעדסט?

— איך זאג דיר, — מאך איך צו איהר — גאָט האָט אונז אומגעקעהרט אונזערע זעק בכפל כפלים און מיט פראָצענט... אונזער בילעט האָט אויסגענומען און מיר האָבען געוואונען, זאג איך, א פולע היטעל מיט גלעט!

— דו זאגסט דאָס ערנסט, יעקב־יוסיל, צי דו לאכסט פון מיר?

— וואָס הייסט, — זאג איך, — איך לאך? איך זאג דאָס גאנץ ערנסט, אונז קומט מזל־טוב, מיר האָבען געוואונען גלעט!

— וויפיעל זשע האָבען מיר געוואונען? — מאכט זי צו מיר און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט:

„אנו, לאז דאס נאר זיין א לינען, וועסט דו זיך פון מיר נישט נארען!"

— אשטייגער, כדומה למשל, וויפיעל האסט דו א השגה זאלען מיר נעווינען?

— איך וויים? — זאגט זי. — עטליכע הונדערט קערבלעך מסתמא?

— פאר וואס ניט — זאג איך — עטליכע טויזענד?

— וויפיעל הייסט עטליכע טויזענד — זאגט זי — פינף? צי זעכס? צי אפשר טאקי אלע זיעבען?...

— אויף מעהר — זאג איך — האסט דו, אפנים, קיין השגה ניט?

— צעהנטויזענד? — זאגט זי.

— האב שכל, — זאג איך — נעם א ביסעל העבער!

— פופצעהן טויזענד?

— נאך העבער!

— צוואנציג? פינף־און־צוואנציג?

— נאך העבער!

— יעקב־יוסיל, — זאגט זי — זאג, מוטשע ניט!

— צפורה! — זאג איך און נעם זי אן ביי דער האנד און קוועטש זי. — מיר האבען געוואונען איין עושר מיט נעלט! א גאנצען גביר האבען מיר געוואונען! אזוי פיעל נעלט, וואס עס האט זיך דיר קיינמאל ניט פארגעשטעלט אין חלום אפילו!

— נו, זאג זשע, זאג, וויפיעל האבען מיר געוואונען, יעקב־יוסיל, ציה נישט ביי דער נשמה!

— מיר האבען געוואונען — זאג איך — א פויטעקע, א סך נעלט, איין אוצר, א סומע פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד קאר־בען! דו הערסט, צפורה? פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— נעלויבט ביזט דו, גאט! — זאגט זי און האפט זיך אויף און הויבט־אן ארומלויפען איבער'ן שטוב און ברעכען די הענד. — נעבענטשט זאל זיין דער נאמען דיינער, וואס דו האסט זיך ארום־

נעקוקט אויף אונז אויך א מאל און האסט אונז באגליקט! א דאנק דיר, נאטעניו, א דאנק דיר!... האסט דו נאר גוט אכטונג געגעבען, יעקב־יוסיל, האסט חלילה קיין טעות ניט? געלויבט ביזט דו, גאט, דערבארעמדיגער פאטער, הארציגער־געטרייער! די גאנצע משפחה וועט זיך מחיה זיין, גוטע פרייגד וועלען זיך פרעהען, שונאים וועלען צעפיקעט ווערען! א קליינינקייט — אזוי פיעל נעלט, קיין עין־הרע! וויפיעל זאגסט דו, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד?

— פינף־און־זיעבעציג טויזענד! — זאג איך. — געב מיר צפורה, די קאפאטע, לאם איך געהן.

— וואהין וועסט דו געהן?

— וואם הייסט וואהין זאל איך געהן? צו בירנבוים'ען באדארף איך אריינגעהן, דער בילעט ליגט דאך ביי איהם פאר־זעצט... און קיין צעטעל האב איך פון איהם ניט...

אז איך האב איהר אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, איז זי געוואָרען אלערליי קאלירען, מיין ווייב הייסט דאם, און נעמט מיך אן פאר ביידע הענט און רופט זיך אן צו מיר:

— יעקב־יוסיל, ווי גאט איז דיר ליעב, געה נישט גליך. באטראכט זיך פריהער, וואם דו טהוסט און וואוהין דו געהסט און ווי אזוי דו זאלסט מיט איהם רעדען. פארגעס ניט, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— דו רעדסט ווי א אידינע! — זאג איך. — און אז פינף־און־זיעבעציג טויזענד איז וואם? וואם בין איך עפים, א יונגעלע?

— פאלג מיך, — זאגט זי — יעקב־יוסיל, באטראכט זיך פריהער, האלט זיך איין עצה מיט א גוטען פרייגד, געה נישט גליך אהין, איך וועל דיך ניט לאזען!

קורץ און גוט, איהר ווייסט דאך, אז א ווייב שפארט זיך איין, פיהרט זי אוים איהרם. מיר האבען אריינגערופען א גוטען פרייגד, דערצעהלט איהם די גאנצע געשיכטע. אויסגעהערט די מעשה, מאכט ער, אז זי איז נערעכט, מיין ווייב הייסט דאם, וואָרום פינף־

און־זיעבעציג טויזענד איז ניט קיין שפּיעלעבל; דערווייל לינט דער בילעט ביי יענעם, און קיין צעטעל אויף איהם איז נישטא, געלט איז א יצר־הרע, א קשיא אויף א מעשה — טאָמער קומט איהם אָן א שלעכטע מחשבה, ס'איז פּינף־און־זיעבעציג טויזענד! איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? וואָס זאָל איך אייך זאָגען — זיי האָבען מיך אַרייגגעוואָרפען אין אזא מרה־שחורה, אז איך האָב שוין אַליין אויך אָנגעהויבען מורא האָבען און איבערקלערען מי יודע וואָס... ווי אזוי זשע טהוט מען דאָ? איז געבליבען, איך זאָל נעמען מיט זיך צוויי הונדערט קערבלעך (געלט איז געוואָרען מיט דער רגע, וואָרום אז מע געווינט פּינף־און־זיעבעציג טויזענד, ווערד מען שוין א בטוח) און זאָל מיטנעמען מיט זיך א מענטשען, דער מענטש זאָל דערווייל שטעהן הינטער דער טהיר, און איך זאָל מאַכען מיט מיין בירנבוים'ען א שמועס, באַצאָהלען איהם זיין חוב מיט פּראָצענט און אויסקויפען דעם בילעט. איז דאָך ממה־נפשך: וועט ער אָפּגעבען דעם בילעט, איז דאָך אוראי גוט; אלא ניט, וועל איך חאָטש האָבען איין עדות... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? „דאָס איז אָבער אַלסדינג גוט, — טראַכט איך מיר — אויב ער ווייסט נאָך ניט, אז דער בילעט האָט געוואונען די פּינף־און־זיעבעציג טויזענד. וואָס טהוט מען אָבער, אז ער האָט אויך א בלאָט, און האָט אויך געזעהען, אז דער נומער האָט געוואונען די פּינף־און־זיעבעציג טויזענד. און וואָס טהו איך, אז ער זאָגט, אַשטייגער, ווי יענע אידינע מיט'ן טעפּעל: „ערשטענס, האָב איך אייך שוין לאַנג אָפּגעגעבען אייער בילעט; צווייטענס, איז אייער נומער גאָר ניט דער נומער; און דריטענס, האָב איך ביי אייך קיינמאָל קיין בילעט ניט געזומען!?"... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? סיידען אפשר גאָט האָט א נס געטהאָן, ער ווייסט נאָך ניט פּון קיין געווינס?

— געדענק זשע, יעקב־יוסיל, ס'איז נישט קיין קליניג־קייט — דו געהסט איצטער אויף פּינף־און־זיעבעציג טויזענד! מע זאָל ביי דיר נישט דערקענען אויפ'ן פּנים קיין סימן, קיין זכר פּון

קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד! און וואָס סע זאָל זיך מיט דיר נישט טרעפען, זאָלסט דו געדענקען, אז דאָס לעבען איז טהייערער פון פינף־און־זיעבעציג מאָל פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

אזוי מאכט צו מיר מיין ווייב זאָל געזונט זיין און נעמט מיך אָן פאר ביידע הענט און זאָגט מיר, איך זאָל איהר געבען דאָס וואָרט, דאָס הילגע וואָרט, אז איך זאָל זיין רוהיג... רוהיג? איהר פארשטעהט, געה זיי רוהיג, אז דאָס הארץ קאָכט אין מיר, און די געדאנקען שלאָגען, און איך קאָן מיר נישט מוחל זיין: „סטייטש, סטייטש, יעקב־יוסיל שוטה, נעמסט און גיסט צוועק א בילעט פון פינף און זיעבעציג טויזענד א בירנבוים'ען, א ווילד־פרעמדען, און נעמסט נישט ארויס ביי יענעם קיין צעטעל, קיין איינ־געטונקטע פען! איהר פארשטעהט, צי ניין?... געפינט זיך נישט ביי אייך קיין איינגעטונקטע פען... טפו! מיין איך קיין פאפיראָס טיטון?

קורץ און גוט? וואו זשע האלט איך? ביי בירנבוים'ען הייסט דאָס. שען וואלט געווען, טראכט איך מיר, וועו מיין בירנ־בוים זאָל האבען געהאט לאנג דורכגעקוקט דאָס בלאט און ווייסט שוין פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד גלייך מיט מיר, און אפשר נאָך פריהער פון מיר, און איך קום צו איהם און זאָג איהם: „גאָט העלף אייך, פאני בירנבוים"... „גוט יאָהר. וואָס וועט איהר עפים זאָגען?"... „וואו איז מיין בילעט, פאני?"... „וואָסער בילעט?"... „דער בילעט, סעריע 2289, נומער 12, וואָס איך האָב ביי אייך פארזעצט"... קוקט ער מיך אָן ווי א תם... אָט אזעלכע מחשבות פליהען מיר דורך אין קאָפ, און אין הארצען ווערד מיר ענג, אין האלז שטיקט מיך. נישטא קיין „דעאניע", קיין פיצעל אטהעם! צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? איך קום צו בירנבוים'ען: וואו איז בירנבוים? — ער שלאָפט... ער שלאָפט? איז דאָך א סימן, אז ער וויסט נאָך ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום. געלויבט ביזט דו גאָט!... איך קום ארויין צו איהם אין שטוב ארויין, טרעף איך דאָס ווייב זיינס, פייגעלע רופט

מען זי, אין קעף. ס׳איז א רויך און א היטץ און א טוואן ביז׳ן האלז.

— ברוך הבא, א גאסט, רב יעקב־יוסיל! — מאכט צו מיר פייגעלע און בעט מיך אריין אין שטוב אריין, און באזעצט מיך נאנץ אויבענאן, און פרעגט, וואס איז די מעשה, וואס מע זעהט מיך ניט?

— איך וויים פאר וואס מע זעהט מיך ניט? איך וויים אליין ניט! — זאג איך און קוק איהר בשעת מעשה אין די אויגען אריין און טראכט מיר: „זי וויסט שוין, צי זי וויסט נאך ניט? דאכט זיך, אז זי וויסט נאך ניט?... און אפשר וויסט זי שוין?“...

— וואס זשע מאכט איהר עפים, רב יעקב־יוסיל?

— וואס זאל איך מאכען? — זאג איך. — מסתמא האט איהר געהערט פון מיין „פעקעל“?

— פון וואסער „פעקעל“?

— סטייטש, איהר האט נאר ניט געהערט — זאג איך — די מעשה מיט זעק, וואס מע האט ביי מיר אוועקגע׳גנב׳עט?

— אט דאס איז דאס „פעקעל“? — מאכט זי. — דאס איז דאך שוין איין אלטע מעשה! איך האב נעמיינט עפים א נייעס.

„עפים א נייעס?... צי מיינט זי ניט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד?“ — אזוי טראכט איך מיר און קוק איהר גלייך אין די אויגען אריין און קאן ביי איהר אין די אויגען נישט איבערלייענען גארנישט, גאלע גארניט, קיין פיצעל ניט אפילו!

— אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי, רב יעקב־יוסיל, וועל איך הייסען צעבלאזען דעם סאוואוואר ביז מיין מאן וועט אויפשטעהן.

— א גלעזעל טיי? מהכתיתי, פאר וואס ניט? — מאך איך צו איהר און דאס הארץ נעהט מיר אונטער, קיין „דעחאניע“ איז נישטא, קיין פיצעל אטהעם, אין מויל איז טרוקען, אין שטוב היים, דער שוואיים רינט, און זי, פייגעלע הייסט דאס, רעדט צו מיר — לאם איך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט אייך אינאיינעם,

ווי איך וויים וואָס זי רעדט! אז דער קאָפּ איז מיר נאָר דאָרטען, אין יענעם אַלקיר, וואו בירנבוים לינט און שלאָפט און חראָפּעט אזוי נעשמאק, איהר פּאָרשטעהט, צי ניין?

— פּאָר וואָס טרינקט איהר ניט? — מאכט זי צו מיר, פּיינעלע הייסט דאָס.

— וואָס דען טהו איך? — זאָג איך און דרעה און דרעה מיט'ן לעפּעלע אין גלאָז.

— איהר דרעהט מיט'ן לעפּעלע — זאָגט זי — שוין א שעה כסדר, און טרינקען טרינקט איהר נישט.

— א דאנק, — זאָג איך — איך טרינק נישט קיין קאַלטע, מיין איך קיין הייסע טיי; איך האָב ליעב, זאָג איך, אז די טיי שטעהט זיך אָפּ און ווערד גוט היים, מיין איך גוט קאַלט, דאָס הייסט, זי ווערד גוט אָפּגעהיצט, מיין איך אָפּגעקיהלט...

— עפּיס זענט איהר מיר זעהר צעטראָגען, רב יעקב־יוסיל! — מאכט זי צו מיר. — איהר זענט אזוי צעטראָגען, אז איהר וויסט נאָר נישט וואָס איהר רעדט. שוין זשע באדארף מען זיין אזוי צעטראָגען, אז מע גנב'עט אוועק די זעק? נאָט וועט העלפען, די זעק וועלען זיך נאָך געפינען. איך האָב געהערט, מע זאָגט, ס'איז פּארהאן א סליד... שא, מיין מאן ריהרט זיך שוין, ער שטעהט שוין אויף. אָט נעהט ער!

ארויסגעקומען איז מיין חברה־מאן א פּארשלאָפענער מיט א זיידען יארמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ, זיך נעריבעי די אויגען און געקוקט אויף מיר פון צפון־זייט.

— וואָס מאכט א איד, רב יעקב־יוסיל?

די ערשטע מחשבה מיינע איז געווען: „ער וויסט? צי ער וויסט ניט? דאָכט זיך, אז ער וויסט ניט? און אפשר יא?"

— וואָס זאָל מען מאכען? — זאָג איך. — איהר האָט דאָך געהערט מיין אומגליק מיט די זעק?

— די מעשה האָט שוין א באָרד; דערצעהלט אונז עפּיס נייעס... געפינט זיך ניט ביי דיר, פּייגעלע, אביסיל אייגנעמאכטס,

ס'איז מיר פאסקודנע אין מויל פונ'ם שלאף. — מאכט בירנבוים און פארקרימט זיך.

„נו, ווי באלד עס ווילט זיך איהם איינגעמאכטס, איז א סימן, אז ער ווייסט נאך נאר נישט גיט"... — אזוי קלער איך מיר און איך פארבינד מיט איהם א שמועס דער רוח ווייסט פון וואס, עס קלעבט זיך ניט א ווארט צו א ווארט. אינוועניג אין בויך געגזעלט מיך, אין האלז שטיקט מיך, איך פיהל, אז עס עקט זיך מיר דאס חיות, אט פאל איך אום, אט הויב איך אן צו שרייען אויף א קול: „גוואלד, אידישע קינדער, פינף און זיעבעציג טויזענד!" איהר פארשטעהט, צי ניין?... ביז גאט האט רחמנות געהאט, איך בין ארויף אויף א שמועס מכח פראצענט.

— איך קאן אייך, פאני בירנבוים, נעבען אביסעל פראצענט, זאג איך, דאס הייסט, איך קאן אייך באצאהלען דאס פראצענט, וואס אייך קומט אויפ'ן בילעט.

— אך, מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאכט ער און פארזוכט א לעפעלע איינגעמאכטס.

— וויפיעל זשע וועט אייך קומען, זאג איך, פראצענט הייסט דאס?

— איהר ווילט וויסען, מאכט ער, א חשבון, צי איהר ווילט טאקי צאהלען געלט?

— ניין, — זאג איך, — איך מיין טאקי, הייסט דאס, צאהלען געלט ממש.

— פייגעלע! אנו, געב נאר אהער דאס בוך...

דערהערט די דאזיגע ווערטער, בין איך פון טוידט לעבעדיג געוואָרען: „ער ווייסט נעבאך ניט פון וואס צו זאגען!"...

באצאהלט דאס פראצענט, רוף איך זיך אן צו איהם:

— פארשרייבט זשע טאקי, זייט מוחל, פאני בירנבוים, ביי אייך אין בוך הייסט דאס, אז איהר האט מקבל געווען ביי מיר פראצענט פאר מיין בילעט סעריע 2289, נומער 12.

— פֿאַרשרייב, מאכט ער, פּיונעלע, פֿאר'ן בילעט סעריע 2289, נומער 12.

„ער הויבט נישט אָן צו וויסען!" — קלאָר איך מיר און פֿאַרבינד מיט איהם א שמועס מכח'ן בילעט, אז עס לוינט נאָר ניט צו האָבען א בילעט און צאָהלען פֿאַר איהם פּראָצענט; און וואָס וועט זיין מיט'ן בילעט אויף ווייטער?...

— אקעגען וואָס, הייסט דאָס, זאָגט איהר דאָס? — מאכט ער צו מיר און טהוט א קוק אויף מיר מיט איין אייגעל פון צפון־זייט.

פונ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך מיר אָפּגעריסען אין הארצען; ס'איז מיר נישט געפֿעלען דער קוק, איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין? נאָר איך האָב מיך באַלד פֿאַרחאַפּט און האָב א זאָג געטהאָן:

— פֿאַרשטעהט איהר, פֿאַני בירנבוים, איך זאָג דאָס אקעגען דעם, וואָס סע פֿאַלט הוצאות אויפ'ן בילעט. איהר וואָלט, כלע־בען, געמעגט נעמען בייַ מיר אויף ווייטער מיט א פּראָצענט וויג־ציגער; פֿאַרט, ווי זאָגט איהר, אַלטע באַקאַנטע און נאָהענטע שכנים.

— ניין, — זאָגט ער, — אַלסדינג יאָ, נאָר דאָס ניט. וויל איהר אַזוי, איז רעכט, אַניט — באַצאָהלט מיר מיין געלט און פֿאַרזעצט אייך איהם ערגיץ אַנדערש.

— טאַקי הויבט? — זאָג איך און דאָס הארץ קלאָפּט מיר, ווי א האַמער: טיק־טיק־טאק! טיק־טיק־טאק!

— אפילו באַלד! — מאכט ער.

— נאָט זשע אייך אייער געלט! — זאָג איך און נעם און לעג איהם אַנידער זיינע צוויי הונדערטער, און דאָס הארץ — אָט־אָט שפּרינגט דאָס אַרויס!

— נעם געלט! — מאכט ער צו פּיונעלען און אליין בויגט ער זיך אַן צו דער גלאַז טיי און פֿאַרבייסט מיט א לעפֿעלע אייג־געמאכטס. נאָכ'ן לעפֿעלע נעמט ער נאָך א לעפֿעלע, און נאָך יענעם לעפֿעלע — נאָך א לעפֿעלע און נאָך א לעפֿעלע. איך וואָלט

שוין וועלען דערלעבען זעהען אַ בילעט, אין צום סוף עסט ער נאָר איינגעמאכטס! מיך קאָסט יעדע מינוט, יעדע רגע בלוט און געזונט! מע קאָן אָבער קיין חזיר ניט זיין: יענער האָט ליעב איינגעמאכטס — לאָז איהם וואָהל באקומען. טרייבען יענעם האָלדאון־נאקען פאסט אויף נישט, מוז מען זיצען אין געהאקטע וואונדען און וואַרטען ביז ער וועט מאכען אַיין עק מיט'ן אייגעמאכטס. איהר פארשטעהט, צי ניין?... נעפינט זיך ניט ביי אייך אביסעל אייגעמאכטס... טפו! מיין איך אַ פאפירנאָם טיטון?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? מיין חברה־מאן עסט אייגעמאכטס. אפגענעסען דעם אייגעמאכטס און אפגעווישט די ליפען, רופט ער זיך אָן צו מיר:

— רב יעקב־יוסיל, געלט האָב איך ביי אייך אפגענומען, פראצענט האָט איהר מיר באצאהלט, צינד באראף איך אייך, היימט דאָם, געבען אייער בילעט?

— א פנים האָט דאָם! — מאך איך כלומרשט קאלטבלוטיג און פאל שיער חלשות פאר פרייד.

— דער חסרון אָבער — מאכט ער — איך קאָן אייך היינט דעם בילעט נישט געבען.

ווי ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, האָב איך דערפיהלט, אז עס האָט זיך מיר עפּים א ריס געטהאָן אינווענדיג אין הארצען; איך בין מיט א מאל אראפגעפאלען פונ'ם זיעבעטען הימעל גלייך אויף דער ערד. ווי אזוי איך האָב מיך געהאלטען אויף די פיס — פארשטעה איך ניט.

— וואָס איז די מעשה, פאני בירנבוים, פאר וואָס קאָנט איהר מיר ניט געבען מיין בילעט?

— דערפאר, — זאָגט ער — וואָס איך האָב איהם נישט ביי זיך.

— וואָס היימט — זאָג איך — איהר האָט איהם נישט ביי זיך?

— ער ליגט ביי מיר — זאָגט ער — אויף מיין רעכענונג אין באנק.

דערהערט די דאָזיגע דבורים, איז מיר געוואָרען אביסעלע גרינגער אויף דער נשמה, און איך האָב מיך פּאַרטראַכט.

— וואָס האָט איהר זיך — מאַכט ער צו מיר — אַזוי פּאַר־טראַכט?

— גאָר נישט, זאָג איך, איך שטעה און טראַכט, ווי אַזוי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער?

— גאַנץ פּשוט — מאַכט ער: — איך פּאָהר מאָרגען אין שטאָדט אַריין, ברענג איך אייך דעם בילעט.

— אויך נע'פּועל'ט! — זאָג איך און הויב מיך אויף און געזעגען זיך אָפּ, און לאָז מיך געהן כלומרשט צו דער טהיר און קעהר מיך אום באלד צוריק.

— געפּעלט אייך בעסער, פּאני בירנבוים, וואָס פּאר א שטיק סוחר איך בין? דאָס געלט האָב איך אייך אָפּגעגעבען, פּראָצענט אָפּגעצאָהלט, דער בילעט ליגט ביי אייך, — גיט זשע מיר חאָטש א קוויטעל אויפ'ן בילעט!

— אויף וואָס נוצט אייך א קוויטעל? — מאַכט ער. — איך בין ביי אייך נישט קיין בטוח אויף צוויי הונדערט קערבלעך אָהן א קוויטעל?

— און אפשר זענט איהר אויך נערעכט? — זאָג איך און לאָז מיך געהן צו דער טהיר און קעהר מיך אום וויעדער א מאל צוריק.

— ניין, — זאָג איך צו איהם — עס פּאַסט עפּים נישט, ס'איז ניט מעשה סוחר; אז מע האָט ביי יענעם א בילעט, באַ־דאַרף מען האָבען א קוויטעל... פּאָלגט מיך, פּאני בירנבוים, גיט מיר א קוויטעל. פּאר וואָס זאָלט איהר מיך ניט געבען קיין קוויטעל?

פלוצים הויבט זיך אויף מיין בירנבוים, געהט־אוועק צו זיך אין אלקיר אריין הינטער'ן פארהאנג און טהוט א רוף פייגעלען צו זיך.

— פאני! — רוף איך זיך אן צו איהם. — איך וויים אויף וואס איהר רופט צו זיך פייגעלען. איהר ווילט איהר הייסען, זי זאל שיקען די דינסטט קויפען דאס בלאט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, ווילט איהר א קוק טהון, צי האט דער בילעט נישט געווואנען קיין געלט? למאי זאלט איהר זיך אומזיסט מטריח זיין? איך וועל אייך בעסער אליין אנזאגען די בשורה, אז מיין בילעט האט, דאנקען גאט, געווואנען שען געלט!

מיין פארשווין איז געווארען אלערליי קאלירען.

— טאקי באמת? — זאגט ער. — לאז אייך גאט העלפען! וויפיעל זשע האט ער געווואנען?

— ער האט געווואנען — זאג איך — היבשליך, אויף אלע אידישע קינדער געזאגט געווארען, און דערפאר טאקי וויל איך ביי אייך א קוויטעל, איהר פארשטעהט, צי ניין?

— איך זאג דאך אייך — מאכט ער: — לאז אייך גאט העלפען אפילו די רי"ש אלפים — איך פארגין אייך, גלויבט מיר, מיט'ן גאנצען הארצען! פארט וויפיעל האט דער בילעט געווואנען? וואס האט איהר מורא אויסצוזאגען?

— פאני בירנבוים! — זאג איך. — וואס טויגען אונז לאנגע מחזקות מיט איבערויגע רעד? דער בילעט האט געווואנען פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען, און ער ליגט ביי אייך, פראצענט האב איך אייך באצאהלט, דאס געלט האב איך אייך אפגענעבען, — גיט מיר אף מיין בילעט! איהר זאגט, איהר האט ניט דעם בילעט, ער ליגט אין באנק? גיט מיר ארויס א קוויטעל, און איין עק לאז דאס האבען!

וואס טויג אייך — ביי מיין פארשווין האבען זיך מיט א מאל איבערגעקעהרט די אויגען און דאס פנים איז איהם געווארען אנגעצונדען. איך האב ארויסגעזעהען, אז ס'איז מיט איהם נישט

פּרייליך, רוף איך איהם אפּ אויף אַ זייט אָון נעם איהם אָן ביי די הענט און זאָג צו איהם:

— ליעבער פּרייגד! האָט רחמנות אויף מיר און אויף זיך, זאָגט וואָס ווילט איהר. מיר וועלען דורכקומען. מוטשעט מיך ניט, איך שטעה קוים אויף די פּיס. זאָגט וויפּיעל ווילט איהר, און גיט מיר ארויס א קוויטעל אויפ'ן בילעט. ס'איז נאָריש, איך וועל אָהן א קוויטעל פון דאָנען ניט אַוועקגעהן, וואָרום ס'איז פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד קאָרבען!

— וואָס זאָל איך אייך זאָגען? — מאַכט ער און די אויגען ברענען ביי איהם ווי פּייער. — מיר וועלען זיך פּאַרלאָזען אויף מענטשען: וואָס מענטשען וועלען זאָגען, אזוי וועט זיין.

— וואָס טויג אונז — זאָג איך — מענטשען? לאָמיר בעסער אַליין זיין מענטשען. פּאָלגט מיך, בירנבוים, ווי גאָט איז אייך ליעב, זאָגט וואָס ווילט איהר. לאָמיר נישט דערלאָזען צו קיין לייטיש געלעכטער און צו סקאַנדאַלען!

— נאָר מענטשען! — זאָגט ער. — וואָס מענטשען וועלען זאָגען, אזוי וועל איך טהון...

איך האָב ארויסגעזעהען, אַז איך וועל מיט איהם גאָר ניט מאַכען, האָב איך אויפגעעפּענט די טהיר און רוף מיך אָן צו מיין פּאַרשוין, דעם עדות הייסט דאָס: „זיידע! אַצינד קאָנסט דו געהן!" מיין זיידע האָט געחאַפּט די פּיס אויף די פּלייצעס און איז אוועק און האָט אויסגעפּוקט איבער דער גאַנצער שטאָדט, אַז יעקב־יוסיל'ס בילעט האָט אויסגענומען פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, און אַז דער בילעט ליגט ביי בירנבוים'ן און בירנבוים גיט דעם בילעט נישט ארוים!... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... מעהר האָט מען נישט באַדאַרפט האָבען: עס איז ניט אוועקגענאַנגען קיין האַלבע שעה, איז די שטוב ביי בירנבוים'ן געווארען פול, די גאַס פּאַר־פּלייצט, עס איז געווארען א רעש, א טומעל, א הו־הא: „בילעט"... „יעקב־יוסיל"... „בירנבוים"... „פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד"... חברה האָבען זיך אַנגענומען מיין קריוודע, עס האָבען זיך געפּונען

אזעלכע, וואָס האָבען נעקלאָפט אין טיש, אנדערע האָבען צוגעזאָגט נעבען פּעטש, ברעכען ביינער, צעטראָגען די שטוב אויף פּיץ־פּיצלעך, גאָר נישט אויף קאָטאָוועס. ביז ס'איז געבליבען, אז מע פּארלאָזט זיך אינגאַנצען אויפ'ן גביר. ווי אזוי דער גביר וועט פּסק'ענען, אזוי וועט זיין. און מיר האָבען זיך געלאָזט, נאָנץ קהל הייסט דאָס, צום גביר.

אונזער גביר, דאַרפט איהר וויסען, איז א מענטש א שטילער, א ליטישער און איין ארענטליכער מאן ביז נאָר. בסך־הכל האָט ער נאָר פיינט אזעלכע מעשיות מיט בוררות'ען! נאָר אז נאָנץ קהל איז אריינגעפאלען צו איהם מיט א נוואלד: „ראטעוועט!" אניט, צעטראָגט מען איהם די שטוב! — האָט ער קיין אנדער ברירה ניט געהאט און האָט נעמוזט איבערנעמען אויף זיך די חתונה. און מיר האָבען זיך צעשריבען, אז מיר פארלאָזען זיך אינגאַנצען אויף איהם, און טאקי אויף זיין נאָמען האָט נעבאָך בירנבוים איבערגעשריבען דעם בילעט, און ס'איז געבליבען, אז, אם ירצה השם, מאָרגען אָדער איבערמאָרגען פּאָהרען מיר אלע אין שטאָדט אריין ארויסנעמען דעם בילעט פון באנק, און וויפיעל דער גביר וועט הייסען באצאָהלען בירנבוים'ען, אזוי פיעל וועל איך באצאָהלען. איהר פּארשטעהט, צי ניין?... נאָר איהר מיינט דאָך מסתמא, אז דערמיט האָט דאָס איין עק? טע־טע־טע! אָט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. איך האָב, פּארשטעהט איהר מיך, א שותף צו מיין בילעט. וואו האָט איהר געזעהען, א איד זאָל האָבען אליין א גאנצען בילעט? — וואר איז מיין שותף? מיין שותף איז טאקי מיינער איין אייגענער ברודער, הענוך הייסט ער, און זיצען זיצט ער אין א קליין שטעדטעל, ניט ווייט פון אונז, און דורך איהם, הייסט דאָס, האָב איך טאקי דעם דאָזיגען בילעט פארזעצט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים; דאָס הייסט, פארקעהרט מיין איך, דורך מיר, הייסט דאָס, האָט ער, דער ברודער מיינער, פארזעצט דעם דאָזיגען בילעט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר דרינען איז א גאַנצע מעשה, וואָס איך מוז אייך דערצעהלען אַקוראַט, איהר זאָלט פּאַרשטעהן.

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי מיין ברודער העניך, הייסט דאָס. מילא, האָב איך מיין אייגענעם א ברודער העניך ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז דאָך ניט שייך צו רעדען אויף אַיין אייגענעם ברודער, ווי זאָגט איהר: „שנייַיץ די נאָז און שמיר דאָס פּנים". נאָר נאָר־נישט, חאַטא פּאַקרישקע... מיר האָלטען עפּעס ניט איינס פון דאָס אַנדערע, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... וואָס איך האָב, מאַהלט אייך, געטהאָן פון זיינעטוועגען — זאָל דאָס מיר אַקעגען קומען. איך מעג מיך באַריהמען, אז איך האָב איהם געשטעלט אויף די פּיס. פּריהער גאָט, נאָכדעם איך האָב איהם געמאַכט פּאַר א לייט. איך באַדאַרף מיך פּאַר אייך ניט אויסשטעלען, איהר פּאַר־שטעהט, צי ניין?... איז, דאָכט זיך מיר, אז ער שיקט מיר אַריין א בילעט און בעט מיך, איך זאָל דעם בילעט פּאַרקויפען, אַדער פּאַרזעצען, און קריגען אויף איהם צוויי הונדערטער און אַרוים־שיקען איהם דאָס געלט, — מעג איך דאָס טהון, צי ניין?... אי, פּרעגט איהם בהרם: וואָס בילעט? וועך בילעט? געה האָב אין זינען דעם בילעט, סטראַכיר איהם, פּראָצענט צאָהל, — וואָס געהט דאָס איהם אָן, אשטייגער? און אז גאָט האָט געהאָלפּען, דער בילעט האָט געוואונען, — וועך האָט זיך געשלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט בירנבוים'ען? וועך האָט שיער דעם שלאָג באַקומען, איידער ער איז אַרויף מיט איהם אויף א שטיקעל דרך? און לסוף, אז ס'איז געקומען צו עפּעס, טענה'ט ער, דער ברודער מיינער: „וועך האָט דיך געבעטעט, דו זאָלסט חלש'ען פּאַר מיין בילעט?"... איהר הערט דבורים? געפּעלט אייך, אשטייגער, אזא מין טענה פון א גראָבען יונג?... האָט דאָך דאָס מיך, געווייניטליך, גוט פּאַרדראָסען און פּאַרבראָטען ביי'ם האַרצען: „ע, אז דו ביזט יא אזא גראָבער נפש, וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז דער בילעט איז דיינער?" „וועמענס דען, זאָגט ער, בילעט איז דאָס?" „וועמענס ער איז —

איז ער, זאג איך; לעת־עתה באדארף מען פאהרען דעם בילעט ארויסראטעווען פון פרעמדע ידים, וואהרום ס'איז ניט קיין שפיעל־כעל, זאג איך, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען!"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נו, וואס קומט מיר דערפאר? באדארף מען מיר מאכען סקאנדאלען? קלאפען אין טיש אריין? ברעכען בענקלעך?... הערט איהר, אז די וועלט זאגט, אז פון א חזיר'שען עק קאן מען קיין שטריימעל ניט מאכען, איז טאקי, אפנים, איין אמת... איך האב מיך מיישב געווען: וואס וועל איך דא מיט מיין ברודער האריקען זיך אומזיסט? הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאן מענטשען זענען אונז מקנא אויפ'ן גע־ווינס — צום סוף קריענען מיר זיך, אייגענע ברידער: מיין בילעט, דיין בילעט — פע, חלשות! מע באדארף זעהען קודם כל באווהרענען דעם בילעט; דאס איז, דאכט מיר, אביסעל בילכער. הא? וואס זאגט איהר? ניט אזוי?... נו, געה טענה מיט א פראסטען מענטשען! איך מיין טאקי מיין ברודער העניך מיין איך, גאט זאל מיך ניט שטראפען פאר די רעד... וואהרום ווען ער זאגט מיר פריהער, וואס איהם קוועטשט, ווען ער דערצעהלט מיר פריהער, אז דאס איז נישט גלאט אזוי א בילעט, ווי אלע בילעטען, אז דאס איז א מעשה מיט א ביינדעל, — וואלט איך דאך געוואוסט וואס איך האב צו טהון!... ערשט וועז האט זיך מיין ברודער העניך אויסגעקוועטשט מיט'ן בייגעל? — העט־העט שפעטער, אז דער בילעט איז שוין לאנג אריבער אויפ'ן גביר'ס נאמען, און דער סליעדאוואטעל האט אויפ'ן דאזיגען בילעט, הייסט דאס, אנידערגעלענט, מחילה, איין ארעסט טאקי אין באנק, און אונז האט מען געגומען איטליכען באזונדער צום סמיק, דאס הייסט, דער סליעדאוואטעל האט אונז געשיקט בעטען צו זיך, מיר זאלען זיך מטריח זיין איהם דער־צעהלען אקוראט די מעשה מיט'ן בילעט: „פון וואנען האט זיך, זאגט ער, גענומען צו מיר דער דאזיגער בילעט? און וואס פאר א מחותן, זאגט ער, איז דא בירנבוים? און וואס געהער זיך,

זאגט ער, אַן אהער דער גביר?" — א גאנצע חתונה! איהר פאר־שטעהט, צי ניין?... אי, וואָס געהער זיך אַן אהער דער סלִיעראַ־וואטע? צו וואָס דאַרף ער וויסען די דאָזיגע אלע מעשיות? — הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך טאקי די רעכטע מעשה מיט'ן בייני־דעל! דאָס איז א מין ביינדעל, הערט איהר, וואָס ניט אהער, ניט אהין, מיט אזא ביינדעל קאָן מען זיך דערוואַרגען!... איהר ווילט וויסען, פון וואַנען האָט זיך געזומען דאָס דאָזיגע ביינדעל? דאָס דאָזיגע ביינדעל האָט זיך געזומען פון עפּים א מאָנאָך, א גלח. איהר פּארשטעהט, צי ניין?... עפּים א מאָנאָך, א גלח פּארהאַן דאָרטען, וואו מיין ברודער העניך זיצט, האָנדעלט מיט איהם דער ברודער מיינער אויפ'ן וואָרט שוין פון כמה וכמה יאָהרען, לייהט ביי איהם געלט און פּארקויפט איהם סחורה, און זיי לעבען צווישען זיך, ווי די בעסטע גוטע פריינד. איהר פּארשטעהט, צי ניין?...

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, — אזוי דערצעהלט דער גלח, און געה גלויב איהם אויף זייגע הילִיגע נאמנות, — דער אָחי מיינער קומט צו איהם צו געהן און זאָגט צו איהם: „פּאָטערעל, איך באַדאַרף האָבען א נמילות־חסד א פּאָר הונדערטער, ס'איז ביי מיר יריד!"... מאכט צו איהם דער כומר:

— וואו זאָל איך דיר נעמען, אז איך האָב קיין געלט ניט?

— ס'איז קיין שום תירוץ ניט! — זאָגט צו איהם דער אָחי מיינער. — איך באַדאַרף האָבען צוויי הונדערט קאַרבען ווי אין לעבען אריין!

— א מאַדנער איד דו ביזט! — זאָגט צו איהם דער כומר. — איך זאָג דאָך דיר, אז קיין געלט האָב איך ניט. א בילעט, אויב דו ווילסט, א ווינרעשנע, קאָן איך דיר לייהען, און דו געה קריג דיר אויף איהם געלט...

איהר פּארשטעהט, צי ניין? אָט דאָס איז טאקי דער דאָ־זיגער בילעט, וואָס האָט געוואונען, הייסט דאָס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. אזוי זאָגט דער גלח, הייסט דאָס, און געה גלויב איהם אויף זייגע הילִיגע נאמנות. אצינד, אז דער בילעט

האָט נעוואונען, — קומט דאָך מסתמא דער גלח צו לויפען צו מיין ברודער און זאָגט איהם אזוי און אזוי: דער בילעט האָט, דאנקען גאָט, געוואונען היבשליך געלט... מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „יאָ, מע זאָגט, אז ער האָט נעוואונען געלט“... מאכט צו איהם דער כומר: „נו, וואָס זשע וועט זיין?“ מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „וואָס זאָל זיין?“... בקיצור, אחין־אהער, מילא וועלט אן א זייט — ער זאָגט איהם דאָס, ער ענטפערט איהם יענם; ער פרעגט איהם פֿדרוך, ענטפערט ער איהם בוידעם; קיין שוואַרץ אויף ווייס, אויף פֿאפֿיער, איהר פֿאר־שטעהט צי ניין, האָבען זיי בייידע ניט. מילא, מיין אָחי האָט חאָטש א בילעט, און דער כומר וואָס האָט? ענמת־נפש האָט ער!... וואָס טויג אייך, ס'איז געבליבען — ער בעט ביי איהם, דער גלח הייסט דאָס, חאָטש עטליכע טויזענד קערבלעך. נעם זשע, דו גראָבער מענטש, דו העניך איינער, פֿארשטופֿ איהם דאָס מויל מיט עטליכע טויזענד קערבלעך, און לאָז זיך יענער נישט טשעפען! טענה'ט אָבער דער אָחי מיינער: „פֿאר וואָס קומט איהם? דער בילעט איז דאָך מיינער; איך זאָל אזוי האָבען, זאָגט ער, אלדאָם גוטס, ווי איך האָב איהם אוועקגעקויפט ביי איהם שוין א מעשה פון דריי יאָהר!“... וואָלט אפשר אָפּגעלאָפען גלאָט; איז דאָך אָבער אונזערע אידעלעך זאָלען זיין געזונט! און דאָס שטעדטעל אליין איז א גוט שטעדטעל — אפשר האָט איהר נע־הערט פון דעם? „פּישי־יאבערע“ הייסט דאָס, דאָס שטעדטעל, בשמה כן היא, א שטאָדט פון יאבערניקעס, מוסרים, פֿארברענט זאָל זי ווערען אין א זומער־טאָג! וואָס טויג אייך, מען איז אוועק צום גלח און מע האָט איהם אויפגעקלערט, אז ער קאָן דאָ מאכען גימל, און מע האָט איהם ארויפגעפיהרט, ער זאָל ניט מאכען קיין לאנגע שהיות, פֿאהרען אין דער גרויסער שטאָדט אריין גלייך צום פֿראָקוראָר און אייגעבען אזוי און אזוי, אז אידען, הייסט דאָס, האָבען ביי איהם אויסגענארט א בילעט, און דער בילעט האָט געוואונען פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און מע גיט איהם נישט

אָפּ דעם בילעט... איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין?... וואָם טויג אייך, דער גלח האָט זיך דוקא נישט געפּוילט און האָט געטהאָן אלסדינג, וואָם מע דאַרף, נאָך מעהר ווי מע באַדאַרף, און מע האָט אויפֿ'ן בילעט, מחילה, אנידערגעלעגט איין ארעסט, און סע פֿאַרבינדט זיך פּאַוואָלינקע א נאַנצער עסק, טאַקי גאָר נישט אויף קאַטאָווע... אָט האָסט דו דיר אזא מין שלאָק, טאָמער איז קאַרג! נא דיר גאָר א ביינדעל, א גלח!... מיין אָחי האָט שוין אפילו מיט איהם נאָכדעם נעענדיגט פֿאַר צעהנטויזנד, נאָכדעם — פֿאַר פּופּצעהנטויזענד קאַרבען, האָט דער גלח חרטה געקריגען. מע האָט איהם אזוי צעדרעהט, פֿאַרשטעהט איהר, אז ער ווייסט שוין אַליין ניט וואָם ער זאָל וועלען... אָט דאָם האָט איהר אייך די מעשה מיט'ן ביינדעל, איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי'ם ביינדעל, הייסט דאָס. נאָט האָט אונז באשערט א רעכט ביינדעל, וואָם זאָלט איהר קלערען, נישט איינצושלינגען און נישט אויסצושפּייען! נישט אהער און נישט אהין! איז דאָך אָבער פֿארהאַן א גאָט אויף דער וועלט, א גרויסער גאָט, ווי זאָגט איהר, וואָם מיט איין האָנט שטראָפּט ער, מיט דער אנדערער היילט ער, — האָבען זיך נעפּונען מענטשען, גוטע בריידער, מחותנים, גוטע פֿרייגד, און גלאָט מענטשען, מע האָט זיך אַרייגגעלעגט אין דער מיט, געדרעהט, געפֿרובט אויף אַלע זייטען, הין און צוריק, פון מיין ברודער צום גלח, פונ'ם גלח צו מיין ברודער, פון מיר צו בירנבוים'ן, פון בירנבוים'ן צו מיר, און פון אונז ביידען צו מיין ברודער, און פון אונז אַלע דריי וויעדער צום גלח — א דרעהעניש, א לויפּעניש, א געפּאָהרעריי, א נערעדעריי, א געשפּאַרעריי, — בקיצור, מע האָט אונז קוים מיט צרות מיט לייד אויסגעלייכט. וואָם אויסגעלייכט? ווי אזוי אויסגעלייכט? — פֿרעגט נישט, אבי אויסגעלייכט! ווי זאָגט איהר: פון קריוודע קאָכט מען וועטשערע, אדער, ווי מיין אָחי האָט געזאָגט, אז מע האָט איהם צונויפּגעפּיהרט מיט'ן גלח:

— וואשע פרעפאדאביע, — זאג ער — יאק נע פסק, טא פסאקעץ, נעחאי בודע יחלוקו...

— נעחאי בודע יחלוקו! — זאגט איהם דער גלח. — אלע טי, העניך, מאשענק!...

— לחיים, פאטערע, זא וואשע זדארָאוויע! — זאגט צו איהם מיין אָחי און טראָגט איהם אונטער א גלעזעל, און מיר אלע נעמען צו גלעזלעך, און מע טרינקט־אויס און מע צעקושט זיך — פיין, שען, צופריעדען... שייך זאגען צופריעדען? וווי קאָן מען זיין צופריעדען, אז איטליכער פון אונז האָט געהאט כמעט ביי זיך אין האנט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד און האָט זיי ארויס־געלאָזט אויפ'ן ווינט — פפו! איהר ווילט וויסען, ווי אזיי? נאט אייך א פראָסטען חשבון: מילא, פון מיר שמועסט מען ניט: האָב איך נ י ט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, א שענע־ריינע כפרה! נאָר איך פרעג אייך: וואָס וואלט געטהאָן, אשטייגער, מיין ברוֹדער העניך, וועו איך זאל איהם ניט געווען געבען קיין דעפעש, אז אונזער בילעט האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? איין אנדערער אויף מיין אָרט, אז ער דערזעהט אזא גע־ווינס, וווייסט איהר וואָס ער טהוט? ער וווישט אָפ די ליפען און מאכט א שווייג. וואָס מיר ברודער? וועו מיר העניך? — וואָרום לאָז זיך איהם דאכטען, אז איך האָב נאָר פארקויפט דעם בילעט! אדער עלעהיי איך האָב איהם פארועצט ביי בירנבוים'ען אין האָב איהם ניט אויסגעקויפט צו דער צייט, — און א צעטעל פון מיר האָט דאָך בירנבוים, אז איך האָב איינגעלעגט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע, און באם איך קויף ניט אויס צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאָר וואָס דען?... אז ס'איז מיר נאָר נישט געקומען אויף דער מחשבה, איך זאל אזוי ריין זיין פון שלעכטס! וואָרום, ווי איהר זעהט מיך אָטאָ, בין איך אזא איד, וואָס קאטאָרי געלט שפיעלט ביי מיר נאָר א קלייניע ראָליע! וואָס איז דען, אייגענטליך, געלט? געלט

איז בלאָטע, אבי גאָט העלפט, ווי מיין ווייב זאָגט, מען איז גע־ זונט און מע האָט אלסדינג, וואָס מע באדארף... נאָר גארנישט, פארדראָסיג איז דאָס, פארט, ווי זאָגט איהר, פ י נ ף - א ו ן - ז י ע ב ע צ י ג ט ו י ז ע נ ד ! איהר פארשטעהט, צי ניין?...

אציגר נעמט בירנבוים'ן. בירנבוים איז דאָך טאקי גאָט די נשמה שולדיג; ער האָט דאָך טאקי נעבאך ארויסגעלאָזט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד ממש פון די הענט! גלאָט ער איז איין עהרליכער, א לעצט־ארענטליכער יונגערמאן, און ווי ניט נהנה זיין פון א פרעמדען בילעט; ער ווי נאָר, מע זאָל א פרענ טהון מענטשען, וואָס מענטשען וועלען זאָגען, איהר פארשטעהט, צי ניין? ווייטער וואָלט דאָך געווען, ווי זאָגט איהר, א כשר'ער טאָפ מיט א כשר לעפעל, וואָרום ער האָט דאָך טאקי פון מיר א צעטל, אז באם איך קויף נישט אוים ביי איהם דעם בילעט צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין? נעמט דער דאזיגער בילעט און געווינט פונקט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נו, פרענ איך אייך, קאן נישט די גאָל צעזעצט ווערען?... האָט איהר שוין, הייסט דאָס, צוויי אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט, וואָס האָבען כמעט פון קעשענע פארלאָרען צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען — וואָס? ניט אזוי?...

דער דריטער אומגליקליכער נפש איז מיין ברודער העניך נעבאך. ער געהט גלאָט ארום ווי א נגזל, א געקויעלטער האָהן, און ס'איז טאקי א ביטערער רחמנות אויף איהם, וואָס ער נעמט אזוי ווינציג געלט, וואָרום ער איז דאָך טאקי געוואָהנט געווארען אלע יאָהר, און אפשר צוויי מאָל אין יאָהר, אז בילעטען שפיעלען, נעמען־אוים פינף־און־זיעבעציג טויזענד, נישט ווינציגער! געהט ער ארום און שרייט: „וואָס האָבען זיי צו מיר? וואָס ראָבעווען זיי מיך? אלעמען געב געלט! דעם גלח געב, דעם ברודער געב, בירנבוים'ן געב — זיי ווילען מיך מאכען פאר א קבצן!“ איהר פארשטעהט, צי ניין?...

דער פערטער, דער גלח הייטט דאָס, איז דאָך אודאי איין אומגליקליכער גלח! ער שוועהרט, און מע מוז איהם גלויבען אויף זייגע הילינע נאמנות, אז ער פארשטעהט ניט, פאר וואָס אידען טיילען זיך מיט זיין געלט? „מילא העניך, זאָגט ער, מעג זיך טאקי זיין א מאשעניק, און סע קומט איהם אודאי נעהן אין חדר אריין, — איז ער אבער פארט א היימישער מענטש און א גוטער ברודער... אבער דאָס גאנצע איבערגע „קהל", זאָגט ער, — וואָס פאר מחותנים איז „קהל" צו מיין בילעט?!"... איהר פארשטעהט, צי ניין? נעה רער מיט א גלח און נעב איהם צו פארשטעהן, וואָס הייסט ארענטליך: אז דער איז א ברודער, וואָס האָט נעהאָט ביד צונעמען אינגאנצען אזוי, אז קיין האהן זאָל אפילו נישט קרעהען, און דער איז א לעצט־ארענטליכער יונגערמאן, וואָס האָט פון מיר א צעטעל, אז אוא אוֹן אוא בילעט פון אוא און אוא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין? ער מיינט דען עפים, בירנבוים הייסט דאָס? ער מאָנט דען געלט? ער האָט דען עפים טענות? חס וחלילה! ער ווי׳ל נאָר, מע זאָל א פרעג טהון מענטשען, ו ו א ס מ ע נ ט ש ע ן ו ו ע ל ע ן ז א ָ נ ע ן! א מענטש, וואָס האָט זיך איינגעליעבט אין מענטשען, א מ ע נ ט ש ל י כ ע ר מ ע נ ט ש — איהר פארשטעהט, צי ניין?...

הכלל, פיער מענטשען האָבען געוואונען, הייסט דאָס, צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד אויף א חלק, און פיער מענטשען האָבען פארלאָרען צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד — פיער אומגליקליכע געקוילעטע מענטשען!... נאָר גארנישט, אויסגענליכט זיך — איז פארפאלען. מסתמא איז דאָך עס א באשערטע זאך... וואָס זשע בלייבט־איבער צו טהון אצינד? אצינד בלאָרף מען, הייסט דאָס, נעמען און זיך צעטיילען מיט בילעט, דאָס הייסט, מע באלארף נעהן אלע פיער אין באנק אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אפ־נעמען דאָס נעווינס, אפנעבען איטליכען זיינס און זאָגען מזל־טוב און טרינקען מאהריטש. איא? האָט זשע צייט אביסעל, פאווא־לינקע, נישט נעהאפט. ערשטענס. לינט דאך אויפ׳ן בילעט עפים

א חתימה פונ׳ם סלידאוואטעל, באדארף מען דאך קודם כל באַ־
פרייען, הייסט דאָס, דעם בילעט. ווי׳ל דער גלח נישט באפרייען
דעם בילעט ביז מע וועט איהם נישט באוואהרענען מיט זיין חלק.
איהר פארשטעהט, צי ניין?... ווי אזוי זשע באוואהרענט מען
איהם מיט זיין חלק? באדארף מען דאָס בילעט, הייסט דאָס,
אראפנעמען פונ׳ם גביר׳ס חשבון און איבערלעגען איהם אויף מיין
ברודער העניך׳ס און אויפ׳ן גלח׳ס נאָמען. ווי׳ל דער גביר נישט
הערען, נישט זעהען. באשר ער טענה׳ט, דער גביר הייסט דאָס,
און איז דוקא נערעכט:

— וואָס בין איך פאר א מחותן צו א פרעמדען בילעט? ווי
קאָן איך הייסען איבערגעבען א פרעמדען בילעט פון פינף־און־
זיעבעציג טויזענד, וואָס סע ליגט אויף איהם איין ארעסט, אז איך
וויים ניט וועמענ׳ס בילעט דאָס איז? פריהער איז ער געווען
בירנבוים׳ס מיט יעקב־יוסיל׳ס, היינט הער איך, אז ער איז נאָר א
העניך׳ס מיט א גלח׳ס, שפעטער וועלען זיך אלע מאָל ארויסבא־
ווייזען נייע בעלי־בתים, נייע העניכם מיט נייע גלחים — וואָס
וועל איך טהון, אז זיי וועלען נאכדעם מאָנען ביי מיר איטליכער
באזונדער צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד? וואו וועל איך נעמען,
קינדערלעך, אזוי פיעל געלט אויף צו באצאהלען? איך בין דאָך
ניט בראדסקי!

איהר פארשטעהט, צי ניין? האָט זיך אָנגעהויבען איין עסק
מיט ארווּאקאטען. און ארווּאקאטען זענען דאָך פונקט ווי די דאָק־
טוירים: וואָס איינער זאָגט, זאָגט דער אנדערער קאפויר. גלט
נעמען זיי אלע און געבען עצות, איטליכער איין אנדער עצה. איין
ארווּאקאט זאָגט, אז דער גביר מעג זעהר שען איבערגעבען דעם
בילעט וועמען ער ווי׳ל... און דער אנדערער זאָגט: ער טאָר ניט
בשום אופן איבערגעבען דעם בילעט... קומט דער דריטער און
זאָגט, אז ער מוז איבערגעבען, אניט — קאָן ער האָבען אויף
זיך א „פעקל", למאי ער גיט ניט איבער... קומט נאָך איין אר־
ווּאקאט און זאָגט: לאָז זיך דער גביר גלאט אזוי אפזאָגען

פונ׳ם בילעט, וועט דאָס זיין ווי געוואונשען... קומט נאָך איינער און זאָגט: הם מלהזכיר! באם ער זאָגט זיך אַפּ פונ׳ם בילעט, דער גביר הייסט דאָס, בלייבט דער בילעט הענגען אין דער לופ־טען, קאָן ער נאָכדעם האָבען אויף זיך א רעכט „פּעקעל"!... קומט נאָך איין אַדוואָקאַט און זאָגט: אדרבה, טאָמער זאָגט ער זיך ניט אַפּ, האָט ער ערשט אויף זיך א „פּעקעל"!... קומט א נייער אַדוואָקאַט און זאָגט א נייעם דין: דער גביר, זאָגט ער, מעג זיך יא אַפּזאָגען, ניט אַפּזאָגען — ער וועט סאי־ווי־סאי האָבען אויף זיך א פּעקעל... איהר פּארשטעהט, צי ניין? נאָר מיר דאָכט, אז ער האָט שוין אויף זיך א גוט „פּעקעל", וואָרום, א חוץ וואָס מע דולט איהם אלע מינוט דעם ספּאָדעק, פּאָהרט ער נעבאָך אלע וואָך אין דער גרויסער שטאָדט אריין, אונזער גביר הייסט דאָס, פון איין אַדוואָקאַט צום אַנדערען, צאָהלט געלט און בעט, מע זאָל אויף איהם רחמנות האָבען, געבען איין עצה, ווי אזוי ער זאָל פּטור ווערען פון דער דאָזיגער באָמבע? ס׳איז א גאָט׳ס רחמנות, זאָג איך אייך, און א חרפּה, א בזיון פּאר לייטען. מע נעמט א מענטשען, איין עהרליכען, א שטילען מענטשען, וואָס טשעפּעט ניט קיין פּליעג אויף דער וואַנט, און מע הענגט איהם אָן אזא באָמבע, א לונג־און־לעבער אויף דער נאָז — און האלט זיך געזונטערהייד!... טאָמער ווייסט איהר, פּאר וואָס? פּאר ווען? פּאר וואָס קומט איהם אזא באָמבע? דערפּאר וואָס מענטשען האָבען זיך אריינגעלעגט, געוואָלט א אידען א טובה טהון, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... האָט איהר ניט ביי זיך נאָך א באָמבע... טפו! מיין איך נאָך א פּאָפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי דער באָמבע הייסט דאָס, וואָס מע האָט אָנגעהאַנגען אונזער גביר... ווילט איהר דאָך מסתמא וויסען, וואָס הערט זיך מיט דער באָמבע? נאָר ניט, די באָמבע איז א באָמבע! לעת־עתה הענגט זי נאָך אין דער לופטען... דער גביר העצקעט זיך אלע וואָך הין און צוריק אין דער גרויסער שטאָדט אריין צו די אַדוואָקאַטען, די אַדוואָקאַטען נעמען געלט

און געבען עצות — דער אזוי, דער אנדערער אָט אזוי, און דער דריטער ניט אזוי און ניט אזוי, נאָר פונקט קאפויר, ווי געווײנטלעך... וואָס דער סוף דערפון וועט זיין — ווייסט נאָר איין גאָט אין הימל, וואָרום קיין מענטשלעכער פארשטאנד קאָן דאָס גאָרנישט משיג זיין, וואָס דערפון קאָן ארויס; וואָרום טאָמער דערגעהט דאָס חלילה צו א משפּט, ווייסט מען ניט, מיט וואָס עס קאָן זיך ענדיגען... איהר פּארשטעהט, צי ניין? דערווייל ווער לײגט נייען אייגען אין דער אדמה? יעקב־יוסל! אז די שטאָדט, — וואָס זאָג איך די שטאָדט? — די גאנצע וועלט האָט מיט מיר צו טהון! איטלעכער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אָן געהען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד!"... פון געשעפט איז מען אָפּגעריסען; אין קעשענע איז ניטא א דרייערל, נאָך ערגער ווי פריהער; מיין ווייב שעמט זיך ארויסצוקומען אין מארק אריין — מע רופט זי „די נייע נגידית"... מיך האָט מען דעם ערשטען שבת אין שוהל מכבד געוועזן מיט „ששי" גאָר אויף איין אנדער אופן. מע האָט שוין אפילו געמאכט א חשבון פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, וויפיל איך באדארף געבען אויף דער שטאָדט, וויפיל איך זאָל צטיילען אָרעמע קרובים, און וואָס איך וועל טהון מיט'ן איבערינגען. דער האָט געזאָגט, אז איך וועל מסתמא וועלען א בעל־הלואה; און דער האָט געדרוננגען, אז גיכער וועל איך האנדלען מיט ברויט, אזוי ווי איך האָב אמאָל געהאנדעלט; און דער האָט אויסגעוויזען, אז דאָס בעסטע איז פאר מיר א קאנטאָר: מיט א קאנטאָר, זאָגען זיי, מאך איך די בעסטע געשעפטען ביי אונז אין שטאָדט, וואָרום וואָסער קאנטאָר ביי אונז פארמאָגט דען מיט א מאל א קאפיטאל פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? מע מיינט מעות מזומנים מיינט מען, טאקי וואָס מזומנים הייסט! איהר פּארשטעהט, צי ניין?... וואָרום ביי אונז אין שטעדטעל זענען די אידען גרויסע אפיקורסים; קיינער גלויבט נאָר נישט, אז ס'איז ערגיץ פארהאן במזומנים מעהר ווי א פינפאונצוואנציגער איין אייגענער... אונזער שטעדטעל, דארפט איהר וויסען, איז

אויך א רעכט שטערטעל, דער רוח האָט דאָס ניט גענומען! דאָס איז א שטערטעל, פֿארשטעהט איהר מיך, פון די שטערטלעך, וואָס מע פֿרעגט אויף זיי!... פֿארהאן לעדיגגעהערט נענוג, וואָס האָבען ניט וואָס צו טהון, גיהט מען ארום פון שמונין צו בונין און מע רעדט־אָפּ פון דער גאנצער וועלט. קיין אייגענע געשעפטען איז נישטאָ, האָט מען זיך יענעמ'ס. מע קלויבט זיך צונויף אין מארק ביי דער אפּטייק, אויף דער „בערזע" הייסט דאָס, און מע האלט אין איין שאצען יענעמ'ס עסקים: מע האָט מורא, טאָמער פֿארדיענט יענער; און אז יענער דערלענגט, איז מען זיך מחיה, עס קומט צו א שטיק געזונט... היינט פֿארשטעהט איהר, וואָס פֿאר א חמארע עס האָט זיך אָננערוקט אויף דער שטאָדט, אז מע האָט דערהערט פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? פון יענעם טאָג אָן מאכט זיך זיי שוין נישט צו דאָס מויל פון אין־דער־פֿריה ביז ביינאכט. מע וועלט זיך און מע שטעכט זיך. איינער דעם אנדערען עסט־אויס די גאל, קריכט־אריין מיט די פיס אין הארצען.

— פֿאר וואָס האָט איהר בעסער נישט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? זיי וואָלטען דאָך אייך איצטער שטארק צוניטץ געקומען!...

— למאי איהר ניט? איהר באדארפט זיי א סך נויטיגער פון מיר!...

בכדי עס זאל דעם איבעריגען עולם פֿארדריסען, האָט איינער א בעל־חשבון אויסגערעכענט, אז איך בין דער גרעסטער גביר אין שטאָדט. „עס איז א פֿראָסטער חשבון — זאָגט ער: — פינף־און־זיעבעציג טויזענד האָב איך געוואונען, א קערבל זעכס־זיעבען טויזענד באטרעפט די דירה מיינע — האָט איהר א קיימא־לן פון פינף־און־אכציג, קרוב צו מאה אלף קארבען. נו, און אז א איד, וואָס פֿארמאָגט הונדערט טויזענד קארבען, מעג מען, דאכט זיך, אויף איהם זאָגען, אז ער פֿארמאָגט צוויי, וואָרום אז מע שאטצט א אידען אין רי"ש אלפים, פֿארמאָגט ער דאָך קיין הונדערט טויזענד

אויך ניט! אלזא, בין איך, הייסט דאָס, א איד פון רי"ש אלפים, דאָס הייסט, דער גרעסטער גביר אין שטאָדט! אי, ס'איז פארהאן נאָך גרעסערע נבירים פון מיר? איז דער תירוץ: פון וואַנען ווייסט מען? וואר איז געווען ביי זיי אין קעשענע און ווער האָט געצעהלט זייער גאלט? אפשר זענען זיי נאָך דעראונטער? איהר פּארשטעהט, צי ניין?... א סך מענטשען האָט דאָס טאקי אָננע־ריהרט ביז דער בויז. זיי האָבען נעבאָך נישט געקאָנט דאָס איבער־טראָגען: ווי נעמט דאָס מיט א מאָל א געמיינער איד, פּלוצים אין מיטען דרינען, און וועדר, אָהן קאָפּוועהטיג, א גביר פון פּינקּ־און־זיעבעציג טויזענד?... פּארהאן ביי אונז איינער, איין אלטער בחור, א רייכער און א קארגער, האָבען חברה אומיסטען אונטער־געשיקט א שליח, איינעם א „מענדעל־באָרד", ער זאָל איהם אָנ־זאָגען די גוטע בשורה, אז יעקב־יוסיל האָט געוואונען די פּינקּ־און־זיעבעציג טויזענד; איז איהם געוואָרען, ניט פּאר אייך גע־דאכט, אזוי שלעכט, אז מע האָט געמיינט, ס'איז איין עק פון'ם יונגענמאן! א ביטערער רחמנות — ער איז נעבאך עטליכע טאָג כסדר ארומגענאנגען אָהן א קאָפּ! און אצינד, אז ער האָט דער־הערט די נעשיכטע מיט מיין ברודער העניך און די מעשה מיט'ן ביינדעל, איז איהם צוגעקומען א שטיק נעוונט: „לאָז שוין בעסער זיין, זאָגט ער, דעם גלח; פּאר וואָס קומט א אידען אזוי פיעל גאלט?"... איהר פּארשטעהט, צי ניין?... נאָר איהר מיינט, אז אייגענע פּארגינען שוין? אזוי לאַנג שמייסט מען זיי! זיי זאלען קאָנען דערטרינקען אין א לעפעל וואסער!... מאהלט אייך, וועז עס פאלט אריין צו מיר טאקי די פּינקּ־און־זיעבעציג טויזענד, וואל־טען געווען אנדערע וועדטער; דעמאלט וואלטען מסתמא אלע הנאה געהאט: אי אייגענע, אי פרעמדע. נאָר אז עס האָט זיך שוין געמאכט אזוי, איז שוין וועדער אנדערע וועדטער... נישקשה, די משפּחה מעג זיך נייהען א בייטעל — ביי מיין ברודער העניך וועט מען צעפּיהרען די הענט. ער איז א רעכטער נדבן, מיין העניך זאָל געזונט זיין; ער, אז ער וועט אָנהויבען געבען „נתינות",

וועט זיין וואָס צו זעהען. ס׳איז א סברה, אז ער האָט שוין אסיג־ נירט פון פינף־און־זעכציג ביז צוויי־און־זיעבעציג רובל אויף חתונה מאכען איין אָרעמע שוועסטער; און דעם אלטען טאטען האָט ער מנדר געווען א גאנצען הונדערטער א האָרטען: לאָז ער וויסען, הייסט דאָס, דער אלטער טאטע, אז זיין זוהן האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. איהר פּאָרשטעהט, צי ניין?... דאָס זענען די היימישע קרובים. און די וואָס פון דערווייטען האָבען זיך גלאָט א לאָז נעטהאָן צו מיר פון דער גאָרער וועלט, דער מיט אזא „פּעקעל", און דער מיט אזא „פּעקעל"... א סך האָבען אויף דעם חשבון אָנגעהויבען טהון שדוכים, חתונה מאכען קינדער. אייניגע האָבען זיך גע׳גט צוליעב דעם, וואָס זיי וועלען נאָכדעם קאָנען גרויכען צו עפּים גרעסערס... מילא, איז דאָס חאָטש קרובים; ווי זאָגט איהר: פון אייגענע מוז מען ליידען. איהר פּאָרשטעהט, צי ניין? אָבער פון פרעמדע, פון ווילד־פרעמדע וואָס בין איך נאָך מחויב צו טראָגען? פּאָר וואָס קומט דאָס מיר? פּאָר וועמע׳ס זינד?... וואו איך האָב ערגיץ א שונא, הערט איהר, ווינש איך איהם אזא געווינם פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד! איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אז דאָס אָפּגעבען מזל־טוב, וואָס איטליכער גיט מיר אָפּ, מיט דעם אונטערשמייכלען זיך, מיט די חניפה׳לעך פון איטליכען באזונדער — בין איך שוין ניט אימשטאנד אריבער־ צוטראָגען! מענטשען, וואָס איך קען זיי נישט און וויים זיי נישט, קומען צו מיר צו געהן זיך מיט מיר אין עצה האלטען.

— מיר האָבען געהערט, זאָגען זיי, פון אייך, רב יעקב־יוסיל, מיר האָבען שוין לאַנג פון אייך געהערט, אז איהר זענט א קלוגער מענטש. מיינט נישט, זאָגען זיי, אז מיר מיינען עפּים דערמיט א מיין, וואָס גאָט האָט אייך באגליקט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד — חלילה וחס! גלאָט אזוי, זאָגען זיי, מיר זענען נעקומען צו אייך אביסעל אויסרעדען זיך דאָס האַרץ...

איהר פּאָרשטעהט, צי ניין?... איינער איז געקומען צו מיר עפּים פון א מאָדנער שטאָדט, איך האָב שוין פּאַרגעסען ווי זי הייסט,

פון א ווייטער מדינה, וואָס מיין זיידענ׳ס באבע איז דאָרט קיינמאָל נישט געווען. עס עפענט זיך דַי טהיר, עַס קומט אַריין פּלוצים א איד, לענט אָפּ דאָס פּעקעל,

— שלום עליכם!

— עליכם שלום! פון וואַנען איז א איד?

— פון אויסרייסען. דאָס זענט איהר רב יעקב־יוסיל?

— דאָס בין איך יעקב־יוסיל. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס?

— זענט איהר דאָס טאַקי אליין, הייסט עס, אָט דער רב יעקב־יוסיל, וואָס האָט אויסגענומען די פינחֿ־און־זיעבעציג טויזענד? דאָס בין איך אומיסטען, זאָגט ער, נעקומען צו פאָהרען אהער; דאָס הייסט, איך פאָהר במילא פארבי, האָב איך דערהערט די מעשה מיט די פינחֿ־און־זיעבעציג טויזענד, האָב איך מיך מיישב געווען: טאַ, לאָם איך אראָפּפאָהרען אהער אויף א טאָג; איך ווילֿ אָנקוקען מיט מיינע אויגען דעם דאָזיגען גליקליכען, וואָס האָט געוואונען די פינחֿ־און־זיעבעציג טויזענד. ס׳איז ניט קיין קלייניגקייט — ס׳איז פינחֿ־און־זיעבעציג טויזענד!...

איהר פּארשטעהט, צי ניין? נעה, דערצעהלֿ איטליכען באַזונדער א מעשה מיט א בירנבוים, וואָס ווילֿ מענטשען, און מיט א ברודער, וואָס הייסט העניך, און מיט א ביינדעלֿ, און מיט א גביר, און מיט א באָמבע, און מיט אדוואָקאַטען, און מיט רוחות, און מיט שדים!... איך זאָלֿ האָבען, הערט איהר, די גליקליכע יאָהר, וואָס ס׳איז פריהער, פאר די פינחֿ־און־זיעבעציג טויזענד, געווען בעסער ווי אצינד, נאָך די פינחֿ־און־זיעבעציג טויזענד, און רוהיגער אודאי! איך וועלֿ אייך זאָגען דעם אמת: איך בין שוין איצטער ניט זיכער מיט׳ן לעבען אויך. אָט בין איך געווען ניט לאַנג אין דער גרויסער שטאָדט ביי די אדוואָקאַטען דאָרטען, האָט מיך אייניער א חברה־מאן פּארנארט צו זיך אהיים אויף פּאַדאָלֿ, כלומרשט אויף טיי; איך קום צו איהם אויף פּאָדאָלֿ, ביינאכט איז דאָס געווען, טרעף איך דאָרטען נאָך אייניעם א חברה־

מאן, א אידען מיט דוקא א שענער באָרד, זיצען איבער א ספר; גיט ער מיר אָפּ שלום, שטעהט־אויף פאררויכערען א פּאפּיראָס, פּאר־לעשט די לאָמפּ, און מיר בלייבען אין דער פינסטער... איהר פּארשטעהט, צי ניין? עס וואלט כדאי געווען, כלעבען, ס'זאל ניט זיין אזוי שפּעט און איהר זאלט זיך אזוי ניט חאפּען אין וועג אריין, אייך דערצעהלען די דאזיגע מעשה אויך, און אויף יענער מעשה זיצט נאָך א מעשה, אדער ווי זאָגט איהר: אויף א בלאָטער א פּרישטש און אויף א מכה א בלאָטער. איהר פּארשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם סוף פון דער מעשה. א סוף, מיינט איהר? האָט צייט א ביסעל, נישט געחאפּט, ס'איז ערשט אין אָנהויב. וואָס זאָג איך אין אָנהויב? עס הויבט נאָך גאָר נישט אָן צו זיין קיין אָנהויב אפילו! און וואר איז שולדיג? איך אליין טאקי! שייך זאָגען איך בין שולדיג? וואָס בין איך שולדיג? איך וויים? איך בין דאָך נישט מעהר ווי א מענטש, ווי זאָגט איהר, א בשר־ודם, נאָר אז ס'איז באשערט איין אומגליק, העלפּט זיך עפּים? וואָס בין איך שולדיג, למשל, אז איך... נאָר שא! מע טאָר נישט חאפּען די פיש פּאר די לאָק־שען, מיין איך פּארקעהרט — די לאָקשען פּאר די פיש. לאָם איך אייך בעסער דערצעהלען פּאוואָלינקע, נישט געחאפּט, די גאנצע מעשה פונ'ם אָנהויב, דאָס הייסט, ניט פונ'ם אָנהויב, נאָר פונ'ם לעצטען אָנהויב, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס איהר מיינט, אז ס'איז שוין דער סוף... על כל פּנים, אז גאָט האָט גע־האלפּען, מיר האָבען זיך דעמאָלט, אויב איהר געדענקט, מיט צרות, מיט אנגסטען איינגעטיילט מיט'ן בילעט, הייסט דאָס, איטליכען באזונדער זיין חלק, — געוויינטליך, נישט אזוי גיך טהוט זיך עס ווי סע דערט זיך; מע האָט זיך גענוג אָנגערעדט, אָנגעהאריקעט מיט איטליכען באזונדער. אז דער גלח טענה'ט: פּאר וואָס קומט אונז געלט, מיר און בירנבוים'ן, אונז ביידען הייסט עס? און מיין ברודער העניך איז א בעלן, איך זאל מיך פּארלאָזען אויף

זיין יושר און אויף זיין גוטען ווילען און אויף זיין השגה. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, שרייט, אז ער וויל נאָר־נישט — ער וויל נאָר מענטשען, האָרכען וואָס מענטשען וועלען זאָגען. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? האָבען זיך אַריינגעמישט אין דעם דאָזיגען עסק מעקלערס, און דוקא דריי מיט א מאָל; צוגעהאָרעוועט, אויסגענלייכט — איין עק, א סוף. און ס'איז געבליבען, אויב איהר געדענקט, — וואָס זשע, הייסט דאָס, איז נעבליבען? ס'איז געבליבען, אז מיר זאָלען זיך צונויפקלויבען אלע פיער, הייסט עס, אוועקפאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט אריין, אַרויסנעמען דעם בילעט, אָפּנעמען דאָס ביסעל מינץ, צעטיילען זיך מיט די חלקים, נא ד י ר, נעב מ י ר — און א גוטען טאָג מיט דער קאפּאָטע! יאָ, וועלן זשע איז דאָס נערעדט געווארען? נאפּשיקלאָר, אז ס'איז פּאַרהאן א בילעט. אָבער אז ס'איז קיין בילעט נישטא? שייך זאָגען, ס'איז קיין בילעט נישטא? א בילעט איז פּאַרהאן א בילעט, נאָר, אויב איהר געדענקט, וואו ליגט ער, דער בילעט? פּאַרצוויאָקעוועט אין א באנק ערגיץ, אויף א פּרעמיע־דען נאָמען, און פון אויבען, אויפ'ן בילעט הייסט עס, אויב איהר געדענקט, ליגט, איך בעט אייבער אייער כבוד, איין ארעסט פונ'ם סליעדאָוואטעל — נעה נעם־ארויס אוא בילעט! וואָס זשע טהוט מען? באַראַף מען קודם כל, אויב איהר געדענקט, זעהען, מע זאָל צעריבען דעם עסק — לאָז דערווייל, הייסט עס, וועלען אויס עסק, וועט מען שוין נאָכדעם זעהען וואָס מע האָט צו טהון. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? וועל זשע באַראַף צעריבען דעם עסק, סע זאָל וועלען אויס עסק? פּאַרשטעהט זיך, אז דער גלח. זאָגט אָבער דער גלח, אויב איהר געדענקט: לאָז מען איהם פּריהער באַוואָהרענען, דאָס הייסט, איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, וועט ער זעהען, מע זאָל צעריבען דעם עסק. איז ער, דאָכט זיך, אויך נערעכט? וועל זשע באַראַף דאָס איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, אז ער זאָל צעריבען דעם עסק? פּאַרשטעהט זיך, אז דער גביר אונזערער. קומען מיר מסתמא צו

אונזער גביר און בעטען איהם, ער זאָל זיין אזוי גוט און איבער־
געבען דעם בילעט, וועט מען צערייבען דעם עסק. טענה'ט דער
גביר וויעדער די איינענע טענה, אויב איהר געדענקט, און איז
אויך גערעכט: „וואָס האָט איהר צו מיר? — זאָגט ער. — וואָס
האָט איהר מיר אָנגעהאָנגען א פרעמדען עסק?" טענה'ן מיר:
„גערעכט זענט איהר טאקי; נאָר וואָס זאָלען מיר טהון, אז אָהן
אייך קאָן מען ניט צערייבען דעם עסק?" זאָגט ער: „אם כן, וואָס
בין איך שולדיג? צערייבט אייך יאָ דעם עסק און צערייבט אייך
ניט דעם עסק, — וואָס איז מיין עסק?"... איהר פארשטעהט,
צי נייז?... האָט איהר ניט ביי זיך איין עסק... טפו! מיין איך
א פאָפיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך, הייסט דאָס? ביי צע־
רייבען דעם עסק. עצות אהער, עצות אהין — ס'איז געבליבען:
לאָדען זיך. און וויבאָלד לאָדען זיך, באדארף מען פרענען איין
אדוואָקאט. און וויבאָלד פרענען ביי איין אדוואָקאט, באדארף מען
פאָהרען אין שטאָדט אריין. הויבט זיך אָן: ביי וואָס ער־
וואָקאט זאָל מען פרענען? זאָגט דער, מע זאָל פרענען ביי דעם
אדוואָקאט, און יענער זאָגט, מע זאָל פרענען ביי יענעם
אדוואָקאט. פרענט מען דאָך מסתמא ביי ביידע אדוואָקאטען, א
ברירה האָט מען? זאָגט דאָך מסתמא דער אדוואָקאט פונקט
דעם היפּך, וואָס יענער אדוואָקאט; זאָגט דער דריטער אר־
וואָקאט בוידעם; איז דאָך ביטער — געהט מען צו א פיערטען
אדוואָקאט... בקיצור, איך באדארף אייך דערצעהלען וואָס אדוואָ־
קאטען זענען? אדוואָקאטען און דאָקטוירים — דאָס איז איין
מכה; אדוואָקאטען און דאָקטוירים זענען לכתחילה באשאפען
געוואָרען, זיי זאָלען זאָגען איינס דאָס אנדערע אויף צו־להכעיס.
וואָס יענער זאָגט, באדארף דער זאָגען פונקט קאפויר, ווי, להבדיל,
דער תרגום. איך האָב א גוטען ברודער, זאָגט ער: וואָס איז דען,
איינענטליך, דער תרגום? דער תרגום, זאָגט ער, איז א צו־להכעים־
ניק; דער תרגום דארף זאָגען לאקירדע. למשל, אז דער חומש

זאגט „ויאמר" — קומט דער תרגום און זאגט „ואמר"; און אז דער חומש זאגט „לאמר", איז, דאכט מיר, וואם קאן דאם דיר שאדען, רב תרגום, אז ס'וועט שטעהן לאמר? ניין, לויגט איהם נישט! נאר ל־כ־י־מ־ר! — און געה טהו איהם עפים! איהר פארשטעהט, צי ניין? אז איין אדוואקאט זאגט, אז מיר אלע פיער זאלען אייננעבען א פאפיער אויף דער באנק און אויפ'ן גביר, למאי זיי געבען אונז ניט ארויס דעם בילעט, — דאכט זיך, א גלייכער איינפאל, הא? קומט דער אנדערער אדוואקאט און זאגט: אז איינגעבען בארארפען נאר צוויי, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און נאר אויפ'ן גביר אליין, למאי ער הייסט ניט די באנק, זי זאל איבערגעבען דעם בילעט. דאכט זיך, אויך נישט קרום, הא, וואס זאגט איהר? זאגט אבער דער דריטער אדוואקאט: וואס פאר א מחותן בין איך מיט דער באנק? די באנק קען מיך? זי האט געהאט מיט מיר עסקים? איינגעבען לאז בירנבוים אליין, און נישט אויף דער באנק, נאר אויפ'ן גביר אליין, וואהים וואס איז שילדיג די באנק, אז ער אליין, בירנבוים הייסט עס, האט ערשט ניט לאנג געהייסען די באנק, זי זאל אריבערטראגען דעם בילעט פון זיין חשבון על חשבון הגביר? דאכט זיך, נערעדט ווי א מענטש, הא? קומט נאך איין אדוואקאט און דרינגט, אז איינגעבען באדארף ניט איך און ניט בירנבוים — איינגעבען באדארף נאר דער גלח מיטן מיין ברודער, העניך הייסט עס! דאכט זיך, כ'איז אויך מיט א גאנג, הא? קומט איין אנדער אדוואקאט און פאלט נאר אויף אזא מין המצאה: מע באדארף זיך, זאגט ער, נאר ניט לאדען, וואהרום לאמיר זעהען, פון וואנען, זאגט ער, האט זיך געמומען אין באנק א בילעט אויפ'ן גביר'ס נאמען? בירנבוים האט איהם אריינ־געטראגען. וואו האט בירנבוים געמומען א בילעט? ביי יעקב־יוסלען, ביי מיר הייסט עס. וואו האב איך איהם גענומען? ביי מיין ברודער, העניך הייסט דאס. ביי וועמען האט איהם גענומען מיין ברודער, העניך הייסט עס? אנטליהען, מיין איך געקויפט ביי'ם גלח. ער זאגט געקויפט, דער גלח זאגט געליהען — וואס

מאכט דאָס אויס, א פּאַרפּאַלענער עסק. על כן, זאָגט ער, לאָז דער גלח מאָנען דעם בילעט ביי מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך ביי מיר, איך ביי בירנבוים'ן, און בירנבוים — ביי וועמען? בירנבוים ביי דער באנק. אי, די באנק טענה'ט דאָך: זי קען שוין נישט בירנבוים'ן, זי קען נאָר דעם גביר? טאָ לאָז בירנבוים מאָנען ביי'ם גביר, און דער גביר לאָז מאָנען ביי דער באנק. אי, דער גביר האָט מורא, טאָמער — וואָס? טאָמער לאָדט מען איהם? איז פּאַרהאַן, זאָגט ער, איין עצה: לאָז בירנבוים אַרויסנעבען א צעטעל, קוויטירען הייסט עס, דעם גביר, איך זאָל קוויטירען בירנבוים'ן, און מיין ברודער העניך זאָל קוויטירען מיך, און דער גלח זאָל קוויטירען מיין ברודער העניך. נו, ווי געפעלט אייך איין איינפאל? וואָס קאָן שוין זיין גלייבער דערפון? געפינט זיך נאָך איין אַדוואָקאַט א חכם און פרעגט א קלאָץ־קשיא: שאט, פון וואַנען וויסען מיר, זאָגט ער, אז דער בילעט ענדיגט זיך שוין מיט'ן גלח? טאָמער לינט ערגיץ באַהאַלטען אויפ'ן בוידעם נאָך א נפש, וואָס וועט אויפשטעהן מאָרגען, וועט ברענגען עדות מיט פּאַפּיערען און וועט טענה'ן: „דער בילעט איז מיינער! קינדער, וואו איז מיין בילעט?!" וואָס זשע וועט זיין? וועט ער מאָנען שוין נישט קיין בילעט, נאָר פינף־און־זיעבעציג טויזענד! ביי וועמען? נישט ביי קיינעם, נאָר ביי'ם גביר! אי, דער גביר האָט א צעטעל פון בירנבוים'ן, בירנבוים פון מיר, איך פון מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך פונ'ם גלח? לאָז דער גביר נעהן, זאָגט ער, נאָכדעם לאָדען בירנבוים'ן, בירנבוים מיך, איך מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך דעם גלח — פונקט די אייגענע מעשה, וואָס מיט'ן חד־גדיא: ציעגעלע־קעצעלע, קעצעלע־הינטעלע, הינטעלע־שטעקעלע, שטעקעלע־פייערעל, פייערעל־וואסערעל, וואסערעל־אָקסעלע, אָקסעלע־שוחט'ל — איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... איז שוין וויעדער שלעכט! וואָס זשע טהוט מען? באַדאַרף מען נעהן צו א נייעם אַדוואָקאַט, צו קאָפּערניקאָוון אליין, און פון קאָפּערניקאָוון צו נאָך א גרעסערען אַדוואָקאַט, צום „גאָלדענעם

ווייזער". וואָס טויג אייך, מיר האָבען נישט דורכגעלאָזט קיין איין אַדוואָקאַט, מיר האָבען זיך מיט זיי, מיט די דאָזיגע אַדוואָקאַטען הייסט עס, אזוי פֿאַראַדוואָקאַטעט דעם קאָפּ, אז וואו מיר זענען געשטאַנען און וואו מיר זענען געגאַנגען האָט מען געהערט נאָר אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט. האָט איהר נישט ביי זיך אין אַדוואָקאַט... טפו! מיין איך א פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך, הייסט עס? ביי די אַדוואָקאַטען. נאָט האָט געהאָלפֿען, די אַדוואָקאַטען האָבען געפונען איין עצה — פּאָרט אַדוואָקאַטען! וואָס זשע איז די עצה? די עצה איז אזא מין עצה: אז איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, זאָלען קודם־כל, פּריהער פּאר אָלע היומס, אייננעבען א פּאַפּיער, צעשרייבען זיך ביי׳ם נאָטאַריוס הייסט עס, אז מיר זענען ניט שייך צום ביל׳עט כלל וכלל, קיין שום מחותנים נישט הייסט עס, און אז דעם דאָזיגען ביל׳עט האָט מיר צוגעשיקט מיין ברודער העניך, וואָס ער האָט איהם געגומען, געקויפט הייסט עס, ביי׳ם גלח, אויף צו פּארצעצען, און איך האָב איהם פּארצעצט ביי בירנבוים׳ען און געגומען אויף איהם רי״ש קערבלאָך, — ווי די מעשה איז געווען, דאָס הייסט, דעם רעכטען, דעם ריינעם, דעם אמת׳ען אמת! דאָכט זיך, פּראָסט און פּשוט, אָהן שפּיצלאָך, אָהן חכמות און אָהן אויבער־הסברות — וואָס קאָן זיין בעסער, ווי דער אמת? איז אָבער קיינער דערויף פּריהער נישט געפּאָלאָן, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... נאָר שאָט, איהר זענט נאָך ניט פּארטיג. וואָס הייסט, מיר וועלען נעמען, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און וועלען אַרויסגעבען אויף זיך אזא בייטש? און וואָס וועט זיין מיט אונזערע חלקים? וואָס וועלען מיר טהון, אז מע וועט אונז נאָכדעם זאָגען „ישקני" ?... זיך געהן פּארלאָזען אויף מיין ברודער׳ס יושר און אויפ׳ן גלח׳ם נאמנות? אי, מיר האָבען זיך צעשריבען מיט זיי אויף פּאַפּיער און געטרונקען לחיים? בלאָטע! א בויגען פּאַפּיער קאָסט א גראָשען, און לחיים קאָן מען טרינקען אָלע טאָג, אבי ס׳איז נאָר פּארהאָן, ווי זאָגט איהר, אביסעל בראָנפּען. וואָס

זשע האָבען מיר נעוואָלט, איך און בירנבוים, מיר ביידע וויסט עס? א באוואָהרעניש — מע זאָל אונז באוואָהרענען אונזערם, וואָס אונז קומט... איהר פּארשטעהט, צי ניין?... אָט דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען די רעכטע חתונה: „באוואָהרענישען? פּאָר וואָס קומט זיי באוואָהרענישען? גענוג זיי נעמען אומזיסט געלט, נעב זיי נאָך באוואָהרענישען!" האָט דאָך עס אונז אָנגענומען ביי'ם הארצען: „סטייטש, פּאָר אונזער עהרליכקייט, איהר אזעלכע און אזעלכע! גענוג מע טהוט אייך אזא טובה, — מע וואָלט דאָך געקאָנט צונעמען ביי אייך איננאנצען די פּינף־און־זיעבעציג טויזענד, אז קיין האָהן זאָל אפילו ניט קרייהען, — האָט איהר נאָך טענות!?"... „קומט אייך, הייסט דאָס, א דאנק, א קניפּ אין בעקעל?"... אזוי זאָגט דער ברודער מיינער, הענריך הייסט דאָס. האָט דאָך עס מיך פּארדראָסען! א וואָרט פּאָר א וואָרט, פּיטש־פּאָטש, ווי געווינטליך צווישען ברידער... הקיצור, נע'פּועל'ט — מע וועט אונז שוין געבען א באוואָהרעניש. וואָס פּאָר א באוואָהרעניש? קוויטלעך? — א קוויטעל איז א סוכה־שער. וועכסעלעך? איין עבירה וועכסעל־פּאפּיער. וואָס דען? — מזומן געלט, ווי מיין באָבע עליה־השלום פלענט זאָגען: „דאָס בעסטע מילכיגם איז א שטיקעל פּלייש". וואו זשע קריגט מען מזומן געלט, אז קיין מזומן געלט איז היינטיגע צייטען נישטאָ ביי קיינעם. שייך זאָגען ביי קיינעם? פּארהאַן געלט, און א סך, נאָר ביי די בראָדסקים. „הכלל, ס'איז פּוסטע דבורים! ביז מע וועט ניט לעגען קיין באוואָהרעניש, וועל איך ניט חתמ'ענען!" „וואָס פּאָר א באוואָהרעניש?" „וואָס פּאָר א באוואָהרעניש איהר ווילט, אבי א באוואָהרעניש, די וועלט זאָל פון מיר נאָכדעם נישט לאכען, זאָגען, אז יעקב־יוסיל איז געווען א בהמה". איהר פּארשטעהט, צי ניין?... דאָס איז אייך איין מאָל אווענק. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, האָט זיך טאקי געמומען פּשוט וויעדער א מאָל צו דער אלטער טענה: מענטשען!... באשר, זאָגט ער, אזוי ווי ער גיט איצטער, זאָגט ער, ארויס פון

זיך אזא מין געשריפטם, א רעציפיס היסט עם אויף אייביג, לכן וויל ער, מע זאל זיך מיט איהם פארלאזען אויף מענטשען, וואם מענטשען וועלען זאגען, אזוי וועט זיין. „וויערער א מאל מענטשען? — זאג איך. — מע האט דאך אין מאל געענדיגט, — וואם טויגען אייך מענטשען?" „פארשטעהט איהר מיך, זאגט ער, בירנבוים היסט עם, איך וויל, מע זאל א פרעג טהון מענטשען, אפשר וועלען מענטשען געפינען, אז סע קומט מיר נאָרניט, — למאי זשע זאל איך נעמען אומזיסט געלט?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... איך שריי באוואהרענישׂ, און ער טענהט מענטשען. „באוואהרענישׂ וועט, זאגט ער, זיין נאכדעם; פריהער לאז מין פרעגען מענטשען". „איהר האט זיך שוין וויערער א מאל, זאג איך, צעמענטשעלט? סע מענטשעלט מיר שוין, זאג איך, אין קאפ פון אייערע מענטשען! בעסער אין זינען האבען, זאג איך, א באוואהרענישׂ; א באוואהרענישׂ איז בילכער"...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, היסט עם? ביי'ם באוואהרענישׂ. מע האט אונז, לאז זיך אייך דאכטען, באוואהרענט, פארבונדען איינם דאם אנדערע, ווי עם געהער צו זיין, זיך צעשריבען פון אלע זייטען היסט עם, און דוקא ביי'ם נאטאריוס, און מע האט איינגעגעבען די אלע פאפיערען אהין וואו מע דארף, און מע האט אנגעהויבען גען צו אדוואקאטען, שרייבען פאפיערען, אזא פאפיער און אזא פאפיער, העצקען זיך אלע מאנטאג און דאנערשטאג אין דער גרויסער שטאדט אריין, לענגן הוצאות, צאהלען בעטעל־נעלט, שלאפען מיט וואנצען, אבי סע היסט „האטעל" (אכסניא לוינט זיי ניט!), עסען פארציעס, געפרעגלטע טאראקאנעם, אבי סע היסט „בראטען" (ראסעלפלייש לוינט זיי נישט!), שוויצען ווי אין א שוויץ־באד, בראטען זיך אויף דער זון, פוצען די שטיינער, ווערען טויב און דול פונ'ם קלאפען און פונ'ם טראקען און פונ'ם הור־הא, טאמער וויסט איהר וואם? א גדולה — פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נעחיי־בי וואלט דאם שוין געווען, איין עק לאז דאם האבען, ווי זאגט מיין וויב זאל לעבען: „א

קופערנער גראָשען אויף דער וואָך איז טייערער פון א גאַלדען רענדל אין חלום. דיינע פינף־און־זיעבעציג טויזנד, זאָגט זי, האָבען מיר שוין נעמאַכט פינף און זיעבעציג לעכער אין האַרצען. איך וואָלט דיר מיחל געווען דעם כבוד — צו וואָס האָב איך עס, זאָגט זי, באַדאַרפט?"... „ע, ביזט א אידענע, זאָג איך, און א אידענע בלייבט א אידענע"... אזוי זאָג איך צו איהר, און פיהלען פיהל איך, אז זי איז נערעכט, וואָרום וואָס האָב איך דערפון, אז אין מאַרק אַריין נעמען קאָן מען דאָס נישט? זיך נאָר געקויפט אומזיסטע שונאים: דער איז מיר גלאַט מקנא, און דער פארגינט מיר ניט, האָט מורא, טאָמער נעם איך געלט, פאַר וואָס קומט יעקב־יוסלען אזוי פיעל געלט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואָס זאָלט איהר קלערען, עס האָט זיך געענוג בלוט אָפגעצאַפט, ביז מע האָט דערלעבט הערען דאָס גוטע וואָרט, אז דער עסק איז שוין א צעריבענער עסק, אוים עסק! און עס איז געענוג די אויגען צרויס־געקראָכען, ביז מע האָט דערלעבט זעהען דעם בילעט אין א גוטער שעה, אין א מזל'דינער שעה! נאָר איהר מיינט, אז אָט אזוי גיך האָבען מיר דערזעהען דעם בילעט? פאַוואָלינקע, נאָר נישט גע־חאַפט. פריהער האָט מען באַדאַרפט, ס'זאָל איבערגעהן די צייט, דער חודש הייסט עס, וואָס טאָמער גיט עמיצער אין, אז ער איז ניט צופריעדען מיט'ן משפט. דעם דאָזיגען חודש וויים איך ניט, אויב איך בין געשלאָפען איין נאַכט אפילו. עס האָבען זיך מיר געפאַנטעט אלץ אזעלכע וויילדע־משונה חלומות, אז ניט איין מאָל פלעג איך מיך, איהר פארשטעהט, צי ניין, אויפחאַפען אין מיטען ביינאַכט און שרייען נישט מיט מיין קול: „צפורה, איך פליה!"... „וואוהין פליהסט דו? — זאָגט זי צו מיר. — וואָס איז פאַר א פליהען אויף דיר? שפּיי אויס דריי מאָל און דערצעהל מיר, וואָס האָט זיך דיר גע'חלום'ט?" „עס האָט זיך מיר גע'חלום'ט, זאָג איך, א שענער חלום; עס האָט זיך מיר גע'חלום'ט, אז איך האָב פליגעל און איך פליה, און עס פליהען מיר נאָך וויילדע ברואים, מיני מאָדנע באַשעפענישען, שלאַנגען און עקדישען, און וויילען מיך

נאָר דורם זיין"... דאָס איז איין מאָל געווען. דאָס אַנדערע מאָל האָט זיך מיר נע'חלומ'ט, אז איך זיץ אויף א זאק, א גרויסען, איין אַננעבלאָזענעם זאק; דער זאק איז א גומינער זאק און א רויטער, און ביי דער זייט שטעהט אַננעצייכענט אויף איהם מיט גרויסע ציפערען: 75,000... ס'איז שבת בייטאָג, זומער־צייט, איהר פאר־שטעהט, צי ניין, די גאַנצע שטאָדט אידען און ווייבער געהען־ארום אויפ'ן שפּאַציער, שטעלען זיך אָפּ אלע ווייל און קוקען, קוקען אויף מיר מיט אויגען... פּלוצים — טרראַך! — עס הערט זיך א קנאק; דאָס האָט געלאָפּענעט דער גומינער זאק, און איך פאל, פאל מיט א געשריי: „צפורה, געלאָפּענעט!" „נאָט איז מיט דיר! ווער? ווער האָט געלאָפּענעט? לאָזען מיינע שונאים לאָפּענען!"... אזוי זאָנט צו מיר מיין ווייב און וועקט מיך אויף פונ'ם שלאָף און איז מיר מסתמא פּותר־חלום צו גוטען, ווי געווייניטלייך א ווייב.

קורץ און גוט, ווען זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם בילעט ארויסנעמען. אז ס'איז געקומען צום נעהען דעם בילעט ארויס־נעמען, האָט זיך אַננעהויבען א נייער עסק: מי ומי ההולכים — ווער זענען, הייסט עס, די געהערם? איטליבער באזונדער איז ביי זיך אודאי זעהר א גרויסער בטוח, נאָר איינאַנצען פאַרגלויבען זיך אויף יענעם בין איך אויך ניט מחויב — ס'איז צו א גרויסער נסיון, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קערב־לעך! איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... בכן איז געבליבען, איך גלויב דיר ניט, דו גלויבסט מיר ניט — לאָמיר בעסער געהן אלע זאלבענאַנד. דהיינו, וואָס הייסט אלע זאלבענאַנד? א פאר־שוין צעהן. פון וואַנען האָבען זיך געגנומען צעהן פאַרשוין? רע־כענט־אויס, וועט איהר זעהען: איך בין ניט איינס, בירנבוים איז ניט צוויי, דער גלח איז ניט דריי, מיין ברודער, העניך הייסט עס, איז ניט פיער, דריי אדוואָקאַטען (אייגער פונ'ם גלח'ס צד, איינער פון מיין ברודער'ס צד, א טאראשטשער אדוואָקאַט, און איינער פון מיין צד מיט בירנבוים'ס צד, א טשערקאַסקער אדוואָקאַט) — האָט איהר שוין צא קיימא־לן פון קיין עין־הרע זיעבען פאַרשוין;

היינט די דריי מעקלערס, וואָס האָבען זיך אריינגעלאָזט אין געשעפט און אויסגענלייכט אונז, — אָט האָט איהר אייך פונקט צעהן פּאר־שוין, א מנין הייסט עס... איז אפילו תחילת נעווען אביסעל פּריקרע; מיין ברודער, העניך הייסט עס, האָט זיך געשמיצט און נעווארפען, למאי עס געהען אזוי פיעל מענטשען, א גאנצע חאליאסטרע! נענוג, זאָגט ער, וואָלט נעווען, דאכט זיך, מיר זאָלען גיהן אינצווייען, ער מיט'ן גלח הייסט עס... ס'איז איהם ניט אָנגעשטאָנען די מעשה, אפּנים, וואָס קיינער וויל זיך ניט פּארלאָזען אויף זיין יושר מיט'ן גלח'ס נאמנות. עס האָט זיך איהם אָבער געהאלפען, מאהלט אייך, ווי דער פּאראיאהריגער שניי, וואָרום איטליכער האָט געהאט איין אנדער טענה, און איז נעווען נערעכט. למשל, איך האָב אויס־נעווויזען, אז איך מוז גיהן, וואָרום איך בין א ברודער — נישט מחמת כבוד, נאָר מחמת דעם, וואָס איין ברודער דעם אנדערען מעג אָנפייפען; ויאָס וועל איך איהם נאָכדעם טהון? גיהן לאָדען צום ונתנה־תוקף? ס'איז דאָך א ברודער!... און מיין בירנבוים האָט ג'טענה'ט, אז וויבאלד איין אייגענער ברודער וויל ניט גלויבען, מעג ער, א וויל־פרעמדער, פּאר זיין עהרליכקייט אודאי ניט פּארלאָזען זיך אויף נסים! ער איז אזוי אויף, זאָגט ער, נענוג יוצא... און מע קאָן ניט זאָגען, ער זאָל זיין אינגאנצען אומגערעכט... די דריי אדוואָקאטען שמועסט מען ניט, אז זיי מוזען זיין דער־ביי, וואָרום מע וועט נאָך באדארפען, זאָגען זיי, שרייבען און שרייבען און שרייבען... איז געבליבען, הייסט עס, נאָר די מעק־לערס; זאָגען די מעקלערס, אז גיהן, באדארפען זיי אויך גיהן, און דוקא אלע דריי, וואָרום זיי זענען שוין, זאָגען זיי, געשלאָגענע הינט, געניטע מענטשען הייסט עס; זיי זענען דורכגענגען, זאָ־גען זיי, א גוטע שקאלע; זיי האָבען דורכגעמאכט דעם קורס פון דער בערוע אין יעהופּעץ, וווייסען זיי שוין וואָס באדייט מעק־לער־גלט, „קארטאוש" הייסט עס; דאָס איז אזא גלט, ווי רח"ש, וואָס מע מוז, זאָגען זיי, זיין ביי'ם ערשטען טעלער־ברעכען, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... אָפּגערעדט האָבען מיר נאָר, אז

צונויפקומען זיך זאלען מיר חאטש ניט אלע מיט א מאל, נאר אייגציגווייז; און אזוי ווי איטליכער באזונדער האט זיך געפעלט זיין דער ערשטער, לכן זענען מיר אלע געווען ביי דער באנק כאור הבוקר, זיך ארומגעדרעהט אין דרויסען א היבשע ווייל, ביז מע האט אונז אויפגעעפענט די טהיר, און מיר זענען אריינגעגאנגען אפּנעמען דעם ביל־עט. נו, און דאס פארשפּאר איך דאך אייך דערצעהלען וואס א באנק איז. א באנק האט פיינט חאפּען זיך — זי האט זיך צייט. וואס נעהט איהר אן ביל־עט, יעקב־יוסיל, פּינחס־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס וויל־לען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען? וויים איך — אפילו נישט אין דער לינקער פּאה! דער פארדויבערט זיך א פּאפּירא־פּס, דער רעדט דברים בטלים, דער טרינקט א גלעזל טיי, דער פארשניצט א שטיפּטעל, דער לייענט א גאזעט — אריינגעשטעקט די נאז טיעף־טיעף און הויבט נישט אויף דעם קאפּ, חאטש געב איהם א קרענק! מיר דרעהען זיך ארום, מיר געהניצען, הוסטען, מיר וואלטען שוין געהרען דער־לעבען די מינוט, די רגע — איז ניטא דער בוכהאלטער. געקומען דער בוכהאלטער — ניטא דער קאסיר. געקומען דער קאסיר — ניטא דער דרעקטער. וואו איז דער דרעקטער? ער שלאפט נאך. דער בעל־הבית פון דער באנק, הייסט עס, ליגט זיך און שלאפט. וואס נעהט איהם אן, אשטייגער, ביל־עטען, יעקב־יוסיל, פּינחס־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס וויל־לען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען? וויפיעל קאן ער, אשטייגער, נעמען דא געהאלט, אזא מין דרעקטער? אודאי זעכס טויזענד קארבען, און אפשר אכט, און פאר וואס ניט אלע צעהן? קארג האראוועט ער נעבאך?... איך וואלט זיך דא געשטעלט פאר האלב, כלעבען, פאר א דריטל, און וואלט אפשר מעהר געארבייט פון איהם, און געטרייער אודאי!... אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר ניט געטראכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... און בתוך כך קומט אן דער דרעקטער. אנגעקומען דער דרעקטער,

האבען מיר זיך מסתמא א לאז נעטהאן צו איהם אלע מיט א מאל. האט ער זיך עפים ווי איבערגעשראקען און א מאך נעטהאן מיט דער האנד. זענען צונעגאנגען צו איהם נאר די אדוואקאטען, אלע דריי הייסט עס, און דער גלח, און האבען איהם דערלאנגט די פאפיערען, איהר פארשטעהט, צי ניין?... האט זיך דער דרעקטער פארשלאסען ביי זיך מיט די פאפיערען, און מיר האבען נענומען ווארטען און ווארטען, ווארטען און ווארטען; אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מיר האבען זיך דערווארט: דער דרעקטער איז ארויס־נעגאנגען מיט עפים א גראבען פריץ און האט זיך אוועקגעשטעלט צו אונז, מחילה, מיט'ן הינטען, רעדען, — רעדט ער נאך. וואס נעהט איהם אן בילעטען, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס ווילען נעבאך פאר־דיענען, און גלאט מענטשען?... פלוצים דרעהט ער זיך אויס צו אונז מיט'ן פנים: „וואשי בומאגי גאטאווי, סטופאיטיע אווו קאס־סו — שוין פארטיג, היסט עס, אייערע פאפיערען, נעהט צום קאסיר"... נישט נעקאנט זאגען פריהער, איהר פארשטעהט, צי ניין?... נענומען די פאפיערען, האבען מיר זיך א לאז נעטהאן צום קאסיר און דערלאנגט איהם די פאפיערען, נעמיינט, אט דא זענען מיר שוין פארטיג; צום סוף — ווער? וואס? עס הויבט זיך נאר ניט אן! דער קאסיר איז פארנומען, ער צעהלט נעלט, פא־פיערלעך, הונדערטערם און ת"קערם אזוי ווי מיסט, און גאלד, גאלד נאנצע קופקעלעך, א פולער טיש! וויפיעל קאן דא זיין נעלט? וועה איז מיר, וועז איך פארמאג א צעהנטהלק חאטש, לאך איך מיך אוים אויפ'ן גאנצען בילעט!... אט אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נאר ניט געטראכט; און ער, דער קאסיר הייסט עס, האלט אין איין צעהלען דאס גאלד, ער זאל עס אפילו אונז שענקען א קוק! וואס נעהט איהם אן, אשטייגער, בילעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס ווילען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען?... דאס גאלד ביי איהם אין די

הענד פליהט — פליהט מיט א משונה־זיסען קלאנג, מיט'ן קלאנג פון גאלד. א „גאלדענער קלאנג", איהר פארשטעהט, צי ניין ?...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס ? ביי'ם ביסעל גאלד. איבערגעצויגען דאם גאלד, הויבט ער אויף אויף אונז די ברילען, טהוט א נעם ביי אונז די פאפיערען און א מיש, ווי מע צעהלט געלט, הונדערטערם אשטייגער, מיט א מאדנעם קנאק מיט די פינגער ! עפענט־אויף דאם טישקעסטעל, נעמט־ארויס פון דאר־טען א גאנץ גרויסען פאקעט ; עפענט־אויף א קאנווערט, רייסט איהם אויף, נעמט־ארויס פון דארטען דעם בילעט, דעם אמת'ען בילעט הייסט עם, און טהוט א פרעג : „ווער נעמט ?"... האבען זיך א לאז געטהאן מיט א מאל צעהן פאר הענד. „ניין ! — רופט זיך אן דער קאסיר. — אזוי פיעל הענט קאן איך דעם בילעט נישט געבען ; קלויבט אייך אוים איינעם פון אייער קאמפאניע"... האבען מיר, איהר פארשטעהט, צי ניין, אויסגעקלויבען איינעם פון אונזער קאמפאניע, דעם עלטסטען פון די דריי אדוואקאטען. דער עלטסטער פון די דריי אדוואקאטען האט נענומען דעם בילעט פא־ווא'לינקע אין ביידע הענט אריין, ווי מע נעמט א קינד בשעת אידישען, און האט איהם צוגעטראגען פריהער צום גלח, נאכדעם צו מיין ברודער, העניך הייסט עס, נאכדעם צו מיר און צו בירנ־בוימ'ען, אונז ביידען הייסט עס, מיר זאלען זעהען, צי איז דאם דער זעלבער בילעט טאקי, צי ניין ?... האט דער גלח געזאגט, אז ער האט איהם דערקענט נאך פון דער ווייטען ביי'ם קאסיר אין די הענט ; ער האט אויף איהם, זאגט ער, א גוטען סימן. וואס פאר א סימן ? — וויל ער ניט זאגען... און מיין ברודער, העניך הייסט עם, האט נעשוואירען ביי אלדאם גוטם, אז וועז מע וועקט איהם, למשל, זייגער צוויי ביינאכט און מע טראגט איהם צו דעם דאזיגען בילעט, דערקענט ער איהם מיט'ן קוק ! איהר פארשטעהט, צי ניין ?... און איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, האבען דוקא דעם בילעט ניט דערקענט — למאי זאל איך זאגען אזא זאך, וואס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען ? מיר האבען נאר גוט באטראכט

די סעריע מיט'ן נומער 12 הייסט עס — דאָס איז דאָך דער עיקר, ווי זאָגט איהר, הא? און מיר האָבען זיך געלאָזט פון דאָרט גלייך אין גאָסודאַרסטוועגע באַנק אַריין, אָפשקאָנטירען דעם ביל־עט, אָפ־נעמען די ממתקים הייסט עס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. געגאַנגען זענען מיר אַלע אינאייגעם, און דוקא צו־פוס, חאָטש ס'איז אַרויף־בארג. דער עלטסטער פון די אַדוואָקאַטען האָט געהאַלטען דעם ביל־עט אויבען־אויף, גאַנץ שטאַרק, מיט ביידע הענט, ער זאָל איהם חלילה נישט פאַרלירען, אָדער מע זאָל אויף איהם, חס ושלום, ניט איבערטראַכטען, אז ער ווי־ל מאַכען די קונץ, איבערבייטען — א קשיא אויף א מעשה, אזא שלים־מזל'דיגער ביל־עט, איהר פאַר־שטעהט, צי ניין?... און געגאַנגען זענען מיר שוין נישט נאָר זאַלבעצעהנט — מיר זענען שוין געווען מעהר פון צוויי מניינים. פון וואַנען האָבען זיך גענומען, קיין עין־הרע, אזוי פיעל מענ־טשען? וועל אי־ך אייך זאָגען: ערשטענס, גלאַט אזוי, גוטע באַ־קאַנטע פון מיין שטעדטעל זענען גראָדע געווען דעם טאָג אין דער גרויסער שטאָדט, און דערזעהען, מיר געהען שוין מיט'ן ביל־עט אין גאָסודאַרסטוועגע באַנק אַריין אָפּנעמען די פינף־און־זיעבעציג טוי־זענד, זענען זיי אונז געגאַנגען אַביסעל באַגלייטען, און טאַקי אין איינוועגס א קוק טהון, ווי אזוי מע נעמט דאָס גרויסע געווינס, וואָרום נישט אַלע טאָג קאָן מען אזעלכס זעהען. הקיצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מיר האָבען געהאַט א שענע לוויה, און א שענעם ברוך־הבא אין גאָסודאַרסטוועגע באַנק. דער יעפרייטער, וואָס שטעהט ביי דער טהיר, האָט זיך אפילו תחילת אַביסעל דערשראָ־קען, אז ער האָט דערזעהען פאַר זיך, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען מיט א גלח אין מיטען; פון דעסטוועגען האָט ער אונז גאַנץ פיין אויפגענומען און אַריינגעבעטען אייניציגווייז אין באַנק אַריין. צוגעגאַנגען מיט'ן ביל־עט אהין וואו מע דארף און געזאָגט וואָס מיר באַדאַרפען, האָט מען אונז צוגעפיהרט צו איינעם א טשי־נאָווניק מיט א ווייסער גלאַנצענדיגער ליסינע, ווי א מילכיגער טעלער, און מע האָט איהם איבערגעגעבען אונזער ביל־עט און מע

האָט איהם עפּעס א זאַג געטהאָן, וואָס — וויים איך ניט. יענער וואָס מיט דער ליסינע, וואָס איז געזעסען אויף יענער זייט גראָטעס, האָט אויפגעהויבען די אויגען, א וואַרף געטהאָן אויף אונז א שאַרפען קוק דורך די ברילען און געטהאָן זיך זיין ארבייט: ער האָט נעהאלטען אין די הענט א שארף מעסערעל, איהר פּארשטעהט, צי ניין, און האָט מיט'ן מעסערעל געקראצט אין א בוך, געקראצט און געקראצט, אָהן איין אויפהער. ער קראצט, און מיר שטעהען אין נעהאקטע וואונדען און קוקען, ווי ער קראצט, און דער גאנצער איבערינער עולם שטעהט און קוקט אויף אונז און באטראכט אונז פון קאָפּ ביז די פּיס, און ער, דער טשינאָוויניק מיט דער ליסינע, הערט נישט אויף צו קראצען, און ארום און ארום אויף אלע טישען זיצען נאָך טשינאָוויניקעס און צעהלען געלט, — נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, געלט? אזוי ווי פאלאָווע, ווי מיסט! גאָלד — גאנצע סטערטעס! דער קאָפּ דרעהט זיך אוש, דער „גאָלדענער קלאנג" הילכט אוש אין די אויהרען, און סע שעמעירט אין די אויגען! „ווער האָט דאָס אויסגעקלערט, טראכט איך מיר, אָט דאָס געלט, וואָס איבער דעם ווערען מענטשען אזוי פארשוואַרצט, שלאָגען זיך קאָפּ אין וואנט, און איינער דעם אנדערען וואָלט נאָר איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד — נישטאָ קיין ברודער, קיין שוועסטער, קיין פאטער, קיין קינד, קיין שכן, קיין גוטער פריינד, קיין טיערס אויף דער וועלט, נאָר געלט און געלט און געלט!"... אזוי טראכט איך מיר, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נאָר ניט געטראכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... און ער, דער טשינאָוויניק, הייסט עס, הערט נישט אויף צו קראצען, וואָרום וואָס געהט איהם אָן, אשטייגער, בילעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען?... נאָר אלסדינג אויף דער וועלט איז דאָך ביז א צייט; גאָט האָט רחמנות געהאט, דער טשינאָוויניק האָט אויפגעהערט צו קראצען, צונויפגעלעגט דאָס שארפע מעסערעל, באהאלטען דאָס אין זשילעט־קעשעני, ארויסגענומען א קלאָר־ווייסע

פעטשיילע, נוט אויסגעשנייצט די נאז, ווי מע באדארף; נאכדעם האט ער א נעם געטהאן דעם בילעט, פשוט ווי מע נעמט א פראסטען בויגען פאפיער פאר א גראשען, געעפענט עפּים א בוך, א ספר־הזכרונות, און געקוקט — געקוקט, א קוק אין בוך און א קוק אויפ'ן בילעט, א קוק אויפ'ן בילעט און א קוק אין בוך. „ער האט, אפנים, מורא, דער דאזיגער חכם, אז דער בילעט איז א גע'מלאכה'־טער בילעט"... — אזוי טראכט איך מיר. — „קראץ־קראץ! — טראכט איך מיר. — שמעק־שמעק! ס'איז איין אמת'ער בילעט נעבאך, ניט קיין פאלשער!"... פלוצים זעה איך, ווי ער נעמט דעם בילעט, טהוט איהם א ווארף אונז כמעט גלייך אין פנים אריין מיט די דאזיגע ווערטער (איך געדענק זיי אזוי ווי אציגד געדענק איך זיי):

— ווער האט אייך געזאגט, אז דער דאזיגער בילעט האט געוואונען די פינף־און־זיבעציג טויזענד?...

איהר פארשטעהט, צי ניין? ווער האט אונז געזאגט??? ווי געפעלט אייך אזא משל?!

— וואם הייסט, — זאגען מיר, — ווער האט אונז געזאגט? דער בילעט אליין האט אונז געזאגט, אז ער האט געוואונען די פינף־און־זיבעציג טויזענד; די סעריע 2289 נומער 12!

— יא, — מאכט ער צו אונז נאנץ ערנסט — דאס איז אמת, די סעריע נומער 2289 נומער 12 האט טאקי געוואונען פינף־און־זיבעציג טויזענד, און אייער בילעט איז 2298 נומער 12. א קליין טעות'על, מאלינקאיא אשיבאטשקא...

געפעלט אייך עפּים אזא נייעס? מילא, וואם זאל איך אייך זאגען? תחילת, אז ער האט אונז אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, זענען מיר געווען אלע ווי צעמישט. מיר האבען נערעבענט: ארער ער איז דול, ארער מיר זענען משוגע, ארער סע חלומ'ט זיך אונז א חלום. און מיר האבען געטומען קוקען איינם אויף דאס אנדערע. נאכדעם האבען מיר זיך ערשט דערמאנט א קוק טהון

אין בילעט אריין — יאָ, ווי מיר זענען אידען! סעריע 2298 נומער 12! איהר פארשטעהט, צי ניין?...

וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער, מיין ליעבער פרייַנד? איך בין דאָס נאָר ניט אימשטאַנד אייך איבערצוגעבען א צעהנט־חלק אפילו, איהר זענט דאָס ניט אימשטאַנד צו באשרייבען, און קיינער איז ניט אימשטאַנד זיך פאָרשטעלען דאָס בילד, די קאָר־טינע, וואָס איז פאָרגעקומען דעמאָלט אין באנק, בשעת מיר זענען געבליבען שטעהן אלע אָהן לשון, געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע. אויף די פנימ'ער איז געווען אָנגעצייכענט — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז נאָר ניט געווען קיין פנימ'ער פון מענטשען, איהר פארשטעהט, צי ניין, ס'איז געווען חיות און בהמות איז דאָס געווען, אינ'ם געשטאַלט פון מענטשען, בהמות בצורת אדם הייסט עס. איינער דעם אנדערען זאָל קאָנען דורם זיין, וואָלט ער איהם דורם געווען מיט'ן קוק, מיט די אויגען! דאָכט זיך, וואָס? וואָס האָט מען אייך געטהאָן אזעלכס? עס האָט זיך אייך ג'חלומ'ט א חלום פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? נו, אם כן, באַראַף מען זיך נעמען דאָס ליעבען? שוין זשע האָט דאָס ליעבען קיין שום ווערדע ניט, א חוץ גלט? משוגעים, איהר פארשטעהט, צי ניין?... אויף קיינעם האָט מיך ניט פאַרדראָסען, הערט איהר, ווי אויף מיין חברה־מאן, אויף בירנבוימ'ן הייסט עס. מילא, די איבערינע חברה האָבען חאָטש פארענטפערט זיך, ארויפגעלעגט די באָר איינס אויף דאָס אנדערע: דער גלח האָט ארויפגעלעגט איינאָנצען אויף מיין ברודער העניך, און מיין ברודער העניך האָט געזאָגט: פרעגט איהם בחרם, עס האָט זיך איהם אפילו נישט ג'חלומ'ט קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און ער וואָלט נישט אָנגעהויבען צו וויסען, וועז איך, יעקב־יוסיל הייסט עס, זאָל איהם נישט געווען קלאָפען קיין דעפעש און אָפּגעבען מזל־טוב, איהר פארשטעהט, צי ניין? „שען האָסט דו, זאָגט ער, געקוקט, ברודער מיינער, אין בלאָט!"... „פאר וואָס האָסט דו, זאָג איך, ניט געקוקט?" „דו ביזט געווען, זאָגט ער, דער גאַנצער ברעכער, ביי דיר איז געווען, זאָגט ער, דער

בילעט, דו ביזט, זאגט ער, דער רעכטער בעל־הבית!"... איהר הערט א מעשה? פריהער, אז ס'איז געווען די פינף־און־זיבעציג טויזענד, האט מען מיך געוואלט אפלייקענען נאר אינגאנצען, און איצט, אז עס האט זיך אויסגעלאזט א טיך, בין איך שוין דער רעכטער בעל־הבית. איהר פארשטעהט, צי ניין? נאר נאר נישט. איך, יעקב־יוסיל, דאס כפרה־היהנדעל, נעם אויף זיך די גאנצע באר; לאז זיין א יך בין דער גאנצער חייב! אי, וואו זענען געווען א י י ע ר ע אויגען, בהמות? איהר האט דאך אויך געזעהען גלייך מיט מיר א מאל נייענצעהן די אלע פאפיערען, מיט די קוויטאנציעס, מיט די סטראכאווקעס, וואו סע שטעהט בפירוש סעריע 2298, נומער 12, און געוואונען האט נאר די סעריע 2289 נומער 12, — פאר וואס איז אייך ניט איינגעפאלען א קוק צו טהון, אז די 9 שטעהט פריהער פאר דער 8? און אז דער בילעט איז שוין געווען ביי אייך אין די הענט, זענט איהר, דאכט זיך, ניט קליין געווען א קוק צו טהון נאך א מאל אין דער טאבעלע, וואס פאר א סעריע האט געוואונען די פינף־און־זיבעציג טויזענד: צי די סעריע 2298, צי די סעריע 2289? אין באנק ארויין, זעהט איהר, האט איהר זיך ניט געפוילט געהן א גאנצע חאליאסטרע — וואס איז? איהר האט געמיינט, אט נעמט איהר געלט? איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר אויף קיינעם האט מיך אזוי ניט געברענט, זאג איך אייך, ווי אויף דעם חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס. איהר האט איהם באדארפט אנקוקען, ווי ער איז זיך געשטאנען ביי דער זייט, ווי א ווילד־פרעמדער, גלייך ווי מיט איהם געהער זיך דאס ניט אן גאר ניט. אט ערשט, דאכט זיך, האט ער געארבייט מעשים: מענטשען! מענטשען! ער ווייל זיך פארלאזען אויף מענטשען! אין איצט שטעהט ער, ווי א כשר לעמעלע, נעבאך גאט די נשמה שילדיג!... האט דאס מיך שוין אנגענומען, איהר פארשטעהט, צי ניין, ביי'ם הארצען, און איך האב זיך מיישב געווען: לאם איך מיר חאטש קיהלען דאס הארץ פאר מיין בלוט, וואס ער האט מיר אפגעצאפט דעמאלט,

דעם צווייטען מאי, אויב איהר נעדענקט, בשעת איך בין געשטאנען פאר איהם און געבעטען זיך, ווי ביי א גזלן, ער זאל מיר ארויס־געבען דעם בילעט.

— פאני בירנבוים! — רוף איך מיך אן צו איהם. — אציגנד האט איהר צייט זיך פארלאזען אויף מענטשען; אט שטעהען מענטשען אין באנק, קיין עין־הרע, א סך! וואס שווייגט איהר? איהר ווילט שוין נישט קיין מענטשען? אוים מענטשען?...

דער גאנצער עולם איז געשטאנען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און געקוועלט. פון וואס מע האט געקוועלט — קאן איך אייך ניט זאגען: צי דאס קוועלען איז געווען פון דעם, וואס איך רוף מיין חברה־מאן, בירנבוים'ען הייסט עס, אויף מענטשען? צי ס'איז גלאט געווען אנגעלעגט ביים עולם, וואס פון די פינף־און־זיבעציג טויזענד האט זיך אויסגעלאזט א טייך? קאן איך אייך זאגען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און שוועהרען ביי וואס איהר ווילט, אז עס הויבט מיך נישט אן צו אהרען דאס געלט — לאז דאס ברענען אויפ'ן פייער! אהרען אהרט מיך נאר, פאר וואס אז בשעת מע האט נאר געמיינט, אז יעקב־יוסיל האט פינף־און־זיבעציג טויזענד, איז יעקב־יוסיל געוואן „רב יעקב־יוסיל"; און איצט, אז מען איז געווארטעהר געוואהרן, אז יעקב־יוסיל האט, איך בעט איבער אייער כבוד, א פייג, ניט קיין פינף־און־זיבעציג טויזענד, — איז איין עק, אויס רב יעקב־יוסיל!... וואס, פארכעם, אין אייער פאטער און מוטער אריין! וואס האב איך דא חוטא־בעגל געווען? יא פינף־און־זיבעציג טויזענד, ניט פינף־און־זיבעציג טויזענד — וואס איז דא די נפקא־מינה?... הערט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, פאני שלום־עליכם? איהר מעגט זיך טאקי איבערנעמען מיט אייערע אידעלעך און מיט דער גאנצער וועלט! ס'איז, הערט איהר, פע, א פאסקודנע וועלט, און א פאלשע וועלט, און א פארפיהרטע וועלט, און א נארישע וועלט! נאר זייט זיך מודה, עס קלינגט אייך נאך נישט אין די אויהערען און עס דרעהט זיך נאך ניט אויף

פון אָרט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאָז, הויבט אויף דעם אייך דאָס היטעל פון מיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד? האָט נאָר קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך האָב אייך אפשר אָננעדולט א קאָפּ, און זייט מיר געזונט, איהר פארשטעהט, צי ניין, און לאָז גאָט געבען בעסערע געשעפטען.

דער דייטש

נעשריבען אין יאָהר 1902.

דער דייטש

בין איך אליין, ווי איך האָב אייך געזאָגט, א דראָשנער, פון דראָשנע הייסט דאָס, א קליין שטעדטעל אין פּאָדאָליער גובערניע, נאָר א קליין שטעדטעל; היינט איז שוין דראָשנע כלומרשט א שטאָדט מיט א באָהן, מיט א סטאַנציע, מיט א ווּאָקזאל... או דראָשנע איז געווּאָרען א סטאַנציע, האָט אונז די נאַנצע וועלט מקנא געווען: א קליניגקייט א באָהן! מע האָט נעמיינט, דאָס וועט ווערען א מחיה, א מקום פּרנסה, מע וועט זשעברען פּולע זשמעניעס מיט נאָלד, מע וועט גליקליך ווערען! אידען זענען זיך צונויפגעפּאָהרען פון די דערפער ארוים אין שטאָדט אריין; בעלי־בתים האָבען געזומען איבערבויען די הייזער, שטעלען נייע קלייטען; די טאַקסע פון פּליישׁ האָט מען געהעבערט; מע האָט שוין אַנגעהויבען קלערען מכח א נייעם שוחט, מכח נאָך א בית־המדרש און מכח אפּנעמען פּעלד אויף צו פּארבריטערען דאָס אלטע בית־עולם — בקיצור, ס'איז געווּאָרען „ליהודים". א ווערטעל? א באָהן, א סטאַנציע, א ווּאָקזאל! בעלי־עגלות האָבען זיך אפילו תחילת אביסעל געבונטעווט, געווען שטארק ניט צופריעדען פונ'ם עסק, נאָר ווער פּרעגט זיי? מע האָט אויסגעלעגט רעלסען, אראָפּגעבראכט וואַגאָנעס, אנידערגעשטעלט א ווּאָקזאל, אויפגעהאַנגען א גלעקעל, צוגעשלאָגען א ברעטעל: „ס ט א נ צ י א ד ר א ז ש נ א" — און רעדט צו דער וואַנט!

אז ס'האָט אַנגעהויבען געהן די באָהן, רופט זיך אָן צו מיר מיינע: „וואָס רעכענסט דו צו טהון, יונה'לע?" (יונה רופט מען מיך). „וואָס זאָל איך, זאָג איך, טהון? דאָס וואָס אלע

אידען טהוען; אלע דראשנער אידען דרעהען זיך ביי דער באהן, וועל איך מיך אויך דרעהען ביי דער באהן!"... און האָב נענומען דאָס שטעקעל און בין ארויס אויפ'ן וואָקזאל און בין געוואָרען מיט גאָט זיינער הילף א „פראוויטעל". וואָס הייסט א פראוויטעל? א פראוויטעל הייסט: יענער האנדעלט א וואנאָן תבואה און באָדארף דעם וואנאָן תבואה אָנגרוזען און אוועקשיקען, איז דערויף געשטעלט געוואָרען א „פראוויטעל". נאָר אזוי ווי כמעט אלע דראשנער אידען זענען געוואָרען פראוויטעלעס, איז נישט גוט, מוטשעט מען זיך, דרעהט מען זיך; אמאל קויפט מען ביי'ם גוי א זעקעל תבואה און מע פארקויפט דאָס מיד ליד; איז אָדער מע פארדיענט, אָדער מע דערלענט; און אמאל טהוט מען א חאפ פון דער זייט א מעקלערי, אבי סע לאָזט זיך, א דאָס, א יענץ — שלעכט, ניטאָ וואָס צו טהון! אי, ס'איז פריהער אויך נישט געווען וואָס צו טהון? איז חאָטש ניט געווען קיין באהן, איז דער פאר־דראָס, ווי זאָגט איהר, ניט געווען אזוי גרויס; צו וואָס האָט אונז נעטוינט די סטאנציע מיט'ן וואָקזאל, מיט'ן גלעקעל, מיט'ן גאנצען טאראראָם?

טרעפט זיך א מעשה — איך שטעה מיר אזוי איינמאל אויפ'ן וואָקזאל אביסעל פארזאָרגט און באַגלייט ארויס דעם „פאָטשטאָווע פאָיעזד". ס'איז שוין נאָכ'ן דריטען קלונג, דער לאָקאָמאָטיוו האָט שוין גוט אָנגעפייפט און פונ'ם קוימען זעצט א רויך, — איך טהו א קוק, אויף דער פלאַצפאָרמע שטעהט א פריצ'ל, א הויכם און א דארם, מיט קעסטעלדינג הויזען, מיט א הויבען קאָפעליש און מיט א סך טשעמאָדאנעם; ער שטעהט אויסגעצוינגען דעם האלז און קוקט זיך ארום, ווי א זינדיגער מענטש, אויף אלע זייטען. „אָט דאָס פריצ'ל קעהר עפּים באדארפען האָבען", — טראכט איך מיר און פיהל, עס האָט מיך ווי עמיצער א טאָרע געטהאָן פון הינטען: „יהודי, נעה־צו צו איהם און טהו איהם א פרעג, אפשר דארף ער עפּים?" און אזוי ווי איך האָב מיר נאָר געריהרט פון אָרט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאָז, הויבט אויף דעם

קאפּעלַיש און מאכט צו מיר אויף דייטש, ציהט אויס מיט א ניגון:
— גוט מאָ־יען, מיין הערר!

— א גוט יאָהר זאָל אייך זיין! — זאָג איך צו איהם אויף אויף דייטש און א ביסעל אויף אידיש, און דאָס איבעריגע מיט די הענט. און איך פרעג איהם, פון וואַנען ער פאָהרט? מאכט ער צו מיר: צי וויים איך ניט עפּים א רעכטע קוואַרטיר, א „שטאַנציאָן", פון זיינעטוועגען?

— אודאי! — זאָג איך. — פאר וואָס זאָל איך ניט וויסען? — און אין האַרצען טראַכט איך מיר: „או־וואַ! איין עבירה, וואָס ס'איז ביי מיר ניט קיין אכסניה. ס'זאָל אָבער זיין ביי מיר איין אכסניה, וואָלט איך דאָך איהם פארפיהרט צו זיך, ס'איז א וואָהלַער דייטש, מע וואָלט געקאָנט ארום איהם עפּים פאַרדיענען"... און באַלד פליהט מיר דורך צוריק א מחשבה: „טפש! עס שטעהט דען אָנגעצייכענט ביי דיר אויפ'ן שטערן, אז ס'איז ביי דיר ניט קיין אכסניה? עלעהיי, לאָז זיך דיר דאכטען, אז ס'איז ביי דיר יאָ איין אכסניה!" און איך רוף מיך אָן צו איהם אביסעל אויף אידיש, אביסעל אויף דייטש און דאָס איבעריגע דערמאָך איך מיט די הענט:

— אויב זיי וואָלען, מיין הארר, לאָזען זיי הייסען נעמען א בעל־ענלה, וועל איך זיי טהון דערפיהרען אויף דער בעסטער אכסניה, שטאַנציאָן הייסט דאָס, פערווייסאָרט!

דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, ווערד דער דייטש מלא גדולה און מאכט צו מיר, באַווייזט מיט דער האַנד אויפ'ן מויל:

— האבען זיי וואָס צו עסען? שפייזען?

— די בעסטע שפייזען! — זאָג איך צו איהם. — זיי וועלען, אם ירצה השם, האָבען האַנאַווע (הנאה), הערר דייטש, וואָרום מיין פלוניח, מיין פרוי הייסט עס, איז א זעלטענע באַלאַבאסטע (בעל־הבית'טע); איהר באקען און איהר קאָכען האָט א שם, איהרע פיש מעג עסען דער מלכות, דער קעניג אחשורש הייסט דאָס...

— יא וואהל! — מאכט ער צו מיר מיט א שמחה און די אויגען בשעת מעשה לויכטען איהם און דאָס גאנצע פנים שיינט איהם, ווי די זון.

„א חכם א דייטש!" — טראכט איך מיר און מאך נישט קיין לאנגע מחזקות און באשטעל א בויד און איך פארפיהר איהם גלייך צו מיר אהיים.

געקומען אהיים, געב איך איבער באלד מיין ווייב אלסדינג, אז נאָט האָט מיר צוגעשיקט איין אורח א דייטש — נאָר איין אנטיק. נאָר א אידינע פארשטעהט דען עפּים? הויבט זי דאָך אָן מסתמא מיך באגראָבען, וואָרום איך האָב אָנגעטראָפען פונקט אויף דער בייזער שעה, ווען מע ראָמט אין שטוב: „וואָס פאר אורחים, וואָס פאר געסט פלוצים אין מיצקע דרינען?"... „אידינע בלא, זאָג איך צו איהר, דבר ניט אויף אונזער צונג, מחמת דער אָרון איז מבין בלשון אשכנז!" הערט זי מיך עפּים, אז זי האלט סאמע אין מיטען ראָמען? קעהרט זי מיט'ן בעזעם גלייך אין פּנים אריין און וואָרטשעט. זי וואָרטשעט, און איך מיט'ן דייטש שטעהען ביי דער טהיר, ניט אהין, ניט אהער. קוים מיט צרות, איך האָב איהר איינגערעדט, אז ס'איז ניט קיין אומזיסטער אורח, ס'איז — פאר געלט, און מע קאָן נאָך, אדרבה, ארום איהם עפּים חאפען, אָפּלעקען א ביינדעל... זענט איהר שוין פארטיג? אז איך האָב זי שוין גוט איבערגערעדט, מאכט זי צו מיר: „וואו זשע וועל איך איהם באלעגען — אין דער ערד?" „שטיל זאָל זיין, — זאָג איך צו איהר — נאָרישע אידינע, מע זאָגט דאָך דיר, זאָלסט ניט דבר'ען, וואָרום דער אָרון איז מבין כל דבור!" ערשט דעמאָלט האָט זי פאר־שטאנען וואָס מע מיינט, און מיר האָבען איהם אָפּגעטרעטען אונ־זער אלקער, און מיין ווייב האָט געזומען אין איין כהרף־עין צע־בלאָזען דעם סאמָווער און געשטעלט זיך קאָבען וועטשערע. תחילת, אז מיין דייטש האָט דערזעהען דעם אלקער, האָט ער אפילו אביסעל פארדרעהט מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט: „עס וואלט געמעגט זיין אביסעל בעסער!" נאָר וואָס פארשטעהט

קירה־דייטש? אבי מע האָט אריינגעטראָגען דעם סאַמאָוואָר, פּאָר־פּאָרעט טיי, און דערצו האָט ער אַרויסגענומען א גוט געלעשעל ראָם און געמאכט א שנאפּס (און מיר אויך געגעבען א שנעפּסל), איז שוין געוואָרען רעכט; און ער האָט זיך צעלעגט מיט די טשעמאָדאַנעס, ווי ביי זיין טאטען אין ווייננאָרטען, און מיר זענען געוואָרען חבר.

נאָך דער טיי מאַך איך מיט איהם א רעד, אהין־אַהער, וואָס טהוט ער היע? מיט וואָס האַנדעלט ער? טאָמער דאַרף ער עפּים קויפען, פּאַרקויפען? לאָזט זיך אויס, אז דאַרפען דאַרף ער גאָר־נישט. עפּים מאשינעס, זאָגט ער, באַדאַרפען דורכנעהן, — ווייס איך, א נעכטיגער טאָג, — און בישעת מעשה חאפט ער אַלע מאָל א קוק אין אויוון אריין און פרעגט זיך נאָך אַלע מינוט, צי ס'איז נאָך נישט פּאַרטיג דאָם עסען? „אפּנים, זאָג איך צו איהם, הערר דייטש, זיי האַלטען גוט פון דער אכילה?" ענטפערט ער דאָך מיר מסתמא פּדרוך, וואָרום א דייטש פּאַרשטעהט דען וואָס מע רעדט צו איהם? אזוי לאַנג, אזוי בריט, ביז מע האָט איהם גע־גרייט צום טיש און דערלאַנגט די וועטשערע — א פּרישע יויך א מחיה'דיגע מיט מאַנדלען, מיט א גאַנץ עוף מיט מאַנעגריפּלעך און מיט מערלעך און מיט פּעטרישקע און מיט... מיט... מיט... (מיינע, אז זי ווייל נאָר, קאָן זי!). „ברוכים היושבים!" — זאָג איך צו איהם, און ער ענטפערט מיר נישט קיין חצי דבור, זיך צוגעהאפּט צום עוף, ווי נאָך א תענית. „ברוכים־היושבים־קומט־ניט־עסען־עסט־געזונט!" — מאָך איך צו איהם וועדער א מאָל, און ער זופט די יויך געשמאַק, ער זאָל דאָם אפילו ענטפערען דאָם צווייטע וואָרט, חאָטש זאָגען א דאנק, — וואָר? וואָס? „א גראָבער נפש, טראַכט איך מיר, און א גרויסער זוללוסובא'ניק!"

הכלל, ער האָט אָפּגענעסען, פּאַרדויבערט א לאַנגע פּיפּקע און זיצט און שמייכעלט. איך זעה, מיין דייטש קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, זוכט, אפּנים, איין אָרט אויף דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען און די אויגען ביי איהם קלעפּען זיך, טראַכטען מכח נאכטלעגער.

האָב איך אַ וואונק געטהאָן צו מיינער: „וואו מאכט מען איהם אַ געלעגער?" זאָגט צו מיר מיינע: „וואָס הייסט וואו? טאקי אין מיין בעט". און זי מאכט נישט קיין לאנגע שהיות און געהט־צו צום בעט און הויבט איהם אָן מאכען אַ געלעגער, פאנאנדערגעשלאָגען דאָס בעטגעוואנט, ווי עס געהר צו זיין (מיינע, אז זי ווייל, קאָן זי) — איך טהו אַ קוק, מיין דייטש איז עפּים נישט צופריעדען, עס געפעהלט איהם ניט, אפּנים, וואָס סע פליהען פּערערען, מחמת ער פּאַרדרעהט מיט דער נאָז און הויבט אָן ניסען מיט סכנת־נפשות. מאך איך צו איהם: „וואכסען זאָלט איהר, הערר דייטש!" מיינט איהר, אז ער ענטפערט מיר אַ דאנק? וועל־וואָס? „א גראָבער נפש, טראכט איך מיר, און אַ ווילדער מענטש". מיינע האָט איהם געמאכט אַ געלעגער ביז דער סטעליע, סע מעג ליגען דער קיסר (מיינע, אז זי ווייל נאָר, קאָן זי!), אַ גאנצע „העסעבעט", און מיר האָבען זיך מיט איהם נאכץ פיין אָפּגעזעגענט, געווינשט איהם אַ גוטע נאכט און געגאנגען שלאָפען.

תחילת, אז מיר האָבען זיך געלעגט שלאָפען, הער איך, מיין דייטש שלאָפט, קיין עין־הרע, נאכץ געשמאק, חראָפּעט מיט אַ מאָדנע שטימע, סאָפּעט ווי אַ לאָקאָמאָטיוו, פייפט און חאַרכעלט, זוי אַ געקוויעטער אָכס, און פלוצים חאָפּט ער זיך אויף און קרעכצט און אויקעט און פּאַרשקעט און קראצט זיך און שפּייט און וואַרטשעט, און קעהרט זיך איבער אויף דער אַנדערער זייט, טהוט אַ ביסעל אַ חראָפּע און אַ סאָפּע און אַ פייף און אַ חאַרכעל, און חאָפּט זיך וויעדער אויף מיט אַ קרעכץ און מיט איין אוי און מיט אַ פּאַרשקע און מיט אַ קראצען זיך און מיט אַ שפּייען און מיט אַ וואַרטשען; און אָט אזוי עטליכע מאָל, ביז ער שפּרינגט־אַראָפּ פונ'ם געלעגער, און איך הער, ווי עס פליהט דאָס בעטגעוואנט אין דער ערד ארייַן, איין קישען נאָכ'ן אַנדערען, מיט אַ מין כעס און מיט משונה־מאָדנע ווילדע ווערטער: „צום טייוועל! סאקראָמענטאָ! דאָנערוועטער!" איך לויף־צו, איך טהו אַ קוק דורך אַ שפּאַרינקע אין דער טיר — מיין דייטש שטעהט אויף

דער ערד אדם־נאקעט, וואדפט דאָס בעטגעוואנט פונ׳ם בעט, שפייט קלעק און שעלט זיך אויף זיין שפראך, מע זאָל גאָר באהיט ווערען. „וואָס איז די מעשה, זאָג איך, הערר דייטש?" און עפען־אויף די טיר. וועדר ער מלא רציחה און פאלט־אָן אויף מיר מיט קולאַ־קעס, ווי׳ל מיך דורס זיין, חאפט מיך פאר א האנט און פיהרט מיך צו צום פענסטער און ווייזט מיר, ווי ס׳האָט איהם צעבייסען דאָס גאנצע לייב, און טרייבט מיך ארוים און פארמאכט די טיר. „א משוגע׳נער דייטש, — רוף איך מיך אָן צו מיינער — און א גרויסער מפונק! ס׳האָט זיך איהם אויסגעווייזען, זאָג איך, אז עם בייסט איהם, איז הימל׳ עפען זיך!"... „ווי קומט דאָס? ס׳איז מיר א חידוש! — זאָגט מיינע. — ערשט אויף פסח גערייניגט דאָס בעטגעוואנט און געפאַרעט דאָס בעט מיט קעראָסין"...

אין דער פריה, איך האָב געמיינט, מיין דייטש וועט דאָ ווערען ברוגז און וועט אנטלויפען פון אונז וואו דער שווארצער פעפער וואכסט, צום סוף — ווער־וואָס? וויעדער א „גוט־מאָיען" און וויעדער געשמייכעל׳ט, און וויעדער געפיפקעט מיט דער פיפקע, און וויעדער נעהייסען זיך קאָכען עסען, און הערווי׳ל צו דער טיי געהייסען זיך אָפקאָכען ווייכע אייער, מאָצינקעס, — וויפיעל, מיינט איהר, אייער? כמעט א צעהנדל׳יג! און צום עסען געַ־נומען א רעכטען שנאפס און מיר א שנעפסעל׳ און חי געל׳עבט! געקומען ביינאכט — וויעדער דאָס אייגענע שפיעל׳: פריהער גע־חראָפעט, געפייפט און געסאָפעט און געחאַרחעל׳ט, און נאָכדעם גע־קרעכצט און גאָוויקעט, געפאַרשקעט און געקראצט זיך און גע־שפיגען און געוואַרטשעט, און אויפגעחאפט זיך און אראָפגעוואַר־פען דאָס נאנצע בעטגעוואנט און געשפיגען קלעק און געבייזערט זיך און געשאָלטען אויף זיין לשון: „צום טייוועל! סאקראמענטא! דאָננערר־וועטערר!"... און אויפגעשטאנען אין דער פריה — וויעדער „גוט מא־יען", וויעדער געפיפקעט מיט דער פיפקע, און וויעדער געשמייכעל׳ט, און וויעדער געגעסען, און וויעדער געמאכט א שנאפס און מיר א שנעפסעל׳ — אזוי עטליכע טעג כסדר, ביז

ס׳איז נעקומען די צייט, די מאשינעס זענען למזל דורכגענאנגען, און ער האָט באַדאַרפט אַוועקפאָרן.

אז ס׳איז נעקומען די צייט פון זיין אַוועקפאָרן און דער דייטש האָט גענומען זיך פאקעוועז אין וועג אריין, מאכט ער צו מיר, איך זאל איהם דערלאַנגען א רעכענונג. זאג איך: „וואָס האָבען מיר זיך דאָ צו רעכענען? ס׳איז, זאג איך, א קורצער חשבון, הערר דייטש, עס קומט פון אייך פונקט א כף־הא׳ער"... שטעלט ער אויס א פאַר אויגען, ווי איינער רערט: „הא? איך פארשטעה ניט!"... מאך איך צו איהם אויף דייטש: „זיי וועלען מוחל זיין באצאָהלען א פינפאונצוואַנציגער, פינף און צוואַנציג קערבלעך, רובעל הייסט דאָס!" און באווייז איהם אויף די פיננער צעהן און צעהן אין פינף. מיינט איהר דאָך, אז ער וועלט נתפעל? הם מלהזכיר! ער פיפקעט מיט דער פיפקע און שמייכעלט און זאגט צו מיר, אז ער וואָלט נאָר וועלען וויסען פאַר וואָס קומט פון איהם פינף און צוואַנציג רובעל? און ער נעמט א שטיפטעל מיט א שטיקעל פאפיער און בעט מיך, איך זאל איהם אויסרעכענען יעדע זאך באזונדער. „ביזט טאקי אודאי א חכם א דייטש, — טראַכט איך מיר — נאָר שכל האָב איך מעהר פון דיר; וואָס איך האָב אין פיאַטע, פארמאָגסט דו ניט אין קאָפ!"... „שטעלט, זייט מוחל, זאג איך צו איהם, הערר דייטש, פאר דער אכסניה, שטאנציאָן הייסט דאָס, זעכס טעג, זעכס מאל אָנדערר האלבען, איז נייען קארבען; זעכס מאל צוויי, איז צוועלף סאמאווארען, צוועלף האלבע גילדען, איז נייענציג קאפיקעס; זעכס מאל כמעט צעהן אייער אין דער פריה און צעהן אייער אויף דער נאכט, איז הונדערט צוואַנציג, צוויי שאק אייער, א קערבעל א שאק, איז צוויי קארבען; זעכס יויכען, זעכס עופות, צו פינף גילדען איין עוף, א חוץ גרייפלעך, מאנדלען, פעטרישקע, דאָס, יענץ, לאקש, בוידעם, ציבעלע, איז א גלייכער חשבון זעכס קארבען; זעכס נעכט, זעכס לאמפען — זעכציג קאפיקעס; שנאפפ האָט איהר געטרונקען אייגענעם — צוויי קארבען; קיין טיי און

צוקער האָט איהר ניט געגומען — א קערבעל, איז דריי קאַרבען; קיין ווײן האָט איהר ניט באַגעהרט — איין קאַרב, איז פיער קאַרבען; קיין ביער איז ניט געווען — זיעבעציג קאָפּיקעס. האָט איהר אינאיינעם א קיימא־לן, אזוי גרויס, ווי כמעט פינף קאַרבען. נאָר בכדי ס'זאָל אויסקומען צו א גלייכען חשבון, שטעלט פינף מיט פופציג. נו, רב דייטש, איז אינאיינעם ניט קיין פינף און צוואַנ־ציגער?" — אזוי מאַך איך צו איהם נאָנץ ערנסט, און איהר מיינט, ער האָט מיר געזאָגט א קרום וואָרט? חס ושלום; געפּיפקעט מיט דער פּיפקע און געשמייכעלט און אַרויסגענומען א כּף־הא'ער און א ווארף נעטהאָן, ווי מע ווארפט־ארויס א דרייערל, זיך גאָנץ פיין אָפּגעזעגענט און אַוועק מיט'ן באַהן. „וואָם זאָגסט דו עפּיס, מיין ווייב, אויף אזא מין דייטש?" — „גאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אלע וואָך אזעלכע דייטשען, וואָלט געווען דוקא נישקשה'דיג"...

דער דייטש איז אַוועקגעפאָהרען. ס'איז נישט אַוועקגעגאַנגען קיין דריי טעג, קומט צו געהן דער בריעפּטרעגער און דערלאַנגט מיר א בריעף, נאָר ער הייסט זיך פריהער באַצאָהלען פיערצעהן קאָפּיקעס. פּאַר וואָם איז פיערצעהן קאָפּיקעס? — מע האָט פּאַר־געסען, זאָגט ער, אָנקלעפּען א מארקע. באַצאָהלט די פיערצעהן קאָפּיקעס און אויפגעעפענט דעם בריעף — אויף דייטש געשריבען, איך פּאַרשטעה ניט א ווארט! איך הויב מיך אָן ארומטראָגען מיט'ן בריעף צו דעם, צו יענעם — קיינער קאָן ניט לייענען קיין דייטש. איין אומגליק! אויסגעלאָפּען דאָס גאנצע שטעדטעל, קוים מיט צרות נעפּונען א פּראָוויזאָר פון דער אפּטייק, וואָם קאָן לייענען דייטש, האָט ער מיר דאָס בריוועל איבערגעלייענט און פּאַרטייטשט, אז דאָס שרייבט צו מיר איינער א דייטש און דאָנקט מיר זעהר פּאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָם ער האָט ביי מיר געהאַט, און פּאַר אונזער נאַסטפריינדליכקייט מיט אונזער ליעבהאַרציגקייט, וואָם ער וועט דאָס אייביג נישט פאַרגעסען... „מהיכא תיתי, — קלער איך מיר — זעהר שען; אז דו ביזט צופריעדען, טהוט מיר הנאה". און צו מיינער רוף איך מיך אָן:

„וואָס זאָגסט דו אויף דעם דייטש, קיין עין־הרע, נישט קיין קלײַנער נאָר?" — „נאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אזעלכע נאָראָנים, וואָלט געווען דוקא נישקשה'דיג"...

עס גערהט אַוועק נאָך א וואָך, איך קום צו געהן פונ'ם וואָקזאָל, טראָגט מיר מיינע אקענען א בריף און זאָגט, אז דער בריעפטרעגער האָט זיך געהייסען דערצאָהלען אכט און צוואַנציג קאָפּיקעס. „וואָס עפּיס אכט און צוואַנציג קאָפּיקעס?" — „אזוי, זאָגט זי, וואָרום ער האָט אַנדערש ניט געוואָלט". איך עפּען אויף דעם בריף — וויעדער אויף דייטש. איך לויף אַוועק צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר איבערלייענען דעם בריף. לייענט ער מיר, אז דער זעלבער דייטש איז נאָר־וואָס איבערגעפאָהרען די גרענץ, און אזוי וויי ער פאָהרט אהיים צו זיין פאָטערלאַנד, דאנקט ער מיר זעהר פאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט, און פאַר אונזער גאסטפרוינדליכקייט מיט אונזער לייעבהארציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז אייביג ניט פארגעסען!... „מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!" — טראכט איך מיר, און קום אהיים, פרעגט מיך מיינע: „וואָס איז פאַר א בריף?" זאָג איך: „וויעדער א מאָל פונ'ם דייטש! ער קאָן אונז נאָר ניט, זאָג איך, פאַרגעסען די טובה, דער משוגע'נער דייטש!" — „אז נאָט, זאָגט זי, זאָל צושיקען אַלע וואָך אזעלכע משוגע'נע דייטשען, וואָלט דוקא געווען נישקשה'דיג"...

עס גערהען אַוועק נאָך צוויי וואָכען, ברענגט מען מיר פון דער פּאָסט א גאַנץ גרויסען בריף, און ער הייסט זיך דערצאָהלען זעכס און פופציג קאָפּיקעס. וויל איך דאָך ניט; זאָגט צו מיר דער בריעפטרעגער: „ווי איהר ווילט זיך!" און נעמט דעם בריף צוריק. טהוט דאָך מיר אָבער באַנג, עס ווילט זיך זעהר וויסען פון וואַנעט איז דער בריף, טאָמער עפּיס א נויטיגע זאָך? באַצאָהלט זעכס און פופציג קאָפּיקעס, איך עפּען אויף דעם פאָקעט, איך טהו א קוק — וויעדער אויף דייטש. געה איך שוין מסתמא נלייך צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר מוחל זיין,

וואָס איך דול איהם אלע מאָל דעם ספּאָרעק. וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין נעשטראָפט, איך קאָן ניט לייענען קיין דייטש? נעמט ער, דער פּראָווויזאָר, און לייענט מיר א גאַנצע מגילה, ווייַדער פּונ׳ם דייטש, אזוי ווי ער איז שוין איצטער געקומען אהיים און האָט זיך געזעהען מיט זיין געליעבטער פאַמיליע, מיט זיין „פּרוי״ און קינדער, האָט ער זיי דערצעהלט אלסדינג, ווי אזוי ער איז געקומען צו אונז אין דראָזשנע, און ווי אזוי ער האָט זיך באַגעגנט מיט מיר אויפ׳ן וואָקזאל, און ווי אזוי איך האָב איהם פּאַרפיהרט צו זיך אהיים, גענעבען איהם אזא וואָהלע, אזא רוהיגע שטאָנ־ציאָן, — לכן דאַנקט ער אונז זעהר און זעהר פּאַר אונזער גאַסט־פרייַנדליכקייט און פּאַר אונזער לייַבהאַרציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אונז ניט פּארגעסען אייביג, ווייל ער וועט לעבען. „טפּו זאָל ער ווערען!״ — זאָג איך און בטל־אויס צו איהם אלע בייזע וויסטע חלומות, און מיינער וויל איך שוין גאָר ניט דערצעהלען פּונ׳ם בריף און מאַך זיך שוין גאָר ניט וויסענדיג.

עס געהען אוועק נאָך דריי וואָכען, קומט מיר אָן פּון דער פּאָסט א „פּאַוויעסטקע״ אויף א רובל מיט צוועלף קאָפּיקעס. „וואָס איז דאָס פּאַר א רובל מיט צוועלף?״ פרעגט מיך מיינע. „לאָז מיך אזוי ווייסען, זאָג איך, בייז!״ און לויף אוועק אויף דער פּאָסט און הויב זיך אָן נאָכפרעגען, פּון וואַנען האָב איך עס א רובל מיט צוועלף? זאָגט מען מיר, אז ניט איך האָב א רובל מיט צוועלף — אדרבה, דאָס דארף איך גאָר באַצאָהלען א רובל מיט צוועלף. „פּאַר וואָס איז?״ — „פּאַר א בריף״, — זאָגט מען מיר. „פּאַר וואָסער א בריף? — זאָג איך. — אפּשר, פּונ׳ם דייטש?״ — ענטפערט מען מיר ניט!... מילא, עס העלפט עפּים טענות? איך האָב באַצאָהלט א רובל מיט צוועלף און האָב אָפּ־גענומען דעם בריף, — א גאַנצען פּאָקעט. איך עפּען־אויף דעם בריף — וויעדער פּון איהם, פּונ׳ם דייטש! איך קום צום פּרא־וויזאָר: „האָט קיין פּאַראיבעל ניט, זאָג איך, פּאני, איך האָב שוין, זאָג איך, וויעדער, איין אומגליק, א דייטשען בריף״. דער

פּראָוויזאָר, אויך נישט קיין קלײנער טפֿש, ווארפט־אוועק אלע ארבייט און לייענט מיר וויעדער א גאנצע מגילה, אלץ פונ׳ם דאָ־זיגען דייטש, יכח שמו זאל ער ווערען! וואָס שרייבט ער? ער שרייבט: אזוי ווי ס׳איז ביי איהם היינט א „פייערטאָג", א יום־טוב הייסט דאָס, עס זיצען ביי איהם נעסט, די גאנצע משפּחה האָט זיך צו איהם צונויפגענקליבען, האָט ער זיי דערצעהלט די גאנצע געשיכטע פון אלף ביז תיו, ווי אזוי ער איז נעקומען צו פאָהרען אין א קלײן שטעדטעל קיין דראושנע, ווי אזוי ער איז געבליבען דעמאלט אויפ׳ן וואָקזאל אליין אין א פרעמד לאנד, נישט צו פארשטעהן אונזער שפּראַך, ווי אזוי ער האָט זיך מיט מיר באַ־גענגען און ווי אזוי איך האָב איהם פארפיהרט צו זיך, אפּגענעבען איהם אזא וואָהלע, אזא רוהיגע „שטאנציאָן", ווי אזוי מיר האָבען איהם פריינדליך אויפגענומען, אפּגעטרעטען איהם דעם בעסטען חדר, געגעבען איהם עסען און טרינקען און אזוי עהרליך און אָרענט־ליך באַהאַנדעלט, — לכן קאָן ער זיך ניט איינהאַלטען און מוז אונז נאָך א מאל אפּדאנקען פאר אונזער גאסטפריינדליכקייט און גוט־האַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז ניט פארגעסען אייביג און אייביג... „א צו־להכעיס׳ניק אָט דער דייטש! — טראכט איך מיר. — מעהר קיין בריעף וועל איך שוין פון דער פּאָסט ניט אפּנעמען, עס מעג זיין מיט גאָלד!"

עס גענהט אוועק נאָך א חודש, נאָך צוויי — נישטאָ מעהר קיין בריעף, איין עק! איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פאר־געסען אינ׳ם דייטש. פלוצים קומט מיר אָן פון דער באַהן א פּאָ־וויעסטקע אויף א פּאָסילקע פון א פינפאונצוואָנציגער. „וואָס קאָן דאָס זיין פאר א פּאָסילקע אויף א פינפאונצוואָנציגער?" — קלער איך מיר און ברעך מיר דעם קאָפּ, און מיינע זיצט און ברעכט זיך דעם מח, און מיר קאָנען נישט צוקלערען גאָרנישט. פאלט מיר איין א געדאנק: אזוי ווי איך האָב פריינד אין אמעריקע, קעהר דאָס זיין מסתמא פון זיי עפּים א מתנה, א שיפּסקארטע, אדער א בילעט, אדער א לאָטאָרעיציעטעל. און בין נישט פויל

און קום אויף דער באהן און ווי׳ל ארויסנעמען די פאסילקע, זאגט מען מיר, איך זאל מוחל זיין באצאהלען צוויי רובעל מיט פיער און צוואנציג קאפיקעס, וועט מען מיר ארויסגעבען די פאסילקע. העלפט זיך ניט, מוז מען קרינען צוויי רובעל מיט פיער און צוואנציג קאפיקעס און באצאהלען און ארויסנעמען די פאסילקע. אפגענומען די פאסילקע, זעהר א שען קעסטעלע, גוט פארפאקט, קום איך צו לויפען אהיים און הויב אן צעפאקעווען דאס קעסטעלע, פאלט נישט ארויס פון דארטען קיין פארטרעט? מיר טהוען א קוק אויפ׳ן פארטרעט — וואס ס׳האט זיך מיר געחלומ׳ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א נאנץ יאהר! ס׳איז ער, דער דייטש דער שלים־מזל, מיט׳ן לאנגען האלז און מיט׳ן הויכען ספארעק און מיט דער פיפקע אין מויל! צום פארטרעט איז געלעגען צוגעלעגט א בריוועלע, אויף דייטש געווייזט׳ליך, וויעדער די אייגענע מעשה מסתמא: דאס דאנקט ער אונז פאר דער ש ט א נ צ י א ן און פאר אונזער נאסטפריינדליכקייט און ליעבהארציגקייט, וואס ער קאן דאס אייביג און אייביג ניט פארגעסען. איין אייניגענגעסענער דייטש קאן! ברענען זאל ער!... מאהלט אייך, וואס מיר ביידע האבען איהם בשעת מעשה אננעווינשען און אנגעבענשט, זאל איהם אננעהן חאטש האלב, רבונו של עולם!

ס׳איז אוועקגענאנגען נאך עטליכע חדשים — איין עק, אוים דייטש! דאנקען גאט, פטור געווארען פון א שלאק, אין דער ערד מיט׳ן קאפ! איך האב מיך פשוט מחיה געווען!... זענט איהר שוין פארטיג? הארט זשע אוים, ס׳איז נאך נישט קיין סוף. אנומעלטען קומט מיר אן פלוצים ביינאכט א דעפעש, איך זאל, למען השם, קומען צו פאהרען קיין ארעש, און וואס גיכער, צו איינעם א מענטשען א סוחר מיט׳ן נאמען גארנעלשטיין; ער האט זיך אפגעשטעלט אין האטעל „וויקטאריע" און בארארף מיך זעהר נויטיג האבען מכח א געשעפט. „אדעם? גארנעלשטיין? האטעל וויקטאריע? א נעשעפט? וואס זאל דאס באדייטען?" — אזוי זאג איך צו מיינער... הויבט דאך מיך מסתמא מיינע אן צו טרייר־

בען, איך זאָל פאָהרען, ווארום „א קשיא אויף א מעשה, אפשר איז דאָס, זאָגט זי, מאקי א נויטיגע זאך? אפשר א קאָמיסיע, אפשר תבואה?"... נאָר ס'איז גרינג אויסצורעדען — פאָהרען קיין אַרעם! א פאָהר קיין אַרעם קאָסט עפּיס הוצאות! נאָר ווי־באַלד נעשעפט, איז עפּיס א תירוץ? בקיצור, איך האָב געקריגען עטלעכע קערבלעך, האָב מיך אויפגעזעצט אויפ'ן באָהן און פאָהר קיין אַרעם. נעקומען קיין אַרעם, הויב איך זיך אָן פאַנאַנדער־פרעגען, וואו איז דאָ ערגיץ האָטעל וויקטאָריע? איך האָב מיך דערפרעגט צו האָטעל וויקטאָריע. „נישט פאַרהאַן דאָ ביי אייך, זאָג איך, איינער א גאַרגעלשטיין?" פאַרהאַן, זאָגט מען מיר, א גאַרגעלשטיין; נאָר וואָס דען? ער איז איצט נישטאָ אין נומער; איך זאָל זיך מטריח זיין צעהן אזייגער אויף דער נאַכט. איך קום צו געהן צעהן אזייגער אויף דער נאַכט — נישטאָ גאַרגעלשטיין; איך זאָל קומען צעהן אזייגער אין דער פריה, ווען איך איהם טרעפען. איך קום צעהן אין דער פריה — וואו איז גאַרגעל־שטיין? נישטאָ גאַרגעלשטיין; ער איז נאָר־וואָס געווען און זעהר געבעטען, אז ס'וועט קומען דער איד פון דראָשנע, זאָל מען איהם זאָגען, ער זאָל מוחל זיין קומען אַדער דריי בייטאָג אַדער צעהן אויפדערנאַכט. איך קום דריי בייטאָג, איך קום צעהן ביי דער נאַכט — נישטאָ קיין גאַרגעלשטיין! וואָס טויג אייך, איך האָב זיך אָפּגעוואָלגערט אין אַרעם זעכס טאָג מיט זעכס נעכט, געגעסען צרות, מכות געשלאָפען, קוים מיט ווערים, מיט אנגסטען, איך האָב זיך דערווארט אויף דעם גאַרגעלשטיין. דער דאָזיגער גאַרגעלשטיין ווייזט־אוים א לייטישער מענטש, מיט א שענער באָרד א שוואַר־צער; ער האָט מיך זעהר פיין אויפגענומען, מיך געבעטען זיצען. „דאָס זענט איהר — מאכט ער צו מיר האָלב אידיש, האָלב דייטש — דער איד פון דראָשנע?" — „דאָס בין איך — זאָג איך — דער איד פון דראָשנע. וואָס איז דען?" — „ביי אייך האָט געהאַלטען פאַר־א־יאָהרען ווינטער שטאָנציאָן אייגער טן דייטש?" — „ביי מיר. — זאָג איך. — וואָס איז דען?"

— „גאַרנישט, — מאַכט ער — אָט דער דייטש איז מיינער אַ שותף אין מאַשינעס. איך האָב פון איהם אַ בריעף פון לאָנדאָן, שרייבט ער מיר, אז איהר וועט זיין ביי מיר אין אַדעס, זאָל איך אייך, למען השם, איבערנעבען פון איהם זעהר אַ פריינדליכען גרוס און אייך אָפּראַנקען פאַר אייער וואָהלער רוהיגער ש ט א נ־צ י אָ ן, וואָס ער האָט ביי אייך געהאַט און פאַר אייער גאַסט־פרייַנדליכקייט און גוטהאַרציגקייט און מיט אייער עהרליך אַרענט־ליך באַהאַנדלען איהם, וואָס ער קאָן דאָס אייך בשום אופן קיינמאָל, קיינמאָל ניט פאַרגעסען, וויי! ער וועט לעבען !...

. . . . . .

איין אומגליק האָט זיך אויף מיר געטומען ! איך רעכטען, אם ירצה השם, נאָך יום־טוב, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען אריבער־פּעקלען זיך פון דראָשטע ערגיץ אין איין אנדער שטאָדט, אנט־לויפען וואו די אויגען וועלען מיך טראָגען, צו אלדי שוואַרצע יאָהר — אבי פּטור וועלען פונ׳ם שלים־מזל, פונ׳ם דאָזיגען דייטש, ימח שמו וזכרו זאָל ער וועלען !!...

די פרייליכע קאמפאניע

(ערצעהלונג)

נעשריבען אין יאָהר 1903.

די פרייליכע קאָמפּאַניע

קאַפּיטעל א.

אין א הייסען זומערטאָג, אין איינע פון די גרויסע גאַסען פון דער גרויסער שטאָדט, וועלען מיר זאָגען אין יעהופּעץ, האָט געשפּאַציערט מיט א ציגאַר אין די צייהן א שוואַרצער יונגער־מאַן מיט רויטע בעקלעך פון א יאָהר... איך קאָן אייך ניט זאָגען אקוראַט פון וויפיעל יאָהר, ווארום איך האָב זיין פּאַס ניט געזעהן. אמאָל, אז מע האָט נאָך ביי אונז געטראָגען בערד, האָט מען נאָך דער בארד גרינג געקאָנט שאַצען יענעמ׳ס יאָהרען. היינט, אז שערען און גלעטן די בארד איז געווארען ביי אידען, ברוך־השם, א וואַכעריגער נאַנג — אדרבה, נאָט אייך א געגלעטע מאַרדע און זייט א בריה, טרעפט וויפיעל איז זי אלט?... אנדערע איז גאָר שוועד צו דערקענען אפילו, צי זיי זענען אידען, דאָס הייסט, אז מע קוקט זיך גוט צו צו זיי, דערקענט מען זיי אפילו גרייליך. מע דערקענט זיי נאָך דער נאָז, נאָך די אויגען, נאָכ׳ן קוק. א איד קוקט נאָר אנדערש; א איד, אז ער קוקט אויף אייך, לייענט איהר איבער אין זיינע אויגען: „וואר זענט איהר? עפּים זענט איהר מיר קענטליך? און וואָס איז אייער טהועכטם? זאָגט — אפשר קאָנען מיר איינס דאָס אנדערע צו־נוטץ קומען?" אָט אזוי קוקט א איד... נאָר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער פּאַר־שוין, צום שוואַרצען יונגענמאַן.

דער שוואַרצער יונגערמאַן איז זיך נענאַנגען פּאַוואָלניקע, ניט ארויסגעלאָזט די ציגאַר פון מויל, ווי א מענטש, וואָס האָט נאָר

וואָס אָפּגענעסען א פּיינעם מיטאָג, פּערוויכערט א ציגאר און מאכט „מאציאָן". אויך דאָס פּנים זיינס איז נעווען זעהר פּיין אויסגעפּוצט, די בעקלעך רויט, די וואָנסעם אַרויפּגערעהט אַרויף, נאָר די מלבושים זענען נעווען אביסל נעחאפּט, דהיינו: די ארבעל פּונ'ם פּירושאק האָבען אביסל צופּיעל געגאַנצט, די הויזען זענען נעווען אביסל אויסגעטרעטען, און די שטיבלעטען, חאָטש זיי זענען אמאָל נעווען גרויסאַרטיגע, לאָקירטע שטיבלעטען מיט שענע קנעפּלעך, האָבען איצטער, אויף דער עלטער, אביסל אונטערגעפּוצעווען, חלילה נישט צעריסען, נאָר שטאַרק צעטריסקעט, און די אָפּצאָסען אביסל אויסגעדרעהט. אויך דאָס קאָפּעלישעל האָט אויסגעזאָגט דעם סוד, אז דאָס באַדאַרף זיין נישט קיין גרויסער נגיד, וואָרום א חוץ וואָס דער פּאסאָן איז שוין לאנג ארויס פון דער מאָדע, איז דאָס קאָפּעלישעל אליין נעווען צוגעלעגערט און אָפּגעבאַרעט אביסעלע און די טאשמע פערשמאלצט מיט פעטען — זעהר־זעהר א נעמיין קאָפּעלישעל.

דער דלות האָט שוין אזא טבע, אז קוים חאָפּט ער זיך אריין צו איינעם, איז קודם כל לענט ער זיך ביי איהם אויפ'ן קאָפּעליש און אויף די שפּיץ־שטיוועל, און נאָכדעם פערקלויבט ער זיך צו איהם אין בייטעל אריין, רייניגט־אויס פון דאָרטען וואו ערגיץ א מטבע איין אלטע, איין אָפּגעריבענע, לאָזט איבער א צוויי קנעפּלעך מיט א „רעצעפּים" פון דער פּאסט און רייבט אויס א לעכעל, אז טאָמער וועט זיך מאכען א מאל א מטבע, זאל זי אויך ארויסקריכען.

וועדליג דער דאָזיגער פּארשוין איז געגאַנגען רוהיג, געצהלטע טרויט, און געדרעהט מיט'ן שטעקעל און צוגעזונגען שטילערהייט א גאנץ פּיינעם ניגון און אלץ געקוקט ארויף אין די פענסטער אריין, האָט מען געקאָנט זיכער מיינען, אז דאָס איז אָדער א רייזענדער, וואָס איז אראָפּגעקומען אהער פון א פּרעמדער מדינה און האָט ניט וואָס צו טהון — איז ער זיך ארויסגעגאַנגען אביסעל אָנקוקען די שטאָדט, אָדער דאָס איז א היגער תושב, וואָס זוכט א

געראטען פלאץ אויף צו שטעלען א מויער, וואס זאל האבען א ברייטען הויף מיט א פאנטאן און מיט חאטש א שטיקעל גארטען צו דער גאס. אפגעשטעלט האט ער זיך נעבען א טויער, דערוועהן א צוגעקלאפט צעטעל מיט זיעבען גרייזען:

„עס גיט זיך אפ בילינ א צוזאמענוואהנונג, גילטיג פאר א בחור".

אויפ'ן פנים פון אונזער העלד האט זיך בעוויזען א צופריעדען שמייכעלע. די משמעות, אז ער איז א בחור און זוכט א וואל־וועלע וואהנונג, און עס אהרט איהם ניט צו וואהנען מיט נאך עמיצען.

אנגעקלונגען צום „סטרוזש" און ארויפגעקלעטערט מיט איהם אויפ'ן פינפטען שטאק, איז ער אריינגעקומען אין א קליין פינסטער חדר'ל, וואס האט אויסגעזעהן ווי א טויבענשלאק אויף א בוידעם, און האט געטראפען א הויכען, טרוקענעם פארשוין מיט א בראנזען גלאנצענדיג פנים, מיט א ליסינע אויפ'ן קאפ און מיט א גרוי געשארען בערדעל, זיצען ביי'ם פענסטער אויף א צעבראכען בענ־קעל און דרעהען פאפיראסען. דער אלטער פארשוין איז געגאנגען אנגעטהאן... דאס הייסט, ער איז ניט געגאנגען און ניט אנגע־טהאן — ער איז געזעסען אויסגעטהאן, כמעט, קאן מען זאגען, ווי אדם הראשון אין גן־ערן, אויב איהר וועט ניט רעכענען פאר קיין מלבושים א צעהראסטעט, צעריסען, העמרעל ביז די קניע, און אויף די לאנגע טרוקענע בעוואכסענע בארווסע פים א פאר מאדנע מעשטעם, וואס זענען געמאכט געוואדען אדער פון באבולע פאפיער, אדער פון איין אלטען זאק — פון לעדער געווים נישט.

דער דאזיגער אלטער איז נישט אויפגעשטאנען פאר'ן אריינ־נעקומענעם גאסט, האט ניט געטראגען אקעגען דעם שלום־עליכם, און אפילו ניט אויפגעהויבען די אויגען, נאר געבעטען זיצען און אויסגעצויגען א לאנגע, א טרוקענע, בעוואכסענע און א ציטערענ־דיגע האנד און האט א זאג געטהאן, ניט קוקענדיג אויפ'ן אורח:

— זיצט.

דער אריינגעקומענער פּאַרשוין פון זיין זייט האָט אויסגע־טהאָן דעם קאָפּעלייש און האָט זיך א נייג געטהאָן צום אַלע־נאָקעטען בעל־הבית. נאָכדעם האָט ער אָננעהויבען זוכען מיט די אויגען, וואו ער זאָל זיך אַנידערזעצען, און מחמת ס׳איז מעהר ניט געווען ווי איין בענקעל, און דאָס בענקעל איז דאָך געווען פערנומען — לכן האָט ער זיך אביסעל ארומגעדרעהט און געפּאַלען אויף א שכל, אז אַיידער בלייבען שטעהן איז גלייכער זיך זעצען אויף א בעטעל פון די דריי בעטלעך, וואָס שטעהען ביי די וועגד. דער דאָזיגער פּלאָן איז געפּעלען דעם בעל־הבית אויך, וואָס האָט ניט אָפּגעריסען די אויגען פון דער ארבייט, און ער האָט זיך גע־וועגדט צום אריינגעקומענעם פּאַרשוין מיט די דאָזיגע ווערטער:

— האָט נאָר קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך נעם אייך אויף „אין חאַלאַט"; ס׳איז שרעקליך היים אין דרויסען, און דאָ אונ־טער׳ן דאַך איז נאָך הייסער, א ריינער גיהנם! איהר ווילט מסתמא דינגען ביי מיר די קווארטיר? פיער קאַרבען א חודש, מיין בעטעל, אייער בעטגעוואַנט, איין מאָל אין טאָג היים וואָסער פונ׳ם סאַמא־ווער. געלט אַלע וואָך אויף צופריהער. וואָס איז אייער טהועכטם?

— מיין טהועכטם? — מאַכט צו איהם דער אורח אונטער דער נאָז. — הם... איין מאָל אין טאָג היים וואָסער? און איך האָב גערעכענט צוויי מאָל.

— וואָס דאַרפט איהר צוויי מאָל? איהר זענט דען א שטוב־מענטש? איהר דרעהט זיך דאָך ארום מסתמא אין גאַס.

— דרעהען דרעהט מען זיך. — מאַכט צו איהם דער אורח. — עס טרעפט אָבער, מע קומט אמאָל אהיים פּאַרפּריה, גלוסט זיך אַ טרונק.

— טרינקט מען וואָסער.

— א דאַנק אייך פּאַר דער עצה.

— נישטאָ פּאַר וואָס.

אזוי ענטפערט איהם דער האלב־נאקעטער בעל־הבית, ווארפט ניט אוועק די ארבייט אויף קיין רגע און האָט נאָך איין קוק נישט געטהאָן אויפ'ן גאסט.

— וויפיעל זענען מיר דאָ, הייסט עס? — פרעגט איהם דער גאסט און קוקט, ווי אזוי האָבען אהער געקאָמט אריין דריי בעטלער?

— מיר וועלען זיין, הייסט דאָס, אזוי גרויס, ווי דריי שכנים און אייגער א בעל־הבית.

— דריי שכנים און אייגער א בעל־הבית? איך זעה נאָר דריי בעטלער. וואו זשע שלאָפט איהר?

— פאר מיר זאָרגט איהר זיך? עהע־הע! איך וועל מיר שוין געפינען איין אָרט. איך קאָן שלאָפען אויפ'ן טיש אויך.

דער אורח איז געבליבען זיצען איבערראשט. ער איז נעווען זעהר נייגיעריג צו וויסען, ווי אזוי וועט זיך דאָס דער דאָזיגער אלטער לעגען אויפ'ן טיש, און וואו וועלען זיך, למשל, אהינטהון זיינע לאנגע פיס? ער האָט איהם בעטראכט, ווי א מענשען, וואָס דערט פון וועג, און האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטען און האָט איהם טאקי פאָרט א פרעג געטהאָן:

— איך וואלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי קאָן אזא הויכער מענטש שלאָפען אויף א קורצען טיש?

— איהר ווייסט ניט, ווי אזוי? מע רוקט־צו צו דעם טיש נאָך א צוויי טישען, קומט שוין אויס גוט.

— איהר האָט דאָך אבער נאָר איין טיש.

— איז טאקי נישט גוט.

„איין אלטער לץ!" — טראכט זיך דער גאסט און טהוט א פרעג דעם בעל־הבית:

— וועלן, הייסט דאָס, באראף מען צאָהלען די ערשטע ראטע פאר דער ערשטער וואָך?

— אויב די קוואַרטיר איז פאר אייך, איז טאקי באלד קלאָפ און צעהל, ווי זאָגט ער: א מיתה משונה אויפ'ן אָרט.

דער גאסט, וואָס איז אליין אויך געווען נישט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט אליין אויך ניט פיינט געהאט צו טרייבען קאטאָווסע, איז געווען אנטציקט פון דעם דאָזיגען מאָדנעם נפש, וואָס האָט די גאנצע צייט נישט אויפגעהויבען די אויגען א קוק צו טהון אויף איהם, און אפילו דעמאָלט, וועז ער האָט ארויס־בעקומען א זילבערן קערבעל און אנידערגעלאָזט איהם דעם אויפ־גאָב, האָט דער בעל־הבית דאָס קערבעל צוגעדרוקט מיט איין פינגער צו זיך און אליין נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאסט און זיך געזומען וויידער צו די פאפיראָסען.

דאָס האָט שוין דעם גאסט פערדראָסען, און ער איז אויפגע־שטאנען און אָפגערעקאָמענדירט זיך פאר איהם:

— ארקאדי שווייצער.

— בראָנזענטאָלער! — האָט איהם דער בעל־הבית אָפגעזאָגט־פערט קורץ, נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאסט און דער־לאנגט איהם אויף צו געזעגענען זיך צוויי לאנגע, דארע, טרוקענע האָריגע פינגער.

שוין געשטאנען ביי דער טיר, האָט זיך ארקאדי שווייצער אויסגערעהט צום בעל־הבית:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבער בראָנזענטאָלער, ווער זענען יענע צוויי שכנים מיינע?

בראָנזענטאָלער האָט אליץ געדרעהט די פאפיראָסען און נישט געטהאָן דעם גאסט צוליעב א קוק צו טהון אויף איהם.

— איהר דארפט טאקי נויטיג וויסען דעם יחוס זייערען? אז איהר וועט ווערטה זיין ביי גאָט און האָבען די זכיה, וועט איהר אויף דערנאכט זיך באקענען מיט זיי. איינער הייסט „נאָל", דער אנדערער „שמאָל", און מיט אייך און מיט אונז ביידען אינאיינעם וועט דאָס אויסקומען „נאָל, שמאָל עט קאָמפאניע". זענט איהר שוין צופריעדען? אדיו! איהר קאָנט זיך מטריח זיין ברענגען אייער באגאזש.

קאפיטעל ב.

ארקאדי שווייצער איז אוועקגעגאַנגען אויף דער אַלטער סטאַנציע נאָכ'ן באַגאַזש, וואָס איז בעשטאַנען פון א קליין רענצעל, נאָר פעסט געפּאַקט, אַנגעשטאָפּט מיט... וואָס קאָן זיך, למשל, געפינען ביי אַט אוא מין חברה־מאַן אין רענצעל? איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר, — איך האָב פון תמיד אָן שטאַרק חשק א קוק טהון יענעם אין רענצעל אַריין, — און פון זינט איך האָב געלייענט די מעשה פון דעם פּאַריזער פּאַרצל, איז ביי מיר דער חשק געוואָרען נאָך גרעסער. אויב איהר האָט צייט, וועל איך אייך דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אין קורצען:

די געשיכטע קומט פּאָר אין פּאַריז.

איין „ער" מיט א „זי".

ער פון בערלין, זי פון ווין.

ער א חתן, זי א כלה. דאָס הייסט, זיי האָבען געוואָלט ווערען חתן־כלה, זענען זיי זיך צונויפּגענפּאָהרען קיין פּאַריז אויף אָנקומען זיך.

נעקומען צו פּאָהרען אין איין צייט, זענען זיי פּאַרפּאָהרען אין איין האָטעל און אָפּגעשטעלט זיך אין פערשיידענע נומערען, געווינטלעך, און מחמת זיי האָבען זיך ניט געקענט, האָבען זיי גאָרנישט געוואוסט איינס פון'ם אנדערען.

בעראַרף זיך טרעפען א מעשה (אויף א מעשה פרעגט מען נישט קיין קשיא): זיי האָבען ביידע געהאט אַלץ איינע רענצלעך פון איין פאַבריק מיט אַלץ איינע שליסעלעך, און די מענשען, וואָס האָבען אראָפּגעטראָגען דעם באַגאַזש, האָבען זיך פערביטען מיט די יוצרות, אַריינגעטראָגען צו איהם איהר רענצעל, און צו איהר — זיין רענצעל.

אויסגעטהאָן זיך און אייגנגעוואשען זיך, ווי עס געהער צו זיין, האָט זיך יערער פון די צוויי אָפּגעשלאָסען דאָס רענצעל, געוואָלט איבערטהון זיך, ווי עס פאסט פאר חתן־כלה. און שטעלט אייך

פאר זייער איבערראשונג, אז זיי האבען אננעהויבען ארויסנעמען פון דאַרטען די מלבושים: ער — נקבה'ש, און זי — מאנס־בילשע! זיי זענען בוידע שיער ניט נעפאלען חלשות! נאר אלע מענשען אויף דער וועלט זענען דאך נייגיעריג... אז דער ערשטער שרעק איז איבערגענאנגען, האבען זיי אננעהויבען אריינקוקען אין די רענצלעך אריין נאך טיעפער און האבען אננעהויבען ארויס־נעמען פון דאַרטען משונה־מאַרנע זאכען, ארויסשלעפען פעק מיט פאפיערען, בריוועלעך אלערליי — און פרעמדע בריוועלעך ווילט זיך דאך רוקא לייענען! — און מען איז נעוואהר נעוואָרען איינס אויפ'ן אנדערען אזעלכע סודות, וואס וועט זיי נעפעלען זיך, טהוען א שידוך, האבען חתונה און לעבען־אפ א האלבע מאה יאהרען, וואלטען זיי ניט דערגענגען קיין צעהנטחלק אפילו... בקיצור, זיי האבען זיך צעפאהרען, ער קיין בערלין, זי קיין וויען — אויס שרוך.

אצינד וועלען מיר זיך נעמען צו אונזער ארקאדי שווייצער'ס רענצל.

דאַרט איז געווען אביסל וועש, א פאר פאפיערענע קאלנערס מיט מאנקעטען, עטליכע פידעלעך פון אויסגערויכערטע פאפי־ראסען, א סדור'ל מיט א תהלים'ל מיט א פאר קליינע תפילים'לעך (א אידישע נשמה טאר מען ניט שאצען!), און א גאנצער פאק מיט צונויפגעטאשטע, גוט־צונויפגעלענטע און מיט רויטע פארעם־זייד פערבונדענע טעשלעך קארטען.

פון דעם דארפען מיר לערנען דעם פשט, אז ארקאדי שווייצער האט נישט פיינט קיין קערטל. נאר צו וואס טויג האלטען ביי זיך אין רענצל אזא משא מיט קארטען? איז די משמעות, אז ארקאדי'ס געשעפט, דאס היים זיין פרנסה, איז קארטען — און מיר האבען נישט געהאט קיין טעות. זיך גוט נאכגעפרענט ביי זיינע בעקאנטע, זענען מיר געוואהר נעוואָרען, אז ער דרעהט זיך ארום קארטען און דערפון טאקי לעבט ער. דער פירוש פון די דאזיגע וועלטער איז ניט גלאט; מע בעדארף עס פערשטעהן, און מיט דער צייט וועלען מיר דאס, אם ירצה השם, וויסען. מיר

וועלען זיך נאָך אומקעהרען שפּעטער צו זיין פּראָפעסיע. דערווייל וועלען מיר זיך בעקענען מיט די איבעריגע שכנים.

אז אַרקאדי האָט געבראכט צו טראָגען דאָס רענצעל אויף דער נייער קוואַרטיר, איז שוין געווען פּאַרנאכט. אין חדר האָט שוין גענטשאדעט א פּערויבערט לעמפּל און ביי׳ם טיש איז געזעסען און געשריבען א מאָדנער נפש מיט א בלאָס פּנים, מיט הונגעריגע אויגען, מיט אונטערגעבויגענע שיטערע, שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר. אָנגעטהאָן איז ער געווען אין א טשעשונטשאָווע פּידזשאַקל מיט מאָדנע ברייטע ארבעל, א קלאָר־ווייסען קאָלנער פון פּאָפּיער מיט א שניפּס א שארף־רויטען, ווי פּייער, מיט דינע שמאָלע ווייסע הויזען אויף א פּאָר קלייניטשקע פּיסעלעך.

„אפּנים, דאָס מוז זיין איינער פון די דריי שכנים, פון דער חברה „נאָל, שמאל עט קאָמפּאני". — האָט זיך אַרקאדי געטראכט.

אריינגעקומען און אָפּגעלענט דאָס רענצעל אויף א בעטל, האָט זיך אַרקאדי שווייצער פּאַרגעשטעלט פּאַר׳ן נפש מיט׳ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, און דער נפש מיט׳ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים האָט זיך אויפגעהאפּט, אויס־געטהאָן אויף דער גיך די ברילען, א טרייסל געטהאָן מיט די אונטערגעבויגענע אָנגעשמירטע האָר.

— דאָס זענט איהר אונזער נייער שכן? זיצט, זעצט זיך, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט? — און ער טראָגט איהם אונטער דאָס איין־און־איינציגע בענקעל.

דער רויטער שניפּס, די פּעטע אונטערגעבויגענע נאָר שיטערע האָר, די מאָדנע ברייטע ארבעל פּונ׳ם טשעשונטשאָווען פּידזשאק, די ווייסע תחתונים, דאָס הייזעריגע קול פּונ׳ם נפש און דערצו נאָך דאָס אונטערשפּרינגען זיינס — דאָס אלסדינג אינאיינעם האָט עהאט דעם זיבעטען חן, און אונזער ארקאדי האָט בעראפט זיין שטאַרקער פון אייזען, ער זאל זיך איינהאלטען פון אויסצו־שיסען איהם א געלעבטער גלייך אין פּנים אריין.

— איהר שרייבט א בריוועל? שרייבט, שרייבט! — האָט ער צו איהם געזאָגט און אָפּגערוקט פון זיך דאָס בענקעל.

— איך שרייב נישט קיין בריוועל, איך שרייב א בוך. איך שרייב כסדר. איך בין א שרייבער, פּאַרשטעהט איהר מיך, א מחבר. — האָט איהם יענער געגעבען צו פערשטעהן אויף זיין הייזעריגער שטימע, אונטערגעטאַנצט און צוגעטריסעלט מיט די שיטערע אונטערנעבויגענע הערלעך. און דאָ האָט ארקאדי בעמערקט א פּאָר קלייגע וויסע העגטלעך מיט דינע קלייגע פינגערלעך, וואָס האָבען אויסגעזעהן נאָך קלענער אונטער די בריסטע ארבעל פונ׳ם טשעשונטשאָוועז פּידזשאָק.

— איהר זענט א שרייבער? וואָס זשע שרייבט איהר איצטער? זעהט נאָר, איהר זאָלט אונז דאָ ניט באשרייבען.

דער שרייבער האָט זיך צעלאַכט מיט א צעשאָטען הייזעריג געלעכטער און ארויסבעוויזען קלייגע שוואַרצע צייהנדלעך, ווי ביי א קינד, וואָס האָט קאַלי צייהן דערפּאָר, וואָס סע עסט א בך צוקערקעס.

— איך בין ניט פון די שרייבער, וואָס באשרייבען יענעס. איך בין געהרען, אז יענער טשעפּעט מיך ניט.

אזוי האָט איהם געענטפערט דער מחבר, און איך מיין, אז ס׳איז געווען לחלוטין איבעריגע וועדטער, דען וועז אפילו ער זאָל דאָס ניט זאָגען, וואָלט מען אליין נעקאָנט פערשטעהן, אז דאָס איז א מענש, וואָס איז געהרען, אז יענער טשעפּעט איהם ניט. אזעלכע מענשלעך בעווייזען זיך גיך ארוים מיט זייער כאראקטער: „אט א דאָס ב י ן איך און א ז ו י מאָהלט מיך". אזעלכע מענשלעך זענען געטריי איבערגעגעבען דער גאנצער וועלט, און די גאנצע וועלט שאפט מיט זיי, עקספּלאָאטירט זיי. איהר קאָנט פון זיי פּלעכטען שטריקלעך, טהון מיט זיי וואָס איהר ווילט. אזעלכע מענשלעך זענען גרויסע ביישנים; זיי וועלען אייך קיינמאָל ניט בעקלאָגען זיך אויף זייער פינסטער מזל; זיי, אז זיי וויינען, וויינען זיי נאָר אויף יענעמ׳ס צרות, קומען־אָפּ פּאָר פּרעמדע

זינד, האָבען ניט מיט וואָס א טאָג איבערצוקומען, קאָנען אויסגעהן אין מיטען העלען טאָג פּאר אלעמען אין די אויגען, חאפּען זיך אָן אָן א שארף פון א שווערד, טוען זיך צו יענעם און קלעפּען זיך אָן אזוי שטאַרק, אז ס׳איז שווער זיי אָפּצורייסען און אָפּצוטרייבען פון זיך, ווי איין אמת געטריי הינטעל...

קאפּיטעל נ.

דאָס איז א כלל אויף דער וועלט, אז הילף קומט מעהרסטענטהייל אומגעריכט. נאָט ווייסט וואָס מיט אונזער פּארשוין וואָלט געווען, וען סע קומט ניט אָן פּלוצים בראָנזעגטאָלער און דער מחבר הערט נישט אויף צו לייענען איהם נאָנצע שטיקער פון דער „חלירע". איך וויים א מעשה, וואָס א יונגער מענש, א געזונדער, א שטאַרקער, האָט גע׳חלש׳ט ביי א מחבר אונטער די הענד. פון דעמאָלט אָן, אז דער מענש דערהערט דעם נאָמען מחבר, אַנטלויפט ער וואו דער שווארצער פעפער וואַכסט.

— טשיידעלי! נאָט האָט אייך שוין צוגעשיקט א קרבן, און איהר מוטשעט איהם מיט אייערע מעשיות? אנו, לעגט נאָר אוועק די „חלירע", און לאָמיר בעסער נעמען עפּים אין מויל אריין.

מיט די דאָזיגע וועדטער האָט דער בעל־הבית זיך געוועגדט צום מחבר און האָט א וואַרף געטהאָן אויפ׳ן טיש א פּעקעל — דאָרט איז געלעגען א פּלעשעל „מאָנאָפּאָלקע", א ברויטעל מיט א טאַראָנקע מיט א פּאָר ציבעלקעס. און ארקאדי האָט איהם בעטראכט, כמעט נאָר ניט דערקענט אינ׳ם אָנטהון. אויף איהם איז געווען א שווארצע שבת׳דיגע קאפּאָטע, א וויים העמד, נעלע שיך מיט רויטע שפּראָנצקעס, און אויפ׳ן קאָפּ — א ברייטער וויסער שטרוויענער קאפּעליש מיט א פּענסנע אויף די אויגען — א נאָנצער פראנט! דאָס טונקעל־בראָנזענע פנים מיט די שארפע ווינקלען

האָט געגלאָנצט אונטער'ן ווייסען קאפּעליש און אויסגעזעהן, ווי איין אויסגענאָסענע סטאָטע.

דער בעל־הבית בראָנזענטאָלער האָט אראָפּגעווארפען פון זיך די יום־טוב'דיגע מלבושים און געבליבען אינ'ם אינדערפריהערינגען קאָסטיום פון אָדם הראשון'ען, אריינגעשטעקט די לאַנגע דאָרע האָריגע פּיס אין די משונה־מאָדנע מעשטעס און בשעת מעשה אַ זאָג געטהאָן:

— אַנו, טשיידעלי, זייט אַ בעל־הבית'טע, מאַכט טיי!

דער מחבר מיט'ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, וואָס דער בעל־הבית רופט איהם „טשיידעלי", האָט במחילת כבודו זיך אָנגעבויגען און ארויסגעשלעפּט פון אונטער'ן בעט אַ קליין בייכיג סאַמאָווארעל און איז אוועקגענאַנגען מיט דעם דאָס אויפּ־שטעלען, און דאָס סאַמאָווארעל האָט אויסגעזעהן ביי איהם אויף די הענד, ווי אַ קליין קינד ביי אַ געטרייער מוטער. בשעת נעהן האָט דער מחבר אונטערגעבויגענצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטע־רע אונטערגעבויגענע הערלעך, און אריינגעקומען, האָט ער זיך גענומען צו די גלעזער, אוועקגעשטעלט איטליבע זאָך אויף איהר אָרט מיט די קליינע ווייסע הענדלעך, ווי איין אמת'ע בעל־הבית'טע. גיך איז געוואָרען אויפגעשניטען דאָס ברויט מיט'ן פישעל, און אלע דריי האָבען זיך געזעצט ארום טיש, דער בעל־הבית אויפ'ן בענקעל און זיינע צוויי שכנים אויף די בעטלעך, און מע האָט זיך געזעצט טרינקען טיי, פריהער נעמומען צו קאָפּלעך „מאַנאָפּאָל" און פערבייסען מיט טאַראַן גאַנץ געמיטליך, גלייך ווי מע וואָלט געווען צוויישען זיך אלטע בעקאַנטע שוין פון כמה וכמה יאָהרען.

— אַצינד, טשיידעלי, דערצעהלט אונז, וואָס הערט זיך עפּים נייעס אויף דער וועלט?

אזוי האָט זיך אָנגערופען בראָנזענטאָלער צום מחבר, נאָכדעם אז ער האָט פערוויכערט א פּאָפּיראָס, דאָס ערשטע מאל א קוק געטהאָן אויף דעם נייעם שכן, וואָס האָט פערויכערט א גראָבע

ציגאר, וואס דער רויך פון איהר וואלט געווען א גוטע סגולה אויף ארויסצוטרייבען פליענען.

— הערט איהר? — מאכט דער בעל־הבית צום נייעם שכן. — איך וואלט געמעגט שוועהרען, אז איך האב אייך געזעהען ביי סעמאדעני'ן אין „ביליארד"?

אונזער שכנ'ס רויטע בעקלעך זענען געווארען נאך רויטער. ס'איז איהם, אפנים, ניט אנגענעמען דאס ערטעל, וואו מע האט איהם דארטען געזעהן, האט ער זיך ווי פערענטפערט:

— מענליך, עס קאן זעהר שען געמאהלט זיין. בייטאג מאכט זיך, נישטא וואס צו טהון, חאפט מען זיך ארויין אויף א האלבע שעה זעהן, ווי מע שפיעלט אין ביליארד.

— און מיר דאכט זיך, אז איך האב אייך אליין געזעהן עטליכע מאל מיט א לאנגען שטעקען אין די הענד ארומדרעהען זיך ארום גרינעם טיש, און דוקא אהן א קאפאטע. איך פארשטעה ניט, וואס איז דא פארהאן צו שעמען זיך? א פרנסה גלייך מיט אלע פרנסות.

דא האט אונזער בעל־הבית געטראפען, ווי מע זאגט, פונקט אין קארב אריין. אין דער לעצטער צייט האט ארקאדי שווייצער נעבאך געלעבט נאר פונ'ם ביליארד. דאס הייסט, אייגענטליך, איז זיין פרנסה געווען, ווי מיר האבען שוין אויבען געזאגט, קארטען, נאר קארטען מיט ביליארד, בעדארפט איהר ווייסען, קעהרען זיך אן שטיקלעך אייגענע, אפטמאל גאנץ נאהענטע מחותנים, למשל, ווי א מלמד שמעקט מיט שרכנות, א בעל־טאקסע מיט קצב, א קרעמער מיט באנקראט, א באנקיר מיט גנבה, וכדומה, וכדומה, וכדומה.

ווי א מענש א בעל־פרנסה, האט אונזער ארקאדי שווייצער פיינט געהאט אליין צו שפיעלען אין ביליארד. דאס שפיעל אליין איז איהם שוין לאנג נמאס געווארען, דען עס קאסט איהם ענוג געלד. זיין עובדא איז געווען זיצען און קוקען, ווי יענער שפיעלט, און „האלטען מאוֹ פאר יענעם".

„האלטען מאזא" אויפ'ן בילדיארד — דאס איז א מין געשעפט, ווי אלע געשעפטען אויף דער בערזע, און מיר רעכענען נישט פאר איבעריג זיך אפשטעלען דערויף אויף א צוויי מינוט.

שטעלט אייך פאר א נרוים, שטארק אנגעוויכערט און פער־ברודינט חדר, מיט עטליכע לאנגע טישען, מיט נרינס בעצוינגען, און מענשען, צו מיינסטען יונגע לייט, דרעהען זיך ארום פון אין דער פריה ביז שפעט אין דער נאכט מיט לאנגע גלאטע שטעקענס, ציעלען זיך אין די געטאקטע ווייסע ביינערנע נאלקעס, און ווער עס האט נעמאכט מעהר נאלקעס, דער האט „נעענדיגט די פארטיע" און נעמט צו דאס נעלד.

שפיעלען — שפיעלען, צום מיינסטען, נאר צוויי, און דער נאנצער איבעריגער עולם, פערשיעדענע מינים פארשוינען, זיצען ארום און ארום ביי די וועגד און קוקען אויף דאס שפיעל, און מע לעגט־איין נעלד פאר די שפיעלערס, וועד פון די צוויי וועט פריהער ענדיגען די פארטיע, — דאס וועד אנגעוופען האלטען מאזא.

צווישען די שפיעלערס זענען פארהאן גרויסע ספעציאליסטען, וואס נעבען יענעם עטליכע אויגען „פאר", נעווינען די ערשטע פארטיע און נאכדעם הויבען זיי אן שטארק פערשפיעלען, נעבען פאלשע נענג („קלאפ־שטאס"), מאכען כלומרשט אומגעהרען א ציטער מיט דער האנד („מענדראזשע"), און דערמיט חאפט מען „פיזשאנעס" (אומשולדיגע טייבעלעך) און מע נארט אויס ביי׳ם עולם דאס ביסעל מינוט. די חברה, וואס פיהרען צונויף די דאזיגע שפיעלערס, ווערען אנגעוופען מיט׳ן נאמען „בעלי־בתים", אדער „נאוואדטשיקעס".

איינער פון די דאזיגע „נאוואדטשיקעס" איז געווען, עס זאל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, אונזער פיינער אורח ארקאדי שווייצער, וואס איז די לעצטע ציים ניט ארויסגעקראכען פונ׳ם בילדיארד, זיך נעווייקט דארטען טאג ווי נאכט, זיך אנגענעסען מיט׳ן רויך און זיך אנגעהערט מיט די שענע ווערטלעך, מיט׳ן נבול־פה און מיט די מחלוקת׳ען און מיט די קללות און די סקאנדאלען, וואס דארטען

קומען־פאר. דאס איז געווען פאר אונזער ארקאדי'ן א גרויסער אראפפאל, איין אמת'ע ירידה, קאן מען זאגען, דען ער איז געווען, אייגענטליך, א קארטען־שפיעלער. דאס האבען איהם די צרות זיינע געבראכט דערצו, ער זאל זיך אראפלאזען אזוי נידעריג און ווערען א „נאוואדטשיק" צווישען בילליארדשטשיקעס. נאר וואס טהוט ניט א איד צוליעב פרנסה? און דערמאנט זיך אונזער ארקאדי שווייצער אן יענע גוטע יאהרען, בשעת ער האט „געפיהרט א גרויסע שפיעל", געפאהרען מיט חברה אויף די פאראחאדען, געחאפט א האז און איהם אויסגעריינינט די קעשענעס עד לפק; און נאכדעם אין די האטעלען געלעגען וואכען־לאנג, ניט אננעקוקט די ליכטיגע שיין און נאר געשפיעלט און געשפיעלט און געשפיעלט; און נאכדעם, אין די קלובען, געווארפען א באנק אין „דיאבעלעק": פינפאונצוואנציג פאר צוואנציג, פופציג פאר פיערציג, און הונדערט פאר אכציג, און צוויי הונדערט פאר הונדערט זעכציג, און פיער הונדערט פאר דריי הונדערט צוואנציג, — און אונזער ארקאדי לאזט־ארויס א טיעפען זיפץ פונ'ם הארצען.

— וואס זיפצט איהר אזוי? אויף גלות ישראל, צי אויף דעם, וואס סע געהט אייך ניט אין דער שפיעל?

— וואסער שפיעל? ווער שפיעלט היינט? — מאכט ארקאדי מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואס איז אמאל געווען קיסר און האט פערלאהרען די מלוכה. — מיט'ן מלאך־המות שפיעלט מען זיך היינט! אמאל איז געווען א שפיעל, אוי א שפיעל! וואו זענען אהינגעקומען די יאהרען, וואס מע פלעגט „פאנטירען" הונדערט קארבען אויף א קארט? צוויי הונדערטער אויף א קארט? דריי הונדערטער אויף א קארט?

— אזוי גרויס האט איהר געשפיעלט? — פרעגט איהם בראנזענטאלער און הויבט ערשט אן איהם רעכט צו בעטראכטען.

— אט דאס הייסט ביי אייך גרויס? — מאכט ארקאדי מיט נדלות, גלייך ווי מע וואלט נערעדט פון זיינע שיפען, וואס זענען געמאנגען אויפ'ן ים, אדער פון זיין יובילי, וואס ער האט זיך מיט

דעם אויסגעפיינט קענען דער וועלט. — אָט דאָס ווערד אָנגערופען ביי אייך גרויס? און פינף מאות אויף איין קאָרט פאָנטירען האָט איהר אמאל געזעהן? אזוי ווי היינט געדענק איך עס: מיר זענען געזעסען א גוטע חברה קלאָפּערס; איך טהו א קוק — אין „בענקעל" ליגט א פויטיקע פון כמעט טויזענד „איינציגע". מיין חברה־מאן קוקט אויף מיר: „טשטאָ אוגאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם: „קאָר־טו!" מאכט ער צו מיר נאָכדעם: „סקאָלקאָ פּריקאָזשעטיע?" טהו איך א קלאָפּ אין טיש אריין: „קאָרטו!"...

און ארקאדי שטעלט זיך פאָר, אז ער איז אין קלוב און „פאָנ־טירט" אויף א קאָרט, און דאָס פּנים פלאָמט איהם און די אויגען פייערען, און ער טהוט א זעץ מיט'ן קולאָק אין טיש אריין אזוי שטאַרק, אז דער מחבר פאלט שיער ניט אַראָפּ פונ'ם בעט אויף דער ערד; ער חאפט זיך אויף א טוידטער און קוקט מיט שרעק אויפ'ן נייעם שכן... דאָס געפעלט בראָנזעטאָלער'ען אזוי שטאַרק, אז ער צעלאכט זיך און רופט זיך אָן צו ארקאדי'ן:

— וואָס זאָגט איהר, איך בעט אייך, אויף אונזער מחבר? „טשיידעלי" האָב איך איהם א נאָמען געגעבען — וויסט איהר, פאר וואָס? ווייל ער גאהט מיר תמיד אויסגעפוצט, ווי א דייטשעלי, איז פון דייטשעלי ביי מיר געוואָרען טשיידעלי. איא, סע פאסט איהם?

— אָנגעמאָסטען, ווי איך בין א מענטש! — מאכט ארקאדי און וועגדט זיך צו טשיידעלי'ן: — טראָגט געזונט און פאַרניצט געזונט און זאָלט איהם צעריסען געזונטערהייד, ווי מיין באָבע טאָלצע פלעגט זאָגען, בעת מע האָט מיר איבערגעניצעוועט פון איהר ווינטערדיג וואטען־קליידעל איין ארבע־כנפות אויף שבועות.

אלע דריי לאכען, און טשיידעלי בעווייזט זיינע קליינע, שווארצע צייהנדלעך.

— אזוי גרויס האָט איהר געשפיעלט? המ... — זאָגט וויטער בראָנזעטאָלער און לאָזט שוין ניט אראָפּ קיין אויג פון זיין נייעם שכן, און לאָזט־ארויס א גאנצען קנויל מיט רויך פונ'ם מויל, וואָס

בענעגנט זיך מיט'ן רויך פון אַרקאַדי'ס ציגאַר. דער רויך קוי־קעלט זיך און פילט־אַן דאָס קלייגע פינסטער חדר'על, און די לופט ווערד אַזוי געדיכט, אַז פון דער שיין פונ'ם שענעם לַעמפּעלע איז קוים־קוים וואָס מע זעהט אייגם דאָס אַנדערע.

קאַפּיטעל ד.

— נו, און געלט? אויף צו פיהרען אַזא שפּיעל באַראַף מען דאָך עפּים האָבען פאַדעם! — מאַכט צו איהם בראַנזענטאַלער און בעטראַכט איהם, ווי א גרויסער פּראָפּעסאָר דעם חולה, דאָס הייסט, קוים־קוים וואָס ער טהוט אויף איהם א קוק מיט איין אויג.

— געלט פרענט איהר? — ענטפערט איהם אַרקאַדי און נעמט־אַרויס די גראָבע ציגאַר פון די צייהן: — געלט פרענט איהר? אַזוי ווי שטערען אין הימעל! קאַרג „פּיזשאַנען", קאַרג „פרייערס", קאַרג אידיאָטען פאַרהאַן אויף דער וועלט? ווי די געבראָטענע טייבעלעך פליהען זיי גלייך אין מויל אַריין, ווי די שרעטעלעך טראָגען זיי אייך דאָס געלט גלייך אקעגען, בעטען זיך, חלש'ען: נאַט, נעמט־צו ביי אונז די נשמה, אבי שפּיעלט מיט אונז!... אָט אזעלכע אידיאָטען זענען דאָס! איך ווייס עס גאַנץ גוט, דען איך בין אַליין געווען א רעכטער אידיאָט, ביז איך האָב אָנגע־שמעקט און געחאַפט דעם סטרי און האָב אָנגעהויבען מאַכען א קערבעל גאָר באופן אחר! אי יאָהרען, יאָהרען! ס'איז געווען, הערט איהר, יאָהרען! (בשעת מעשה פערטראַכט זיך אַרקאַדי שווייצער און לאָזט אַרויס א טיעפען זיפץ פונ'ם האַרצען). יענע יאָהרען וועלען זיך אזוי גיך, האָב איך מורא, נישט אומקאָהרען. אין אַדעם איז דאָס געווען! אי אַדעם, אַדעם! א שטערעל! לעבען זאָל דאָס טאַקי ביז משיח וועט קומען! אין דעם אַדעם, פאַרשטעהט איהר מיך, בין איך אויפגעוואַכסען, אָנגעקומען אהין פון בעסאַראַביע, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, א נאַקעטער, א באָר־וויסער, און געשמייכעלט צו א בולקע. דען וואַכסען וואַכם איך,

דארפט איהר וויסען, פון סאמע יחוס — דעם גרויסען „שומר־בגדים׳ם" איין אייניקעל; אויף אונזער לשון הייסט עס, אז מיין זיידע רב אהרן איז געווען א שומר אין באָד, געהיט דאָס אָנטהון פון די בעלי־בתים, און האָט באקומען דערפאר נאנצע צוויי גילדן א וואָך, א חוץ פעטש, דען וויפיעל טליתים־קטנים זענען ביי איהם פארפאלן געוואָרען מיט, להבדיל, תחתונים! נעווען א ריהרעווּר־דיגע זאך, זאל ער מיר מוחל זיין, אונטער דער נאָז נעקאָנט ביי איהם אוועקטראָגען! יענעם זאָגען: וואָס טהוסט דו, מבייש שטעלן, אָנטהון א בזיון — חס ושלום! ביי איהם, הייסט דאָס, ביי׳ם זיידען רב אהרן, זכר לברכה, האָב איך זיך אויפגעהאלטען, דען דער טאטע מיינער איז געווען ווייט אונטער זיעבען שלעסער; ער איז געזעסען מיט גרוים כבוד באזונדער אין א חדר, איבער א בלבול מן הסתם, און א סאלדאט ביי דער טיר האָט איהם נעהיט פון א גוט אויג, ער זאל ניט אריבער, חס ושלום, איבער׳ן פלויט און מאכען א ויברח, און די מאמע מיינע זאל לעבען האָט זיך נעלערנט קאָכען און באקען ביי א פרעמדען אוויווען, דאָס הייסט, נישט חס ושלום צוליעב מצוה, נאָר פשוט פאר אָנדערהאלבען קאר־בוינים א וואָך. האָט זי אפילו נעוואלט, איך זאל אויך זיין מיט איהר אין קעך, מיט איהר אינאיינעם עסען קעסט, האָט אָבער די בעל־הבית׳טע (אפילו א נאנץ שענע נגידית מיט פערעל) נישט נעקאָנט איבערטראָגען מיין אפעטיט; איך עס, זאָגט זי, קיין עין־הרע, פאר דריי, און מע האָט מיר נעגעבען דעם וועג. האָב איך געמוזט אָנקומען צום זיידען רב אהרן, זכר לברכה, מיט איהם אינאיינעם זיצען אין באָד און אכטונג געבען אויף די בגדים. איז דער חסרון אָבער, וואָס דאָס האָט לאָנג נישט נעקאָנט נעדויערען, מחמת איך בין נעווען, לא עליכם, א גרויסער נצרך אויף מזומנ׳ע קאָפיקעס, און האָב נישט נעהאט, איהר זאלט זאָגען, א פרוטה של נחושת. האָב איך מיך מיישב נעווען און האָב אָנגעהויבען מאכען א רעוויזיע איבער די בעל־הבתישע קעשענעס, שלעפען, איך בעט איבער אייער כבוד, פון פרעמדע הויזען און אנטלייהען, אבי ס׳איז

נאָר געווען פון וואַנען, א מטבע, — אז גאָט וועט מיר העלפען, וועל איך מסתמא אָפּגעבען... בקיצור, וואָס זאָל איך אייך לאַנג ברייען? איך האָב אזוי לאַנג געטרויבערט קעשענעם, ביז מע האָט מיך געפֿאַקט מיט א גרויסען סקאַנדאַל און מע האָט צוליעב מיר דעם זיידען אָפּגעזאָגט פון דער שטעלע, און איך האָב געמוזט זאָגען מיין שטערטעל „אדיע", און אַוועק קיין אַדעס, און בכדי ס'זאָל מיר ניט זיין שווער די נסיעה, האָב איך די שטיוועלעך פאַרקויפט און טאקי געהאט דערווייל וואָס צו עסען, ווי זאָגט איהר: צידה לדרך... געקומען קיין אַדעס אזא „בן־בקר", ווי איך, א בר־מצוה־בחור'ל פון א יאָהר זעכצעהן־זיעבעצעהן; א שענער יונג בין איך געווען, האָב איך באלד פאַרטראָטען א שטעלע, נישט, חס־ושלום, ביי אפרתי'ן אין קאַנטאָר, נאָר אין א געשעפט פון בערשט־לעך מיט שוהוואכס, דאָס הייסט, איך האָב מיך געשטעלט ביי א שטיוועלפוצער פאַר א שטיוועלפוצער, און האָב מיט גאָט'ס הילף נושא חן געווען ביי דער וועלט, דען אָפּפוצען א פּאַר שטיוועל באַ־דארף מען קאָנען, די ארבייט באַראַף געהן גיך און געשווינד, א שפּיי אויף איין בערשטעל און א רייב מיט'ן אנדערען בערשטעל — און הלך משה־מרדכי!... וואָס טויג אייך, איך האָב צונויפגע־שלאָגען די עטליכע גראָשענעם און האָב א שפּיי געטהאָן אויף מיין בעל־הבית דעם עקספלאָאטאָר און אליין געעפענט א געשעפט, דאָס הייסט, איינגעהאנדעלט א פּאַר בערשטלעך מיט שוהוואכס מיט א שען פוס־קעסטעל א לייטיש, און פּאשאָל אויף דער „רישע־ליע" ארבייטען. און געארבייט האָב איך, קאָן מען זאָגען, אויף אלע כלים, געקליבען די גראָשענעם, זיך צונויפגעשלאָגען ביז א זייגער איין אייגענעם פון זהב טהור — ריין זילבער, און דער מאמע קיין בעסאַראַביע אַוועקגעשיקט א דרייערעל, לאָז זי וויסען, אז זי האָט א זוהן אין אַדעס — און ארויסגעשטעלט א פייג דער גאנצער וועלט. איז דאָך אָבער פארהאן א גרויסער גאָט, באַראַף איך עסען קעסט אין א אידישען טראקטיר, און דארטען אין דעם טראקטיר באַראַף זיין א בעל־הבית'טע א יפהפיה מיט איהר

הייליגען נאָמען רייזעל, נאָר נערופען האָט מען זי ראָזע. באדאדף איך איהר מסתמא געפעלען וועלען אין שלייער, געהט זי און רעדט מיך אָפּ פון מיין געשעפט און נעמט מיך צו צו זיך און קרוינט מיך פאר א ווּיקידיילאָ...

— פאר א וואָם? — רופט זיך אָן בראָנזענטאָלער, און טשוידעלי נאָך איהם:

— פאר וואָם האָט מען אייך נעמאכט?

— פאר א ווּיקידיילאָ. א ווּיקידיילאָ וווייסט איהר ניט וואָם הייסט? — מאכט ארקאדי שטארק פערוואונדערט מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואָם דערהערט, אז יענער וווייסט ניט וואָם הייסט א מוציא מיט האָניג. — סטוייטש, א ווּיקידיילאָ וועלט אָנגערופען אזא פּאַרשוין, וואָם אז מע דארף איינעם נעבען דעם וועג, נעמט מען איהם אָן ביי׳ם קאָרק און מע גיט איהם מיט דער קניע פון הינטען און מע זאָגט איהם: „זה התרנגול ילך"... היינט פאר־שטעהט איהר שוין, וואָם דאָס הייסט? און א ווּיקידיילאָ בין איך געווען דוקא ניט קיין שלעכטער, און האָב נושא חן געווען ביי איהר אין די אויגען. קורץ, די דאָזיגע ראָזע איז געווען אין מיר פארליעבט, ווי א קאַץ אין די נייען טעג, און האָט זיהר גענאהרט צו מיר, איך זאָל פאר איהר חתונה האָבען. האָב איך איהר גע־זאָגט: חתונה האָבען — מהכתיתי, זיהר פיין; נאָר וואָם דען? איך וויל א „תוספות כתובה", דאָס הייסט, טאָקי משלשל זיין במזומנים חאָטש א טויזענד „איינציגע". האָט זי מיך אָנגעקוקט ווי א משוגענעם. נאָר וויר האָט אויסגעפיהרט? געוויינטליך, איך, ניט זי. און חוץ לזה האָב איך אויסגענומען מיט איהר א תנאי, אזוי ווי איך מיש מיך ניט אין איהרע געשעפטען, אזוי טאָר זי זיך ניט מישען אין מיינע געשעפטען. און מיינע געשעפטען זענען נעווען בילליארד און קאָרטען. בייטאָג האָט מען געארבייט אויפ׳ן בילליארד, ביינאכט — אין קאָרטען. נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, געארבייט? די פיינסטע מענטשען מיט די שענסטע קינדער פלענען אריינקומען צו אונז אין געשעפט אריין, זיך געלערענט

שפּיעלען אויפֿ'ן ביליאַרד, און אז מע שפּיעלט זיך אָן א גאַנצען טאָג אויפֿ'ן ביליאַרד, מוז מען נאָכדעם ביינאַכט פֿארבייסען מיט א קערטעל. זאָגט אפשר, אז ניין?

נישט בראָנזענטאָלער דער בעל־הבית, נישט טשיידעלי דער מחבר האָבען געקאָנט זאָגען, אז ניין, און זיי האָבען געבעטען דעם נייעם שכן, ער זאָל זיי דערצעהלען ווייטער, און ארקאדי שווייצער טהוט זיי צוליעב, פֿערריכערט א פֿרישע ציגאַר און דערצעהלט ווייטער.

קאַפּיטעל ה.

— איך וואָלט אייך, אייגענטליך, באדארפט דערצעהלען, ווי אזוי איך האָב מיך געשיידט מיט מיין יפהפיה, און פֿאר וואָס איך האָב מיך געשיידט, און וואָס פֿאר א מין שפּיצעל זי האָט מיר אָפּגענטהאָן. האָב איך אָבער מורא, אז די מעשה וועט זיין אביסעל צו לאַנג, לכן לעג איך דאָס אָפּ, אם ירצה השם, אויפֿ הושענא־רבה, און הלך משה מרדכי — איך גיה מיר ווייטער. הקיצור, איך האָב מיך אָפּגעזעגענט מיט מיין פֿלוגית בת פֿלוגית און בין אוועקגעפֿאהרען ווייטער, און האָב מיך אראָפּגעחאפּט אהערצו, און האָב מיך באזעצט אט־א־דא אין יעהופּעץ, און האָב אננעהויבען זוכען א געשעפט. וואָס פֿאר א געשעפט קאָן, אשטייגער, מאכען אזא נפש, ווי איך? אז אויפֿ א מלאכה בין איך פויל־לייך; שרייבען און רעכענען האָט מיין טאטע פֿארגעסען מיך לערנען; האַנדלען מיט ווייץ און מיט קאָרן אָדער כיט פֿאפּיערען אויפֿ דער בערזע האָב איך מורא געהאַט, טאָמער, הלילה וחס, די שעה זאָל ניט זיין, איך פֿארהאַנדעל מיך אזוי, אז איך מוז כיך נאָכדעם שטעלען — טהיט מיר באַנג, איך זאָל מיר ניט פֿאר־שמירען מיין נאָמען, וואָס כ'האָב אויפֿ דער וועלט. „חאַפּט דער רוח דאָס געלט, אבי דער נאָמען זאָל איבערבלייבען", — ווי

כ׳האָב געזאָגט אמאל א באקאנטען באנקיר נאָכדעם, אז ער איז געבליבען אָהן א פיערער און האָט נאָך געלייזט פעטש אויך... ארומגעדרעהט, ארומגעדרעהט אזוי לאנג, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו מיינעם, ווי זאָגט איהר: כל ערב למינהו — איטלעכער טרינקער געפינט זיך זיין וויין; איך האָב מיך באקענט מיט א פאָר הייזלעך, דוקא אין בעל־הבתישען גראָר, און האָב אָנגעהויבען אהינצוגיין ארייננקומען. איך זעה — מע קלויבט זיך צונויף אלע נאכט, היינט איך צו דיר, מארגען דו צו מיר, כלומרשט „אימענינעם", מע רופט צונויף נעפט א דרייסיג־פערציג פארשוין, צוויישען זיי, מעהרסטענטהייל, פיזשאָנטשיקעס, יונגע־לייטלעך הייסט עס אזעלכע, וואָס פליהען גלייך אין מויל ארויין, ווי די נעבראָטענע טייבעלעך: „נאט, שלינגט אונז אויז געזונטערהייד, און לאָז אייך וואויל באקומען"... דער בעל־הבית, געווויינטליך, ווייסט שוין וואָס ער האָט צו טהון. זעצט ער אויס די ליעבע געפט ביי די גרינע טישלעך און פאָרט זיי צונויף ממזר׳יש, און אליין איז ער אויפגעלעגט שרעקליך, און אויך די בעל־הבית׳טע איז שטארק האָפערדיג, טראָגט־אונטער איטליכען באזונדער טיי מיט איינגעמאכטס, און די שפיעל געהט ביז׳ן ווייסען טאָג ארויין, ווי אין קלוב... און שטעלט אייך פאָר, אז מיך האָט מען דאָס דערטאפט פאר׳ן פיזשאָן, און מע זעצט מיך אוועק מיט עפים מאָדנע מיני פארשוינען ביי איין טישעל, צוויישען זיי איינער א קאפיטאן מיט גילדענע קנעפ, און מע נעמט מיך צו דער ארבייט, אבער אזוי ווי סע גהער צו זיין! פויל איך מיך ניט, הויב מיך אויף פון טיש און רוף־אוועק דעם בעל־הבית אויף א זייט און זאָג צו איהם אזוי: „הערט זשע אויס, מיין ליעבער פעטער בלעם, איהר זאלט וויסען זיין, אז איך בין א געשלאָגענער הונט. אייער קאפיטאן הויבט מיר ניט אָן צו געפעלען"... — „וואָס הייסט, מאכט ער, מיט וואָס געפעלט ער אייך ניט?" — „דען, זאָג איך, ער איז אזוי א קאפיטאן, פונקט ווי איך בין א גובערנאטאָר". — „פון וואנען, זאָגט ער, נעמט איהר דאָס?" „פון די ידים, זאָג איך, ער מאכט מיר, זאָג איך,

צו געשווינד מיט די ידים; איך האָב מורא, זאָג איך, אז ס'איז ביי איהם צו אַיין אויסגעשריבענע האַנד". — „וואָס זשע, זאָגט ער, וויל‌סט איהר?" — „וואָס, זאָג איך, זאָל איך וועלען? איך וויל מאַכען א סקאַנדאַל, ווייטער גאָר ניט". — „איהר זענט, זאָגט ער, משוגע, צי חסר־דעה? וויפיעל האָט איהר פאַרשפּיעלט?" — „וועט איהר מיר, זאָג איך, אומקעהרען? בלאָטע!" — „וואָס דען, זאָגט ער, וויל‌סט איהר?" — „איך וויל, זאָג איך, ס'זאָל טאַקי זיין יחידו, חצי שלי וחצי שלך, ווי מיינער א גוטער ברודער זאָגט, בעת ער וויל יענעם באגראָבען, הויבט ער אָן צו רעדען אויף דייטש: „לעבען אונר לעבען לאַססען"...

ביי די ווערטער האָט זיך ארקאדי צעלאַכט גאַנץ געשמאַק מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און דערזעהן, אז קיינער לאַכט ניט, האָט ער נענומען פערענטפערען זיך:

— מיינט ניט, אז איך בין, חס ושלום, א געבאָרענער שוליער, א קאָרטענשפּיעלער, א בייטעלשניידער. דאָס הייסט, קיין צדיק אין פּעלץ בין איך אויך ניט, איך דאַרף מיך פּאַר אייך ניט אויס־פּיינען, קיין שידוך מיט אייך טהו איך ניט און קיין געלט וועט איהר מיר נישט לייהען, דען איך האָב מורא, אז איהר זענט אליין, מחילה, בקבצנו... נישט מעהר, איין אנדערער אויף מיין אָרט האָט ליעב די זאַך באַפּוצען, און איך רעד אָפּענטליך. ביי מיר איז דער אמת אין דרויסען אויבען־אויף, ווי אויף א טעלער. די נויט, פאַרשטעהט איהר, האָט מיך נעבראַכט דערצו, איך זאָל זיך אַריינלאָזען אין דעם וויסטען ברויט, ווי מיינער א גוטער באַקאַנ־טער זאָגט: „סע ליגט — נעם, אניט — וועט איין אנדערער צונעמען"... הקיצור, איך האָב מיך אזוי לאַנג געדרעהט צווישען באַקאַנטע אויף אימעניגעס, ביז ס'איז איינמאָל ארויסגעשפּרונגען א סקאַנדאַל. מע האָט אָנגעטראָפען אויף איינעם, למשל, אזא „בחורע", ווי איך, האָט ער געבראַכט צו פיהרען א קאַקאַרדע, האָב איך מיך מיישב געווען און האָב באַלד געמאַכט איין אָפּטריט און בין נעלם געוואָרען אויף א קלייענר צייט, דען איך, פּאַר־

שטעהט איהר מיך, האָב פיינט, אז מע טשעפעט זיך צו מיר: ווער איך בין? און וואָס איך טהו? און פון וואנען איך לעב? דען, אז מען זאָל וועלען, הערט איהר, אזוי איטליכען באזונדער נעמען ציום עקזאמען — מעגט איהר מיר גלויבען, אז העבער א האלבע שטאָדט געהט אוועק ארעסטאנטסקע ראָטע. זאָגט אפשר, אז ניין?

נישט בראָנזענטאָלער דער בעל־הבית, נישט טשיידעלי דער שכן זאָגען ניט, נישט יאָ, נישט ניין: זיי וויללען אויסהערען די ביאָגראפיע פונ׳ם נייעם שכן ביז׳ן סוף, און דער נייער שכן טהוט זיי צוליעב און דערצעהלט ווייטער:

— לאָנג ארומגעהן אזוי אָהן ארבייט איז אָבער אויך קיין תכלית ניט. און אגב איז דער יצר־הרע פון קאָרטען אזוי גרויס, אז דער, וואָס האָט איין מאָל פארזוכט דעם טעם פון קאָרטען, קאָן זיך אָהן א קערטעל נישט באָגעהן. סע ציהט, ווי דעם שכור ציהט עם צו אביסעל בראָנפען. איך האָב אזוי לאָנג זיך אייגענעהאלטען און געפאסט, ביז איך האָב מיך באקענט מיט איינעם א פלאָקענשיסער, און דוקא אין ביליארד, וואָס האָט מיר אויפגעעפענט די אויגען, באוויזען א נייע וועלט, וואָס זי הייסט „קלוב", און דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען פאר מיר דאָס אמת׳ע לעבען, דער אמת׳ער גן־ערן! א וועלט אויסצורעדען — קלוב! איך קאָן מיר קומען וועג איך וויל, שפּיעלען מיט וועמען איך וויל, וואָס איך וויל, און אויף וויפיעל איך וויל! וויללט איהר — שטעהט איהר ביי דער זייט און קוקט און „שמירט זיך צו" וויפיעל אייער הארץ גלוסט; וויללט איהר — זעצט איהר זיך אין קאָהן, און וויפיעל איהר וויללט, אזוי פיעל „עגטפערט" איהר. טרעפט איהר — איז גוט; אלא ניט — וועדר איהר באגראָבען, איז לא פדלתם — האָט איהר נישט געטאנצט מיט׳ן בער. קיינער פרעגט אייך ניט, ווער איהר זענט, און פון וואנען עם קומט צו אייך געלט, און צי האָט איהר געוואונען, צי פארלאָרען — נישט קיינעם עסק! כל זמן עם באָמבעלט זיך ביי אייך די מטבע און

איהר האָט וואָס צו שטעלען — שטעלט איהר. אז ניט — קאָנט איהר אייך געהן בשם אלקי ישראל וואוהין איהר ווילט, די וועלט איז פאר אייך אפֿען. אָט וואָס סע הייסט „קלוב"! איהר קאָנט אין איין טאָג אוועקגעבען וואָס איהר האָט, פארלירען די לעצטע פֿאָר מכנסים, דערפאר אָבער, אז עס געהט אייך אוועק דאָס בלאָט און עס קומען אָן די „פאסען", זאָלט איהר דעמאָלט טהון אזוי ווי איך האָב געטהאָן, בעת ס'האָט מיר געפֿידעלט. איהר זאָלט, הערט איהר, שנייידען, בראָקען, האקען, שינדען פון זיי די פעל, טרענען די קישקעס פון די ממזרים, א רוח אין זייער טאַטנ'ס טאטען אריין!

ארקאדי האָט זיך אזוי צעהיצט, אז ער דערלאַנגט א זעץ מיט'ן קולאַק איבער'ן טיש, און דער מחבר פאַלט שיער ניט אום פאר דערשרעק.

— אביסעלע שטילער. — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער. — איהר שרעקט מיר איבער אלע מאל טשיידעלי'ן אויף טוידט.

און ארקאדי פערענטפערט זיך:

— סע פארדריסט מיך, פארשטעהט איהר מיך, למאי איך האָב זיי אפֿגענעבען צוריק דאָס ביסעל גאָלד. איך האָב נעהאט ביד אַרויס פון דאָרט מיט א שענעם קאפיטאל, און נישט איין מאל, נאָר עטליכע מאל, זיך קויפען א פערד־און־וועגעלע מיט גומילאסטיקענע רעדלעך, מיט א שען פעלצעל, אריינלענען די הענט אין די קעשענעס, ווי אנדערע טהוען, און ווערען א שענער בעל־הבית אין יעהופעץ... נאָר דער רוח זאל מיך וויסען, וואָס מיט מיר איז. פארשפיעל איך — אהרט מיך ניט, נאָר טאָמער הויב איך אָן צו געווינען, מיין איך שוין, אז דאָס זענען געקומען די „פאסען", און איך ווייל נאָר דערגרונטעווען זיך ביז'ן דרייצעהנ־טען „פאס", און איך ריים מיך, דראפע מיך אויף די גלייכע וועגט, און הויב אָן שיסען מיט הארמאטען פינף־און־צוואנציג פאר צוואנ־ציג! פופציג פאר פערציג! און הונדערט פאר אכציג! און צוויי הונדערט פאר הונדערט זעכציג! און פיער הונדערט פאר דריי

הונדערט צוואנציג! און אכט הונדערט פאר זעכס הונדערט פער־
ציג! און...

— ש ש ש... — מאכט צו איהם בראָנזענטאָלער און האלט איהם צו דאָס מויל. — איהר קאָנט אזוי פארפאָהרען אין אלף הששי אריין!

ארקאדי געפינט זיך ווי בעלעדינט:

— איהר מיינט, אפנים, איך בין אייך מנזם, דערצעהל אייך בבא־מעשיות פון טויזענד איין נאכט? וואָס איהר ווילט קאָנט איהר אויף מיר זאָגען — קיין לינגער בין איך קיינמאָל נישט נעווען. איך זאָל ניט דערלעבען זעהן די אלטע מאמע מיינע — ס'איז ביי מיר די בעסטע שבועה, דען זי איז ביי מיר טהייער, איך שיק איהר נאָך היינט אויך א קערבעל א וואָך, עס מעג דונערען און בליצען, — און איך זאָל טאקי אזוי מצליח זיין, און עס זאָלען מיר אזוי גיך אָנקומען די דרייצעהן פּאסען, ווי איך זאָג אייך אמת! דער נאָנצער אומגליק איז, וואָס ס'איז נישטאָ דער מזומן'ער כּה־הא'ער, און איך גענה שוין מעהר נישט אין קלוב! ס'איז, פאר־שטעהט איהר מיך, אויסגענאָנגען פאָדעם, און בין נאָך דערצו א בעל־חוב גמילות־חסדים גוטע ברידער — די האָר זענען נים מיינע! אוועקגעטראָגען אין לאָמבארד דעם גוטען זיינער פון זהב טהור מיט'ן גילדענעם רינג, מיט וואו איך האָב נעהאט ערניץ א זאָך, וואָס מע קאָן פארזעצען... און נאָך אלע היומס, זאָג איך אייך, לאָם איך נאָר באקומען דעם ערשטען פינף־און־צוואָנציגער, — און איך וועל איהם, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף, באקומען — מאָך איך א פארמעגען פון אריבער מאה אלפים! איהר קוקט מיך אָן, ווי א משוגענעם? איא? אָט וועל איך אייך וווייזען נאָר א קורצען חשבון, וועט איהר אליין זעהן, אז אזא נפש, ווי איך, קאָן מאכען פון איין כּה־הא'ער די רייגע הונדערט טויזענד איינ־ציגע, און נאָך מיט א סמיטשיק! איהר וווייסט, וואָס סע באַ־טרעפט דרייצעהן פּאסען פון א פינף־און־צוואָנציגער? אָנו, נעמט נאָר אקאָרשט, זייט מוחל, א טינט און פּען!

— א טינט און פּען? דערויף איז טשיידעלי ביי מיר דער מאכער, — זאָגט בראָנזענטאָלער, און דער מחבר נעמט די פּען, טונקט איין אין טינטערעל, קוקט אויף ארקאדי'ן, און ארקאדי הייסט איהם שרייבען:

— שרייבט, זייט מוחל, 25 און 50, און 100 און 200, און 400 און 800, דען יעדער „פּאַס" איז צוויי מאָל אזוי פיעל, און 1,600 און 3,200, און 6,400 און 12,800. האָט איהר ערשט צעהן פּאַסען. היינט 25,600 און 51,200 און 102,400, — פּאַרשטעהט איהר שוין, וואו איך האַלט?

ארקאדי צעלאַכט זיך, ווי זיין שטייגער, מיט א קוויטש, לעגט־אריין די ציגאַר אין די צייהן און די הענד אין די קעשענעס, געהט־אָפּ א פּאָר טריט צוריק און בלייבט שטעהן מיט איין פּוס ארויסגעשטעלט אויף צופריהער אין מיטען חדר און שאָקעלט זיך צו בעת מעשה מיט'ן נאַנצען קערפּער, און ער זעהט אויס ווי א בארג, וואָס האָט נאָר־וואָס טאַקי געהאַט די דרייצעהן פּאַסען אוז געמאַכט די שענע עטליכע קערבלעך.

ווער עס האָט אין יענער מינוט נישט געוועהן דעם נייעם שכן ארקאדי שווייצער, דער האָט אויף זיין לעבען נישט אָנגעקוקט קיין גליקליכען מענשען אויף דער וועלט!

קאַפּיטעל ו.

— אזוי? — זינגט־אויס בראָנזענטאָלער, דער בעל־הבית, און ציהט זיך אויס ווי לאַנג ער איז. — אצינד פּארשטעה איך שוין אייער קונ; איהר זוכט, הייסט דאָס, דעם נעכטיגען טאָג, מיין איך, דעם דרייצעהנטען פּאַס? איהר ווילט, הייסט דאָס, דערגרונטעוועזן די שפּיעל ביז'ן דנא? אודאי, אודאי, מע קען ניט זאָגען, א געשעפט איז דאָס, נאָר ניט אזוי ראַיעל, ווי איהר מיינט.

ארקאדי שווייצער נעפינט זיך ווי בעלעריגט.

— ניט ראיעל, זאגט איהר? גוט איז אייך, אז אייערע פאבריקעס ארבייטען דאָרטען, אייערע שיפען אויפ'ן ים נעהען זיך, די מיהלען מאהלען, און אלייז זיצט איהר אויפ'ן גרייטען און שניידט קופאנעס פון די ביכלעך פאפיראס־פאפיער. האָט קיין פאראיבעל ניט, פאני, וואָס איך וועל אייך פרענען, אשטייגער, נאפשיקלאד, כדומה למשל, וואָס איז, אייגענטליך, אייער געשעפט?

— מיין געשעפט? עהע־הע! — ציהט אוים דער בעל־הבית אויף איין ארשין. — מיין געשעפט? א סך האָבען זיך שוין געבראָכען די מוחות, נעווּאלט וויסען, מיט וואָס איך פאר־נעם זיך; דער אקאלאראטשניק האָט וויפיעל מאל נעווּאלט דער־גרונטעווען זיך, נאָר מכות וועט עמיצער נאָר פאלען דערויף!

— וואָס זשע? איהר שרייבט מזוזות? צי איהר טרייבט־ארוים שרים? צי איהר מאכט פאלשע פערציינער? מיר מענט איהר זאגען, נישקשה, ווי אין איין אייזערנעם קאסטען מיט א גלאָק!

— עט, איך האָב פאר אייך ווינציג וואָס מורא, לאָז זיך אייך דאכטען! נאָר דער חסרון, וואָס ס'איז ניטא ביי וואָס אנצונעמען.

— אָבער א נאָמען באראף דאָך עס האָבען!

— הערסט דו, אט דאָס איז דאָך די מעשה, וואָס סע האָט קיין נאָמען ניט! וואָס פאר א נאָמען, אשטייגער, קאָן מען דאָס נעבען, טשיידעלי, וואָס שווייגט איהר?

דאָס קלייגע מחבר'ל, וואָס בראָנזענטאלער האָט איהם א נאָמען נענעבען טשיידעלי, חאפט זיך אויף, ווי פונ'ם שלאָף, שפרינגט־אראָפ פונ'ם בעטעל מיט א טענצעל, ווי זיין שטייגער איז, דרעהט זיך אוים אויף איין פוס, מאכט צו־דעכט די בריללען און רופט זיך אָן צום בעל־הבית:

— אייער געשעפט וואָס פאר א נאָמען מע קאָן נעבען? סע האָט קיין שום נאָמען ניט.

— אָ! זעהט איהר? — מאכט דער בעל־הבית און ווייזט אַן מיט די אויגען אויפ'ן מחבר'ל. — איהר האָט געזעהן, ווי טשיידעלי האָט זיך נאָר־וואָס אויסגעדרעהט אויף איין פוס און איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט? פונקט אזוי דרעה איך מיך אַרום א געשעפט, א גרויס געשעפט, שוין פון כמה וכמה יאָה־רען; איך דרעה מיך און דרעה מיך און שטעה אויף איין אָרט.

— א? אויב אזוי, פּאַרשטעה איך שוין! — פערחאפט אַר־קאַדי שווייצער מיט א געלעכטער. — איהר זענט א מעקלער פון די מעקלערס, וואָס פּאַרקויפען דעם שפּיץ פון די יעהופּעצער בערג, דעם שאָטען פון די בוימער פונ'ם בויבעריקער וואַלד, און בייטען דעם נעכטיגען טאָג אויפ'ן אדעסער לימאן, און פיהרען־דורך א באהן גלייך פון מאזעפּעווקע צו דער לבנה? אָט אזוי זשע רעדט! וואָס זשע מאכט איהר אָנשטעלען? אָחינו אתה, נאָט אייך אָפּ שלום, דען אז איך וויל, זאָג איך, אז איך בין אויך א מעקלער. איך האָב אויך א צוויי־דרייי אָפּיסען ביי זיך אין קעסטעל פון די רייכע אימעניעס, מיט די שענע וועלדער, מיט די גרויסע פּאַלאַ־צען, מיט די קלוגע פערד, מיט די רייניע סאזשעלקעס, מיט די אמת'דיגע דגים און מיט די ווילדע קאטשקעס, וואָס שווימען־ארום פון אויבען אויפ'ן וואסער...

— טיע־טיע־טיע! — שלאָגט איהם איבער בראָנזענטאַלער אין מיטען. — א איד איז דיר קיין קאטאָווע ניט. זעה־נאָר, ווי ער האָט זיך דאָס אביסעל צעלאָזט, ווי א בעל־דרשן! עס הויבט זיך נאָר ניט אָן. איך בין קיינמאָל נישט געווען קיין מעקלער און וועל ניט זיין קיין מעקלער, און בין אפילו נישט געלענגן נעבען מעקלערס. מיין נעשעפט איז ירושה. מיר לאָדען א ירושה, א גרויסע ירושה לאָדען מיר.

— א ירושה? — חאפט איהם אונטער ארקאדי. — פון וועמען איז? טאקי פון אייערען א זיידען? מסתמא א מאיאָנטעק א גרויסער, פון עטליכע דערפער מיט שאף און רינדער, מיט וואַ־סער־מיהלען אייגענע, מיט בריקלעך, מיט קרעטשמעס, מיט הייזער

א גוזמא און מיט קלייטען נעמויערטע, — וואָס דען קאָן זיין, איך בעט אייך, א אידישע ירושה?

— שוין? איהר האָט שוין וויעדער צעלאָזט דאָס צינגעל אַייערס? אז איהר ווילט מיך אויסהערען אקוראט, זאָלט איהר מיך ניט איבערשלאָגען. פאר וואָס האָב איך אייך ניט איבערגע־שלאָגען, בעת א י ה ר האָט נערעדט?

אזוי זאָגט בראָנזענטאָלער, פערציהט זיך נעשמאק מיט'ן פא־פּיראָס, שפּאַרט זיך אָן אָן טיש, ציהט־אויס די לאַנגע פים און הויבט־אָן צו דערצעהלען, און ביידע שכנים הערען זיך צו מיט קאָפ:

— באשטעהן באשטעהט די ירושה אונזערע דוקא פון מזומן נעלט, און באטרעפען באטרעפט זי ארום און ארום בסך־הכל, שוין מיט פראָצענט און מיט פראָצענט דפראָצענט, אזוי גרויס ווי נייען־און־נייענציג מיליאָן.

— הא? נייען־און־נייענציג מיליאָן? — שרייט־אויס אר־קאדי שווייצער און שפרינגט אזש אונטער פון התפעלות. — דאָס איז דאָך עפּיס, וועה איז מיר, א מין פּויטיקע, וואָס וואָלט אונז נענוג נעווען אין דרייען אויפ'ן נאנצען לעבען, און עס וואָלט נאָך געבליבען אביסעל די קרובים און אביסעל אויף עולמות. וואָס, ניט אזוי?

בראָנזענטאָלער לאָזט איהם רערען, ענטפערט איהם ניט דאָס אנדערע וואָרט, פערציהט זיך מיט'ן פאפּיראָס און דערצעהלט ווייטער:

— זענען מיר אויף די נייען־און־נייענציג מיליאָן, היימט דאָס, דריי יורשים: איין ברודער מיט צוויי שוועסטער, צו דריי־און־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— וואָס רעדט איהר? — חאפּט איהם אונטער ארקאדי. — מיר דאכט, אז א ברודער נעמט צוויי מאל אזוי פיעל ווי א שוועס־טער, היינט ווי אזוי קומט ביי אייך אויס דער חשבון צו דריי־און־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק?

— מיר האבען דאך עפּעס נעשמועסט, פּאני שווייצער, אז מע זאל מיך ניט איבערשלאגען? פון וואנען האט זיך נענומען צו אונז די דאזיגע ירושה — איז דערינען א נאנצע מעשה: איך בין נאר אליין בטבע, ווי איהר קוקט מיך אן, א איד א חלפן...

— אוי! — חאפט זיך אויף שווייצער. — נאט זאל מיר טאקי אזוי העלפען, ווי איך האב נעקלערט, אז איהר באדארפט זיין א חלפן! דאס פּנים איז ביי אייך ווי ביי א חלפן. אלע חלפנים האבען עפּעס מאדנע טרוקענע פּנימ'ער און זעהען־אויס ווי עפּעס היילצערנע מענטשען מיט שטרויענע קעפּ.

— איך בעט אייך, — זאגט צו איהם דער בעל־הבית — איהר וועט אמאל אנשטומט ווערען, צי ניין? דאס מויל מאכט זיך אייך נאר ניט צו אויף קיין מינוט! אפּנים, ס'איז ביי אייך אזא מין חולאת?

ארקאדי שווייצער ענטפערט איהם דערויף נאר ניט; ער פערשטופט דאס מויל מיט'ן ציגאר, זעצט זיך צו און מאכט א מינע פון א סטאטיק, ווי א מענש, וואס האט זיך געגעבען דאס ווארט שווייגען, און דער בעל־הבית קאן דערצעהלען זיין נעשיכטע שוין אהן א שום איבערשלאג.

קאפּיטעל ז.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא. בין איך, הייסט דאס, געווען א איד א חלפן, נעשטאנען מיט א טישעל אין מארק און צעביטען קליין נעלד, און דערפון געצויגען דאס שטיקעל ברויט. איז אבער דער חסרון, וואס פון חלפנות אליין קאן מען ניט לעבען; גוט, ווארט, קוק־ארויס אויף א אידען, ביז ער וועט קומען אמאל אויסבייטען א קערבעל אויף מינץ, וועט מען פּאר־דיענען א הארטען צווייער. וואס זשע טהוט מען? באדארף מען זיין דערצו א שטיקעל . . .

— גנב. — העלפט איהם אונטער ארקאדי שווייצער. — וואָס דען? עהרליך איז שווערליך, ווי מיין באבע טאָלצע, עליה השלום, פלעגט זאָגען בשעת אראָפנעמען וואכם פון די ערב יום־כפור'דיגע ליכט...

— ווער בעט אייך, איהר זאָלט מאכען א פירוש אויף מיינע ווערטער? — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער. — איך זאָג, אז פון חלפנות אליין איז שווער צו לעבען, מוז מען זיין דערצו א שטיקעל כוחר: קויפען א מאָל איין אלטע מטבע אין גלייכען געלט, אמאָל א חפץ, איין אלטען הדם, א זילבערנע גאלקע פון א שטעקעל, אביסעל ברוך, און אָט אזוי ווערד מען פון א חלפן א שטיקעל קרעמער, דאָס הייסט, מע דינגט־אָפּ א לאָך און מע שלאָגט צו א בלעטעל: „קויפט און פארקויפט", — ווערד שוין גוט. עס קומט אריין א מאָל א פריץ, א פריצה, א איר, א שווארץ יאָהר, ער קויפט, פארקויפט, בייט־אויס שילע נא שווייקע, צי מע פארדיענט, צי מע דערלענגט — גאָר ניט, מע האנדעלט. ויהי היום, איינמאָל, פארנאכט איז דאָס געווען, זיץ איך מיר אזוי פארטראכט, קיין פּריון איז ניטאָ, עפענט זיך די טיר און עס קומט־אריין צו מיר אין געשעפט אריין עפים א פריץ א מאגנאט, הויך ווי עוג מלך הבשן, כמעט אונטערגעשפּארט מיט'ן קאָפּ דעם בוידעם, מיט צוויי מורא'דיגע וואָנסעם, מיט א מין נאָז...

— אשר לא נאָזו אבותינו! — חאפט איהם אונטער ארקאדי, — און בראָנזענטאָלער שטעלט־אנידער אויף איהם די אויגען, און דאָס בראָנזענע פנים ווערד ביי איהם ווי פערשטאָרבען, ווי אייגער רַעֲרט: „וואָס איז דאָס פאר א מין שפראך?"

— ס'איז לשון־קודש. — ניט איהם ארקאדי צו פערשטעהן נאָענ ערנסט.

— גוט, וואָס איהר האָט אויסגעזוכט, אז ס'איז לשון־קודש, אניט, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז ס'איז פראנצויז. — רופט זיך אָן דער מחבר טשיידעלי, און ארקאדי צאָהלט איהם אָפּ אויפ'ן אָרט:

— גוט מארגען, נעלי, רעטאך טראג איך! וואר פרענט אייך, נרינער אגרעס, זויערע קיסליצע, בהמה בצורת קעלבעל?

— א דאנק פאר א קאמפלימענט! — זאגט איהם טשיידעלי און טהוט זיך א בויג צו איהם.

— ניטא פאר וואס. — ענטפערט איהם ארקאדי מיט א בויג צוריק.

— אידען! טאמער וואלט איהר אויפגעהערט זיך איבערשיסען מיט וואר טער? — זאגט צו זיי דער בעל־הבית און דערצעהלט ווייטער:

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא. קומט ארויין צו מיר אין קלייטעל א הויכער פריץ, זעצט זיך אוועק און בעטראכט מיין קראם, פרענט זיך נאך אויף איטליכער זאך, וואס קאסט דאס, וואס קאסט יענץ, רעדט מיט מיר אויף פויליש, פארשטעה איך, אז ס'איז א פאליאק, נאר קויפען קויפט ער גאר ניט. „פון וואנען איז א פריץ?" — פרעג איך איהם. זאגט ער: „איז ווארשאוויא". „וואס טהוסט דו היע?" זאגט ער: „ניין ניע ראביא" — גאר נישט, הייסט דאס. אויף מארגען — נאך א מאל דאס אייגענע: ארייננעקומען, געזעסען, געקוקט, געבעבעט, — גאר נישט. אויף איבערמארגען וויעדער דאס אייגענע, און אזוי אלע טאג. „ווי געפעלט דיר די שטאדט, פאני גראביע?" — פרעג איך איהם. זאגט ער: „זעהר א פיינע שטאדט, און ניט אזוי די שטאדט, זאגט ער, ווי די מענטשען, און ניט אזוי די היגע מענטשען, ווי די היגע אידען; פון אידען האלט ער איין עולם ומלואו, מחמת אידען זענען, זאגט ער, זעהר א פיין פאלק; „איזראעליטי יעסטא באר־דזא שליאבעטנע נאציא", — זאגט ער, טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען! דאס ערשטע מאל אויף מיין לעבען הער איך, אז א פריץ, און נאך א פאליאק דערצו, זאל האל־טען פון אידען, ליעב האבען זיי, רופען אונז גאר „איזראעליטי", ניט „זשידזי", זיך אינטערעסירען מיט אונז, לויבען אין טאג אריין אונזער אמאליגע אידישע מלוכה, מיט אונזערע מלכים, מיט אונ־

זערע נביאים, און ווער שמועסט שלמה המלך — דער איז, זאָגט ער, נעווען „בארדזאָ ניע גלופּי משלאָוויק", דאָס הייסט, נאָר קיין נאר נישט, טאקי מיט דעם דאָזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען! בקיצור, דער פּריץ איז נעווארען ביי מיר א הייסישער פּריץ און זעהר־זעהר איין אָפּטער גאסט. איך וויים אליין ניט, פּאר וואָס, נאָר מיר זענען נעווארען מיט איהם נפש אחת, זיך ליעב נעקריגען פּשוט איינס דאָס אנדערע, אָנגעהויבען אריינקומען איינס צום אנדערען, ער צו מיר אלע פּרייטאָג־צו־נאכטס אויף שבת'דיגע פּיש, איך צו איהם שבת בייטאָג אויף א גלעזעל טהיי. ווער ער איז און וואָס ער איז — האָב איך נישט אָנגעהויבען צו וויסען. איך האָב נאָר געהערט, אז ער איז א גראָף, און רופען רופט מען איהם דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— אָהאָ! — מאכט ארקאדי שווייצער. — ער חאפּט שוין א ביסעל דעם אָנבליק פון אונזער משה־מענדי־מרדכי־אהרן־פּייסי־דבורה־משה־מענדיס, וואָס מע דארף פּריהער גוט איבערבייסען, מע זאָל דאָס קאָנען אויסרעדען אין איין אָטהעם. מילא בקיצור, ווי אזוי, זאָגט איהר, רופט מען איהם, אייער אדון?

— דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי רופט מען איהם, און וואָהנען וואָהנט ער הינטער דער שטאָדט ביי זיינע צוויי שוועסטער, וואָס מע רופט זיי ביי אונז „די באָרישנים" און וואָס ביידע אינאיינעם זענען אלט אריבער א מאה. די דאָזיגע מיידלעך זיצען שטענדיג פּארשפּארט, האָבען מורא פּאר א מענטשען, קיין בן־אָדם האָט נאָך נישט געהאט ביי אונז די זכיה זיי צו זעהן, און איך אויך נישט, און איטליכם מאָל, וועז איך האָב מיט איהם געוואָלט מאכען א שמועס פון זיינע שוועסטער — פלעגט ער נאָר א מאָל טהון מיט דער האַנד, זיך נעמען צום לאָנגען ציבעק און פּארשלאָגען די רעד. איינמאל זיץ איך מיט איהם אזוי שבת בייטאָג און מיר טרינקען טיי, רופט ער זיך אָן צו מיר פּלוצים פון דער העלער הויט: „זאָג מיר נאָר, פּאני מאָשקע, וויפיעל שאצט דו מיך?" זאָג איך: „איך פּארשטעה ניט וואָס דו מיינסט, פּאני גראביע".

מאכט ער צו מיר: „וויפּיעל, מיינסט דו, אשטייגער, פּארמאָג איך?" זאָג איך צו איהם: „וויפּיעל דו פּארמאָגסט, ווינש איך דיר, דו זאָלסט פּארמאָגן צעהן מאָל אזוי פּיעל". מאכט ער צו מיר ווייטער: „אלע נאפּשיקלאד?" דאָס הייסט, ער וויל, איך זאָל איהם נאָר שאצען וויפּיעל ער פּארמאָגט! בין איך מיך מיישב: עס קאָסט מיך נעלט? און חאָפּ מיך ארוים מיט די רי"ש אלפים! אז מיין פּריץ הויבט זיך ניט אָן צו קאטשען, ווי גרוים ער איז, און טרייסלען זיך און לאכען אויף אזעלכע קולות, אז איך האָב געמיינט, ער וועט, חלילה, פּלאצען פּאר געלעכטער. „טי יעסטעם וויעלקים דורנים, מאשקע!" מאכט ער צו מיר נאכדעם, אז ער האָט זיך שוין גוט אָנגעלאכט; דאָס הייסט, אז איך בין א גרויסער נאר. „איך פּארמאָג, זאָגט ער, אויף מיין חלק אליין נישט מעהר און נישט ווינציגער פון דרעי און דרייסיג מיליאָן. און מיר אלע דרעי, איך מיט מיינע צוויי שוועסטער, הייסט דאָס, פּארמאָגען מיר נייען־און־נייענציג מיליאָן!" און נישט לאנג נעטראכט, געהט ער צו צום שיפלאָד און נעמט מיר ארוים א פּאָק מיט פּאפּיערען און טראָגט מיר אונטער די פּאפּיערען גלייך אין פּנים אריין און זאָגט צו מיר: „נא באטש!" זעה, הייסט דאָס! וואָס זאָל איך זעהן? איך זעה פּאפּיערען מיט שטעמפּלען א סך, נאָר וואָס דאָס איז — וויים איך ניט! „דו זעהסט, זאָגט ער צו מיר, אָט די דאָזיגע חתימה? דאָס איז די חתימה פּונ'ם פּרעזידענט אליין, פּון אמעריקא, צונעשיקט גלייך אויף מיין נאָמען פּון סאנ־פראנציסקא, פּון קאליפאָרניע". מילא, קאליפאָרני היינט, קאלי־פאָרני מאָרגען, אז איך וויים ניט מיט וואָס מען עסט דאָס! „וויסט דו וואָס, פּאני מאשקע, מאכט ער צו מיר, לאָמיך דיר חאָטש דערצעהלען, וועל איך בין — וועסט דו פּארשטעהן וואָס דאָס איז פּאר פּאפּיערען און וועל איז דער גראָף דאָמבע־דעמבא־דעמביצקי". אזוי זאָגט ער צו מיר, דער פּריץ הייסט דאָס, און פּאררויבערט דעם לאנגען לולקע־ציבעק און הויבט מיר אָן צו דער־צעהלען א נאנצע מעשה.

— אפנים, אז דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע מעשה? — זאָגט ארקאדי שווייצער און שפּארט זיך אָן מיט'ן קאָפּ אויף דער לינקער האַנד און טהוט א וואונק צום מחבר: — פּאני פּיפּער־נאָטער! מע האָט דאָך אייך נעלאָזט בעטען, איהר זאָלט ניט שלאָפען און האָרבען מיט קאָפּ.

— הלואי וואָלט איהר אזוי געהאַרכט מיט קאָפּ און ווינציגער נערעדט! — ענטפערט איהם טשיידעלי, און בראָנזענטאָלער דער־צעהלט די נעשיכטע פון'ם גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

קאפיטעל ח.

— שא, וואו זשע האָלטען מיר? יאָ, ביי'ם גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי. קומען קומט ער ארויס, זאָגט ער, פון די אמת'ע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים, פון די ערשטע אלטע פוילישע מאגנאטען, געבונדען מיט די פּאָטאָצקים, מיט די ליובאָמירסקים און מיט די זאמאיסקים, געשפּיעלט אמאָל די גרעסטע ראָלע אין דער וועלט, נעהאָט אייגענע אימעניעס גרויסע אויף טויזענדער קאָמפּערראָטנע ווערסטען, מיט וועלדער אזעלכע, וואָס קיין פּוס פון קיין מענטשען איז דאָרט נאָך קיינמאָל ניט געווען, מיט די שענסטע פּאָלאָצען, גערטנער, אַראַנזשעריין, מיט די ברענענדיגע פערד, מיט די שענע קאָרעטעס, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, און אז מען איז ביי זיי ארויסגעפאָהרען, זאָגט ער, נאָפּאָלאָוואניע, אָדער נא־שפּאָצער, איז א יענער פון פּאָרענט, א יענער פון הינטען, זעכס פערד נא־שפּיץ — ערדציטערניש! הויבט די קעלערס זייערע מיט די בעסטע ווייגען, מיט די אלטע בראָנפענס, מיט די גוטע סטאָרקעס, מיט די אמת'ע קאָניאקען, מיט די עכטע פוילישע מעדען און געשמאקע נאליווקעס, וואָס אז מען עפענט אויף א פּלעשעל, שפּרינגט־ארויס דער קאָרק און סע געהט אוש א רויך...

בשעת מעשה בעווייזט בראַנזענטאַלער מיט דער האַנד, ווי אַזוי עס שפּרינגט ארויס דער קאַרעק: פּאַץ! און ארקאַדי שוויי־צער רופט זיך אָן:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך בין אייך מוחל די קאַרעטעס מיט די פערד, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, מיט די יענערס פון פּאַרענט און פון הינטען, פּאַר איין פּלעשעל פּויליישען מער אָדער נאַליווקע פון יענע אַלטע פּויליישע מעדען מיט די נאַליווקעס. צי איהר ווילט דוקא א גלעזעל וויין, און אפשר ווימאַראָזינ דערצו?

— עס מעג זיין א פּראָסט גלעזעל שטאַרקע, — מאַכט בראַנ־זענטאַלער און דערצעהלט ווייטער:

— היינט גלעט, מזומן גלעט און באַנקאָווע בילעטען, זאָגט ער, איז נעווען אזוי פיעל, אז אויף שניידען קופּאָנעס האָט מען גע־האַלטען באַונדערע מענטשען, וואָס זענען געזעסען מיט שערלעך פון נאַנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאַכט און מע האָט געשניטען און געשניטען און נעשניטען.

בשעת מעשה בעווייזט בראַנזענטאַלער מיט צוויי פינגער, ווי אַזוי מע האָט געשניטען די קופּאָנעס, און אַלע דריי שטעלען זיך פּאַר א נאַנצען בארג מיט קופּאָנעס, און ארקאַדי שווייצער רופט זיך אָן:

— פונקט ווי ביי מיין עלטער־זיידען פון דער מאַמע צד; ער איז נעווען, זאָגט מען, אזא גביר און האָט נעהאַט אזוי פיעל בהמות מיט שאָף מיט ציענען, אז ס'איז נעווען אוממעגליך, מע זאָל זיי מעלקען; האָט מען אויסגענראָבען פון זייערטוועגען א נרוב און מע האָט זיי אריינגעלאָזט אין נרוב אריין, זיי זאָלען זיך אַליין מעלקען און טאקי דאַרטען מיט די פיס אויסשלאָגען פוטער...

— איך זעה אין אייך, — זאָגט צו איהם דער בעל־הבית מיט פערדראָס — אז איהר מיינט, מע דערצעהלט אייך פזמונות, מעשיות פון טויזענד איין נאַכט?

— חס וחלילה! — מאכט ארקאדי. — וואָס הייסט, איך וועל אזעלכעס מיינען? וואָס בין איך עפּיס, א יוננעלע? דער־צעהלט, דערצעהלט, מיר האָרכען אייך מיט קאָפּ!

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, זענען זיי געווען, הייסט דאָס, אונגעהייער רייך און געשפּיעלט די גרויסע ראָלע ביז... ביז'ן פּוילישען מיאטעוש. און אז ס'איז נעקומען דער פּוילישער מיאטעוש, האָט מען ביי זיי צוגענומען אלע זייערע מאיאנטקעס מיט'ן טיטול גראָף, געווארען אוים גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, נאָר פּשוט — פּאני דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— פּאן יוזש נע אסעסאָר? שרה, נעם־צו די פּיש! — מישט אריין ארקאדי א ווארט, און בראָנזענטאָלער בעט איהם, ער זאָל ניט האָבען קיין טבע פון איבערשלאָגען, בשעת יענער רעדט.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, האָט מען ביי זיי צוגענומען אלסדינג, און זיי האָבען נעבאָך נעמוזט אָפּטרעטען, נענומען אויף זיך דעם גלות, צעקראָבען געווארען איבער דער נאנצער וועלט, דער אהער, דער אהין, און נעבליבען זענען זיי נאָר אין דרייען: ער, הייסט דאָס, און זיינע צוויי שוועסטער, מיידלעך, וואָס האָבען זיך אויפגעהאלטען ביי זייערען איין אלטען פעטער, אויך א דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, און פון יענעם פעטער האָבען זיי געהערט, אז ער האָט א יוננערען ברודער סטאניסלאוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי אין אמעריקא ערגיץ, אין קאליפאָרניע, נעהט איהם דאָרטען זעהר גוט, און ער רופט זיי אלע אהין, קיין קאליפאָרניע, נאָר זינט דער דאָזיגער פעטער זייערער איז אוועק־געשטאָרבען, האָבען זיי שוין מעהר פון דעם סטאניסלאוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי נישט געהערט און נישט נעוזעהן, און האָבען שוין נאָר פּארגעסען, אז זיי האָבען אמאל געהאט ערגיץ א פעטער סטאניסלאוו. פּלוצים, מיט עטליכע יאָהר צוריק, קומט זיי אָן א ידיעה, אז אין אמעריקא, אין פילאדעלפיע, אין דער שטאָדט סאנ־פראנציסקא, איז מיט דרייסיג יאָהר צוריק נעשטאָרבען איינער א סטאניסלאוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי און האָט איבערגעלאָזט

זעהר א גרויס פֿארמעגן אין די בענק מיט א צואה, אז דאָס נעלט זאָל לינגן פינף און צוואַנציג יאָהר און עס זאָל וואכטן אויף דעם פֿראָצענט, און אז עס וועלן איבערנעהן די פינף און צוואַנציג יאָהר, זאָל מען דאָס צעטיילן צווישען זיינע קרובים; איטלעכען באזונדער א גלייכען חלק. און אזוי ווי פון אלע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים זענען פֿארבליבען נאָר ער, מיין פֿריץ הייסט דאָס, מיט זיינע צוויי שוועסטער, לכן זענען זיי די אייגנטיגע יורשים אויפ'ן גאנצען פֿארמעגן, וואָס טרעפט אָן אצינד, ווי איך האָב אייך געזאָגט, נייען־און־נייענציג מיליאָן, דאָס הייסט פונקט צו דריי און דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— איך זאָל פֿארמאָגען דאָס פֿראָצענט פונ'ם נעלט, וואָלט איך זיי באַווייזען אין קלוב, וועד עלטער איז! — חאַפּט זיך אויף ארקאדי.

— לאָם איך פֿארמאָגען חאָטש די הוצאות, וואָס דארף קאָסטען פֿאָהרען ברענגען דאָס נעלט פון דאָרטען אהער, וואָלט איך שוין געוואוסט וואָס צו טהון! — זאָגט דער מחבר.

— האָט קיין פֿראַיבעל ניט, איהר זענט ביידע נאַראָנים! — זאָגט בראָנזענטאָלער. — איהר ווינשט מיר בעסער, איך זאָל דורכפיהרען אָט דאָס, וואָס איך ווייס, וועט איהר בעסער מאכען.

— אָמן, לאָז אייך גאָט העלפען! — זאָגען ביידע שכנים מיט א מאָל, און דער בעל־הבית דערצעהלט ווייטער:

— שא, ווא זשע האלטען מיר? יאָ, ביי די נייען־און־נייענציג מיליאָן. דערהערט פון איהם אזא מעשה, פֿארשטעהט איהר דאָך, ווי אזוי איך בין אונטערגעשפֿרונגען און זאָג צו איהם, צו מיין פֿריץ הייסט דאָס: „סטייטש, ארוני פֿריץ, נייען־און־נייענציג מיליאָן, וואָס שווייגסט דו?" מאכט ער צו מיר: „ביזט א נאר, דא העלפט ניט קיין שרייען! מע דארף, זאָג ער, פֿאָהרען און נעמען נעלט". „נו, זאָג איך, פֿאָהרט מען און מע נעמט

געלט!" „אָט אזוי גיך, זאָגט ער, פֿאהרט מען און מע נעמט געלט? מע דארף, זאָגט ער, נעמען מיט זיך איין אדוואָקאט, און פֿאפֿיערען א סך דארף מען ארויסנעמען; דאָס קאָן מען ניט מאכען חאפֿענדיג; מע דארף דערצו האָבען, זאָגט ער, געדולד און געלט, זאָגט ער, געלט, פֿיעניאָנדזע!"... אזוי זאָגט ער צו מיר און פֿיפֿקעט דעם לולקע־ציבעק גאָנץ רוהיג. און איך? איך ברען, איך גליה, איך עק מיך! „וואָס איז מיט דיר, פֿאני מאָשקע, זאָגט ער, וואָס ביזט דו אזוי צעקאָכט?" „סטייטש, זאָג איך, אזא מטמון מיט געלט! אזא איין אוצר! א קליינינקייט נייען־און־נייענציג מיליאָן!? פון אונטער דער ערד, זאָג איך, וואָלט איך אויסגענראָבען געלט אויף הוצאות און וואָלט אוועקגעפֿאהרען נאָך די מיליאָנען!" אזוי זאָג איך צו איהם, און ער זיצט זיך גאָנץ קאָלטבלוטיג, פֿיפֿקעט דעם לולקע־ציבעק, טהוט זיך אפילו ניט א קנייטש, ווי איינער רעדט: „וואָס זאָל איך טהון? זאָל איך מיר מפקיר זיין צוליעב די מיליאָנען? דאָס לעבען איז טייערער!" בקיצור, וואָס זאָל איך אייך דערצאהלען? איך האָב מיך געמומען צו מיין פֿריץ איהם פיקען אין קאָפּ אריין אלע טאָג, אלע טאָג: „פֿריצ'אני, וואָס שווייגסט דו? איך וועל מיך פֿרובען, זאָג איך, ביי מיינע אידען, טאָמער וועל איך קריגען פון דיינעטוועגען די עטליכע קערבלעך, וואָס מע דארף". „מהכתיתי, מאכט ער, אז דו ווילסט, פֿרוב זיך, אפשר וועסט דו קריגען? איך ווייס, זאָגט ער, אז מיט אידען קאָן מען אלסדינג מאכען, וואָרום אידען זענען, זאָגט ער, א רייך פֿאלק און א קלוג פֿאלק און א פֿארשטענדיג פֿאלק. אויף דער נאָנצער וועלט, זאָגט ער, איז נישטאָ נאָך אזא פֿאלק, ווי אידען! צוויי, זאָגט ער, פעלקער זענען פֿארהאַן אויף דער וועלט: פֿוילען און אידען! די דאָזיגע צוויי פעלקער, זאָגט ער, מוזען אמאָל גובר זיין די נאָנצע וועלט און געווינען איבער דער נאָנצער וועלט! אלע פעלקער, זאָגט ער, וועלען אונטערגעהן, אויפֿפרעסען איינס דאָס אנדערע, נאָר אידען און פוילען — די וועלען בלייבען אייביג! „פֿאלייאקי אי

איזראעליטי" — טאקי מיט דעם דאזינען לשון, ווי איהר זעהט ביך א אידן!

— וואם טויג מיר זיינע קאמפלימענטען? — מאכט ארקאדי. — איהר דערצעהלט בעסער, וואם האט איהר געמאכט מיט די אידן?

— הערסט דו? — זאגט בראנזענטאלער. — אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה!

— מאקי באמת? — מאכט ארקאדי שווייצער. — וואם זשע איז געווען ביז אהער?

— א הקדמה. — רופט זיך אן דער מחבר.

— אמת, טשיידעלי איז געזעכט, דאם איז געווען נישט מעהר ווי א הקדמה; נאר שרעקט זיך ניט, די הקדמה איז נרעסער פונ'ם ספר.

אזוי זאגט בראנזענטאלער דער בעל־הבית און דערצעהלט ווייטער די נעשיכטע מיט די מילי־אנען.

קאפיטעל ט.

— שא, ווא זשע האלטען מיר? יא, ביי אונזערע אידעלעך. אונזערע אידעלעך זענען, ברוך־השם, אזא פאלק, וואם קאטארע זיי וועלען אייך קויפען און פארקויפען, האנדלען־וואנדלען, דרעה־שמעה וואם איהר ווילט, כל השפעקולאציעס שבעולם! דערצעהלט זיי אויפ'ן הימעל א יריד — וועלען זיי אוועקווארפען האק און פאק און פליהען גלייך אין הימעל אריין און שפרינגען אין פייער אריין; און קומט לעגט זיי פאר א ריין נעשעפט, א כשר'ע ירושה, א מזומן'ע זאך, וואם אט ליגט דאם, נעה הויב עם אויף און נעם דאם צו — ניין, איז ניטא קיינער אין דער היים! וואם איז די מעשה? ס'איז צו גוט, זאגען זיי, צו פיעל נעלט, צו א גרויס גליק — און נעה מאך מיט זיי! סטייטש, בהמות בצורת אדם,

נייען־און־נייענציג מיליאָן! ניין, זאָגען זיי, מיר זענען אייך מוחל די מיליאָנען, גיט אונז בעסער א נעשעפט פון טויזענדער... אנדערע מאכען נאָך חוזק, דאָס גרעסטע געלעבטער, לצ'עווען אויף וואָס די וועלט שטעהט: „וואָס הערט זיך מיט א ירעד מיליאָנען?" ס'איז מיר נעווען, הערט איהר, א בזיון פאר מיין פריץ, וואָס האָלט אזוי פון אידען, לויבט זיי אין טאָג אריין, רעכענט זיי פאר די ערשטע חכמים אין דער וועלט — צום סוף, נאָט אייך, ריינע בהמות, כשר'ע קעלבלעך, פערד, ווי איך בין א איד, פערד! תחילת האָבען זיך אפילו יאָ נעפונען א פאָר מענשלעך, וואָס האָבען איינגעשטעלט עטליכע קערבלעך אויף הוצאות, נאָר אז ס'איז נעקומען, מע האָט באדארפט האָבען נאָך הוצאות, פאפיערען, דעפעשען, האָבען זיי זיך מיישב נעווען: סטאָפ! וואָס איז די מעשה? נענוג, זאָגען זיי, ס'איז ביי זיי ניט קיין קוואל, זאָגען זיי, א ברונען נעמט זיך אויך אויסעט... נעפעלט אייך אביסעל חכמים? זיי וואָלטען א בעלן נעווען אויף מיליאָנען און ס'זאָל זיי קיין נעלט ניט קאָסטען! נעבראָטענע טייבעלעך אין מויל אריין! אנדערע האָבען אָפגעשוויגען, און פון אנדערע האָבען מיר נאָך נעהאט בזיונות אויך; זיי האָבען נעסטראָשעט מיט'ן פראָקוראָר... וואָס דארפט איהר מעהר, אז זיי האָבען ארויפגעפיהרט מיין אייגען ווייב, זי זאָל ביי מיר נעמען גט.

— וואָס? איהר זענט א באווייבטער? מזל טוב אייך! — חאפט זיך אויף ארקאדי.

— נעווען א באווייבטער, — זאָגט בראָנזענטאָלער — היינט שוין ניט. זאָרגט זיך ניט, מיר האָבען זיך נע'גט. קרובים האָבען זיך אריינגעמישט און גלאט גוטע פריינד: „וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, מיליאָנען? היט בעסער אָפ אייער נעשעפט, א מזומן'ער גראָשען איז טייערער פון אלע חלומות, און וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, ארומפיהרען זיך מיט'ן דאָזיגען אָדון? גאָט וויסט, וואָס פאר א נפש דאָס איז? אפשר איז דאָס איין אָדם בפקדך?"

און נאָך כדומה אויפֿלכע שטעכווערטער זאָגען זיי מיר, און מיין ווייב האָט זיך צוגעזעצט צו מיר איין מאָל פּאַר אַלע מאָל: גט און גט. „שטיא! — טענה איך צו איהר. — וואָס הערסט דו זיי? דיינע גוטע פּריינד, זאָג איך, זענען דיך מקנא, פּאַרגינען דיר נישט אזא גליק!" נעה טענה מיט א אידינע. „פּאַר דיר, זאָגט זי, דאָס גליק, בינד מיך אויף און געב מיר גט!" וואָס טויג אייך, מיר האָבען זיך געמוזט גט'ען, און פּאַר גריזאָטע מיט בזיון בין איך אָפּגעטראָטען פון מיין שטאָדט און בין אַריבער־געפּאָהרען אהערצוצו קיין יעהופּעץ אינאיינעם מיט מיין פּריץ, הייסט דאָס, זובען, טאָמער וועלען מיר דאָ געפּינען געלט אויף הוצאות. פּאַרט א גרויסע שטאָדט מיט אַלערליי געשעפטען, מיט מעקלערס א סך, מיט מענטשען, וואָס ווילען, חלש'ען פּאַרדיענען א קערבל, און האָב איהם באָועצט, מיין פּריץ הייסט דאָס, אין א שענעם נומער פון א האָטעל, און אַליין האָב איך מיר אָפּגע־דונגען אָט־אָ־דעם דאָזיגען בוידעם, ווי זאָגט איהר, נעהענטער צו גאָט, און אַלע פּריהמאַרגען נעם איך מיר דאָס שטעקעלע און געה מיר אַרויס אויף דער בערזע, אין דרויסען הייסט דאָס, דאָרט, וואו אַלע אידען דרעהען זיך אַרום, און שלים קענטשאפט מיט דער וועלט, און ס'איז א סברה, אז מיר מאכען דאָ א קאָמפּאניע, דאָס הייסט, עטליכע מענטשען לענען זיך צונויף מיט א קאפּיטאל פון היבשע עטליכע טויזענד קערבלעך אויף חלקים, דאָס הייסט, וויפּיעל איטליכער גיט, אזוי פּיעל חלקים האָט ער אין געשעפט, אויף יעדען הונדערטער נעמט זיך אָן צעהן טויזענד, אויף טוי־זענד — הונדערט טויזענד, אויף צעהן טויזענד — א מיליאָן. און ווי פּארשטעהט איהר, האָט איצטער מיין ווייב חרטה? זי שיקט אונטער צו מיר אַלע מאָל א גוטען פּריינד, און די גוטע פּריינד ווערען צעפּיקעט פּאַר קנאה, וואָרום ווי קאָנען זיי דאָס גאָר איבערטראָגען, אז זייער קרוב, משה בראָנזענטאָלער, א איד א חלפּן, זאָל מיט א מאָל אזוי אויפגעריכט ווערען, באקומען דריי מיליאָן קאַרבען?!

— וואָס? דריי מיליאָן קאַרבען? — חאַפּט זיך אַרויס אַרקאַדי שווייצער און שפּרינגט אַראָפּ פּונ׳ם בעטל. — וואָס הייסט דריי מיליאָן קאַרבען?

— וואָס האָט איהר זיך אַזוי דערשראָקען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאַלער און פערדרעהט א פּאָפּיראָס און קוקט־אַראָפּ צו זיך אויף די פּים גאַנץ קאַלטבלוטיג, גלייך ווי מע רעדט דאָ פון א דרייערל. — וואָס זענט איהר דאָ אַזוי נתפּל געוואָרען? אַיך האָב קאַרג האַרעוואַניע דערביי?

— אָבער דריי מיליאָן? — זאָגט אַרקאַדי און צעגעמט די הענד.

— דריי מיליאָן. אַזוי האָבען מיר אָפּגערעדט! און נישט נאָר גערעדט — טאַקי צעשריבען זיך אויף פּאָפּיער און נע׳חתם׳עט ביי׳ם נאָטאַריוס, וואָרום מען איז דאָך ניט מעהר ווי לעבעריגע מענטשען, דער פּריץ איז שוין אַיין אַלטער פּריץ, אַליין בין איך אויך ניט קיין יונגערמאַן, איך האָב ברידער א סך מיט שוועסטער אָרעמע, א מענטש איז ניט ביי זיך אין די הענט, א קשיא אויף א מעשה? נאָט לייענט!

און בראָנזענטאַלער עפענט־אויף דאָס טישקעסטל, שלעפּט־ארויס שוין אַביסל א פערגעלטען בויגען פּאָפּיער, נע׳חתם׳עט מיט א מאָדנע פערדרעהטער, פערצוקטער, פערפּלאָנטעטער חתימה מיט שלענגלעך, מיט דרייד־עלעך, מיט ביינעלעך און מיט ווייד־לעך, און רופט זיך אָן צו ארקאַדי׳ן:

— איהר זעהט א חתימה? דאָס מאַכט: „יאָן־קאָזימירוש־זיגמונד, גראָף־דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי“...

און ארקאַדי שווייצער שטעהט און קוקט זיך איין אין דער דאָזיגער קינצליך פערדרעהטער חתימה, וואָס זעהט אויס אויפ׳ן פּאָפּיער, ווי א שלאַנג מיט א פויגעל האָבען זיך ארומגענומען, איינגעפּלאָנטעט איינם אינ׳ם אַנדערען, און מיטען א קלעק, און מע ווייסט ניט, וואו הויבט זיך אָן שלאַנג און וואו לאָזט זיך אויס פויגעל. און ער בלייבט שטעהן ווי אָפּהענדיג אין מיטען

חדר מיט דער ציגאר אין מויל, די הענד צענומען, די פּים צע־
שפּרייט, די פּלייצעס אויפגעהויבען און דאָס פּנים שטאַרק אוים־
געצויגען, און קאָן לאַנג־לאַנג נישט אויסרעדן א וואָרט. נאָכ־
דעם טהוט ער זיך א פּאָטש מיט די הענד איבער די ליטקעס און
צעלאַכט זיך מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און ציהט אוים:

— דרייַ מיליאָן קאַרבוינים! חא־חא־חא! אָט דאָס הייסט
א מטבע! דרייַ מיליאָן! וועלן איך האָבן, אשטייגער, אָט דִי דרייַ
מיליאָן אַיינציגע! אך טי, רבונו של עולם!!!...

קאַפּיטעל י.

די דרייַ מיליאָן, וואָס בראָנזענטאָלער וועט אמאָל בעקומען,
האָבען אונזער ארקאדי'ן, ווי מע זאָגט, אונטערגעטראָגען. ער האָט
ניט אויפגעהערט ארומצושפּאַנען, היצען זיך, שיטען מיט ווער־
טער, ווי פון א זאק, און דער האַלב־נאַקעטער בעל־הבית איז מיט
א מאָל אויסגעוואַכסען, בעקומען חן ביי איהם אין די אויגען,
און ער האָט זיך אָנגעהויבען צולאַסטשען זיך, צושארען זיך צו
איהם, ווי א קעצעלע, אַרער ווי א נעטרייער הונד, אז ער וויל זיך
צו'חנפה'נען צו זיין בעל־הבית.

ארקאדי שווייצער האָט דאָס געטהאָן ניט מחמת ער האָט
ארויסגעקוקט דערפון עפּים א טובה פאר זיך. ער האָט דאָס נע־
טהאָן נאָר צוליעב דעם כח המושך פון נעלד, וואָס האָט איהם
תמיד געצויגען צו זיך, ווי א מאַגנעט. ער האָט ליעב געהאַט
נעלד ניט מחמת דעם, וואָס ער דארף דאָס אזוי נויטיג האָבען,
נאָר מחמת דעם וואָס ס'איז נעלד, מחמת דעם, וואָס „נעלד
איז א גוטע, ליעבע זאך". אונזער ארקאדי האָט נעקאָנט אוים־
שטעהן אויף די פּים צעהן שעה כסדר אין קלוב ארום דעם גרויסען
קייַלעכיגען טיש און בעטראכטען דאָס שפּיעל, קוקען ווי דאָס
רויטע קלינגענדיגע נאָלד שיט זיך אָהן איין עק, אָהן איין אויפ־

הער, נעהט־איבער פון איינעם צום אנדערן, ניסט זיך ווי וואסער. אט ליגט ביי איינעם א נאנץ בערגעלע נאלד, דאם נאלד וואכסט און וואכסט, אט נעהט דאם אריבער צו יענעם, און אט איז דאם וויעדער נעקומען צוריק. ארקאדי שטעהט און קוקט, ווי יענער „וואדפט די קארט", און חאטש ער האט אין דעם שפיעל קיין שום חלק ניט, וואדרום ער איז „נקי" (אויף זיין שפראך), „ריין ווי א טעלער", נאר גלאט, דער גלאנץ פון נאלד און דאם קלינגען פון נאלד און דאם נאלד אליין פעראינטערעסירט איהם אזוי ווייט, אז עס קלאפט איהם דאם הארץ פאר יענעם, ער קוועלט־אן אינ־איינעם מיט דעם, וואם „נעמט־אויס", און העלפט מיט א זיפץ יענעם, וואם האט איינגעשטעלט און איז „ארויס ווי קורח".

ס'איז שווער צו זאגען, וועלכעם שטעהט ביי איהם העכער — צי דאם שפיעל, צי דאם גלד? ביידע זאכען אינאיינעם זענען ביי איהם ווי צונויפגעפלאכטען, איינגעפלאכטעט איינס אינ'ם אנדערען, לייב, איינגעבאקען אין הארצען, טייערער פון אלסדינג אויף דער וועלט, און נאר אין די צוויי זאכען ליגט זיין נשמה, און נאר ארום די צוויי זאכען דרעהען זיך אלע זיינע מחשבות. וואם עס זאל זיך איהם ניט חלום'ען — חלום'ען זיך איהם „פא־סען" (געווינם) אדער „פראוואלען" (פערלוסט), און נאר קארטען און נאר נאלד זעהט ער פאר די אויגען. אז ער דערזעהט פאר זיך גלד, איז די ערשטע מחשבה זיינע: „וויפיעל קאן מען מיט דעם מאכען, ווען נאט העלפט, עס קומען אן די רעכטע „פאסען", דער דרייצעהנטער, דרייצעהנטער פאס?" און ער הויבט אן רעדען מיט נאט, ווערען א מאמין.

ארקאדי שווייצער איז, ווי דאם רוב קארטענשפיעלער, א נרויסער, נרויסער מאמין, און נישט נאר א מאמין אליין, נאר איין אבערגלויבער, גלויבט אין גוטע און שלעכטע חלומות, נעהט נישט אין קלוב ארויין שפיעלען נישט מאנטאג, נישט דעם דרייי־צעהנטען, קעהרט זיך אום צוריק טאמער בעגעגענט ער א גלח, און אז עס לויפט איהם איבער דעם ווענ א קאץ, ווייסט ער נעווים,

אז יענע נאכט מוז ער „באגראבען ווערען"; האט מורא פאר א גוט אויג ערגער ווי א אידינע, טאמער געווינט ער — זאגט ער, אז ער האט פערשפיעלט, און בייט נישט קיין געלד יענעם בשעת שפיעלען, און וועט אייך ניט לייהען פונ'ם קאהן, איהר זאלט זיך פאר איהם אויסציהען! און חאטש ער איז איצט „נישט ביי געלד" שוין פון א צייט און וויסט נישט, פון וואנען קאן ער האבען געלד, דאך גלויבט ער, ווי איין עהרליכער איד גלויבט אין משיח'ן, אז דער „גאט פון קארטען" קאן נאך מאכען אזוי, אז ארקאדי שווייצער זאל נאך האבען געלד, און גרויס געלד! דער עיקר איז — דער ערשטער כפ־הא'ער מיט די ערשטע עהרליכע שענע פאסען, וועט שוין נאכדעם געהן, אם ירצה השם, ווי א מזמור!

דער ערשטער נעדאנק זיינער איז געווען נאכדעם, אז ער האט זיך אביסל בערוהיגט פון די דריי מיליאן: אפשר איז דאס א בעשערטע זאך פון גאט, וואס ער האט זיך דא בעזעצט מיט דעם דאזיגען בראנזענטאלער? וואהרום וואס האט ער עפים גראד אננעטראפען אהערצו און ניט ערגיץ אנדערש? אפשר הויבען זיך אן פון דער מינוט „זיינע זיעבען יאהר"? ביי אט אזא מין סומע פון דריי מיליאן — ווי וועט איהם ניט אראפפאלען חאטש עטליכע טויזענדער, איך זאג שוין נישט קיין צעהנער הונדערטער טויזענדער! און ארקאדי הויבט־אן זיך אונטערשמירען צום בעל־הבית שוין גאר מיט אין אנדער ניגון:

— זאגט זשע מיר, מיין ליעבער רב משה, — אזוי, דאכט זיך, רופט מען אייך, הא? — אשטייגער, כדומה למשל, וועז איהר טרעפט צו מיר פריהער מיט א קליין שטיקעל צייט, בשעת מיר איז, ניט היינט נעדאכט, געווען גראם אין קאפ, ענג אין קעשענע און דאס קערבעל איז געווען א ממזר, — סטייטש, נעם איך דאך ארויס די הארטע הונדערטערם בשמחה רבה ואמרו כולם און זאג: זה כפרתי, זה חליפתי, זה הטויזענדער ילך לחיים ארוכים טובים ולשלום, וואהרום ארקאדי שווייצער פארשטעהט מיט גאט'ס הילף

איין עסק, דער מוח איז איהם ניט אויסנעטריקענט. עלעהיי, ס'איז א קאָרט און איך שטעל אויף איהר. וואָס, אפשר ניט אזוי, רב משה?

— געווים אזוי! — חאָפט זיך ארויס דער מחבר טשוידעלי פאר'ן בעל־הבית און חאָפט אָבער באלד א מיאוסען פסק פון ארקאדי'ן, ער זאָל זיך ניט מישען וואו מע דארף ניט. מערק־ווירדיג! אויף וויפיעל בראָנזענטאָלער האָט ביי ארקאדי'ן אין די אויגען געוואונען, אויף אזוי פיעל, אדער נאָך מעהר, האָט ביי איהם דער מחבר פערלאָרען, און ארקאדי האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטען און האָט איהם אָפגענאָסען מיט א גאנצער פאָמע־ניצע:

— סקאָצעל קומט, מיין ליעבער דייטש, בעל־מחבר פון דער חלירע, שׂוטה בן פיקהאָלץ, איהר זענט אויך דא? און איך האָב געמיינט, אז איהר האלט שוין העט־וויט אין זיסען שלאָף, און עם חלום'ען זיך אייך מכשפות מיט ווילדע ציענען, פיפערנאָטערס, וכדומה אזעלכע ענינים, וואָס איהר באשרייבט זיי דאָרטען אין אייערע ביכלעך.

דאָס קלייגע מחבר'ל האָט נעבאָך געמוזט, ווי א טשערע־פאשקעלע, ארויסציהען אין זיך דאָס קעפעל און ווערען נאָך קלע־נער, ווי ער איז, און אָפשוויגען דעם דאָזיגען גראָבען נפש, וואָס קאָן מאכען יעדען מיט דער בלאָטע. „איין עם־הארץ בלייבט איין עם־הארץ — לאָז מיינס איבערגעהן"... — קלערט ער זיך, און ארקאדי לאשטשעט זיך וויעדער צום בעל־הבית, ווי א קעצעלע.

— אפנים, רב משה, איהר זענט אזא איד, וואָס קאטאָרי איהר האָט פיינט יענעם אָנצומוטהען, זיך צוועצען, ווי אנדערע זעצען זיך צו, דעקוטשען יענעם אזוי לאנג, ביז יענער מוז זאָגען „באם!" איך אויף אייער ארט וואָלט שוין לאנג אנגעשפאָרט מיט א זאָ גליקליך געשעפט, וויסט איהר וואו? א קלייניג־קייט — א פראָצעס פון נייען און נייענציג מיליאָן! א ווערטעל אויסצורעדען — נייען־און־נייענציג מיליאָן!

— נייען־און־נייענציג מיליאָן! — העלפּט אים אונטער דער מחבר, און ארקאדי פאַלט־אָן אויף אים וויעדער א מאָל און מאכט אים מיט דער בלאַטע:

— דייטש, איהר רעדט אויך פון מיליאָנען? אנו, שוועהרט מיר אויף אייערע הייליגע נאמנות, מיין טייער שפּיעלפּויגעלע פון דער חלירע, אז איהר האָט אמאָל אויף אייער לעבען נעזעהן מיט אייערע אייגענע אויגען א הונדערטער א נאַנצען, וועל איך אייך צאָהלען קנם וויפיעל „זיי" וועלען הייסען!

און ארקאדי ווייזט אָן מיט דער האנד אויפ'ן בעל־הבית, אָנגעבוינען דאָס קעפּעל אויף א זייט און צוגעמאכט איין אויגעל.

— מיינט איהר דאָך, אז איהר האָט נעטראָפען? — האקט איהם אָפּ דער בעל־הבית. — זאָג איך אייך, אז איהר האָט, איך בעט איבער אייער כבוד, א נרויסען טעות! טשיידעלי האָט, ווי איהר קוקט איהם אָן, א סך הונדערטערם! א נאַנץ פּארמעגען! טשיידעלי, זאָלט איהר וויסען, איז א איד איין עושר, א גביר!

דאָס וואָרט „גביר" האָט בראַנזענטאָלער אָפּגעהאקט, ווי מיט א האקמעסער, און דער עפּעקט דערפון איז געווען אזוי נרויס, אז ארקאדי שווייצער האָט זיך מיט א מאָל אויסגעלייכט, ארוים־נעחאפּט די ציגאר פון די צייהן און געקוקט פונ'ם מחבר אויפ'ן בעל־הבית און פונ'ם בעל־הבית אויפ'ן מחבר און געפּינטעלט מיט די אויגען, ווי איינער רעדט: „וואָס טהוט זיך עם מיט מיר?"

קאפּיטעל יא.

מחמת אונזער מחבר טשיידעלי איז, ווי דער לעזער האָט שוין בעמערקט, א שטיל מענשעל, וואָס האָט פיינט, ווי אנדערע, בעריכמען זיך, דערצעהלען נוזמות, מאכען פון זיך א נאַנצען וועזען, דערפאר האָט נעמוזט רעדען פאר איהם בראַנזענטאָלער דער בעל־הבית, דערצעהלען פאר'ן דריטען שכן רוב נדלו ורוב

עשרו, און טשיידעלי האָט נאָר אַלע מאָל אַריינגעוואָרפען א וואָרט מן הצד, נישט געקוקט בשעת מעשה אויף קיינעם, נאָר אָדער אַראָפּ צו זיך אויף די שפּיץ פּיסלעך, אָדער אַרויף אהין ערגיץ אין דער הויך, צווישען דער וואנד און צווישען דער סטעלי, וואו עס האָט זיך בעזעצט א שפּין, אויסגעבויט א קונציגע קיילעכינע דירה, בריה'ש געבליבען העננען מיט'ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פּיס אַרויף און אַרויסגעקוקט, נאָט זאָל צושיקען עפּיס פּרנסה...

— אונזער טשיידעלי — אזוי זאָגט בראָנזענטאָלער און קאָטשעט א פּאָפּיראָס — איז א מענטש, וואָס קאָטאַרי גאָט האָט איהם געבענטשט מיט אזא פּארמעגן, וואָס האָט קיין מורא ניט פּאר קיין פּייער און ניט פּאר קיין וואָסער, פּאר פּאַרלירען אָדער פּאר אוועק'גנבה'נען; איהם קאָן קיינער נישט קאָנקורירען, איבער־שלאָגען, צונעמען; זיין סחורה איז תמיד געלט און זיין געלט איז שטענדיג מיט איהם!

אַרקאַדי שווייצער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט א פּרעג:

— וואָס זשע איז ביי איהם פּאר א מין סחורה: דימענטען? בריליאַנטען?

— נאָך מהייערער פון בריליאַנטען! — זאָגט בראָנזענ־טאָלער, און טשיידעלי לאָזט אַראָפּ די אויגען. — וואָרום וואָס איז דען, אייגענטליך, בריליאַנטען? בריליאַנטען איז דאָך נישט מעהר ווי שטיינער, א ציערונג, א מאָדע אזעלכע; לאָז דאָס וועלען אוים מאָדע — מענט איהר דאָך נעמען אייערע בריליאַנטען און אַרויסוואַרפען זיי אויף א ריין אָרט. דאָס אָבער, וואָס אונזער טשיידעלי פּארמאָגט, איז אזא סחורה, וואָס וועט קיינמאָל ניט אַרוים פון דער מאָדע, און כל זמן די וועלט איז וועלט, וועלען זיך מענטשען אָהן דעם נישט באַגעהן.

— אָהאָ! — מאַכט אַרקאַדי. — א אידישע נשמה קאָן מען ניט שאַצען, ווי מיין באַבע עליה השלום האָט אמאָל געזאָגט, אז

זי האָט געזוכט א פּאַרפּאַלענעם זעכסער און אויסגעטרייסלט איהם ביי מיר אין קעשענע...

און אין האַרצען טראכט זיך אַרקאַדי: „דאכט זיך, אזא פּימפּערל? ניכער גערעכט זיך אויף איהם א מפּלה!"... נאָר דער בעל־הבית שטויסט זיך, וואָס ער מיינט, און רעדט ווייטער:

— פּאַרשטעהט איהר מיך, אונזער טשיידעלי'ן האָט נאָט געשענקט א מתנה, וואָס ניט איטלעכער פּאַרמאָגט דאָס, דהיינו: אלץ וואָס ער זעהט מיט די אויגען...

— נעמט ער מיט די הענט? — חאַפּט אונטער שוויי־צער. — פונקט ווי מיין פּעטער לייביש; איך האָב געהאַט א פּעטער לייביש, האָט ער אויך געהאַט אזא טבע...

— ווילט איהר האַרכען, איז גוט; אניט — נעהט אייך מיט אייער פּעטער לייביש וואוהין איך וויים! — מאַכט צו איהם דער בעל־הבית.

שווייצער בלייבט זיצען ווי א סטאַטיק, און בראָנזענטאַלער רעדט ווייטער:

— איז אלץ, וואָס ער זעהט מיט די אויגען, באשרייבט ער מיט די הענט; און הענט האָט איהם נאָט געגעבען גאַלדענע; ער, אז ער זעצט זיך אוועק שרייבען, קאָן ער אייך שרייבען און שרייבען אָהן איין אויסלאז און אָהן איין אויפהער; סע שרייבט זיך ביי איהם אזוי לאַנג, ביז עס גענעהט אוים מאַטעריאל, איך מיין טינט און פּאַפּיער.

— ער דאַרף זיין א ווילדער בעל־הוצאה אויף די צוויי מינים? — וואַרפּט אריין ארקאדי.

— וואָס פּאר א ווערדע האָט דאָס אָבער קענען דעם, וואָס ער ברענגט־ארוים דערפון! מיט איין פּלעשל טינט קאָן אייך טשיידעלי אָנשרייבען א בוך פון טויזענד בלעטלער.

— און פּאר נויט — זעצט־צו ארקאדי — גיסט מען אונטער וואַסער, ווי די ווייגשענקערס טהוען, אז עס קומט צו די אנדערע

טעג יום טוב און דער ווײַן הויבט אָן צו טאָנען, און עס ווילט זיך גיט אַרויסלאָזען קיין פֿרײַן...

— טאָמער וואָלט איהר פֿאַרשטעקט דעם צאַפּען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאָלער און דערצעהלט וויטער: — בקיצור, אונזער טשיידעלי איז א נאָלדשפּינער, ס'איז ביי איהם א קוואַל, וואָס לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס. זעהט איהר אָן דאָרטען אונטער'ן בעט א קעסטעל? איז דאָס פול ווי איין אויג, אָנגעפּאַקט מיט ספּרים שוין אָנגעשריבענע, און נאָך וואָסערע ספּרים! אנטיקען שבאַנטיקען! ער האָט זיי מיר כמעט אַלע איבערגעלייענט. די ספּרים, וועלן מע דרוקט זיי אַפּ און מע לאָזט זיי אַרויס אויף דער וועלט, פֿאַרצוקערט מען זיי! דער נאַנצער חסרון איז, וואָס ס'איז ניטאָ מיט וואָס צו דרוקען זיי!

— ניטאָ קיין פּאָדעם, הייסט עס? — שטעלט־אַריין אַראַדי שווייצער. — ס'איז ביי אייך, הייסט דאָס, א „נעלד־מאַנגעל", ווי דער דייטש זאָגט, פֿונקט דאָס זעלבע חולאַת, וואָס ביי מיר: „בייטעל־פּיבער" רופט מען דאָס בלשון הדאָקטאָרים. וויפּיעל באַדאַרף מען דערויף, למשל, נעלט?

— וואָס איז די נפקא־מינה, — זאָגט בראָנזענטאָלער — אז ס'איז ניטאָ? און דערצו איז טשיידעלי, ווי איהר קוקט איהם אָן, א מאָדנע מענטשעל, נאָר נישט דאָס, וואָס אנדערע מחברים; אנדערע מחברים געהען־ארום מאַכען נעלט...

— בעטלען? — חאַפּט זיך אויף דער מחבר. — ניכער שטאַרבען! — און די אויגען צינדען זיך אָן ביי איהם, און די בעקלעך ווערען איהם רויט, ווי דער רויטער שניפּס, וואָס ער טראָגט אויפֿן וווייסען פּאַפּיערענעם קאַלנער. און דער בעל־הבית ווייזט־אָן אויף איהם מיט דער האַנד, ווי א געטרייער פּאַטער אויף זיין אייגנעשפּאַרט קינד.

— א גדלן! — מאַכט בראָנזענטאָלער. — א גדלן און איין עקשן! וויפּיעל איך טענה ניט מיט איהם, איז דאָס ווי איין ארבעם אין וואַנט. איך טענה מיט איהם: לאָמיר דערווייל

ארויסלאָזען איין ביכעל, און נאָכדעם וועלען מיר שוין זעהן וואָס מיר האָבען צו טהון. דערוויף איז געגנג דערווייל די ערשטע עטליכע הונדערט קערבלעך.

— סך הכל? — מאכט ארקאדי. — וואָס פאר א ראָלע שפּיעלט אזא קליינע סומע ביי אזעלכע קאָפּיטאָליסטען, ווי איהר, כלעבען, ובפרט נאָך אויף אזא גאָלדען געשעפט, ווי ביכער?

— לאכט איהר דאָך? — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער מיט פערדראָס. — וועל איך אייך וווייזען, אז איהר זענט, מחילה, א גרויסע בהמה און איהר הויבט ניט אָן צו פארשטעהן פון דאנען אהין. איהר האָט נאָר א מויל און סע רעדט, און ווייטער איהר זאָלט פארשטעהן איין עסק, ארומנעמען א זאך — דאָס ניט! אָט וועל איך אייך מאכען א פראָסטען חשבון. זאָגט מיר, וואָס איך וועל אייך פרעגען, פאני שווייצער, אז איהר זענט יא אזא חכם: וויפיעל רעכענט איהר, געפינען זיך, אשטייגער, אידען?

— וואו? דאָ, אין יעהופּעץ? — פרעגט ארקאדי. — עם וועגדט זיך וואָסערע אידען; אויב סוואָלעטשעם מיט פּאָרחעם — איז, קיין עין־הרע, א סך...

— ניין, — ענטפערט איהם בראָנזענטאָלער, — ניט דאָס מיין איך! איך מיין אלע אידען ארום און ארום?

— אומעטום — העלפט איהם אונטער טשיידעלי — אויף דער גאנצער וועלט.

— אויף דער גאנצער וועלט? — מאכט שווייצער און פערקאטשעט דעם שטערן. — מע זאגט, קיין עין־הרע, היבשלעך, אזוי פיעל מכות אלע אנטיסעמיטען אינאיינעם.

— וויפיעל זאָלען מיר רעכענען צוויישען זיי אזעלכע, וואָס לייענען ביכער? — פרעגט בראָנזענטאָלער.

— וואָס לייענען ביכער וויים איך ניט, — מאכט ארקאדי — נאָר אזעלכע, וואָס שפּיעלען אין קאָרטען, זענען געווים מעהר; דאָס בין איך אייך ערב.

— לאָז זיין אזוי! — לאָזט איהם צו דער בעל־הבית. — וועל מיר רעכענען, אז פון עטליכע מיליאָן איז פארהאן נאָר צוויי מיליאָן אידען, וואָס לייענען ביכער. פון זיי וועלען מיר אראָפרעכענען א מיליאָן, וואָס קאָנען נישט אויסנעבען קיין קערבעל אויף א ביכעל, אָדער זיי ווילען נישט קויפען קיין ביכער. בלייבט אונז איבער איין מיליאָן אידען, וואָס ווילען יא אמאָל לייענען א בוך. היינט לאָמיר רעכענען שוין אויף דעם פאָל, אז צוויי אידען וועלען קויפען פאָר איין קערבעל איין ביכעל אויף צו לייענען.

— רעכענט איין ביכעל אויף דרייען, — פערריכט איהם דער מחבר אליין.

— איין עק! — זאָגט דער בעל־הבית. — לאָז זיין א ביכעל אויף פיערען, אויף פינף איהרע! וויפיעל זשע האָט איהר דעמאָלט? ניט קיין צוויי הונדערט טויזענד קאָרבען?

— פונקט דאָס גרויסע געווינס. — מאכט ארקאדי, וואָס הויבט ערשט איצט אָן רעכט צעקייען. — אוי וועה, ס'איז דאָך עפּיס טאקי גאָר נישקשה'דיג פון א געשעפטעל, ווי איך בין א מענטש!

— וואָס זשע דען האָט איהר געמיינט? — מאכט צו איהם דער בעל־הבית, און דער מחבר ווערד גרעבער ווי לענגער. — היינט שטעלט אייך פאָר, אז איך ווייל גאָר ניט רייך ווערען מיט א מאָל און איך שטעל־אַוועק דעם מקח נאָר א האלב קערבעל פאָר א ביכעל?

— א חצי פויגעל איז בזיל הזול, א מציאה פאר א גנב! — מאכט ארקאדי, ווי א מענטש, וואָס איז א מבין אויף די זאכען.

— דאָס האָט איהר פאר'ן ערשטען ביכעל. — ציהט דער בעל־הבית דעם חשבון נאָך ווייטער. — היינט וואָס וועט איהר זאָגען, מיין ליעבער הער שווייצער, אז אזעלכע ביכער זענען פארהאן ביי אונזער טשיידעלי א שטיקלעך דרייסיג?

— אָהאָ! קיין עין הרע ניט! — מאַכט אַרקאַדי און שפּרינגט־אַראָפּ פון׳ם בעטעלע. — דאָס שמעקט דאָך שוין גאָר מיט מילי־אָנען, ווי איך בין א מענטש!

— וואָס זשע רעדן האָט א י ה ר נעמיינט? — זאָגט בראָנזענ־טאָלער, און טשיידעלי ווערד צעשמאָלצען פאָר תענוג. — לאָמיר נאָר דערטאָפּען די ערשטע עטליכע הונדערטער, אזוי לאָזען מיר ארויס תיכף ומיד דאָס ערשטע ביכעל, לייזען מיר אָפּ א מאה אלף, לענען מיר דאָס אריין טיפּ אין קעשענע און נעמען זיך צו די איבעריגע ביכער, אייניציגווייז; אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז מיר לאָזען ארויס אלע דרייסיג שטיק, פּארשטעהט איהר דאָך שוין, וואָס פּאר א פּנים מיר באקומען דעמאָלט אין דער וועלט?! איך בין אייך שוין מוחל דאָס געלט — איך רעד פון׳ם כבוד, וואָס טשיידעלי וועט דעמאָלט האָבען, אז זיינע ביכער וועלען פּארפּלייצען די נאַנצע וועלט! איהר מעגט פון מיר לאָכען, הערט איהר, זאָגען, אז איך בין אַיין אלטער נאַר, — איך בין איהם באמת מקנא, דאָס הייסט, פּארגינען פּארגין איך איהם מיט׳ן נאַנצען הארצען, נאָר מקנא בין איך איהם אודאי זעהר גוט. א קלייניקייט — א ז א כ ב ו ד! א ז א נ א מ ע ן!

ביי ארקאַדי שווייצער האָט זיך פערדראָסן דער קאָפּ ניט אזוי נאָך פון׳ם כבוד מיט׳ן נאָמען, ווי פון די מילי־אָנען, וואָס שטעהט־פּאָר טשיידעלי זאָל דאָ פערדינען. און דער מחבר איז מיט א מאָל אויסגעוואַכסען ביי איהם אין די אויגען, געוואָרען שענער גאָר אויפ׳ן אויסזיכט און גרעסער אויף דער וואוכס. עס האָט זיך איהם נעראכט, אז טשיידעלי האָט טאקי א פּנים פון א... א... עפּים ניט קיין געוועהנליכער פּארשוין. עפּים די האָר מיט די קלייניע הענטלעך עפּים... כלעבען, ער האָט שוין לאַנג ארויסגעזוהן, כמעט פון דער ערשטער מינוט, אז דאָס איז א מענשעל ניט ווי אלע מענשען... און אונזער ארקאַדי שווייצער האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און איז צוגענאַנגען צום מחבר און האָט איהם אָננענומען ביי אייניע פון זיינע קלייניע הענטלעך

מיט די דינע פינגערלעך און האָט איהם אָפּגענעבען א שענעם א ברייטען מזל־טוב, איהם געווינשעוועט, ער זאָל דערלעבען וואָס גיכער ארויסלאָזען אלע זיינע בעריהמטע ביכער, וואָס וועלט ער, ארקאדי שווייצער, זעהט ארויס, בעראָרף דאָרטען שטעקען עפּיס אזעלכס, אזעלכס, וואָס ער קאָן עס מיט קיין וועלטער נישט ארויסגעבען. און פלוצים האָט ער זיך געגעבען א פּאטש אין שטערן, א ביסעל פערטראכט זיך און א זאָג געטהאָן:

— שאָט, ווייסט איהר גאָר וואָס? ס'איז דאָ א פלאָן ביי מיר! א טהייערער פלאָן! א נאָלדענער פלאָן! אזא יאָהר אויף מיר!

בייַדע צוויי, דער בעל־הבית און דער מחבר, האָבען אויפגעשטעלט מויל און אויהערען, האָרכען וואָס פאר א פלאָן האָט פאר זיי דער נייער שכן? און ארקאדי שווייצער האָט זיך געוועגדט צו זיי בזה הלשון:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען, וואָס איך וועל אייך זאָגען; נאָר בעטען וועל איך אייך, אז קיין פּראיבעל זאָל ניט זיין און איהר זאָלט ניט האָבען קיין טבע פון בלאָזען זיך. מען איז דאָך היימישע מענטשען. מיר אלע דריי זענען, ברוך השם, גלייכע נגידים, אחוץ אונזער שאָרען אויף אלע אנטיסעמיטען געזאָגט נעווארען! טאָמער וואָלט געווען א סברה, למשל, מיר זאָלען שלייסען צווישען זיך א מין... א מין געזעלשאפט, א שותפות?

— א שותפות? אויף וואָס א שותפות? אויפ'ן דלות? נאָל־שמאָל־עט־קאָמפּאניע? — פרעגען ביידע מיט א מאָל, דער בעל־הבית מיט'ן מחבר, און ארקאדי פאָלט ביי זיך ניט אראָפּ און צעקייט זיי די וועלטער, בכדי זיי זאָלען פערשטעהן וואָס ער מיינט:

— איך מיין דאָס נאָנץ ערנסט. איך וויל, פארשטעהט איהר מיך, מיר זאָלען זיך געבען דאָ איינס דאָס אנדערע דאָס הייליגע וואָרט, א תקיעת־כף, אזוי ווי קיינער ווייסט ניט וועמענ'ס מארגען עס איז, צי איך מיט מיינע דרייצעהן פאָסען אין קלוב, צי איהר

מיט אייער כפול־שמונה'דיגען פּריץ רעמבאַ־דאַמבע־דעמביצקי אין אמעריקא, צי זיי, דער מחבר הייסט דאָס, מיט זייערע ביכלעך? — איז איין מאָל פּאַר אלע מאָל: וועט פון אונז עם זאָל פּריהער ניט אויפגערעכט ווערען, באדארף עם זיין יחדיו. איהר פּאַר־שטעהט? מע זאָל זיך טהיילען גלייך אויף גלייך, און די הוצאות זאָלען געהן גלייך אויף גלייך, און אלסדינג זאָל זיין אינאיינעם, יחדיו, איין מאָל פּאַר אלע מאָל יחדיו!

בשעת מעשה האָט ארקאדי שווייצער אויפגעהויבען די רעכטע האנד אין דער הויך, דעם קאָפּ אָנגעבויגען אויף א זייט, און דער בעל־הבית מיט'ן מחבר זענען געזעסען א פּאָר מינוט פערטומלט, געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע און געשווייגען. דער פּלאָן איז געווען אזוי אומגעריכט און דער טאָג אזוי ערנסט, אז בראָנזענ־טאָלער איז אויפגעשטאַנען דער ערשטער פונ'ם טיש, צוגעגאַנגען צום נייעם שכן, אויסגעצויגען איהם די לאַנגע דאַרע האָריגע האנד און ארויסגעלאָזט הויך אויף א קול: „יחדיו!" און אויף איהם קוקענדיג, האָט זיך אויף דאָס מחבר'ס אראָפּגעאַפּט פונ'ם בע־טאָל, אויסגעצויגען ביידע שכנים זיין קליין הענטל און אויס־געקוויטשעט אויף זיין דינער שטימע: „יחדיו!" און אלע דריי שכנים האָבען זיך פריינדליך געקוקט איינס דאָס אנדערע אין די אויגען אריין, עטליכע מאָל גוט־גוט געקוועטשט זיך ביי די הענד און איבערגע'חזר'ט נאָך עטליכע מאָל דאָס ליעבע זיסע וואָרט „יחדיו"! און פּלוצים האָט זיך דער מחבר א וואָרף געטהאָן צום קעסטל וואָס אונטער'ן בעט, ארויסגעאַפּט פון דאָרטען א בויגען פּאַפּיער, געבראכט צו טראָגען א טינט און פּען, אָנגעשריבען אין דער בריט פונ'ם בויגען פּאַפּיער מיט גרויסע גע'כתיבה'טע אותיות:

א' ב' ג' ד'

און א זאָג געטהאָן צו די שכנים מיט א פערפּלאָמט פּנים'ל:

— חתמ'עט זיך, זייט מוחל, אויפ'ן דאָזיגען פּאַפּיער. דאָס איז אונזער קאָנטראָקט.

— וואָס באַדייטען די דאָזיגע אותיות? — פרענען ביי איהם די איבעריגע צוויי שכנים שטאַרק פערוואונדערט.

— די דאָזיגע אותיות — זאָגט טשיידעלי — באַדייטען: א מ ת, ב ר כ ה, ג נ ב ה, ד ל ו ת. דאָס הייסט, דער פּשט איז אזוי: אז מיר וועלען געהן מיט'ן אמת, וועט זיין ב ר כ ה, און אז מיר וועלען געהן מיט ג נ ב ה, וועלען מיר האָבען ד ל ו ת . . . פֿארשטעהט איהר שוין? היינט לעגט זיך, זייט מוחל, מיט די חתימות!

דעם מחבר'ס איינפאַל איז אזוי געפעלען געוואָרען, אז דער בעל־הבית האָט איהם אונטערגעטראָגען א פּאַפּירָאָס מיט אזא מינע, גלייך ווי מע טראָגט אונטער א ליעב קינד א צוקערלעקאַכעל אדער א קאָנפעקטעל, און ארקאדי האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און האָט איהם דערלאַנגט א רעכטען זעץ אין פּלייצע.

— בראַוואָ! וואו תורה דאָרט איז חכמה! אזוי פלעגט זאָגען דער זיידע מיינער, דער „שומר־בנדים" אליין, בשעת מנשה'קע דער רופא פלעגט פרייטאָג אין באָד א גאָל טהון א אידען דעם קאָפּ, אוועקווארפען אין מיטען און געהן צום אנדערען אידען.

און ס'איז געבליבען, אז דער שותפות זאָל הייסען „א' ב' ג' ד' עט קאָמפּאַניע"...

נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען ביי די נייע שותפים די צערעמאָניע פון אונטערשרייבען זיך. פריהער פון אלע, געוועהנליך, האָט זיך גע'חתמ'עט דער בעל־הבית, משה בראָנזענטאָלער, אנידערגעלעגט א פיינע בעל־הבתישע חתימה מיט א פּאָר קוועטשלעך און מיט א בעל־הבתיש דרייידעל. נאָך איהם האָט זיך בעראַרפט אונטערשרייבען ארקאדי שווייצער, האָט ער נעזאָגט, אז כל ימיו האָט ער ליעב זיך חתמ'ענען צום לעצט, לכן זאָל זיך טשיידעלי מוחל זיין חתמ'ענען פריהער. און אז דער מחבר אליין האָט זיך שוין צעשריבען פיינטשיק מיט א היבש דרייידעל און מיט א שענעם ציק, ווי עס פּאַסט פּאַר א שרייבער, און ס'איז געקומען צו אר־

קאַדי'ן, האָט ער געזומען די פּען צווישען די פינגער, ווי מע נעמט א פּראָפּענציהער אויף אַרויסצושלעפּען א קאָרק פון א פלעשעל, און האָט אָנגעדראָפּעט פּאוואָלינקע אויפ'ן פּאפּיער עטליכע פּאַסיקלעך מיט א צוויי־דריי רערעלעך, און אויסגעלאָזט מיט א קלעק; — די דאָזיגע חתימה האָט געקאָנט מאכען וואָס איהר ווילט אין דער וועלט, נאָר ניט „ארקאדי שווייצער". און בשעת מעשה האָט ארקאדי רעכט געשוויצט און געזאָגט, אז מחמת ער האָט יונגעלוויז זעהר א סך געשריבען, האָט דאָס איהם שטאַרק געשאדט צו דער ראיה, האָבען איהם די דאָקטוירים אָנגעזאָגט, ער זאָל זיך היטען פון א פּען, ווי אין אויג א שטאָך, נאָר הלואי, זאָגט ער, וואָלט ער געהאט דאָס געלט — וואָס ער וואָלט נאָך געקאָנט פון דעסטוועגען אויפ'ן ניכטערן האַרצען אָנשרייבען מיט הויליע ציפערען אליין!

און די דריי שכנים, וואָס האָבען געשלאָסען שותפות, האָבען זיך שפעט, מיט'ן טאָגליכען שיין, אָפּגעזעגענט, זיך געווינשעוועט א גוטע נאכט מיט זיסע חלומות, זיך אויסגעטהאָן און געלעגט שלאָפען, און גאָט ווייסט, אויב אויף דער גאַנצער וועלט זענען געווען אזעלכע דריי צופריעדענע מענשען, וואָס זאָלען שלאָפען אזוי זיס, אזוי געשמאק, און זאָלען זעהן אזעלכע זיסע גילדענע חלומות, ווי עס האָבען געזעהן אין דער דאָזיגער נאכט, אינ'ם דאָזיגען שטאַרק־אָנגעוויכערטען פינסטערען חדר'ל, כמעט אונטער'ן דאך, אונזערע דריי פּארשוינען.

עולם הבא

ערצעהלונג

נעשריבען אין יאהר 1904.

עולם הבא

אז איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א שיינע מעשה, ווי אזוי איך האָב אויף זיך געהאַט אמאָל א פעקעל, וואָס איך האָב עם אליין געטומען אויף זיך, און בין שיער־שיער ניט אומגליקליך געוואָרען! און איהר מיינט, איבער וואָס? נאָר איבער דעם, וואָס איך בין געווען א יונגערמאַן ניט קיין געניטער, ניט קיין איבערגעשפיצטער, דאָס היסט, עס קאָן זיין, איך בין נאָך היינט אויך ווייט פון א חכם, וואָרום איך זאָל זיין א קלוגער, וואָלט איך דאָך, ווי זאָגט איהר, געהאַט געלט; אז מע האָט געלט, איז מען דאָך אי קלוג, אי שיין, אי מע קאָן זינגען.

בין איך, היסט דאָס, געווען א יונגערמאַן, געזעסען אויף קעסט ביי שוועהר און שוויעגער, געזעסען און געלערנט, אביסעל אריינגעקוקט אין די ביכלעך בסוד, די שוועהר און שוויעגער זאָלען ניט וויסען, ניט אזוי דער שוועהר, ווי די שוויעגער. איך האָב, דאַרפט איהר וויסען, א שוויעגער א מאנסביל, דאָס היסט: א אידינע, וואָס געהט אין ספּאָרעק. פיהרט אליין אלע געשעפטען, אליין געטהאָן שדוכים, אליין נעקליבען חתנים פאר די טעכטער. און אויך מיך האָט זי אליין אויסגעקליבען, אליין פארהערט, אליין געבראכט צו פיהרען קיין זוואהיל פון ראדאמישלי — איך בין אליין א ראדאמישלער בין איך, מסתמא האָט איהר געהאַרכט ראדאמישלי, מע האָט דאָס ניט לאַנג באשריבען אויפ'ן בלאַט...

בין איך, היסט דאָס, געזעסען אין זוואהיל אויף קעסט, געקוועטשט דעם מורה־נבוכים, נישט ארויסגעטראָטען מפּתח ביתי,

ביז ס׳איז נעקומען די צייט, מע הארף זיך פארשרייבען צום פריזיוו, מוז מען זיך מטריח זיין דורכפאהרען אהיים קיין ראדאמישלי צודעכט מאכען די פאפיערען, זיך אויסטארען די לינאטע, ארויסנעמען א פאס, ווי נעווייניטליך. דאס איז נעווען, קאן מען זאגען, מיין ערשטער ארויספאהר אויף דער וועלט. האב איך מיך נעלאזט אין מארק ארייז דיננען איין עגלה איינער אליין, צו באוויזען, אז איך בין שוין אליין א מענטש. און נאט האט מיר צוגעשיקט א מציאה, איך האב דערטאפט איין ערל פון ראדאמישלי מיט א שליטען, — ווינטער איז דאס נעווען — מיט א ברייטער פלייצע, א נעפארבטע, און מיט צווי פלינלעז בייז די זייטען, ווי איין אדלער; נאר דאס פערדעל האב איך נאר ארויסנעלאזט פונ׳ם קאפ, אז ס׳איז א ווייס, און א ווייס פערדעל, זאגט די שוויעגער, איז איין אומגליק. „הלוואי, זאגט זי, איך זאל לינען זאגען, די דאזיגע נסיעה וועט זיין, האב איך מורא, מיט שלים־שלים־מזל"... — „בייס דיר אף די צונג!" — חאפט זיך ארויס דער שוועהר מיט א ווארט און האט באלד חרטה, ווארום ער באקומט זיין פסק אויפ׳ן ארט; נאר צו מיר זאגט ער שטילער־הייד: „ווייבערישע זאבובאנעס!", און איך הויב מיך אן גרייטען צו דער נסיעה: דעם טלית ותפילין, פוטערגעבעקס, עטליכע קערבלעך אויף דער הוצאה און קישענס דריי: א קישען אויף צו זיצען, א קישען אויף אנצושפארען זיך און א קישען אויף די פיס, — און דאוואי געזעגענען זיך. נעקומען צום געזעגענען זיך — ניטא קיין וועדטער! פון תמיד אן איז ביי מיר א טבע, אז סע קומט צום געזעגענען זיך, בלייב איך אהן לשון! איך וויים ניט, וואס זאגט מען? עפיס קומט דאס אוים ביי מיר גראבליך, ווי אזוי דרעהט מען זיך אוים צו איטליכען, מחילה, מיט׳ן הינטען און מע לאזט זיי איבער גלאט אזוי? איך וויים ניט, ווי אזוי איהר, נאר ביי מיר איז דאס געזעגענען זיך עד היום על אפי ועל חמתי! נאר שא! מיר האבט, איך הויב שוין אן פארקריכען קיין בויבעריק... האב איך מיך, היימסט דאס, גאנץ פיין אפגעזעגענט און פא־

שאל אין ועג ארײן קיין ראדאמישלי. נעווען איז דאס תחילת ווינטער, דער שניי האט זיך געלעגט פאר־פריה, א שליטס־וועג גאר איין אנטיק. דאס פערדעל, חאטש ס'איז א ווייס, נאר נעהן נעהט עם ווי א מזמור, און איין ערל האב איך דערטאפט א שווייגענדינען, פון די ערלים, וואס אויף אלסדינג וועט ער אייך ענט־פערען אדער „עהע", דאס הייסט יא, אדער „בא—ני", דאס הייסט ניין, — און ווייטער חאטש נעב איהם א קרענק! ארויסגעפאהרען פון דער היים נאכ'ן עסען, גאנץ אויפגעלעגט, א קישען פון אונטען, א קישען אין די פלייצעם און א קישען אויף די פים; דאס פער־דעל שפרינגט, דער ערל סמאצקעט, דער שליטען שליטעלט, דער ווינט בלאזט, און א שנייעל רייסט זיך פון אויבען, קויקעלט זיך און פאלט, לענט זיך, ווי פעדערען, אויפ'ן בריטען גרויסען טראקט, און אויפ'ן הארצען מיר איז גוט, משונה גוט, בריט און פריי און ליכטיג אויף דער נשמה, פארט דאס ערשטע מאל ארויס אויף גאט'ס וועלטעל, איינער אליין, א בעל־הבית, הייסט עס, פאר זיך! און איך שפאר מיך אן און צעלעג מיך אין שליטען גאר מעשה פריין... נאר ווינטער, ווי ווארעם איהר זאלט ניט געהן אנגעטהאן, גאר אז דער פראסט נעמט גוט דורך, גלוסט זיך אפשטעלען זיך אנווארעמען, איבערהאפען דעם אטהעם און פאהרען ווייטער. און עס שטעלט זיך מיר פאר, אין דמיון געווויינטליך, א קרעטשמע א ווארעמע, א סאמאוואר א זודיגער און א ראסעלפליישעל א פרישינקעם מיט א הייסער יויך... פון אזעלכע מחשבות הויבט מיר אן קלעהמען דאס הארץ, פשוט עס ווילט זיך עפים נעמען אין מויל ארײן. איך הויב אן ארויינשמועסען מיט מיין ערל מכח א קרעטשמע, איך ווייל נעווארהר ווערען, צי ס'איז נאך ווייט? ענט־פערט ער מיר: בא—ני, ניין הייסט דאס. פרעג איך איהם: שוין נאהענט? ענטפערט ער מיר: עהע, יא הייסט דאס. ווי־פיעל נאהענט — דאס איז שווער ביי איהם ארויסצוציהען פונ'ס מויל, חאטש טהו זיך אן א מעשה! און איך שטעל מיר פאר, וואס וואלט געווען, למשל, ווען אויפ'ן ערל'ס ארט זאל זיין א

איד, להבדיל, וואלט ער דאך מיר קלאר נעמאכט ניט נאר וואס די קרעטשמע איז, נאר אפילו ווער עס האלט די קרעטשמע, ווי אזוי מע רופט איהם, און וויפיעל קינדער ער האט, און וואס ער צאהלט פאר דער קרעטשמע, און וואס ער האט פון איהר, און וויפיעל יאהר זיצט ער דא, און ווער איז געזעסען פריהער — נאנצע פעק וואלט ער מיר דערצעהלט. א מאדנע פאלק דאס איז! איך מיין טאקי אונזערע אידעלעך זאלען נעזונט זיין. ס'איז נאר אויך אנדער בלוט, כלעבען!... האב איך מיר, הייסט דאס, נעטרוימט ווענען א קרעטשמע א ווארעמע, געפאנטאזיערט מכח א סאמאווער א הייסען, וכדומה אזעלכע גוטע זאכען, ביז נאט האט רחמנות געהאט, מיין ערל האט א סמאצקע נעטהאן צום פערדעל, פאר־קערעווט דעם שליטען אביסעל אויף א זייט, און עס האט זיך באוויזען א קליין גרוי שטיבעל, באשאטען מיט ווייסען פון אויבען ביז ארא, א פעלד־קרעטשמע, וואס אינ'ם ווייסען שניייענדיגען פעלד זעהט זי אוים אייגע אליין עפים משונה עלענד, ווי א פאר־ווארפענע, א פארגעסענע מצבה... צוגעפאהרען צו דער קרעטשמע גאנץ ברייטליך, האט זיך מיין ערל נענומען מיטן פערד און שליטעלע אין שטאהל ארויין, און איך האב מיך נעלאזט גלייך אין קרעטשמע אריין, נעגעבען איין עפען די טהיר און... געבליבען שטעהן אויף דער שוועל, ניט אהער, ניט אהין! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א שענע מעשה, נאר א קורצע: אין מיטען דער קרעטשמע אויף דער ערד ליגט א מת, איבערגעדעקט מיט שוואר־צען, צוקאפענס שטעהען א פאר מעשענע ליכטער מיט קליינע ליכטלעך, ארום און ארום זיצען קליינע קינדער, אפגעריסען־אפענע־שליסען, שלאגען זיך מיט די הענטלעך אין קאפ, קלאגען, ווייגען, יאמערען, שרייען: „מא—מע! מאמע!" און עפים א הויכער מיט לאנגע פיס, מיט א זומערדיגער צעריסענער נאקידקע, עפים גאר נישט נאכ'ן סעזאן, שפאנט ארום הין און צוריק מיט די לאנגע פיס און ברעכט די הענט אין רעדט צו זיך אליין: „וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?"...

אודאי האָב איך פֿארשטאַנען אויף וואָס פֿאַר אַ חתונה איך בין דאָ אַנגעקומען! דער ערשטער געדאַנק מיינער איז אפֿילו געווען: נח, אַנטלויפֿען! און איך האָב זיך אַ נעם געטהאָן צוריק און געוואָלט מאַכען פֿיס. נאָר עס האָט זיך צוגעמאַכט הינטער מיר די טהיר און עס האָט מיך עפּים ווי צוגעקאָוועט צו דער שוועל, און כ׳האָב נישט געקאָנט ריהרען פון אָרט. דערזעהען פֿאַר זיך אַ פֿרישען פֿאַרשוין, האָט דער הויכער איד מיט די לאַנגע פֿיס זיך אַ לאָז געטהאָן צו מיר, אויסגעצויגען צו מיר ביידע הענט, ווי אַ מענטש וואָס בעט ראַטונעק:

— וואָס זאָגט איהר אויף מיין אומגליק? — מאַכט ער צו מיר און באַווייזט מיר אויף דער חברה, וואָס זיצען און ווייַנען. — געשטאָרבען ביי זיי די מאַמע נעבאַך! וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

— ברוך דיין אמת! — זאָג איך צו איהם און וויל איהם אָנהויבען טרייסטען מיט גוטע ווערטער, ווי געוויינטליך, שלאָגט ער מיר איבער אין מיטען די רער און מאַכט צו מיר אַזוי:

— פֿארשטעהט איהר מיך, אויך די אייגענע מעשה. זי איז געווען אַ געשטאָרבענע, מיין ווייב היימט דאָס, נאָך פון פֿאר־אַיאָהרען, נעהאַט די גוטע קרענק, די אמת׳ע טשאַכאָטקע; זי האָט נעבאַך אליין געבעטען אויף זיך דעם טוידט. נאָר וואָס דען? אָט דאָס, וואָס מיר זיצען דאָ אין אַ העק, אין מיטען פעלד. וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? זאָל איך געהן ערגיין אין אַ דאָרף קריגען אַ פוהרעל און אָפּפיהרען זי אין שטעדטעל אַריין, — ווי אַזוי לאָזט מען איבער דאָ די קינדער אַליין אין מיטען פעלד? און דאָ געהט צו נאַכט. גוואָלד, וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

ביי די דאָזיגע ווערטער האָט זיך מיין איד עפּים מאַדנע ניט־ווייַנט, אָהן טרערען, גלייך ווי צעלאַכט זיך, און האָט אַרויסגעלאָזט אַ משונה קול פון׳ם האלז, גלייך ווי געהוסט: „הו־הו־הו!" — אַ

שטיק נעזונט האָט ביי מיר צוגענומען דער דאָזיגער איר! וואָס מיר הונגער? וועט מיר קעלט? איך האָב פּאַרגעסען אַלסדינג מיט אַלע מיט אייגאנדער און רוף זיך אָן צו איהם:

— איך פּאָהר פון זוואָהי? פּאָהר איך קיין ראדאָמישלי, און א פוהר האָב איך זעהר א וואויע. איז אויב דאָס שטעדטע?, וואָס איהר זאָגט, איז ניט ווייט פון דאנען, קאָן איך אייך צוליעב טהון געבען די פוהר, און אַליין וועל איך צוווארטען דא, אויב עס דארף ניט געדויערען.

— אוי, לאנג לעבען זאָלט איהר פּאר דער מצוה! עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! — מאכט ער צו מיר און חאפט מיך שיער ארום קושען. — דאָס שטעדטע? איז ניט ווייט פון דאנען, סך־הכל א וועלסט פיער אָדער פינף. נעדויערען וועט דאָס אָפּפיהרען ניט מעהר ווי א שעה צייט, און איך שיק אייך באלד אָפּ דאָס פוהרע? צוריק. עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! קינדער! שטעהט אויף פון דער ערד און דאנקט, קושט דעם דאָזיגען יונגענמאן אין די העגט אריין, אין די פּיס אריין, ער גיט אונז זיין פוהר גיט ער אונז, וועל איך אָפּפיהרען די מאמע אויפ'ן הייליגען אָרט! עולם הבא, ווי איך בין א איד, עולם הבא!

דאָס וואָרט „שמחה" איז ניט שייך אהער, וואָרום די קינדער האָבען דערהערט „אָפּפיהרען די מאמע", זענען זיי צוגעפאלען צו איהר און ערשט אָנגעהויבען וויינען איבער־א־נייעס נאָך מיט מעהר פרישקייט. נאָר א בשורה איז דאָס ביי זיי נעווען אודאי א גרויסע, וואָס סע האָט זיך געפונען א מענטש, וואָס טהוט מיט זיי א חסד; נאָר גאָט אליין האָט איהם אהער געבראכט! מע האָט אויף מיר געקוקט, ווי אויף איין אויסלייזער, עפּים א מין אליהו הנביא, און איך מוז אייך זאָגען דעם ריינעם אמת, איך אליין האָב אויף זיך געקוקט בשעת מעשה ווי אויף ניט קיין געוועהנלי?כען מענטשען און בין אויסגעוואכסען מיט א מא? ביי זיך אין די אויגען, געוואָרען

אט דאָס, וואָס מע רופט אָן „העלד". אין דער מינוט בין איך גרייט נעווען איבערטראָגען בערג, איבערקעהרען וועלטען; נישטאָ, דאכט זיך, די זאך, וואָס זאל זיין פאר מיר שווער. און עס האָט זיך ארויס־גערישען ביי מיר פונ'ם מויל:

— ווייסט איהר וואָס? איך וועל זי טאקי אליין אוועקפיהרען מיט מיין ערל הייסט דאָס, פארשפּאָרען אייך מטריח זיין, אָפּרייסען פון די קינדער.

און וואָס ווייטער איך האָב גערעדט, האָט דאָס דאָזיגע נע־זינדעל אלם מעהר געווויינט, נעווויינט און געקוקט אויף מיר, ווי אויף א מלאָך פונ'ם הימל, און איך בין ביי זיך אין די אויגען נעוואכסען אלץ העכער און גרעסער, כמעט ביז'ן הימל, פארגעסען בשעת מעשה, אז בסך־הכל האָב איך נאָר מורא זיך צוצוריהרען צו א מת, און האָב אליין מיט מיינע הענט געהאלפען איהם ארויס־טראָגען און ארויפלענען אויפ'ן שליטען, צוגעזאָגט מיין ערל נאָך א חצי פויגעל מיט נאָך א מזומן'עם טרונק־בראָנפען. תחילת האָט זיך מיין ערל אפילו אביסעל געקראצט אין דער פאָטילייצע, אונטער־געווארטשעט אונטער דער נאז, נאָר נאָכ'ן דריטען קעלישעק איז ער געווארען ווייכער, און מיר זענען אוועק אין וועג אריין אלע דריי, דאָס הייסט, איך און, להבדיל, דער ערל און די געשטאָרבענע קרעטש־מערקע חוה־נחמה, אזוי האָט מען זי נערופען, חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל, איך געדענק דאָס אזוי ווי היינט, ווארום א גאנץ וועג האָב איך מיר גע'חזר'ט דעם נאָמען, וואָס דער מאן איהרער האָט מיר אָננעזאָגט עטליכע מאל, ווארום בשעת מע וועט זי באַראַרפען מקבר זיין, טהון איהר רעכט און בעטען זי מחילה וועט מען מוזען ווייסען איהר אמת'ען נאָמען. האָב איך א גאנץ וועג גע'חזר'ט אויף אויס־וועניג: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! און מחמת חזר'ען האָב איך פארגעסען איהר מאנ'ס נאָמען, חאטש נעמט מיר אראָפּ דעם קאָפּ! ער האָט מיר איבערגעגעבען זיין נאָמען אויף אין צוגעזאָגט, אז איך וועל

קומען אין שטעדטעל אריין און וועל נאָר אָנרופען זיין נאָמען, אזוי וועט מען באַלד צונעמען ביי מיר דעם מת, און איך וועל מיר קאָנען פֿאָהרען ווייטער, מחמת ער איז דאָרטען, אין יענעם שטעדטעל, זאָגט ער, כמה וכמה יאָהרען א יום־טוב'ניק, דאָס הייסט, אַלע ימים נוראים פֿאָהרט ער אַהין אויף יום־טוב און עס קאָסט איהם גאָלט אין שוהל צו דער שיסעל און, להבדיל, אין מרחץ און אומעטום, זאָגט ער, גיט ער זיי צו לייזען גוזמי־גוזמאות! און נאָך עפּיס האָט מיר אָנגעזאָגט דער קרעטשמער, אָנגעטורקעט א פּולען קאָפּ, וואוהין איך זאָל צופֿאָהרען, און וואָס איך זאָל זאָגען, נאָר ס'איז אַלסדינג מיט א מאָל ארויסגעפּלויגען ביי מיר פּונ'ם מח, איהר זאָלט זאָגען, ס'זאָל איבערבלייבען חאָטש א האַלב וואָרט — גאָלע נאָרניט! מיינע אַלע געדאַנקען האָבען זיך געדרעהט נאָר ארום איין זאַך: איך פּיהר א טוידטען — און דאָס אַליין איז שוין געווען גענוג, עס זאָלען מבֿלבל ווערען ביי מיר אַלע מיינע מחשבות און איך זאָל פֿארגעסען אפילו, ווי אזוי מע רופט מיך, וואָרום פון קינדווייז אָן האָב איך מורא פֿאר א טוידטען אימת־מות! בלייבען איינער אַליין מיט א טוידטען נאָך עד־היום — איהר זאָלט מיך אָפּגיליטען! עס דאַכט זיך מיר אויס, אז די האַלב־צוגעמאַכטע כלומרשט־פֿארגלאָצטע אויגען קוקען אויף מיר און זעהען מיך, און די צוגעשלאָסענע טוידטע ליפּען וועלען זיך אָט באַלד אויפּעפענען און עס וועט זיך לאָזען הערען א משונה קול, ווי פון אונטער דער ערד, וואָס פונ'ם כח־הדמיון אַליין קאָן מען פאַלען חלשות! ניט אומזיסט דערצעהלט מען זיך אָן ביי אונז מעשיות וועגען מתים, ווי אזוי מענטשען זענען פון שרעק אַליין געפאַלען חלשות, אראָפּ פון זיינען אָדער גאָר גע־בליבען אויפ'ן אָרט...

זענען מיר, הייסט דאָס, געפאָהרען אין דרייען מיט'ן מת. דעם מת האָב איך אָפּגעטראָטען איינע פון מיינע קישענס און אַנידער־גלעגט אין שליטען אין דער בריט ביי מיר צופּוסענס, און בכדי עס זאָלען מיר ניט פּלאָנטען זיך קיין אומעטיגע מחשבות, האָב איך גענומען קוקען ארויף אין הימעל אריין און שטילערהייד גע'חזר'ט

זיך: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! אזוי לאנג, ביז עס האבען זיך די נעמען אנגעהויבען פלאנטען ביי מיר אין זכרון און ס'איז שוין אויסגעקומען: חוה־רפאל בת נחמה־מיכאל, און רפאל־מיכאל בת חוה־נחמה, און האב גאר ניט באמערקט, אז עס הויבט עפּים אן ווי צו ווערען אלץ טונקעלער און טונקעלער, דער ווינט בלאזט אלץ שטארקער און שטארקער, און דער שניי הערט ניט אויף צו שיטען און צו שיטען און פארשיטען דעם וועג אזוי, אז דער שליטען געהט אויף גאט'ס בעראט, אין דער וועלט אריין, און מיין ערל עפּים הער איך וואַרטשעט, פריהער שטילער־הייד, נאכדעם העכער און שטארקער, און איך וואלט געמענט שוועה־רען, אז ער בענטשט מיך מיט א דרייגאַרענדיגער ברכה... פרעג איך איהם: גוי, וואס איז מיט דיר? ענטפערט ער מיר מיט א שפּיי און מיט א רציחה, זאל גאט שומר ומציל זיין, און עס עפענט זיך ביי איהם דאס מויל און ער פארשיט מיך מיט וועדטער: סטייטש, זאגט ער, איך האב איהם גאר אומגליקליך געמאכט מיט זיין פער־דעל! איבער דעם, וואס מיר האבען געזומען א טוידטען אויפ'ן שליטען, איז דאס פערדעל ארויף פונ'ם וועג, און מיר בלאנזען, און גאט ווייסט ביז וואנען מיר וועלען נאך אזוי בלאנזען, וואַרום אט וועדט נאכט, זענען מיר גאר פארפאלענע!... אודאי האט ער מיר אנגעזאגט א שענע בשורה, און איך בין גרייט געווען פאהרען צוריק אין קרעטשמע אריין, אפּפיהרען צוריק די מצוה, איין עק, אויס עולם־הבא! זאגט מיר אבער דער ערל, אז איצטער איז שוין פארפאלען, נישטא ניט קיין אהין ניט קיין צוריק, וואַרום מיר דרעהען זיך ערגיץ אין מיטען פעלד, דער שוואַרץ־יאהר ווייסט וואו!... דער וועג איז פארשאטען, דער הימל איז פינסטער, ס'איז שוין שטאק־נאכט, דאס פערדעל איז אויסגעמוטשעט צום טוידט. א מיתה משונה זאל קומען, זאגט ער, אויף דעם קרעטשמער און אויף אלע קרעטשמערס פון דער גאנצער וועלט! נעחאי וואלט ער זיך, זאגט ער, פריהער אויסגעבראכען א פוס, איידער ער האט זיך אפּגעשטעלט נעבען דער דאזיגער קרעטשמע! נעחאי־בי וואלט זיך,

זאָגט ער, איהם געשטעלט פּאָפּעריק דאָס ערשטע גלעזעל בראָנפּען, אַידער ער האָט זיך געלאָזט צורעדען טהון אזא נאַרישקייט — נעמען צו זיך איין אומגליק אין שליטען אריין, און איבער א האַלבען שמאַראָווינע פּארפּאַלען ווערען דאָ אין מיטען פּעלד, צו אַלדי רוחות, מיט'ן פערדעל אינאיינעם! מילא ער, זאָגט ער, איז נאָך ווי עס איז, אפשר איז איהם באשערט אָט דאָ א מיתה משונה אייגנעמען, אָבער דאָס פּערדעל נעבאָך? וואָס האָט ער געהאט צו דעם דאָזיגען פערדעל? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?...

איך וואָלט געמעגט שווערען, אז טרערען הערען זיך ביי איהם אין קול... איך ווייל איהם אויסרערען דאָס הארץ, זאָג איהם צו נאָך א חצי פוגעל מיט נאָך צוויי גוטע טרונק בראָנפּען, ווערד ער מלא כעם און זאָגט מיר נאָך אָפּען, אז טאָמער וועל איך ניט אנשווינגען ווערען, נעמט ער און ווארפט מיר גאָר ארויס די מציאה פונ'ם שליטען! און איך טראכט מיר: וואָס טהו איך, אשטיינער, אז ער נעמט טאקי חלילה און ווארפט מיר ארויס דעם מת פונ'ם שליטען מיט מיר אינאיינעם? א קשיא אויף איין ערל, אז ער ווערד אין כעם?... און איך מוז שוין שטומען, זיצען אין שליטען איינגענאַרעט אין די קישענס און היטען זיך, איך זאָל חאַטש ניט אנשלאָפּען ווערען, וואָרום, ראשית, ווי אזוי שלאָפּט מען, אז סע ליגט א מת פּאר די אויגען? והשנית, האָב איך געהערט, אז ווינטער אויפ'ן פּראָספּט טאָר מען ניט שלאָפּען; מע קאָן אזוי פּאַוואָלינקע אנשלאָפּען ווערען אויף אייביג... נאָר, ווי אויף־צו־להכעיס, קלעפּען זיך מיר די אויגען דוקא צו חאָפּען א דרימעל. איך וואָלט אין דער מינוט, דאָכט מיר, אַוועקגעבען פּאר איין דרימעל מי יודע וויפיעל!... און איך רייס מיר די אויגען, און די אויגען פּאַלגען ניט, און זיי שליסען זיך פּאַוואָלינקע, און עפענען זיך אויף, און שליסען זיך ווידער א מאָל, און דער שליטען שליטעלט זיך איבער'ן ווייסען, מיעפען, ווייכען שניי, און עפּים א מאַדנע זיסקייט צעניסט זיך אין אַלע מיינע אברים, און איך פיהל עפּים א משוגה גוטסקייט, און עס

נלוסט זיך מיר, אז די זיסקייט מיט דער גוטסקייט זאל געדויערען נאָך און נאָך, א סך זאל עס געדויערען, לאנג זאל עס געדויערען... נאָר א זייטינער כח, איך וויים ניט פון וואנען, שטעהט און טאָרעט מיך: „שלאָף ניט, נח, שלאָף ניט". און איך ריים אויף מיט גוואלד די אויגען, און פון יענער זיסקייט לאָזט זיך אויס א מין קעלט אינווענינ אין אלע אברים, און פון יענער גוטסקייט — א מין מרה־שחורה מיט א מורא, מיט א פחד, מיט איין אומעט, זאל זיך דער אויבערשטער מרחם זיין! עס ווייזט זיך מיר אויס, אז מיין מת רודערט זיך, דעקט זיך אָפּ און קוקט אויף מיר מיט האלב־צוגעמאכטע אויגען, ווי איינער רעדט: „וואָס האסט דו געהאט צו מיר, יונגערמאן, אומברענגן א טוידטע אידינע, א מאמע פון קליינע קינדער, נישט ברענגן זי צו קבר ישראל?"... און דער ווינט בלאָזט, פייפט מיט א קול פון א מענטשען, פייפט מיר גלייך אין אויהער אריין, רויסט מיר איין א שרעקליכען סור... און שרעקליכע מחשבות, מוראַ'דינע נעדאנקען, דמיונות קריכען מיר אין קאָפּ אריין, און עס שטעלט זיך מיר פאָר, אז מיר אלע זענען דאָ אונטער'ן שניי, אלע: איך און, להבדיל, דער ערל און דאָס פערדעל זיינס און דער מת... מיר אלע זענען טוידט, נאָר דער מת — מערקווירדיג! — נאָר דער מת אליין, דעם קרעטשמער'ס ווייב, איז לעבעדיג...

און פלוצים דערהער איך, מיין ערל סמאצקעט דעם פערדעל עפּים זעהר פרייליך, דאנקט נאָט און צלמ"ט זיך אין דער פינסטער און זיפצט, און א נייע נשמה זעצט ער אריין אין מיר, און איך דערזעה פון דערווייטען בלישטשעט ארויס א פייערעל. דאָס פייע־רעל באווייזט זיך, ווערד באלד פארשוואונדען און באווייזט זיך נאָך א מאל. „א ישוב", טראכט איך מיר, און דאנק און לויב נאָט מיט'ן נאנצען הארצען, און רוף מיך אָן צו מיין ערל: „אפּנים, מיר זענען שוין, זאָג איך, אויף א שטיקעל דרך? עס ווייזט אויס, זאָג איך, אז מיר זענען באלד אין שטעדטעל?" — „עהע!" — מאכט צו מיר דער ערל מיט'ן פריהעריגען קורצען, שטילען טאָן, שוין אהן א שום כעס, און עס ווילט זיך מיר ארומנעמען איהם פון הינטען

און איהם געבען א קוש אין פלייצע פאר דער גוטער בשורה, פאר זיין גוטען קורצען שטיל־עהע", וואס איז טהייערער ביי מיר איצטער פון דער שענסטער קלוגער דרשה. „ווי אזוי רופט מען דיך?" — פרעג איך איהם, און עס וואונדערט מיך, פאר וואס האב איך איהם ביז אהער ניט געפרעגט זיין נאמען. „מיקיטא" — ענטפערט ער מיר קורץ מיט איין ווארט, ווי זיין שטייגער. „מיקיטא?" — חזר איך איבער נאך א מאל, און דער נאמען „מיקיטא" באקומט ביי מיר א מארנעם חן. „עהע!" — ענטפערט ער מיר דערויף, ווי געווייגנטליך, און עס גלוסט זיך מיר זעהר, אז מיקיטא זאל מיר נאך עפּיס זאגען, חאטש צוויי־דריי ווערטער ווילט זיך מיר פון איהם הארכען, און מיקיטא ווערד מיט א מאל טהייער ביי מיר אין די אויגען. אויך דאס פערדעל זיינס ווערד ביי מיר טהייער, מלא חן. און איך מאך מיט איהם א שמועס וועגען זיין פערדעל; איך זאג איהם, אז ביי איהם איז א וואויל פערדעל. זעהר א וואויל פערדעל! ענטפערט מיר מיקיטא: „עהע". „און א שליטען איז ביי דיר, מיקיטא, זאג איך, אויך א וואויל־ער!" ענטפערט ער מיר: „עהע". און מעהר ווי מיין מיקיטא קיין ווארט נישט זאגען, חאטש ברעק איהם אויף צעהן שטיקלעך! „האסט פיינט, זאג איך צו איהם, רעדען, מיקיטא־סערדצע?" — ענטפערט ער מיר: „עהע". און איך צעלאך מיך, ס'איז מיר פרייליך, גוט און פרייליך, גליך ווי איך האב דא איינגענומען אטשאקאוו, אדער געפונען איין אוצר, אדער אנטדעקט א נייעס, וואס קיינער האט דערפון ניט געוואוסט,— מיט איינעם ווארט, איך בין גליקליך־איבערגליקליך! טאמער וויסט איהר וואס? עס האט זיך מיר געוואלט אויפהויבען דאס קול און אנהויבען זינגען, ווי איהר זעהט מיך לעבען! ס'איז ביי מיר פון תמיד אן אזא טבע, אז עס מאכט זיך אמאל, ס'איז מיר גוט אויפ'ן הארצען, זינג איך. מיינע זאל לעבען וויסט שוין מיין כאראקטער, פרעגט זי מיך: „וואס איז שוין, נח? וויפיעל האסט דו פאר־דיענט, וואס דו האסט זיך אזוי צעוונגע;?" ביי די ווייבער קומט אויס, נאך זייער ווייבערשען שכל, אז פרייליך איז א מענטש נאר

דעמאָלט, וועז ער פאַרריעגט; אַנדערש קאָן גאָר אַ מענטש ניט זיין אויפגעלעגט. פון וואַנען נעמט זיך דאָס, אַשטייגער, וואָס אונזערע ווייבער זענען אַ סך מעהר לְהוט נאָך געלט, ווי מיר, מאַנספּאַר־שוינען? דאָכט זיך, וועד האַרעווט אויפ'ן געלט? מיר, צי זיי? נאָר שא! מיר דאָכט, איך בין שוין וויעדער פּאַרקראָכען קיין בויבעריק...

זענען מיר, הייסט דאָס, נעקומען מיט גאָט'ס הילף אין שטער־טעל אַריין נאָך פּאַר־פּריה. דאָס שטעדטעל האָט געהאַלטען נאָך אין רעכטען שלאָף, ס'איז נאָך געווען ווייט צו טאָג, קיין פייערעל זעהט מען ניט אין ערגיץ. קוים דערזעהען אַ שטיבעל מיט אַ גרויסען טהויער און מיט אַ בעוועמעל אויפ'ן טהויער — אַ סימן פון אייז אכסניא, האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט, אַראָפּגעקראָכען און נע־נומען ביידע, איך מיט מיקיטא'ן, קלאָפּען מיט די קולאַקעס אין טהויער אַריין. נעקלאָפּט־נעקלאָפּט, קוים מיט צרות, גאָט האָט געהאַלפען, מיר האָבען דערזעהען אַ פייערעל אין פענסטער; נאָכ־דעם האָבען מיר דערהערט, עמיצער שליאָפּעט מיט די פּיס און עס לאָזט זיך הערען אַ קול פון יענער זייט טהויער: וועד איז?

— עפּענט, זאָג איך, פּעטער, וועט איהר פּאַרריענען עולם־הבא!

— עולם־הבא? וועד זייט איהר? — מאַכט דאָס קול פון יענער זייט און הויבט אָן עפּענען דעם שלאָס.

— עפּענט אויף, זאָג איך, איך האָב געבראַכט צו פיהרען אַהער אַ מת.

— אַ וואָס?

— אַ מת!

— וואָס הייסט אַ מת?

— אַ מת הייסט אַ געשטאָרבענער. אַ געשטאָרבענע אידינע האָב איך אַהער געבראַכט צו פיהרען פון אַ דאָרף, פון אַ קרעטשמע.

און פון יענער זייט טהויער איז געוואָרען שטיל. מע האָט נאָר געהערט, ווי עס האָט זיך צוגעמאַכט צוריק דער שלאָס און

די פּים האָבען אַוועקגעשלעפּעט ווייטער, און אויך דאָס ליכט איז פּאַרלאָשען געוואָרען — און נעה שריי חי וקיים! האָט דאָס מיך שוין פּאַרדראָסען, און איך רוף מיך אָן צו מיין ערל, ער זאָל מיר העלפען קלאָפּען מיט די קולאַקעס אין פּענסטער אַריין. און מיר האָבען זיך גענומען ביידע קלאָפּען אַזוי געשמאַק, אַז דאָס פּייערעל האָט זיך וויעדער אָנגעצונדען און דאָס קול האָט זיך וויעדער גאָלאָזט הערען פון יענער זייט טהויער:

— וואָס ווילט איהר האָבען פון מיין לעבען? וואָס פּאַר א פּריטשעפּע?

— אין נאָטעס ווילען, — בעט איך זיך ביי איהם ווי ביי א גזלן, — האָט רחמנות, איך בין דאָ מיט א מת!

— מיט וואָסער א מת?

— דעם קרעטשמער'ס ווייב.

— וואָסער קרעטשמער?

— איך האָב פּאַרגעסען ווי ער הייסט, נאָר זי רופט מען חוה־מיכאל בת חנה־רפאל, מיין איך חנה־רפאל בת חוה־מיכאל, חנה־חוה־חנה, מיין איך...

— איהר וועט ניט אַוועקגעהן פון דאָנען, שלים־מזל! אָט גיס איך אייך אָפּ מיט אַיין עמער וואָסער!

אַזוי מאַכט צו מיר דער בעל־אכסניא און שליאָפּקעט אַוועק פון'ס פּענסטער און פּאַרלעשט דאָס פּייערעל — און נעה טהו איהם עפּים!... ערשט העט־העט, אין א שעה אַרום, אז עס האָט אָננעהויבען שאַריען אויף טאָג, האָט זיך אויפגעעפּענט א שטיקעל טהויער און עס האָט זיך אַרויסגעשטעקט א שוואַרצער קאָפּ מיט ווייסע פּערערען און רופט זיך אָן צו מיר:

— דאָס האָט איהר נעטאַראַבאַנעט אין די פּענסטער אַריין?

— איך, ווער דען?

— וואָס האָט איהר געוואָלט?

— איך האָב געבראַכט אַ מת.

— אַ מת? פֿיהרט איהם צו צום שמש פֿון חברה־קדישא.

— וואו זיצט דאָ דער שמש אייערער? ווי אַזוי רופֿט מען איהם?

— יחיאל רופֿט מען איהם, דעם שמש, און זיצען זיצט ער בארג־ארָאָפֿ, טאקי ניט ווייט פֿון באָד.

— וואו איז דאָ ביי אייך ערגיץ די באָד?

— די באָד ווייסט איהר ניט? איהר זענט, אַפֿנים, נישט קיין הינער? פֿון וואַנען איז אַ יונגערמאן?

— פֿון וואַנען איך בין? פֿון ראַדאָמישלי, אַ ראַדאָמישלי־ער בין איך, נאָר פֿאָהרען פֿאָהר איך פֿון זוואָהיל, און דעם מת פֿיהר איך פֿון אַ קרעטשמע דאָ ניט ווייט, טאקי דעם קרעטשמער'ס ווייב, זי איז געשטאָרבען פֿון דער טשאָלעטקע.

— ניט דאָ געדאַכט! וואָס זשע געהר זיך עס אָן מיט אייך?

— מיט מיר? נאָר ניט. איך בין דורכגעפֿאָהרען פֿארביי, האָט ער מיך געבעטען, דער קרעטשמער היישט דאָס, ער זיצט אין מיטען פֿעלד מיט פֿיצלעך קינדער, ניטאָ זי וואו צו באַהאַלטען, האָב איך מיך מיישב געווען, יענער בעט פֿארדיענען עולם הבא, פֿאר וואָס ניט?

— די מעשה איז עפּים ניט גלאַט. — מאַכט ער צו מיר. — איהר וועט זיך מוזען זעהען פֿריהער מיט די גבאים.

— וואר זענען ביי אייך, אשטיינער, די גבאים? וואו, זאָג איך, זיצען זיי?

— די גבאים ווייסט איהר ניט? רב שעפּסעל אַ גבאי, זיצט אויף יענער זייט מארק. רב אלעזר־משה אַ גבאי, זיצט סאמע אין מיטען מארק. און רב יוסי, אויך אַ גבאי, זיצט נעבען אלטען בית־המדרש. דער עיקר וועט איהר דארפען זעהען זיך מיט רב

שעפסלען, ער איז דער גאנצער טהויער ביי אונז. א האַרטער איד, זאָג איך אייך פריהער, איהר וועט איהם אזוי ניך ניט איינבייסען.

— א שענעם דאנק אייך, זאָג איך, איהר זאָלט דערלעבען אַנזאָנען בעסערע בשורות! וועז וועל איך קאָנען זיך מיט זיי זעהען?

— וואָס הייסט וועז? אם ירצה השם, אין דערפריה נאָכ'ן דאוונען.

— מזל־טוב אייך! וואָס־זשע זאָל איך טהון דערווייל? לאָזט מיך חאַטש אריין אביסעל אַנווערמען זיך. ס'איז ביי אייך א מין סדום, אפנים?

דערהערט די דאָזיגע ווערטער, האָט מיין בעל־אכסניא נאנץ פיין פאַרשלאָסען צוריק דעם טהויער — און שא, שטיל, ווי אויף א בית־הקברות. וואָס טהוט מען וויטער? מיר שטעהען מיט'ן שלימזל אין מיטען גאָס, מיקיטא פייערט, וואַרטשעט, קראַצט זיך אין דער פאַטיליצע, שפייט און שיט מיט דרייגאַרענדיגע ברכות: „א מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויפ'ן קרעטשמער און אויף אלע קרעטשמערס פון דער גאנצער וועלט. מילא ער אליין, זאָגט ער, חאפט איהם דער רוח! אבער זיין פערדעל! וואָס האָט מען, זאָגט ער, צו זיין פערדעל, וואָס מע מאַרעט דאָס פון הונגער און פון קעלט? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאַטינע, וואָס ווייסט זי?... ס'איז מיר א חרפה, א בושה פאר דעם ערל, און איך טראַכט מיר בשעת מעשה: וואָס קלערט, אשטייגער, זיין קאָפ וועגען אונז, אידען? וואָס פאר א פנים האָבען מיר, אידען, רחמנים בני רחמנים, קענען זיי, ערלים, גראָבע לייט, אז איין איד דעם אַנדערען ווייל די טהיר נישט עפענען, לאָזט נישט אריין זיך אַנ־ווערמען אפילו, זענען מיר דאָך טאקי ווערטה דריי מאָל אזוי פיעל, וואָס מיר האָבען!... און אט אזוי בין איך מצדיק את הדין, דאָס הייסט, איך געפין פאר רעכט אלסדינג, וואָס מיר האָבען, און מאָך שולדיג דעם גאנצען כלל, ווי נעווייגנטליך א איד בשעת

דער אנדערער איד ווי׳ל איהם נישט טהון קיין טובה. קיין אומה ולשון רעדט ניט אויף אונז אזוי פיעל שלעכטס, ווי מיר אליין. טויזענד מאל א טאג קאנט איהר האַרכען פון וואסער א אידען איהר ווילט אזעלכע מינים ווערטער: „א איד איז דיר קיין קאטא־וועס ניט!" „מיט א אידען ווילט איהר עפּים מאכען?" „מיט א אידען איז גוט קוגעל עסען!" „דאס קאן נאר א איד!" „הערסט דו, דערוויף איז דאך עס א אידוניו!" „אוי, א איד, א איד!" וכדומה אזעלכע שענע אטעסטאציעס, קאמפּלימענטען. איך וואלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי איז ביי „זיי", אז עס מאכט זיך, איינער דעם אנדערען ווי׳ל ניט העלפען, — פאלט מען אויך אן אויפ׳ן כלל און מע זאגט, אז דאס גאנצע פאלק איז ניט ווערטה וואס די ערד טראגט דאס? נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, וויעדער אוועק קיין בויבעריק...

שטעהען מיר, הייסט דאס, מיט׳ן שליטען אין מיטען מארק און וואַרטען ביז עס וועט ווערען רעכט טאג און די שטאדט וועט אנהויבען ארויסזוויזען סימנים, אז זי לעבט. און כך הוה. עס האט זיך געלאזט הערען ערגיץ א רוק פון א טהיר, א קרעכץ פון איין עמער, פון א צווי־דריי קוימענס האט זיך באוויזען א רויך, און א קרעהען פון העהנער האט זיך געלאזט הערען אלע מאל שטארקער און לעבעדיגער; עס האבען זיך געעפענט אלע טהירען און עס האבען זיך אנגעהויבען באווייזען גאט׳ס באשעפענישען אין געשטאלטען פון בהמות, קעלבלעך, ציעגען און, להבדיל, אידען, וויבער און מיידלעך, פארבונדען מיט וואַרעמע שאלען און פאר־וויקעלט ווי די ליאלקעס, איינגעהויקערט אין דרייען און איבער־געפרוירען ווי די קיסליצעס — הקיצור, מיין שטעדטעל האט אויפ־געלעבט, ווי א לעבעדיגער מענטש, אשטייגער. עס האט זיך אויפ־געהאפט, אפּגענאסען נעגעל־וואסער, געהאפט אויף זיך דאס מלבוש און געגומען זיך צו רער ארבייט: די מאנסביליען צו עבודת־הבורא, דאוונען, לערנען, זאגען תהלים, און די וויבער צו די אויוועגס, צו די באקדייזשעס, צו די קעלבלעך מיט די ציעגען, און איך האב

מיך נענומען צו נאָכפרעגען זיך אויף די גבאים: וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל, רב אלעזר־משה, רב יוסי? נעמט מען מיך צום עקזאמען: וואָסער שעפסעל, וואָסער אלעזר־משה און וואָסער יוסי? פֿארהאַן, זאָגען זיי, דאָ אין שטערטעל עטליכע שעפסלען, עטליכע אלעזר־משהס און עטליכע יוסיס. און אז איך האָב זיי געזאָגט, אז איך דארף צו די גבאים פון חברה־קדישא, האָבען זיי זיך ווי דערשראָקען און נענומען אויסטאָפען ביי מיר, וואָס באַדארף עס א יונגערמאַן אזוי פריה צו די גבאים פון חברה־קדישא? חאָב איך מיך נישט געלאָזט לאַנג טאָפען און האָב זיי אנטפלעקט מיין האַרץ, אויסגעזאָגט דעם נאַנצען סוד מיט דער באָמבע, וואָס איך האָב אויף זיך נענומען. האָט איהר באַדארפט זעהען וואָס עס האָט זיך נעטהאַן! איהר מיינט, מע האָט זיך נעהאָפט מיך באַפרייען פונ'ם אומגליק? חס ושלום! מע איז נאָר געלאָפען איטליכער באזונדער אין דרויסען א קוק טהון אויפ'ן שליטען, צי עס ליגט טאָקי דאָרטען א מת, צי ס'איז איין אויסגעטראכטע מעשה? און דערווייל איז געוואָרען ארום אונז א רעדעל פון מענטשען, וואָס האָבען זיך געביטען, דאָס הייסט, מחמת קעלט זענען די מענטשען אוועק און אויף זייער אָרט האָבען זיך צונויפ־געקומען אנדערע מענטשען, געקוקט אין שליטען אריין, געשאָקעלט מיט די קעפ, געקנייטשט מיט די פֿליצעס, זיך צעפרעגט, וואר איז דער בר־מינן, און פון וואַנען, און וואר בין איך, און ווי קומט ער צו מיר, און גישט געגעבען מיר קיין הילף פון דאנען אהין. קוים־קוים האָב איך נע'פועל'ט, מע זאָל מיר אָנווייזען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל דער גבאי. האָב איך איהם נעטראָפען שטעהן מיט'ן פנים צו דער וואנט, איינגעוויקעלט אין טלית ותפילין און דאוונען אזוי געשמאק, מיט אזא זיסען ניגון און מיט אזוי פיעל התפעלות, אז ממש די וועלט האָבען געוונגען. ער האָט געקנאקט מיט די פינגער, געבאָמקעט און ג'דבק'עט זיך, געמאכט משונה־מאָדנע העויות. איך האָב מיך, הערט איהר, גאָר מחיה געווען, וואָרום, ערשטענס, האָב איך ליעב גלאָט הערען אזא מין

דאוונען, והשנית, האָב איך געקאָנט דערווייל אָנווארעמען אביסעל די איבערגעפרוירענע ביינער. און אז דער רב שעפּסעל האָט אויסגערעהט צו מיר דאָס פּנים, זענען אין די אויגען ביי איהם נאָך געשטאַנען טרערען, און אויסגעזעהען האָט ער ביי מיר אין די אויגען ווי א געטליכער מענטש, א קדוש, וואָס די נשמה זיינע איז אזוי ווייט פון דער ערד, ווי דער גרויסער פעטער גוף זיינער איז ווייט פונ'ם הימעל. און מחמת ער האָט נאָך געהאַלטען אין מיטען דאוונען און האָט בישט געוואָלט מפסיק זיין, האָט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף „לשון־קודש", דאָס הייסט, אויף אזא מין שפּראַך, וואָס באשטעהט פון מאכען מיט די הענט, ווינקען מיט די אויגען, קנייטשען מיט די פּלייצעס, דרעהען אביסעל מיט'ן קאָפּ און אביסעל מיט דער נאָז און א פּאָר לשון־קודש־ווערטער וואַרפט זיך אויך דורך בתוכם. אויב איהר ווילט, קאָן איך אייך איבערגעבען דעם דאָזיגען שמועס וואָרט ביי וואָרט; מסתמא וועט איהר שוין אַליין פּארשטעהן וועלכם האָט נעקעהרט צו מיר און וועלכם צו איהם.

— שלום עליכם אייך, רב שעפּסעל.

— עליכם שלום. אי־אָ... על הספסל...

— א דאנק, איך בין שוין געזונ געזעסען.

— נו־אָ?... מה? מה?

— איך האָב צו אייך א בקשה, רב שעפּסעל. איהר וועט פּארדיענען עולם הבא.

— עולם הבא? טוב... אלא מה? מה?

— איך האָב אייך געבראַכט א מת.

— מת? מי מת?

— אָט דאָ ניט ווייט איז פּארהאַן א קרעטשמע, זיצט דאָרט א איד אין אָרעמאַן נעבאָך, איז ביי איהם, ניט דאָ געדאַכט, געשטאָרבען דאָס ווייב פון דער טשאַכאָטקע, געלאָזט קינדער קליינע,

א נאָט׳ס רחמנות. וועָן איך דערבאַרעם זיך ניט אויף זיי, וויים איך ניט וואָס עס וואָלט נעבאַך געטהאָן דער קרעטשמער אין מיטען פּעלד מיט א בּר־מינן.

— ברוך דיין אמת... אלא נו?... מעות? חברה־קדישא?...

— וואָסער מעות? וועָר מיר מעות? יענער איז איין אָרעמאָן, איין עני ואביון, א מטופל מיט קינדער! איהר וועט פּאַרדיענען עולם הבא, רב שעפּסל.

— עולם הבא? טוב, טוב מאד! אלא מה? מה? הקדש? יהודים! נו? גם כן קבצנים! אי־אָ! נו־פּע!

און מחמת איך האָב ניט פּאַרשטאַנען, וואָס ער מיינט דערמיט, האָט ער זיך מיט כעס אויסגעדרעהט וויערער א מאל מיט׳ן פּנים צו דער וואַנט און האָט שוין געזומען דאוונען נישט מיט אזא היטץ ווי פּריהער, שוין אביסעל שטילער, נידעריגער מיט א טאָן, כמעט אויף א קוויטש, און געשאָקעלט זיך גיך־גיך, מיט׳ן קוריער־צוג, אראָפּגעוואָרפען פון זיך דעם טלית ותפילין און אָנגעפּאַלען אויף מיר נאָכדעם מיט א מין כעס, גלייך ווי איך וואָלט איהם קאַלי געמאכט א יריד, געקוילעט די קאָפּאָטע. סטייטש, זאָגט ער, דאָס שטעדטל איז איין אָרעם שטעדטל, האָט אויף זיך גענוג אייגענע קבצנים, וואָס אז זיי שטאַרבען, מוז מען זיי נאָך מאכען אויף תכריכים, קומט מען אהער נאָך פון פּרעמדע ערטער, פון דער נאַנצער וועלט אהער! אלע אהער!... האָב איך מיך פּאַרענטפערט ווי וויייט מעגליך, אז איך בין גאָר דאָ אודאי נאָט די נשמה שולדיג, אז דאָס איז נישט מעהר ווי א מת־מצוה. עלעהיי, מע האָט געפּונען, זאָג איך, אין נאָס א טוידטען און מע דאַרף איהם טהון זיין רעכט, ברענגען צו קבר ישראל! איהר זענט דאָך, זאג איך, איין עהרליכער איד, א פרומער, מע קאָן דאָך דערמיט פּאַרדינען עולם הבא! איז ער נאָך מעהר אָננעפּאַלען אויף מיר, כמעט, קאָן מען זאָגען, ער האָט מיך דורכגעטריבען. דאָס הייסט, נישט געטריבען ממש, נאָר דערנאָנגען די יאָהרען מיט ווערטער:

— אַווי? איהר זענט אַ יונגערמאַן פון עולם הבא? נעהט זשע זיך דורך אַביסעל ביי אונז אין שטעדטעל, טהוט עפּיס דערצו, מע זאָל אַווי גיך ניט שטאַרבען פון הונגער און פריערען פון קעלט, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא! איין עולם־הבא־איד! אַ יונגערמאַן, וואָס האַנדעלט מיט עולם הבא! נעהט אייך געזונטער הייד מיט אייער סחורה צו די הולטייעס, אפשר וועלען זיי ביי אייך האַנדלען עולם הבא? מיר האָבען אונזערע אייגענע מצוות און מעשים טובים, און אז עס וועט זיך אונז פּאַרגלוסטען אַ חלק לעולם הבא, וועלען מיר זיך געפּינען איין עצה אָהן אייך!

אַווי זאָגט צו מיר דער גבאי רב שעפּסעל און באַגלייט מיך ארוים מיט כעס און מיט אַ רעכטען קנאַק מיט דער טהיר, און איך שווער אייך בנאמנות, — מיר זעהען זיך דאָך מיט אייך דאָס ערשטע מאָל און אפשר דאָס לעצטע מאָל, — פון יענעם פריה־מאָרגען אָן האָב איך באקומען עפּיס אַ באַוונדערע מין שנאה צו עהרליכע אַלט־פרענקישע אידען, פיינט געקריגען די, וואָס דאַוונען הויך און דבקה'ן זיך און באַמקען און מאַכען העויות, פיינט גע־קריגען פרומאַקעס און אַלע מינים אידען, וואָס רעדען מיט נאָט, וואָס דיענען נאָט און וואָס טהוען אַלסדינג נאָר לשם שמים, כלומרשט פון נאָט'ס וועגען. אמת, איהר וועט מיר זאָגען, אז ביי די היינטיגע, ביי די אויפגעקלערטע, איז פאַרהאַן נישט מעהר, און אפשר נאָך ווינציגער, יושר ווי ביי די אמאַליגע, ביי די פרומא־קעם? עס קאָן זיין, אז גערעכט זענט איהר, נאָר וואָס דען? דער פאַרדראָס איז חאַטש ניט אַווי גרויס, מע רעדט חאַטש ניט מיט נאָט. אי, וועט איהר פרעגען, למאי שלאָגען זיך די חיינטיגע אַווי פאַר'ן אמת, לעגען־איין די וועלט, גלייך ווי דער רוח חאַפּט זיי אַוועק, און קומט צו עפּיס — לאָזט זיך אויס, אז סע הויבט זיך נאָר ניט אָן? נאָר שא! איך בין שוין, דאַכט זיך, וויעדער אין בויבעריק?...

האָט מיך, הייסט דאָס, דער גבאי ראשון רב שעפּסעל, מחילה, דורכגעטריבען. וואָס טהוט מען וויטער? דאַרף מען געהן וויטער,

צו די איבעריגע, הייסט דאָס, גבאים. האָט זיך אָבער דאָ נע־טראָפען א נס, א נס מן השמים; איך האָב פּאַרשפּאַרט געהן צו די גבאים, ווּאַרום די גבאים זענען געגאַנגען צו מיר, זיך באַגעגענט מיט מיר א נאָז קעגען א נאָז ביי דער טהיר, און א מאָך געטהאָן צו מיר:

— דאָס זענט איהר אפשר דער יונגערמאַן פון דער ציענ?

— פון וואָסער ציענ? — פרעג איך.

— דער יונגערמאַן, הייסט עס, וואָס האָט געבראַכט צו פיהרען אַהער א מת — זענט דאָס איהר?

— יאָ, ס'איז איך; וואָס איז רעז?

— קומט צוריק, צו רב שעפּסלען, וועלען מיר זיך אַלע אינ־אייגעם האַלטען איין עצה.

— האַלטען איין עצה? — זאָג איך. — וואָס איז שוין דאָ איין עצה? נעמט־צו ביי מיר דעם מת און לאָזט מיך אָפּ, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא.

— עמיצער האַלט אייך רעז? — מאַכען זיי צו מיר. — פאַהרט אייך מיט'ן מת וואוהין איהר ווילט, אפילו קיין רַאדאָ־מישלַי, מיר וועלען אייך נאָך זאָגען א דאַנק.

— א דאַנק אייך פאַר דער עצה. — זאָג איך צו זיי.

— ניטאָ פאַר וואָס. — מאַכען זיי צו מיר, און מיר חאָפען זיך אַריין אַלע דריי צוריק צו רב שעפּסלען, און אַלע דריי גבאים צווישען זיך הויבען־אָן רעדען, שפּאַרען זיך, קריענען זיך, כמעט מע זידעלט זיך. יענע צוויי זאָגען אויף רב שעפּסלען, אז ער איז תמיד א מחמיר, א האַרטער איד, וואָס איהם איז שוועד אויפצו' בייסען; און רב שעפּסל וואַרפט זיך, שמיצט זיך, דרינגט זיי אוים מיט פּסוקים: „ענוי עירך קודמין" — אז די שטאַדט־אַרעמעלייט זענען בילכער. פאַלען־אָן אויף איהם יענע צוויי:

— אם כן, איז וואָס? וויל איהר, הייסט דאָס, דער יונגער־מאַן זאָל פאַהרען מיט'ן מת צוריק?

— חס ושלום! — זאָג איך. — וואָס הייסט, איך וועל פאָהרען מיט'ן מת צוריק? איך בין געקומען אהער קוים א לעבעדיגער, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד. דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסווארפען אין מיט'ן וועג פונ'ם שליטען. איך בעט אייך, האָט רחמנות, באפרייט מיך פונ'ם מת, איהר וועט אייך קויפען עולם הבא.

— עולם הבא איז אודאי א גוטער ביסען. — ענטפערט מיר איינער פון יענע צוויי, א הויכער איד א דארער מיט דינע פייאער, דער וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה. — דעם בר־מינן וועלען מיר ביי אייך צונעמען און טהון זיין רעכט, נאָר עטליכע קערבלעך וועט דאָס אייך קאָסטען.

— וואָס הייסט? — זאָג איך. — לאַ־די איך האָב געגומען אויף זיך אזא מצוה, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד, דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסווארפען פון שליטען, זאָגט איהר נאָר נעלט?

— האָט איהר דערפאר עולם הבא! — מאכט צו מיר רב שעפסעל מיט אזא פאסקודנע שמייכעלע, אז סע גלוסט זיך מיר איהם אָפּבאָדען, ווי סע געהער צו זיין, נאָר איך האלט מיך איין מיט אלע כחות, וואָרום איך בין דאָך ביי זיי אין די הענט!

— לאָזט זיך דיענען! — זאָגט צו מיר איינער פון די אנדערע צוויי גבאים, דער וואָס מע רופט איהם רב יוסי, א אידעל א קליינם מיט א האלב בערדעל איין אויסגעפליקטס. — איהר דארפט וויסען, יונגערמאן, אז איהר האָט אויף זיך נאָך א באמבע: איהר האָט נישט קיין פאפיערען, קיין פאפיערען האָט איהר ניט.

— וואָסערע פאפיערען? — פרעג איך איהם.

— פון וואנען וויסען מיר, וועד דער בר־מינן איז? אפשר

איז דאָס גאָר ניט דער, וואָס איהר זאָגט? — מאכט צו מיר דעַר חויכער מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס.

איך שטעה און קוק פון איינעם אויפ'ן אַנדערען, און יענער, דער לאַנגער מיט די דינע פינגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, שאָקעלט־צו מיט'ן קאָפּ און טייט מיט די דינע פינגער און זאָגט צו מיר:

— יאָ, יאָ, יאָ. אפשר האָט איהר אליין ערגיץ נעקויפט א אידינע, און אפשר טאקי אייער אייגען ווייב, און נעבראכט צו פיהרען אהער און דערצעהלט א מעשה: א פעלד־קרעטשמע, דעם קרעטשמער'ס ווייב, טשאַכאָטקע, קליינע קינדער, עולם הבא?...

אפּנים, אז איך בין געוואָרען רעכט טוידט פון די דאָזיגע דבורים, מחמת יענער, דער קליינער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, האָט מיר גענומען אויסרעדען דאָס הארץ, אז, אייגענטליך, זיי אליין וואָלטען ניט געהאט קיינען דעם גאַרנישט, וואָרום וואָס האָבען זיי צו מיר? זיי זענען מיך, חלילה, ניט חושד, זיי פאַרשטעהען גאַנץ גוט, אז דאָך בין איך ניט קיין גזלן און ניט קיין קויפער, נאָר איך בין דאָך פּאָרט, זאָגט ער, א פרעמדער, און א בר־מינן איז ניט קיין זעקעל קאַרטאָפּלים, מע האָט צו טהון מיט א טוידטען מענטשען, מיט א מת... ס'איז, זאָגט ער, ביי אונז פאַרהאַן א ראַבינער און, להבדיל, איין אוריאַדניק, א פּראָטאָקאָל מוז מען מאכען...

— יאָ, יאָ, יאָ! א פּראָטאָקאָל! א פּראָטאָקאָל! — שטעלט־ארויין דער לאַנגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, און טייט מיט'ן פינגער און קוקט אויף מיר פון אויבען אראָפּ מיט אזעלכע אויגען, גלייך ווי איך וואָלט דאָ באמת אָפּגעטהאָן עפּעס אזעלכס, וואָס סע קומט מיר קרימינאל... איך האָב שוין מעהר קיין וועדטער ניט; איך פיהל נאָר, ווי א שוויים איז מיר ארויסגעטראָטען אויפ'ן שטערן, און ס'איז מיר געוואָרען, ניט פאַר אייך געדאכט, נישט גוט אויף צו חלש'ען. איך האָב גוט פאַרשטאַנען די וויסטע־פינ־

סטערע לאגע מיינע, ווי מיאוס איך האָב מיך דאָ אריינגענאָמען; ס׳איז מיר געווען א בזיון מיט א פאַרדראָס מיט א הארצוועהטיג אינאיינעם. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס וועל איך דאָ מאכען מיט זיי לאַנגע מחזקות? געה איך און נעם ארויס דאָס טייסטערעל און רוף מיך אָן צו די דריי גבאים פון חברה־קדישא:

— הערט־זשע אויס, אידען, די מעשה דערפון איז אזוי: איך זעה שוין, אז כ׳האָב מיך דאָ גוט אריינגענאָמען. דער גוטער יאָהר האָט מיך געטראָגען, איך זאָל זיך אָפשטעלען אין א פעלד־קרעטשמע אָנווארעמען זיך און טרעפען אקוראט דעמאָלט, וועו דעם קרעטש־מער׳ס ווייב פארגלומט זיך מאכען א שטארב, און הערען ווי א איר איין ארעמאן, א מטופל מיט קינדער, בעט זיך, רעדט מיך צו, איך זאָל זיך קויפען עולם הבא, — באראַף עס מיך קאָסטען רבי־נעלט. אָט האָט איהר אייך מיין טייסטער מיט געלט, איך פאר־מאָג ארום און ארום בסך הכל א קערבלעך עטליכע און זיעבעציג; נעמט אייך און טהוט אייך, ווי איהר פארשטעהט; מיר לאָזט נאָר איבער אויף דער הוצאה ביז ראדאָמישלי, און נעמט־צו ביי מיר דעם בר־מינן און לאָזט מיך ארויס פון דאנען מיט׳ן לעבען.

אפנים, אז מיינע וועלטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט הארץ, וואָרום אלע דריי גבאים האָבען זיך איבערגעקוקט צוויישען זיך, נישט געוואָלט זיך צוריהרען צו מיין טייסטערעל מיט געלט, און האָבען מיר געזאָגט, אז ס׳איז ביי זיי, חלילה, ניט סדום; אמת, דאָס שטעלעל איז טאקי איין ארעם שטעלעל, און קבצנים זענען ביי זיי פארהאן א סך מעהר פון גנידים, נאָר נעמען אָנפאלען אויף א פרעמדען מענטשען און זאָגען איהם: „זשיד, דאוואי ראָשע“ — דאָס פע! מהכתיתי, וויפיעל איך וועל געבען מיט מיין גוטען ווילען, איז גוט; פטור בלא כלום — דאָס געהט ניט, ס׳איז איין ארעם שטעלעל. היינט עפים שמשים, חברה נושאי־המטה, תכריכים, בראָנפען, קרקע־גלד, נעוויינטליך, צו ביסלעך, שיטען דאַרף מען ניט, וואָרום שיטען האָט קיין שיעור ניט!

מילא, וואָס זאָל איך אייך נאָך דערצעהלען ווייטער? דער קרעטשמער זאָל פֿארמאָגען די רי"ש אלפים, וואָלט זיין ווייב ניט געקאָנט האָבען אזא לויה, ווי זי האָט געהאַט! דאָס נאָנצע שטעדטעל איז זיך צונויפגעלאָפען אָנקוקען דעם יונגעמאַן, וואָס האָט געבראַכט א בר־מינן. אייגער דעם אנדערען האָט איבער־געגעבען די מעשה מיט א יונגעמאַן און מיט א בר־מינן זעהר א רייכען, א רייכע שוויעגער (פון וואָנען האָבען זיי נעמומען, אז ס'איז מיין שוויעגער?), איז מען געקומען מקבל פנים זיין דעם רייכען יונגעמאַן, וואָס האָט געבראַכט די רייכע שוויעגער און שיט מיט געלט... מע האָט ממש געטייט אויף מיר מיט די פינגער. און ארעמע לייט? כחול הים! זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פיס, האָב איך אזוי פיעל ארעמע לייט ניט געזעהען! ערב יום כפור פאר דער שוהל איז נאָר קיין דמיון ניט! מע האָט מיך געשלעפט פאר די פאלעס, נעריסען אויף שטיקלעך. א קליי־ניגקייט, א יונגערמאַן, וואָס שיט מיט געלט? א גליק, וואָס די גבאים האָבען זיך אָנגענומען מיין קריוודע, נישט דערלאָזט מיך, איך זאָל אוועקגעבען דאָס נאָנצע געלט, און איבערהויפט יענער הויכער, וואָס מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס, איז ניט אָפּגעטראָטען פון מיר אויף קיין רגע און האָט ניט אויפגע־הערט צו טענה'ן מיט מיר און טייטען מיט די פינגער: „יונגער־מאַן! שיט נאָר נישט מיט קיין געלט! שיטען האָט קיין שיעור ניט!" נאָר וואָס מעהר יענער האָט גע'טענה'ס, איך זאָל ניט „שיטען", האָבען זיך אלץ מעהר געקלויבען ארום מיר שלעפערס און נעריסען פון מיר שטיקער פלייש: „נישקשה! — האָבען נעשריען די ארעמע לייט. — נישקשה, אז מע באגראָבט אזא רייכע שוויעגער, מעג מען זיך לאָזען קאָסטען נאָך א פאָר גראָשענס! די שוויעגער האָט איהם געלאָזט גענוג געלט! חוץ זיין שאָרען אויף אונז געזאָגט געוואָרען!"

— יונגערמאַן! — שרייט אייגער א שלעפער און שלעפט מיך ביי דער פאלע. — יונגערמאַן! ניט אונז אויף צוויייען איין

האלב קערבעל! חאטש א פערציגער ניט אונז! מיר זענען צוויי געבוירענע קאליקעס, איינער א בלינדער, דער אנדערער א קרומער, ניט אונז חאטש א גילדען, א גילדען אויף צוויי קאליקעס, צוויי קאליקעס איין גילדען זענען תמיד ווערטה!...

— וואס הערט איהר, וואס ער וועט אייך דערצעהלען קא־ליקעס? — שרייט נאך א שלעפער און שטופט־אפ יענעם שלעפער מיט די פיס. — אט דאס הייסט ביי איהם קאליקעס? א קאליקע איז מיין ווייב, אהן הענט, אהן פיס, אהן לייב און לעבען, און מיט קליינע קינדער אויך קראנקע. ניט מיר חאטש, יונגערמאן, נאך א פיטאקעל, וועל איך זאגען קריש נאך אייער שוויגער, זי זאל האבען א ליכטיגען גן־עדן!

איצטער לאך איך; דעמאלט בין איך געווען ווייט פון געלעכ־טער, וואהרום די חברה ארעמעלייט זענען געוואכסען ווי אויף הייוועז. מע האט אין איין האלבע שעה פארפלייצט דעם גאנצען מארק; ס'איז אונמענליך געווען זיך ריהרען מיט דער מטה. די חברה שמשים האבען מיט שטעקענס געמוזט נעמען זיך צעטרייבען דעם עולם; איז דערפון ארוים א געשלעג; האבען זיך שוין אנגע־הויבען קלויבען ארום אונז גויים אויך און גויעם און שקצימ'לעך און שיקסעם לרוב, ביז עס האט דערגרייכט אין די הויכע פענס־טער, פארשטעהט איהר, און עס האט זיך באוויזען דער אדון דער אוראדניק, רייטענדיג אויף א פערד, מיט א בייטשעל אין האנט, און האט מיט איין קוק און מיט עטליכע גוטע בייטשלעך צעטרייבען דעם גאנצען עולם, ווי די פויגעלעך, און אליין איז ער אראפ פונ'ם פערד און צוגעגאנגען צו דער מטה חוקר ודורש זיין, וואס דא טהוט זיך, ווער איז דאס געשטארבען, פון וואס איז מען געשטארבען, און וואס איז אזוי פארפלייצט דער מארק? צום ערשטען איז איהם געפעלען א פרעג טהון מיך, ווער בין איך, פון וואנען און וואוהין פאהר איך דאס? איז מיר געוואקרען „פרחה נשמתי", און בין געבליבען אהן לשון. איך וויים ניט, וואס דאס

איז? דערזעה איך איין אוראדניק, לאז איך אפ הענט און פיס, חאטש איך האב אויף מיין לעבען נישט אנגעריהרט, ווי מע זאגט, קיין פליעג אויף דער וואנט, און איך וויים נאנץ גוט, אז איין אוראדניק איז א מענטש, א בשר־ודם גלייך מיט אלע מענטשען. אדרבה, איך קען א אידען, וואס לעבט מיט'ן אוראדניק, ווי אנ־דערע צוויי, נעהען איינס צום אנדערען צו־נאסט, קומט יום־טוב עסט דער אוראדניק ביי'ם אידען פיש און דעם אידען איז דער אוראדניק מכבד מיט אייער, קאן זיך נאר ניט אפלויבען, וואס פאר א גוי דאס איז! און פון דעסטוועגען, אז איך דערזעה איין אוראדניק, אנטלויף איך. אפנים, אז ס'איז א ירושה־זאך, וואס איך אליין, דארפט איהר וויסען, קום ארויס פון „נעשמיסענע", פון די סלא־ווימער הייסט דאס, טאקי פון די אמת'ע סלאוויטער וואס בימי וואסילטשיקאוו, וואס ווענען דעם האב איך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען נאנצע פעק! נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, אויף יענער וויט בויבעריק?...

האט מיך, הייסט דאס, דער אדון דער אוראדניק נענומען אויפ'ן צימבאל: ווער בין איך און וואס בין איך און פון וואנען און וואהין פאהר איך? נעה דערצעהל איהם א מעשה, אז איך זיץ ביי'ם שוועהר אין זוואהיל אויף קעסט און דאס פאהר איך קיין ראדאמישלי נאך א פאס! לאנג לעבען זאלען טאקי די נבאים, וואס זיי האבען מיך אויסגעלייזט פון א צרה: איינער פון יענע צוויי נבאים, דער קלייגער וואס מיט'ן אויסגעפליקטען בערדעל, האט אוועקגערופען דעם אדון אויף א זייט, מיט איהם עפעס נע־סוד'עט זיך דארטען, און דער הויכער וואס מיט די דינע פינגער האט מיך דערווייל נעלעהרענט און איינגעטייט מיט די פינגער, וואס איך זאל זאנען:

— יהודי בלא! איהר דבר'ט איהם, אז איהר זענט א היגער, נאר איהר זיצט ניט ווייט סמוך לעיר, און דאס איז אייער חמותי, הייסט דאס די שוויעגער אייערע איז נפטר געוואָרען, זענט איהר

געקומען אהער זי מקבר זיין, און בשעת איהר וועט איהם נתנ'ען אין יר אריין, זאלט איהר אויסקלערען עפּיס א נאָמען פון דער הגדה, און דעם ערל אייערען וועלען מיר אוועקרופען אין בית אריין און מכבד זיין מיט א צנצנת יי"ש, לאו ער זיך ניט דרעהען דאָ פאר די עינים, וועט זיין טוב מאד!

און דער אָרון דער אוראַרניק איז אריין מיט מיר אין א שטוב און האָט מיך געזומען צום פראָטאָקאָל. עס זאל מיך אזוי וויסען בייז מיט אייך אינאיינעם, ווי איך וויים, וואָס איך האָב איהם דאָרטען אָנגעבעטן. איך געדענק נאָר, אז איך האָב עפּיס געבעטשעט מיט דער צונג, וואָס ס'איז מיר געקומען אויפ'ן זינען, דאָס האָב איך געזאָגט, און ער האָט פּארשריבען אויף פּאפּיער.

— ווי אזוי רופט מען דיך?

— מאָוושע.

— דעם טאטען?

— איצקאָ.

— וויפיעל ביזט דו אלט?

— נייענצעהן יאָהר.

— א באָוויבטער?

— א באָוויבטער.

— קינדער פּארהאן?

— פּארהאן.

— וואָס איז דיין טהועבטם?

— א סוחר.

— וער איז דאָס געשטאָרבען?

— מיין שוויעגער.

— ווי אזוי האָט זי געהייסען?

— יענטע.
— איהר פאָטער?
— גרשון.
— וויפיל אלט איז זי געווען?
— פערציג יאָהר.
— פון וואָס איז זי געשטאָרבען?
— פון א דערשרעק.
— פון א דערשרעק?
— פון א דערשרעק.

— וואָס הייסט פון א דערשרעק? — מאכט ער צו מיר און לעגט־אַוועק די פּען, פּאַרווּיכערט א פּאָפּירָאָם און באַטראַכט מיך פון קאָפּ ביז פּיס, און איך פּיהל, אז אָט־אָט קלעבט זיך מיר צו די צונג צום גומען. האָב איך מיך מיישב געווען, איך האלט שוין במילא אין באַקען שקרים, דאַרף מען באַקען וויטער! און איך האָב איהם דערצאהלט א נאַנצע מעשה, ווי אזוי מיין שוויעגער איז געזעסען איינע אלײן איבער איין ארבייט, געאַרבייט א זאָק, און האָט זיך פּאַרגעסען, אז אין שטוב זיצט איהרם א יונגעל, אפּרים הייסט ער, שוין א בחור'ל פון א יאָהר דרייצהן, נאָר איין אָפּגעריסענער נאַר, א לעקיש, שפּיעלט זיך נאָך מיט'ן שאָטען. איז ער זיך מיישב און לעגט צונויף אונטער דער שוויעגער'ס פּליי־צעם ביידע הענט און מאכט א ציענעלע אויף דער וואַנט פונ'ם שאָטען און עפענט אויף דאָם מויל און טהוט א געשריי „מעעעע!" איז זי אראָפּגעפּאלען פונ'ם בענקעל, די שוויעגער הייסט דאָם, און איז געשטאָרבען.

אזוי וועב איך איהם א לאַנג־מאָדנעם ליגען, און ער קוסט, לאָזט ניט אראָפּ קיין אויג פון מיר די גאַנצע צייט, און איך רער, שוס, בעלעבטשע מיט דער צונג, איך וויים אליין ניט וואָס... אויסגעהערט מיך ביז'ן סוף, שפּייט ער אויס, ווישט זיך אויס

די רויטע וואַנסעס, נעהט־ארויס מיט מיר אין דרויסען ארויס צו דער מטה, דעקט אויף די שוואַרצע דעק, טהוט א קוק דער נעשטאַרבענער אין פּנים, טהוט א מאַך מיט'ן קאָפּ, ווי אייגער רעדט: „ס'איז עפּעס ניט גלאַט!"... איך קוק אויף איהם, ער אויף מיר, נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו די גבאים:

— נו, די נעשטאַרבענע קאָנט איהר באהאַלטען, און איהם, דעם דאָזיגען חברה־מאַן, מוז איך דאָ פּארהאַלטען, ביז איך וועל אויספּארשען די זאַך, צי ס'איז אמת, אז דאָס איז זיין שוויעגער און אז זי איז נעשטאַרבען פון א דערשרעק.

איהר קאָנט זיך פּארשטעלען, ווי בימער און פינסטער מיר איז נעוואָרען פון דער דאָזיגער בשורה! פּאר צרות האָב איך זיך אָפּגעקערעוועט אָן א זייט און האָב זיך צעווייגט — ווי אזוי, מיינט איהר, צעווייגט? ווי א קליין קינד.

— יונגערמאַן! וואָס ווייגט איהר? — מאַכט צו מיר יענער, דער קליניטשקער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, און ער טרייסט מיך, רעדט מיר אויס דאָס הארץ, אז ס'וועט מיר גאָר ניט שאַדען, וואַרום ממה נפשך: בין איך דאָ רײַן — וואָס־זשע האָב איך מורא? „אז מע עסט ניט קיין קנאַבעל, הערט זיך ניט פונ'ם מויל" — לענט־צו רב שעפּסעל דער גבאי מיט אזא שמייכעלע, אז עס גלוסט זיך מיר אויפוואַרפען איהם צווי פלאַטפייערינג פּעטש אין בויד נראָבע באקען... גוואַלד! וואָס האָט מיר געוונטש אויסטראַכטען אזא מיאוס'ען גראָבען ליגען, אריינמישען אהער די שוויעגער מייגע? עס געהט מיר טאקי מעהר ניט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, עס זאָל דערגהען צו איהר די דאָזיגע מעשה, ווי אזוי איך האָב זי לעבעדיגערהייד באגראָבען דורך א דערשרעק!...

— יהודי בלא, שרעקט זיך נאָר ניט אזוי, נאָט איז מיט אייך! דער אָדון איז גאָר ניט אזא בייזער אָדון, ווי איהר מיינט. איהר נתנ'ט איהם נאָר אין יד אריין... און דבר'ט איהם, ער

זאָל מיט'ן פּראָטאָקאָל מאכען בלאָ... דער אָדון איז אַ קלוגער אָדון, אַ דורכגעטריבענער; ער ווייסט גאָנץ גוט, אז אלסדינג, וואָס איהר האָט דאָ גע'רבר'ט, איז מחילה שקר וכזב.

אזוי מאכט צו מיר רב אלעזר־משה און טייטעלט מיר מיט די דינע פינגער. איך זאָל קאָנען, וואָלט איך איהם צעריסען אויף צווייען, ווי מע צעריסט, אשטיינער, אַ הערינג. אינגאנצען האָט ער דאָך מיך ארויפגעפיהרט אויף דעם דאָזיגען גליטש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאָן מעהר נישט דערצעהלען. איך קאָן אפילו ניט דערמאנען מיך וואָס איך האָב דעמאָלט געהאט! איהר פאר־שטעהט דאָך שוין אליין, אז די עטליכע גילדען האָט מען ביי מיר צוגענומען, אין קאָטשומענט אריין האָט מען מיך אייגנע־זעצט און אַ משפט האָב איך אויף זיך געהאט — נאָר דאָס איז נאָך אלץ בלאָטע קעגען דעם, וואָס כ'האָב געהאט נאָכדעם, אז ס'איז דערגאָנגען צו מיין שוועהר און שוויעגער, אז זייער איידעם זיצט פאר אַ מת, וואָס ער האָט געבראכט צו פיהרען פון ערגיץ... סע פארשטעהט זיך, אז זיי זענען גלייך געקומען צו פאָהרען און האָבען זיך געמעלדעט, אז זיי זענען מיינע שוועהר און שוויע־גער — אָט דאָ האָט זיך ערשט פארקאָכט די רעבטע חתונה: פון איין זייט פאָליציע נעמט מיך אויפ'ן צימבעל: „שענער בחור וואָס דו ביזט! וויבאלד אז די שוויענער דיינע, יענטע בת גרשון, לעבט, הייבט ווער איז נעווען די געשטאָרבענע?"... דאָס איז נומער איינס. והשנית, האָט זיך ענומען צו מיר די שוויעגער זאָל לעבען: „איך פרעג דיך נאָר איין זאך: זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו געהאט צו מיר נעמען און באגראָבען מיך אַ לעבע־דיגע?!"... זעלבסטפארשטענדליך, אז אויפ'ן משפט האָט זיך ארויסגעוויזען, אז איך בין ריין, ווי גינגאָלד; עס האָט געקאָסט געלט, מע האָט אראָפגעבראכט עדות, דעם קרעטשמער מיט די מיגדער, און מע האָט מיך פון געפענגניש באפרייט. נאָר וואָס

איך בין דעמאלט אויסגעשטאנען, און איבערהויפט פון דער שוויע-גער — דאס ווינש איך ניט דעם גרעסטען, דעם ערגסטען שונא! — — —

פון דעמאלט אן אנטלויף איך פון עולם הבא...